

პრიმინალისტიკა

ტომი

I

გაერთიანებული „პერიდიანი“

თბილისი

2000

კრიმინალისტიკის კურსში საგამოძიებო ორგანოების, სასამართლოსა და საექსპერტო დაწესებულებების მიღწევების საფუძველზე გაშუქებულია კრიმინალისტიკური მეთოდოლოგიის, ტექნიკის (ტომი I), ტაქტიკისა და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდოლოგიის (ტომი II) აქტუალური საკითხები. ძირითადად გადმოცემულია მეცნიერებასა და პრაქტიკაში მყარად დადგენილი დებულებები. ამავე დროს, მთელ რიგ სადავო საკითხებზე მოყვანილია ლიტერატურაში გამოთქმული სხვადასხვა მოსაზრება.

წაშრომში გათვალისწინებულია ყველა ის ცვლილება და დამატება, რაც განიცადა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო და სისხლის სამართლის კანონმდებლობამ.

განკუთვნილია იურისპრუდენციით დაინტერესებულ მკითხველთათვის.

კრიმინალისტიკის კურსის I ტომის ავტორები არიან:

დოც. რევაზ გოგშელიძე – VI თავი

დოც. ვარლენ სიმონიშვილი – X თავი

პროფ. აპოლონ ფალიაშვილი – I, II, III, IV, V, VII, VIII, IX, XI, XII, XIII, XIV, თავები

ავტორთა კოლექტივის ხელმძღვანელი და რედაქტორი
პროფ. აპოლონ ფალიაშვილი

რეცენზენტები: შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის აკადემიის
კრიმინალისტიკის კათედრის უფროსი, დოცენტი,
პოლკოვნიკი გიორგი ლორთქიფანიძე

სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს აკადემიის
კრიმინალისტიკის კათედრის უფროსი,
პოლკოვნიკი დავით ჩაგუნავა

რედაქტორისაგან

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოხუმის ფილიალის იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტები, უშიშროებისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის აკადემიის მსმენელები, აგრეთვე სამართალდაცავი ორგანოების პრაქტიკული მუშაკები კრიმინალისტიკის საკითხებს უკანასკნელ დრომდე სწავლობდნენ 1995 წელს გამოცემული კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელოს მიხედვით.

გარდა იმისა, რომ აღნიშნული სახელმძღვანელო ამჟამად იშვიათობას წარმოადგენს, იგი უკვე ვეღარ აკმაყოფილებს დღევანდელ მოთხოვნებს.

ამ დარგში ახალი ლიტერატურის გამოცემის გარდა, 1999 წლის 15 მაისს ამოქმედდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 2000 წლის 1 ივნისს კი – ახალი სისხლის სამართლის კოდექსი. ამ გარემოებამ აუცილებელი გახადა კრიმინალისტიკის ახალი სახელმძღვანელოს მომზადება.

კრიმინალისტიკის კურსში საკითხები განხილულია მოქმედი პროცესუალური კანონმდებლობისა და კრიმინალისტიკის სასწავლო პროგრამის შესაბამისად. კრიმინალისტიკის კურსის I ტომში გაშუქებულია კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგია და კრიმ-

ინალისტიკური ტექნიკის საკითხები, კურსის II ტომში – კრიმინალისტიკური (საგამოძიებო) ტაქტიკისა და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდების საკითხები.

კრიმინალისტიკის კურსში ფოტოილუსტრაციები გამოყენებულია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის კრიმინალისტიკის ლაბორატორიისა და სასამართლო ექსპერტიზის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის არქივიდან, აგრეთვე კრიმინალისტიკური ლიტერატურიდან.

სტუდენტებისა და ლექტორების გარდა, კრიმინალისტიკის კურსი დახმარებას გაუწევს აგრეთვე გამოძიების, პროკურატურის, სასამართლოსა და ადვოკატურის პრაქტიკულ მუშაკებს. ყველა საქმიან შენიშვნას ავტორები გულდასმის განიხილავენ და გაითვალისწინებენ შემდგომ მუშაობაში.

კრიმინალისტიკის I ტომი იბეჭდება ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სამეცნიერო საბჭოს დადგენილებისა და რეკომენდაციის საფუძველზე.

განყოფილება I

კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგია

თავი I

კრიმინალისტიკის საბანო. სისტემა და ამოცანები

§1. კრიმინალისტიკის საგანი და თანამედროვე ამოცანები

თანამედროვე პირობებში კრიმინალისტიკა დგას რა გამოძიებისა და სასამართლო ორგანოების სამსახურში, ხელს უწყობს იმას, რომ ყოველი ჩადენილი დანაშაული გაიხსნას დროულად, ობიექტურად და საქმეზე დადგინდეს ჭეშმარიტება.

კრიმინალისტიკის ამოცანა გამოძიარეობს და შეესაბამება სისხლის სამართალწარმოების ამოცანებს: დანაშაულის სწრაფი და სრული გახსნა, დამნაშაეთა მხილება და კანონის სწორი გამოყენების უზრუნველყოფა, რათა თითოეული დამნაშავე სამართლიანად დაისაჯოს და არც ერთი უდანაშაულო არ იქნეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული და მსჯავრდებული, დაიცვას მოქალაქის, ეკვიპიტანილის, ბრალდებულის, დაზარალებულის, აგრეთვე სისხლის სამართლის პროცესის ყველა სხვა მონაწილის უფლებები და თავისუფლებები.

კრიმინალისტიკა, კანონის ზუსტი და განუხრელი დაცვის საფუძველზე, გამოიყენებს მეცნიერულად დამუშავებულ ტექნიკურ საშუალებებს, ტაქტიკურ ხერხებსა და დანაშაულის გამოძიების რეკომენდაციებს, რათა ხელი შეუწყოს სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ცხოვრების სამართლებრივი საფუძვლების განმტკიცებას, კანონიერებისა და მართლწესრიგის განუხრელ დაცვას, მართლმსაჯულების, საპროკურორო ფუნქციების, იუსტიციისა და შინაგან საქმეთა ორგანოების მუშაობის გაუმჯობესებას, დამნაშავეობის წინააღმდეგ მტკიცე ბრძოლას, სამართალდარღვევათა თავიდან აცილებასა და დანაშაულის წარმოშობი მიზეზების აღმოფხვრას.

აღნიშნულ ამოცანათა წარმატებით გადაწყვეტაში დიდი როლი ეკუთვნის კრიმინალისტიკურ მეცნიერებას, რომელიც მოწოდებულია შეიმუშაოს და დამნაშავეობის წინააღმდეგ მებრძოლი ორგანოების პრაქტიკაში დანერგოს მეცნიერულად დასაბუთებული მეთოდები, ხერხები და საშუა-

აღუბები მტკიცებულებათა და დანაშაულის კვალით აღმოჩენის, ფიქსირებისა და გამოკვლევის დარგში, ხელი შეუწყო გამოძიების ორგანოებსა და სასამართლოს დანაშაულების წინააღმდეგ ეფექტურ ბრძოლაში, უფრო მიზანსწრაფული, ორგანიზებული გახადოს სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიება და იმ პირობებისა და მიზეზების აღმოფხვრა, რაც იწვევს ან ხელს უწყობს დანაშაულის ჩადენას.

ტერმინი „კრიმინალისტიკა“ ლათინური სიტყვაა „Criminalis“ და ნიშნავს დანაშაულს, ე.ი. მეცნიერებას, რომელიც მოწოდებულია დანაშაულების წინააღმდეგ საბრძოლველად. დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლას ემსახურება არა მარტო კრიმინალისტიკა, არამედ სხვა მეცნიერებებიც, ამიტომ იურიდიულ ლიტერატურაში ტერმინი „კრიმინალისტიკა“ იხმარება ორი მნიშვნელობით – ფართო და ვიწრო გაგებით. ფართო გაგებით კრიმინალისტიკა მოიცავს ყველა იმ მეცნიერებას, რომელიც მოწოდებულია დანაშაულების წინააღმდეგ საბრძოლველად: სისხლის სამართალი, სისხლის სამართლის პროცესი, კრიმინოლოგია, ოპერატიული-სამძებრო მოღვაწეობა და ა.შ. კრიმინალისტიკა ვიწრო გაგებით იხმარება როგორც მეცნიერება მტკიცებულებათა ეფექტური აღმოჩენის, ფიქსირებისა და გამოკვლევის კანონზომიერებათა, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებების, ტაქტიკური ხერხებისა და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდების შესახებ. კრიმინალისტიკა, როგორც იურიდიული სასწავლო დისციპლინა ვიწრო გაგებით, ისწავლება უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, ფასიან სასწავლებლებში, ასევე შინაგან საქმეთა და სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს აკადემიაში.

კრიმინალისტიკა, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერება, ჩამოყალიბდა XIX საუკუნის დასასრულს. მისი ფუძემდებელია ავსტრიელი კრიმინალისტი პანს გროსი. მან განსაზღვრა კრიმინალისტიკის საგანი, პირველმა შემოიღო ტერმინი „კრიმინალისტიკა“, დაადგინა ამ მეცნიერების მიზნები და ამოცანები, განაზოგადა პრაქტიკა.

სწორი არ იქნებოდა გვეფიქრა, რომ პანს გროსამდე არ არსებობდა კრიმინალისტიკური მეცნიერების ჩანასახი. მანამდე ხდებოდა, მაგალითად, პიროვნების იდენტიფიკაცია თითო ანაბეჭდების მიხედვით (დაქტილოსკოპია), ხელნაწერების გამოკვლევა პიროვნების გაიფხვების მიხედვით, გამოიყენებოდა პიროვნების იდენტიფიკაცია გარეგნობის მიხედვით (სიტყვიერი პორტრეტი) და სხვა. პანს გროსის, როგორც კრიმინალისტიკური მეცნიერების ფუძემდებლის დამსახურებაა, რომ მან სისტემაში მოიყვანა ყოველივე, რაც უკვე არსებობდა. მანვე პირველად იხმარა ტერმინი „კრიმინალისტიკა“ შრომაში „კრიმინალ-

ისტიკის სისტემა, როგორც სასამართლო გამოძიებების სახელმძღვანელო“; კერძოდ ე.ი. ამ შრომის შესაბამის გამოცემაში 1898 წელს¹.

პანს გროსის კრიმინალისტიკა მაინცა სისხლის სამართლის დამხმარე მეცნიერებად, მაგრამ თვლიდა, რომ იგი დამოუკიდებლად უნდა განვითარებულიყო, როგორც საბუნებისმეტყველო მეცნიერება, რომელიც აყალიბებს და განსაზღვრავს დანაშაულის გახსნისა და ჩადენის საშუალებებს, მეთოდებსა და ხერხებს. ს.ნ. ტრეგუბოვი თავის ნაშრომში „სისხლის სამართლის ტექნიკის საფუძვლები“ კრიმინალისტიკას თვლიდა დამხმარე მეცნიერებად სისხლის სამართლის პროცესის მიმართ². პანს გროსისა და ს.ნ. ტრეგუბოვის გარდა, კრიმინალისტიკის ჩამოყალიბებაში გარკვეული როლი შეასრულა ბერტილიონის, ლოკარის, ბალტაზარის, ოტოლენვის, გალტონის, ბურინსკისა და სხვათა შრომებმა.

ის ფაქტი, რომ კრიმინალისტიკა თავიდანვე ჩამოყალიბდა როგორც გამოყენებითი მეცნიერება ისეთი ფუნდამენტური მეცნიერებების მიმართ, როგორიცაა სისხლის სამართლის პროცესი და სისხლის სამართალი, სრულებითაც არ ამცირებდა კრიმინალისტიკის, როგორც დამოუკიდებელი იურიდიული მეცნიერების როლს. დანაშაულების წინააღმდეგ ბრძოლაში მარტო სისხლისსამართლებრივი და საპროცესო ნორმების გამოყენება ვერ მოგვცემს სასურველ შედეგს, თუ მას არ მოემატება ისეთი მეცნიერება, რომელიც შეიმუშავებს ეფექტურ ხერხებსა და საშუალებებს კვალითა და სხვა მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსირებისა და გამოკვლევისათვის, ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდებსა და რეკომენდაციებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, იმ დასკვნამდე უნდა მივიდეთ, რომ კრიმინალისტიკა წარმოადგენს გამოყენებით (დამხმარე), მაგრამ დამოუკიდებელ იურიდიულ მეცნიერებას, რომელიც ემსახურება სისხლის სამართლის პროცესს (ფუნდამენტური მეცნიერება) დანაშაულის ეფექტური გახსნის სფეროში. ასეთი მოსაზრება გამოითქმულია კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში³. კრიმინალისტიკის, როგორც გამოყენებითი მეცნიერების წინააღმდეგაა რ.ს. ბელკინი⁴.

კრიმინალისტიკა წარმოადგენს იურიდიულ მეცნიერებას, რადგან მისი ამოცანები და მიზნები ისეთივეა, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის- დანაშაულის გახსნა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისათვის ხელის შეწყობა. ყველა ხერხი, მეთოდი, საშუალება, რომელსაც შეიმუშავებს და იყენებს კრიმინალისტიკა სისხლის სამართლის საქმის

¹ Трегубов С.Н. Основы уголовной техники (Научно-технические приемы расследования преступлений). Петроград, 1915, с. 14.

² Матусовский Г.А. Криминалистика в системе научных знаний, Харьков, 1976, с. 10, 18-19; Криминалистика, 1980, изд. МГУ, с. 3.

³ Белкин Р.С. Общая теория советской криминалистики, Саратов, 1986, с. 116-117.

⁴ Г. Гросс. Руководство для судебных следователей как система криминалистики, СПб., 1898.

გამოძიებისა თუ სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, ეჭუძება და გამოძიებას საპროცესო ნორმებიდან და არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება ეწინააღმდეგებოდეს მათ, მოუხედავად იმისა, ეხებიან თუ არა ისინი კრიმინალისტიკურ ტექნიკას, ტაქტიკასა თუ ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდებს.¹

პროცესუალურ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება იმის შესახებ, რომ კრიმინალისტიკის ის ნაწილი, რომელსაც წარმოადგენს გამოძიების ტაქტიკა და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდები, არის პროცესუალური დისციპლინა, პროცესის გაგრძელება ან სისხლის სამართლის პროცესის სპეცურსი. ამრიგად იგი, როგორც იურიდიული დისციპლინა, შედის სისხლის სამართლის პროცესში, ხოლო კრიმინალისტიკის ის ნაწილი, რომელიც შეიმუშავებს ტექნიკურ საშუალებებს დანაშაულის გამოძიების მიზნით, ე.ი. კრიმინალისტიკური ტექნიკა, არის სამეცნიერო-ტექნიკური დისციპლინა.²

არასწორია ის დებულება, რომ კრიმინალისტიკა, როგორც ერთი მეცნიერება, გაყოფილია ორ ნაწილად, როგორც იურიდიული და როგორც მეცნიერულ-ტექნიკური მეცნიერება იმის საფუძველზე, რომ კრიმინალისტიკა, კერძოდ კი, კრიმინალისტიკური ტექნიკა, დანაშაულის გახსნის მიზნით იყენებს სხვადასხვა მეცნიერების (საბუნებისმეტყველო, ტექნიკური, ლოგიკის, ფსიქოლოგიისა და სხვა) მონაცემებს. აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუციის პირობებში არც ერთი მეცნიერება არ შეიძლება განვითარდეს იზოლირებულად თუ იგი არ გამოიყენებს სხვა მეცნიერების მიღწევებს. მაგალითად, ექსპერტიზის მეცნიერება იყენებს გამოთვლით მანქანებს, მედიცინა — სხვადასხვა ტექნიკურ ხელსაწყოებს, რენტგენის სხივებს, მაგრამ ამით ისინი არ კარგავენ დამოუკიდებელ მნიშვნელობას.

გამოძიებისა და სასამართლოში საქმის განხილვის დროს გამოიყენება ტექნიკური საშუალებები/ მაგალითად: კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია, რენტგენის, ულტრაიისფერი, ინფრაწითელი სხივები, ლიონიმძებნი და სხვა, მაგრამ ისინი გამოიყენება იმ ამოცანის გადასაწყვეტად, რომ ყოველი ჩადენილი დანაშაული გაიხსნას სწრაფად, შემთხვევის ადგილზე აღმოჩნდეს დანაშაულის ჩადენის კვალი და დადგინდეს ქმშიარტება.

კრიმინალისტიკა იურიდიული მეცნიერებაა და მას დამოუკიდებელი ადგილი უკავია სხვა იურიდიულ მეცნიერებათა შორის. კრიმინალისტიკა ასევე არ წარმოადგენს პროცესის გაგრძელებას, მის შემადგენელ ნაწილს, რადგან პროცესისა და კრიმინალისტიკის შესწავლის საგანი სხვადასხვაა. იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულია მოსაზრება,

რომ კრიმინალისტიკა დამოუკიდებელი სამართლებრივი მეცნიერებაა.³

სპეციალურ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ კრიმინალისტიკა არის მეცნიერება გამოძიების შესახებ. ასეთი განმარტება ზოგადად კრიმინალისტიკური მეცნიერების მიღწევების გამოყენებას სასამართლოში საქმის განხილვის დროს. მართალია, კრიმინალისტიკური ზერხები და მეთოდები ძირითადად გამოიყენება სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას, მაგრამ ისინი გამოიყენება აგრეთვე სასამართლოში საქმის განხილვის დროსაც. ამ შემთხვევაში საკითხი ეხება არა მარტო ტექნიკური ხელსაწყოებისა და საილუსტრაციო აპარატურის გამოყენებას სასამართლოში, არამედ კრიმინალისტიკური ზერხებისა და ტაქტიკური საშუალებების დანერგვას სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, კერძოდ, დაკითხვისას (მოწმის, განსასჯელის, დაზარალებულის) ტაქტიკური ზერხების გამოყენებას, სხვადასხვა სასამართლო მოქმედებათა (ექსპერტიზა, შემთხვევის ადგილის დოკუმენტაცია, დაპირისპირება) ჩატარებისას ტექნიკური საშუალებებისა და ტაქტიკური ზერხების გამოყენებას, სასამართლოს მიერ ექსპერტიზის დანიშვნის დროს ტაქტიკური ზერხების დაცვას და ა.შ. კრიმინალისტიკის ასეთი გაგება სწორად იყო შემოთავაზებული ლ.ე.აროცკერის მიერ.⁴ კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში გამოთქმულია სხვა მოსაზრებაც, რომელიც უარყოფს სასამართლოში კრიმინალისტიკური ტექნიკური საშუალებებისა და ტაქტიკური ზერხების გამოყენებას,⁵ რასაც ვერ დავეთანხმებით ზემოთ მოყვანილი არგუმენტების გამო.

ცოდნის გარკვეული დარგი მხოლოდ მაშინ ჩამოყალიბდება მეცნიერებად, როდესაც განაზოგადებს და შეისწავლის ემპირიულ მასალასა და პრაქტიკას, განსაზღვრავს მეცნიერების მიზნებსა და ამოცანებს, მოცემული მეცნიერებისათვის შეიმუშავებს მეთოდოლოგიურ საფუძვლებს და მისთვის დამახასიათებელ კვლევის მეთოდებს, სისტემატიზაციაში მოიყვანს არსებულ მასალას და შექმნის მოცემული საგნისათვის დამახასიათებელ სისტემას, განსაზღვრავს მის ადგილს სხვა მოძღვრება მეცნიერებათა შორის და ჩამოაყალიბებს მისთვის დამახასიათებელ პრინციპებსა და კანონზომიერებას. ამასთანავე, ყოველი მეცნიერებისათვის შემუშავებულ უნდა იქნეს მისი შემეცნების ობიექტი და კვლევის საგანი. ყველა აღნიშნული ნიშნის ერთობლიობა იძლევა იმის საშუალებას, რომ ცოდნის გარკვეული დარგი მეცნიერებად ჩამოყალიბდეს.

¹ Ароцкер Л.Е. Использование данных криминалистики в судебном разбирательстве. М., 1964.

² Васильев А.Н., Яблочков Н.П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. М. изд. МГУ, 1986, с. 42-47.

³ Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. т. 1. 1968, с. 102.

კრიმინალისტიკისათვის დამახასიათებელია შემეცნების ისეთი ობიექტი, რაც ადგენს და განსაზღვრავს კვალით და მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსირების, ამოღებისა და გამოკვლევის კრიმინალისტიკურ კანონზომიერებებს, საგამომიებო მოქმედებათა ჩატარების ტაქტიკური ზერხების კანონზომიერებებს, ცალკეული დანაშაულის გახსნისა და თავიდან აცილების რეკომენდაციათა კანონზომიერებებს. კრიმინალისტიკისათვის, როგორც მეცნიერებისათვის, დამახასიათებელი კანონზომიერებების შესწავლას პირველად ზაზი გაუსვა რს. ბელკინმა ჯერ კიდევ 1967 წელს^{*}. კანონზომიერებათა დადგენა, განსაზღვრა და შესწავლა დამახასიათებელია კრიმინალისტიკისათვის იმ ამოცანის გადასაწყვეტად, რომ ყოველი ჩადენილი დანაშაული გაიხსნას სწრაფად და ოპერატიულად, გამოძიების ეფექტურად და მიზანსწრაფულად წარმართვის მიზნით.

იმისათვის, რომ შემეცნებითა მოღვაწეობამ თავის მიზანს მაღწიოს, უნდა დადგინდეს კრიმინალისტიკური მეცნიერების კვლევის საგანი. კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში სამართლიანად არის გაბატონებული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ამ მეცნიერების კვლევის საგანია ისეთი ტექნიკური ზერხები, ტაქტიკური საშუალებები და მეთოდური ხასიათის რეკომენდაციები, რაც საშუალებას იძლევა სისხლის სამართლის ყოველ საქმეზე ვაცილებით მოკლე დროში, გვემოურად და მიზანსწრაფულად დადგინდეს ჭეშმარიტება. კრიმინალისტიკური საშუალებები, როგორც კრიმინალისტიკის შესწავლის საგანი, ისეთი ტექნიკური ხასიათის მეთოდების შემუშავებაა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს აღმოვაჩინოთ უხილავი და ნაკლებად ხილვადი სხვადასხვა ხასიათის კვალი, მოვახდინოთ ამ კვალით და მტკიცებულებათა ზუსტი, ყოველმხრივი, სრულყოფილი და ობიექტური ფიქსირება, მათი ამოღება და გამოკვლევა საექსპერტო დაწესებულებებში. ამ მიზნით გამოიყენება არა მარტო საექსპერტო ხელსაწყოები და აპარატურა, არამედ მუშავდება ისეთი მეთოდები და საშუალებები, რომელთა გამოყენება და პრაქტიკაში დანერგვა ხასურველ შედეგს იძლევა დანაშაულის გახსნისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისათვის.

ტაქტიკური ზერხები, როგორც კრიმინალისტიკის შესწავლის საგანი, ისეთი ტაქტიკური ხასიათის რეკომენდაციებისა და მეთოდების შემუშავებაა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გვემოიერად და ეფექტურად მოვახდინოთ ცალკეული საგამომიებო მოქმედების ჩატარება დანაშაულის გახსნისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით.

ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდიკა, როგორც კრიმინალისტიკის შესწავლის საგანი, ისეთი მეთოდური ხასიათის რეკომენდა-

ციების შემუშავებაა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს ცალკეული დანაშაულის თავისებურებების გათვალისწინებით, განვსაზღვროთ გამოძიების ეფექტური მეთოდები, საგამომიებო მოქმედებათა ჩატარების თანმიმდევრობა, დავადგინოთ დანაშაულის ჩადენის მოტივი, ზერხი, მიზანი და სხვა გარემოებანი მიზანსწრაფულად და გვემოურად საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით.

აღნიშნულის გარდა, კრიმინალისტიკის შესწავლის საგანს მიეკუთვნება აგრეთვე ისეთი მეთოდოლოგიური საფუძვლების შესწავლა, რაც განსაზღვრავს კრიმინალისტიკის ადგილს სხვა მეცნიერებათა სისტემაში, კრიმინალისტიკისათვის დამახასიათებელ სპეციალურ და კერძო მეთოდებს და სხვა ზოგად საკითხებს, რაც დამახასიათებელია მთლიანად კრიმინალისტიკისათვის.

ისევე როგორც სხვა მეცნიერება, კრიმინალისტიკა ვერ განვითარდება იზოლირებულად, სხვა მეცნიერებებთან კავშირის, პრაქტიკის შესწავლის, განზოგადებისა და სისტემატიზაციის გარეშე. იმისათვის, რომ შემუშავდეს ტექნიკური საშუალებები, ტაქტიკური ზერხები და ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდიკა-რეკომენდაციები, კრიმინალისტიკა ან უკვლულად იყენებს სხვა მეცნიერებათა თანამედროვე მიღწევებს, ან გადაამუშავებს მათ თავისი მიზნებისათვის, ანდა კრიმინალისტიკური მეცნიერების ფარგლებში შეიმუშავებს ახალ, ორიგინალურ ზერხებს, საშუალებებსა და მეთოდებს. კრიმინალისტიკური ტექნიკა იყენებს ისეთ მეცნიერებათა მიღწევებს, როგორიცაა: საბუნებისმეტყველო და ტექნიკური მეცნიერება, ფოტოგრაფია, ანატომია, ოპტიკა, უხილავი სხივები (რენტგენის, ინფრაწითელი, ულტრაიისფერი), ქიმა, ფიზიკური ქიმა, ფიზიოლოგია და სხვა. მაგალითად, კრიმინალისტიკა იყენებს რა სამხედრო მეცნიერებას — ბალისტიკას, ამ მეცნიერების საფუძველზე შეიმუშავებს გამოკვლევის ისეთ ორიგინალურ ზერხებს, რომელიც საშუალებას გვაძლევს მოვახდინოთ ტყვიის ან მასრის იდენტიფიკაცია, ან მათი ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრა. კრიმინალისტიკა იყენებს რა ანატომიას ადამიანის თითის კანის აგებულების შესახებ, პიროვნების იდენტიფიკაციის მიზნით, ახდენს თითის დერილოვანი სახეების კლასიფიკაციას, ადგენს დერილოვანი ზაზების ზოგად და კერძო ნიშნებს. კრიმინალისტიკამ გამოიყენა რა ზოგადი ფოტოგრაფიის ისეთი ნიშნები, როგორიცაა გამოსახულების მიღება ზუსტად, სწრაფად, ობიექტურად, შეიმუშავა კრიმინალისტიკის ისეთი დარგები, როგორიცაა კრიმინალისტიკური ოპერატიული ფოტოგრაფია და კვლევითი ფოტოგრაფია. კრიმინალისტიკა იყენებს რა ფიზიოლოგიურ მეცნიერებას, კერძოდ კი, ადამიანის ტვინში დინამიური სტერეოტიპის ჩამოყალიბებას,

* Криминалистика, М., 1967, с. 3.

ამის საფუძველზე სწავლობს ადამიანის ხელის ფორმირებასა და ხელ-
ნაწერებისა და ხელმოწერების გამოკვლევის მეთოდებს.

კრიმინალისტიკური ტაქტიკა (საგამოძიებო ტაქტიკა) იყენებს რა ისეთ
მეცნიერებათა მიღწევებს, როგორიცაა ლოგიკა, შრომის მეცნიერული
ორგანიზაცია, ფსიქოლოგია, შეიმუშავებს მისთვის დამახასიათებელ
ტაქტიკურ ხერხებს შემთხვევის ადგილის დათვალიერების, დაკითხვის
ეფექტური წარმოებისა და სხვა საგამოძიებო მოქმედებების მიზანსწრაფუ-
ლად და გეგმიურად ჩატარების მიზნით. მაგალითად, ლოგიკის,
ფსიქოლოგიის, შრომის მეცნიერული ორგანიზაციის მონაცემებისა და
პრაქტიკის განზოგადების საფუძველზე კრიმინალისტიკა განსაზღვრავს
შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ტაქტიკურ ხერხებს, დაკითხვის
იმ ტაქტიკურ ხერხებს, რომელთა გამოყენება, ხშირ შემთხვევებში,
საშუალებას გვაძლევს მივიღოთ დასაკითხი პირისგან სწორი და ობიექ-
ტური ჩვენება და ა.შ.

აღნიშნულ მეცნიერებათა მიღწევების გამოყენებისა და პრაქტიკის გან-
ზოგადების საფუძველზე კრიმინალისტიკა შეიმუშავებს ისეთი მეთოდური
ხასიათის რეკომენდაციებს, რაც საშუალებას გვაძლევს მიზანსწრაფუ-
ლად და გეგმიურად ვაწარმოოთ საქმის გამოძიება და დავადგინოთ
ჭეშმარიტება. მაგალითად, კრიმინალისტიკა იძლევა რეკომენდაციებს, თუ
კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების დროს, პირველ
რიგში, რა სახის საგამოძიებო მოქმედება უნდა ჩატარდეს და როგორი
თანმიმდევრობით, რა საკითხები უნდა დადგინდეს ცალკეული დანაშაუ-
ლის გამოძიების დროს და ა.შ.

სხვა მეცნიერებათა მიღწევების დანერგვა და საკუთარი მეთოდების,
ხერხებისა და საშუალებების შემუშავება კრიმინალისტიკური მიზნები-
სათვის არ არის საკმარისი, ყველა შემთხვევაში საჭიროა და აუცილე-
ბელი საგამოძიებო, საექსპერტო და სასამართლო ორგანოების პრაქ-
ტიკის შესწავლა და განზოგადოება დანაშაულის გახსნისა და საქმეზე
ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით.

პრაქტიკის შესწავლა და განზოგადოება უნდა ატარებდეს კონკრეტ-
ულ ხასიათს და ხდებოდეს გარკვეული მიზნით. პრაქტიკის შესწავლისა
და განზოგადების საფუძველზე უნდა გაირკვეს და დადგინდეს: რა სახ-
ის კვალი და სად უნდა იყოს იგი დარჩენილი კონკრეტული დანაშაუ-
ლის ჩადენისას; როგორ უნდა მოხდეს მათი ეფექტური აღმოჩენა და
ამოღება; რა სახის გაყალბებას წაგაწყდებით, მაგალითად, ლოკუმენტუ-
ბის შესწავლის დროს; დანაშაულის მხადების, ჩადენისა და დაფარვის
გზები და ხერხები; დანაშაულის ჩადენის იარაღი, საშუალება, მოტივი;
დანაშაულისა და მისი ჩამდენი პირის კრიმინალისტიკური დახასიათება;

დანაშაულის ჩადენის ადგილი, დანაშაულის შედეგად მიტვისებული
საგნების, ნივთების, ფასეულობის სახეობა; ცალკეული დანაშაულის ჩად-
ენის ტიპური (დამახასიათებელი) ნიშნები; ბინაში შეღწევის ხერხები
და მეთოდები; ჯგუფური და ორგანიზებული დანაშაულის ჩადენის ხე-
რხები და ა.შ.

მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევების დანერგვა და
პრაქტიკის შესწავლა საშუალებას გვაძლევს შევიშუშოთ ეფექტური
ხერხები, საშუალებები და მეთოდები. კრიმინალისტიკაში შემუშავებუ-
ლი ყოველი ტექნიკური საშუალება, ტაქტიკური ხერხი, ცალკეული
დანაშაულის გამოძიების მეთოდები და რეკომენდაციები უნდა აკმაყ-
ოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. ისინი უნდა იყოს კანონიერი, ე.ი.
შეესაბამებოდეს საპროცესო ნორმებს და გამომდინარეობდეს კანონიდან,
ამასთან, არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს სამართ-
ლის პრინციპებს. ყოველი ხერხი, საშუალება, მეთოდი უნდა იყოს შემოწ-
მებული, აპრობირებული, მეცნიერულად და მეთოდოლოგიურად დამუშავე-
ბული. ყველა მათგანი უნდა შეესაბამებოდეს მორალურ ნორმებს, არ უნდა
ამცირებდეს ადამიანის პიროვნებასა და ღირსებას, არ უნდა იყოს სამშ-
პიროვნების ჯანმრთელობისათვის, უნდა გამოიწვივდეს ძალადობას,
სიცრუეს, უსაფუძვლო დაპირებებს. ყველა მათგანი უნდა იყოს ობიექ-
ტური, სრულყოფილი და ეფექტური. მათი პრაქტიკაში დანერგვა და
გამოყენება ხელს უნდა უწყობდეს საქმის გარემოებათა ობიექტურ და
სრულყოფილ დადგენას, უნდა განაპირობებდეს გამოძიების გეგმიურად,
ორგანიზებულად და მიზანსწრაფულად ჩატარებას.

კრიმინალისტიკის შესწავლის საგნის გარკვევა-დადგენაც საკმარისი არ
არის იმისათვის, რომ განვსაზღვროთ კრიმინალისტიკური მეცნიერების არსი.
ამისათვის საჭირო და აუცილებელია განისაზღვროს კრიმინალისტიკის,
როგორც სპეციალური იურიდიული მეცნიერების, ამოცანა და მიზანი.

რამდენადაც კრიმინალისტიკა არის გამოყენებითი მეცნიერება⁹ ისეთი
ფუნდამენტური მეცნიერების, როგორიცაა სისხლის სამართლის პრო-
ცესი, იგი ისახავს ისეთი ამოცანის მიღწევას, რასაც სისხლის სამართ-
ლის პროცესი, მაგრამ სისხლის სამართლის პროცესის ამოცანა უფრო
ფართო და გლობალური ცნებაა, ვიდრე კრიმინალისტიკის (იხ. საქართვე-
ლოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 1-ელი მუხლი).
ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ ამ ამოცანებს შორის არ შეიძლება არ-
სებოდეს წინააღმდეგობა. კრიმინალისტიკის კონკრეტული ამოცანა ხელი
შეუწყობს დანაშაულის სწრაფ და სრულ გახსნას და დანაშაულის ჩად-
ენის თავიდან აცილებას.

⁹ იხ. Криминалистика, М., 1999, изд. „Юрист“, под ред. Яблокова Н.П., стр. 13.

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში, ზოგ შემთხვევაში, უსაფუძვლოდ აიგივებენ კრიმინალისტიკის ამოცანასა და კრიმინალისტიკის მიზანს. მაგალითად, ლ. გუმაშვილს მიაჩნია, რომ კრიმინალისტიკის ამოცანაა სამართლებრივი ნორმების საერთო მოთხოვნათა საფუძველზე შეიმუშაოს კონკრეტული მეთოდები, ტაქტიკური ხერხები და ტექნიკური საშუალებები¹⁰. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ტაქტიკური ხერხები, ტექნიკური საშუალებები და კონკრეტული მეთოდები კრიმინალისტიკის შესწავლის საგანია და არა ამოცანა¹¹.

კრიმინალისტიკის მიზანთან დაკავშირებულია დანაშაულის გახსნის ცნება. ტერმინი „დანაშაულის გახსნა“ პროცესუალურ და კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში სამი გაგებით იხმარება: ერთ შემთხვევაში დანაშაულს გახსნილად თვლიან, როდესაც გამოძიებული გამოიჭანს დადგენილებას პირის ბრალდებულის სახით პასუხისმგებლობაში მიცემის შესახებ¹². მეორე შემთხვევაში დანაშაული გახსნილად ითვლება მას შემდეგ, როდესაც პროკურორი დაამტკიცებს საბრალდებო დასკვნას და საქმეს სასამართლოში წარმართავს. მესამე შემთხვევაში დანაშაულის გახსნას უკავშირებენ კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენს.

რამდენადაც კრიმინალისტიკის მიზანია საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა, ზოლო ჭეშმარიტება კი დგინდება სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით, ტერმინს „დანაშაულის გახსნა“ ვხმარობთ მესამე გაგებით, კერძოდ, დანაშაული გახსნილად ითვლება, როდესაც სასამართლოს განაჩენი კანონიერ ძალაში შევა.

ამრიგად, კრიმინალისტიკის ცნებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ძირითადი ნიშნები: იგი არის სპეციალური სამართლებრივი მეცნიერება; ადგენს და სწავლობს იმ კანონზომიერებებს, რაც დაკავშირებულია კვალთა და სხვა მტკიცებულებათა აღმოჩენასთან, ფიქსირებასთან, გამოკვლევასა და გამოყენებასთან; სწავლობს ტექნიკური საშუალებების, ტაქტიკური ხერხების გამოყენებისა და ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდების კანონზომიერებებს; ყოველი ტექნიკური საშუალება, ტაქტიკური

ხერხი, ცალკეული დანაშაულის გამოძიების რეკომენდაციები უნდა ემყარდნობოდეს და გამოიმდინარეოდეს საპროცესო კანონის მოთხოვნებიდან; კრიმინალისტიკა დინამიკური მეცნიერებაა, იგი ვითარდება არა მარტო კრიმინალისტიკის ფარგლებში, არამედ იყენებს სხვა მეცნიერებების (ტექნიკის, საბუნებისმეტყველო, ფიზიოლოგიის, ფსიქოლოგიის, ლოგიკის, ფიზიკის, ქიმიის) მიღწევებს. კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში სისტემატურად ხდება საგამოძიებო, სასამართლო და საექსპერტო პრაქტიკის შესწავლა და განხილვა: კრიმინალისტიკის ამოცანაა ხელი შეუწყოს დანაშაულის სწრაფ, სრულყოფილ, ყოველმხრივ და ობიექტურ გახსნას, დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებასა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას.

კრიმინალისტიკის ცნების განსაზღვრა პრაგმატულ იყო შემთავაზებული კრიმინალისტების მიერ. სახელმძღვანელოს ფარგლებში შეუძლებელია ყველა მათგანზე შეჩერება, მაგრამ მივუთითებთ, რომ შედარებით სრული და სწორი განმარტება თავის დროზე მოგვცა ა.ი. ვინბერგმა 1950 წელს გამოცემულ სახელმძღვანელოში¹³. რ.ს. ბელკინის დამსახურებაა, რომ მან ჩამოაყალიბა კრიმინალისტიკის შედარებით სრული განმარტება და მიუთითა კანონზომიერებათა შესწავლაზე¹⁴. კრიმინალისტიკის ცნების განმარტებაში გარკვეული წვლილი შეიტანეს: ან. ვასილევმა, ს.პ. მიტრიჩევმა, მ.პ. შალამოვმა, ნ.ა. სელივანოვმა და სხვებმა¹⁵. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში კრიმინალისტიკის ცნების განმარტებას სტატია მოუძღვნა ლ. გუმაშვილმა, ბ. ზარაზიშვილმა კრიმინალისტიკის ცნების განმარტება მოგვცა კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელოში¹⁶.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით იმ დასკვნამდე მივდივართ, რომ კრიმინალისტიკა არის სპეციალური იურიდიული მეცნიერება, რომელიც საპროცესო ნორმების საფუძველზე და შესაბამისად სწავლობს კვალთა და სხვა მტკიცებულებათა ეფექტური აღმოჩენის, ფიქსირების, გამოკვლევისა და გამოყენების კანონზომიერებებს, აგრეთვე ტექნიკურ საშუალებებს, ტაქტიკურ ხერხებსა და ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდებს, დანაშაულის ორგანიზებულად, მიზანსწრაფულად გახსნის, მისი აცილებისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით. კრიმინალისტიკა არის სასწავლო დისციპლინა. იგი ისწავლება უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე, იურიდიულ ინსტიტუტებში, შინაგან საქმეთა, სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს აკადემიებში

¹⁰ Криминалистика, М., 1950, т. 1, с. 4.

¹¹ Криминалистика, М., 1967, с. 3.

¹² Р. С. Белкин, Общая теория советской криминалистики, Саратов, 1986, с. 6-55.

¹³ Б. Заррашвили, Криминалистика, Тб., 1969, გვ. 16.

¹⁰ ლ. გუმაშვილი, საქმეთა კრიმინალისტიკის საგანი, საქმეთა სამართლი, 1980, №6, გვ. 25. ასეთვე აზრია გამოთქმული კრიმინალისტიკის ზოგიერთ სახელმძღვანელოშიც. იხ. მაგალითად, Криминалистика, т. I, изд. Академии МВД, М., 1978, с. 15.

¹¹ კრიმინალისტიკის ამოცანის შესახებ იხ. Криминалистика, М., 1999 изд. Норма-Инфра, под ред. Белкина Р. С. с. 52-53. Криминалистика, М., 1999, изд. Юрист, с. 13.

¹² იხ. Криминалистика, М., Юрист, 1999, стр. 13, под ред. Яблокова Н. П.

და სამხედრო აკადემიის იურიდიულ ფაკულტეტზე. დასახელებულ უმაღლეს სასწავლებლებში კრიმინალისტიკა ისწავლება სხვადასხვა მოცულობით, უმაღლესი სასწავლებლის სპეციალიზაციის გათვალისწინებით. კრიმინალისტიკის შესწავლის მიზანია მისცეს სტუდენტებს სრულყოფილი და ყოველმხრივი წარმოდგენა კრიმინალისტიკის თეორიისა და პრაქტიკის აქტუალურ საკითხებზე, რითაც ხელს უწყობს მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადებას. ამავდროულად მიზანს ემსახურება კრიმინალისტიკის საგანში პრაქტიკული და ლაბორატორიული მეთოდების ჩატარება და ამ საგანში სპეცკურსის შემოღება.

კრიმინალისტიკის, როგორც სასწავლო დისციპლინის, აღმზრდელითი მნიშვნელობა ისაა, რომ სტუდენტებს დამნაშავეობასთან ბრძოლის დროს ჩაუნერგოს კანონისადმი პატივისცემა, გამოძიებისა და სასამართლოში საქმის განხილვისას საპროცესო ნორმების ზუსტი და განუხრელი დაცვა. ამავდროს, კრიმინალისტიკის კურსის შესწავლა სტუდენტებს უქმნის იმის რწმენას, რომ თანამედროვე პირობებში, ტექნიკური რევოლუციის დროს, ძველი დამნაშავეობის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლა, თუ საგამოძიებო ორგანოებისა და სასამართლო პრაქტიკაში მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევები არ იქნება დაჩერებული¹⁸.

§2. კრიმინალისტიკის სისტემა

კრიმინალისტიკის სისტემა გულისხმობს ამ საგნის პრობლემათა და საკითხთა თანმიმდევრულ და ორგანულად შერწყმულ განლაგებას. კრიმინალისტიკის სისტემა პასუხობს კითხვაზე, თუ რა პრობლემებსა და საკითხებს შეისწავლის იგი და როგორი თანმიმდევრობით არის ეს პრობლემები განლაგებული კრიმინალისტიკის კურსში.

კრიმინალისტიკის კურსის სისტემის საკითხი სხვადასხვაგვარად იყო გადაწყვეტილი. თავდაპირველად კრიმინალისტიკის კურსი იყოფოდა ორ ნაწილად: კრიმინალისტიკური ტექნიკა (სისხლისსამართლებრივი ტექნიკა) და ტაქტიკა (ინ. იაკობოვი), 1929 წელს ვი. გრომოვმა გამოაქვეყნა შრომა „დანაშაულის გამოძიების მეთოდიკა“ (კერძო მეთოდიკა), რომელიც განხილული იყო როგორც კრიმინალისტიკის ცალკე, დამოუკიდებელი მესამე განყოფილება. ამრიგად, 30-იან წლებში კრიმინალისტიკის კურსი იყოფოდა სამ ნაწილად: კრიმინალისტიკური ტექნიკა, გამოძიების ტაქტიკა და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდიკა.

შემდგომში დაისვა საკითხი იმის შესახებ, რომ კრიმინალისტიკის კურსი,

ისე როგორც სხვა სამართლებრივი კურსები, დაყოფილიყო ორ ნაწილად: ზოგადი და განსაკუთრებული (კერძო). ამ სისტემის შესაბამისად იყო აგებული 1952 წლამდე გამოცემული კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელოები. 1958 წელს გამოქვეყნებული კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელო ისევ სამი ნაწილისაგან შედგებოდა, რომელსაც დაეძგრა მეთოხე ნაწილი – კრიმინალისტიკის კურსის შესავალი თემა.

1981 წლის კრიმინალისტიკის სასწავლო პროგრამის შესაბამისად კრიმინალისტიკის კურსის სისტემა მოიცავდა ოთხ განყოფილებას: 1) კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგია; 2) კრიმინალისტიკური ტექნიკა; 3) საგამოძიებო ტაქტიკა; 4) დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდიკა. კრიმინალისტიკის კურსის ასეთი სისტემატიზაცია უფრო სრულად ასახავს კრიმინალისტიკის საგნის შესასწავლ პრობლემათა თანმიმდევრობას, ურთიერთკავშირსა და ორგანულ შერწყმას¹⁹. ზოგიერთი ავტორი თვლის, რომ უზგობესია კრიმინალისტიკის კურსის დაყოფა ორ შემადგენელ ნაწილად – ზოგადი და განსაკუთრებული²⁰.

კრიმინალისტიკის პირველი განყოფილება – კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგია განიხილავს ისეთ ზოგად პრობლემებსა და საკითხებს, რაც დამახასიათებელია და ეხება კრიმინალისტიკის მთელ კურსს. ასეთ პრობლემებს მიეკუთვნება: კრიმინალისტიკის საგანი, სისტემა და ამოცანები; საერთომეცნიერული და კრიმინალისტიკური მეთოდები; კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია; საზოგადოებრიობის ჩაბმა დანაშაულის გახსნასა და გამოძიების პროცესში; გამოძიებისა და სამძებრო-ოპერატიული ორგანოების ურთიერთკავშირი დანაშაულის გახსნის პროცესში; კრიმინალისტიკის განვითარების ისტორია.

კრიმინალისტიკური ტექნიკა, როგორც ამ საგნის დამოუკიდებელი განყოფილება, ჩამოყალიბდა კრიმინალისტიკის კურსის სხვა განყოფილებებზე ადრე და თავდაპირველად იწოდებოდა სისხლისსამართლებრივი ტექნიკად, კრიმინალისტიკური ტექნიკის განვითარება ბევრად და მოკიდებული იმაზე, თუ როგორ იყენებს იგი მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელ მიღწევებს დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში, დანაშაულის თავიდან აცილებასა და კრიმინალისტიკური გამოკვლევების (ექსპერტიზის) ჩატარების პროცესში. აღნიშნულის გარდა, კრიმინალისტიკური ტექნიკის გამოყენების ეფექტურობისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე

¹⁸ იხ. Криминалистика М., изд. Юрист, 1999, под ред. Яблокова Н.Н. с. 24-28.

Криминалистика. М., изд. Норма-Инфра, 1999, под ред. Белкина Р.С. с. 42-43.

¹⁹ იხ. ჟღერაშვილი, დანაშაულის გახსნის მეთოდის ცნება. საბჭოთა სამართალი, 1986, №6, გვ. 27-28.

¹⁸ აღნიშნულ საკითხზე იხ. Криминалистика. М., 1997, с. 7; Р.С. Белкин, Криминалистическая энциклопедия, М., 1997, с. 102.

საგამოძიებო, სასამართლო და საექსპერტო პრაქტიკის სერიოზული შესწავლა და სისტემატური განხორციელება.

კრიმინალისტიკური ტექნიკა საპროცესო კანონებზე დაფუძნებული სამეცნიერო-ტექნიკური ხერხების, საშუალებების, მეთოდების ერთობლიობაა, რომელიც გამოიყენება კვლასა და სხვა მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსირების, გამოყენებისა და გამოსაკვლევად დანაშაულის გახსნისა და თავიდან აცილებისათვის.

კრიმინალისტიკური ხერხები, საშუალებები და მეთოდები, ჯერ ერთი, გამოიყენება გამოძიებლისა და ოპერატიული მუშაკის მიერ გამოძიებისა და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა შესრულებისას. მეორეც, ისინი გამოიყენება ექსპერტის მიერ საექსპერტო გამოკვლევის პროცესში და ასევე — სპეციალისტის მიერ საგამოძიებო და სასამართლო მოქმედებათა ჩატარებაში მონაწილეობის დროს.

კრიმინალისტიკური ტექნიკური ხერხები, საშუალებები და მეთოდები, რომელთა გამოყენება არ წარმოადგენს სირთულეს და არ მოითხოვს სპეციალურ ცოდნასა და მომზადებას, გამოიყენება გამოძიებლისა და მომკვლევე პირის მიერ. ასეთებს მიეკუთვნება, მაგალითად, საგამოძიებო ჩემოდნის (პორტფელის), ოპერატიული ხელჩანთის გამოყენება კვლასა აღმოჩენისა და ფიქსირების მიზნით, შემთხვევის ადგილის ფოტოგრაფირება, გეგმებისა და სქემების შედგენა, მაგნიტოფონისა და ვიდეოაპარატურის გამოყენება და სხვა. თუ გამოძიებელს, მომკვლევ პირს არ შეუძლია ამ ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენება, იგი ამ მიზნით მოიწვევს სპეციალისტს. როდესაც ხასიათის ტექნიკური ხერხები, საშუალებები და მეთოდები გამოიყენება ექსპერტ-კრიმინალისტის მიერ სხვადასხვა სახის საექსპერტო გამოკვლევის დროს. მაგალითად, უხილავ სხივებში (ულტრაიისფერი, ინფრაწითელი, რენტგენის) გამოკვლევა ტარდება ქიმიური წესით ამოშლის დადგენის შემთხვევაში, სხეულში ან საგანში ლითონის საგნებისა და ნაწილაკების აღმოჩენის მიზნით და სხვა. საექსპერტო გამოკვლევის თავისებურებათა გათვალისწინებით კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში დადგა ექსპერტის და მოუკიდებელ მეცნიერებად ჩამოყალიბების საკითხი — სასამართლო ექსპერტოლოგიის სახით²¹.

კრიმინალისტიკური ტექნიკა, როგორც კურსის დამოუკიდებელი განყოფილება (ნაწილი), ჯერ ერთი, შეისწავლის ისეთ ზოგად საკითხებს, რომელიც დამახასიათებელია მთლიანად კრიმინალისტიკური ტექნიკისათვის და შემდგომ უკვე იხილავს კრიმინალისტიკური ტექნიკის ცალკეულ დარგს. ამრიგად, კრიმინალისტიკური ტექნიკა შეისწავლის

პრობლემებს შემდეგი თანმიმდევრობით: კრიმინალისტიკური ტექნიკის საფუძვლები; სასამართლო ფოტოგრაფია; ტრასოლოგია (მოძღვრება კვლასა შესახებ); სასამართლო ბალისტიკა; ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა; დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევა; პიროვნების გაიგივება გარეგნობის ნიშნების მიხედვით; სისხლის სამართლის (ანუ კრიმინალისტიკური) რეგისტრაცია.

კრიმინალისტიკური ტექნიკის ფეხსაცმელი ხერხი, საშუალება, მეთოდი უნდა გამოძინარეობდეს საპროცესო კანონმდებლობიდან და შეესაბამებოდეს პროცესის პრინციპებს. კრიმინალისტიკური ტექნიკის ზოგიერთი ხერხისა და საშუალების გამოყენება ასახულია საპროცესო კანონში და სარეგლამენტაციო ხასიათი აქვს. მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 286-ე მუხლში ნათქვამია, რომ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისას შეიძლება გამოიყენონ დანაშაულის კვლისა და ნივთიერ მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსაციისა და ამოღების მეცნიერულ-ტექნიკური საშუალებები და მეთოდები.

საგამოძიებო ტაქტიკა, როგორც კრიმინალისტიკის დამოუკიდებელი განყოფილება, თავდაპირველად ჩამოყალიბდა დანაშაულის დაკავებისა და საგამოძიებო მოქმედებათა ეფექტურად განხორციელების მიზნით. საგამოძიებო ტაქტიკის შექმნასა და განვითარებას საფუძვლად უდევს ისეთი მეცნიერებების მიღწევების გამოყენება საგამოძიებო ორგანოთა და სასამართლოს მოღვაწეობაში, როგორიცაა: ლოგიკა, ფსიქოლოგია, ეთიკა და ამ ორგანოთა პრაქტიკის სისტემატური განხორციელება. ყოველი ტაქტიკური ხერხი და მეთოდი, რომელსაც შეიძლება გამოიყენოს კრიმინალისტიკური მეცნიერება, უნდა ეფუძნებოდეს და გამოძინარეობდეს საპროცესო კანონის მოთხოვნიდან, ისინი არ უნდა ლახავდნენ პიროვნების ღირსებას, პატივს და არ უნდა იყოს საშიში პიროვნების ჯანმრთელობისათვის.

საგამოძიებო ტაქტიკა, როგორც კრიმინალისტიკის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი განყოფილება, საპროცესო კანონზე დაფუძნებული ტაქტიკური ხერხებისა და მეთოდების ერთობლიობაა, რომელიც გამოიყენება საგამოძიებო, სასამართლო და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა ეფექტური ჩატარებისათვის, აგრეთვე დანაშაულის გახსნისა და თავიდან აცილების გეგმაზომიერად და მიზანსწრაფულად მიღწევისათვის.

ტაქტიკური ხერხებისა და მეთოდების გამოყენების სუბიექტები არიან: მოსამართლე, მომკვლევ, გამოძიებელი და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედების შემსრულებელი პირი. ყოველი ტაქტიკური ხასიათის ხერხი, მეთოდი და რეგლამენტაცია გამოიყენება იმ მიზნით, რომ ნაკლები დროის დაზარალებით ეფექტურად ვაწარმოოთ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარება, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელება, გეგმ-

²¹ Витберг А. Малаховская Н., Судебная экспертиология — новая отрасль науки, Социалистическая законность, 1973, № 11, с. 49.

აზომიერად და მიზანსწრაფულად ვებრძოლოთ დანაშაულის გახსნასა და მის თავიდან აცილებას.

სისხლის სამართლის პროცესი ადგენს და განსაზღვრავს საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების პროცესუალურ წესს. საგამოძიებო ტაქტიკა კი, გამოძიანარეობს რა კანონით დადგენილი წესიდან. შეიძლება ითქვას, რომ ხერხებსა და მეთოდებს, რომელთა გამოყენება უზრუნველყოფს საგამოძიებო მოქმედებათა (ჩხრეკა, ამოღება, ექსპერიმენტი, დაკითხვა, დაპირისპირება, ამოცნობა და სხვა) ეფექტურ ჩატარებას, გამოძიების ორგანიზებულად და გვერდურად წარმართვასა და დანაშაულის სწრაფად და ოპერატიულად გახსნას.

მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 305-ე მუხლი ადგენს მოწმის დაკითხვის წესს, მაგრამ, როგორი ტაქტიკური ხერხები უნდა გამოვიყენოთ, რომ მოწმესთან დავაყაროთ სწორი ფსიქოლოგიური კონტაქტი, მივიღოთ მისგან სრული და ობიექტური ჩვენება, ამ საკითხს სწავლობს საგამოძიებო ტაქტიკა.

საგამოძიებო ტაქტიკის მიერ შემუშავებული ზოგიერთი ხერხი და მეთოდი შემდგომში გადაიტეცა პროცესუალურ წესად და გათვალისწინებულია კანონით, როგორც დამოუკიდებელი საგამოძიებო მოქმედება. მაგალითად, ამოსაცნობად წარდგენა (მუხლი 347-ე), საგამოძიებო ექსპერიმენტი (მუხლი 340-ე), ნიშნების მიღება შედარებითი გამოკვლევისათვის (მუხლი 375-ე), ჩვენების ადგილზე შემოწმება (მუხლი 344-ე). აღნიშნული განაპირობებს კრიმინალისტიკისა და სისხლის სამართლის პროცესის ურთიერთდამოკიდებულებასა და მჭიდრო კავშირს. საგამოძიებო ტაქტიკა ჯერ შეისწავლის ისეთ ზოგად საკითხებს, რაც დამაზნაულებელია საგამოძიებო ტაქტიკისათვის მთლიანად, შემდგომ კი განიხილავს ცალკეულ დარგებს.

ამრიგად, საგამოძიებო ტაქტიკა შეისწავლის პრობლემებს შემდეგი თანმიმდევრობით: საგამოძიებო ტაქტიკის ზოგადი საკითხები; გამოძიების ორგანიზება და დაგეგმვა; კრიმინალისტიკური ვერსიები; შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ტაქტიკა; საგამოძიებო ექსპერიმენტის ჩატარების ტაქტიკა; ჩვენების ადგილზე შემოწმების ტაქტიკა; ჩხრეკისა და ამოღების წარმოების ტაქტიკა; დაკითხვის ტაქტიკა; ამოსაცნობად წარდგენის ტაქტიკა; ექსპერტიზის ჩატარების ტაქტიკა²².

დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდიკა, როგორც კრიმინალისტიკის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი განყოფილება, სპეციალ-

ურ ლიტერატურაში გამოხატულია სხვადასხვა ტერმინით: „კრიმინალისტიკური მეთოდიკა“, „დანაშაულის სახეების გამოძიებისა და თავიდან აცილების მეთოდიკა“, „კერძო მეთოდიკა“, „დანაშაულის გახსნის მეთოდიკა“. ყველა ეს ტერმინი ერთი არის გამოხატულება, კერძოდ, შემუშავდეს ისეთი მეთოდური ხასიათის დებულებები და რეკომენდაციები, რომლებიც საშუალებას მოგვცემს ცალკეული დანაშაულის ჩადენის თავისებურების გათვალისწინებით, მოკლე დროში ეფექტურად და მიზანსწრაფულად მოვახდინოთ ჩადენილი დანაშაულის გახსნა, დანაშაულის თავიდან აცილება, ხელი შევუწყოთ საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას.

დანაშაულის გამოძიების დროს გამოიყენება არა მარტო მეთოდური ხასიათის დებულებები და რეკომენდაციები, არამედ ტექნიკური საშუალებანი, ტაქტიკური ხერხები და მეთოდები. ყოველივე ეს, რაც ზემოთ ითქვა, თავის გამოხატულებას პოულობს კონკრეტული დანაშაულის გამოძიებისა და თავიდან აცილების დროს.

დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდური ხასიათის დებულებები და რეკომენდაციები უნდა ემყარებოდეს და გამოძიანარეობდეს სისხლისსამართლებრივი და საპროცესო კანონის ნორმებიდან, არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს მათ. მეთოდური ხასიათის დებულებები და რეკომენდაციები უნდა შემუშავდეს არა მარტო მეცნიერების, არამედ საგამოძიებო პრაქტიკის შესწავლისა და სისტემატური განზოგადების საფუძველზე, რაც საშუალებას მოგვცემს გამოვამჯავროთ ცალკეული სახის დანაშაულთა (ქურდობა, მკვლელობა, მეტროთამბოლა და ა.შ.) ჩადენის თავისებურებები, დანაშაულის ჩადენის ხერხები და საშუალებები, მისი მიზანი, მოტივი, დანაშაულის კვალის დაფარვის ხერხები და სხვა თავისებურებანი. მაგალითად, მკვლელობის საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა არსებითად განსხვავდება მეტროთამბოლის საქმეთა გამოძიების მეთოდიკისაგან. ამ თავისებურებათა დადგენა და მათი გათვალისწინებით კონკრეტული სახის დანაშაულის გამოძიება საშუალებას გვაძლევს მავალწიოთ სასურველ შედეგს – ეფექტურად და მიზანსწრაფულად გავხსნათ და თავიდან ავიცილოთ კონკრეტული სახის დანაშაული.

ცალკეულ დანაშაულთა სახეების გამოძიების მეთოდიკა სისხლისსამართლებრივი და საპროცესო კანონებზე დაფუძნებული მეთოდური ხასიათის დებულებებისა და რეკომენდაციების ერთობლიობაა, რომელიც გამოიყენება ცალკეული სახის დანაშაულთა გახსნის თავისებურებათა გათვალისწინებით და დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებისათვის.

ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდიკა ჯერ შეისწავლის ისეთ ზოგად საკითხებს, რომელიც დამაზნაულებელია ყველა სახის დანაშაულ-

²² დანაშაულ საკითხზე იხ. შ. უაფიაშვილი, კრიმინალისტიკა, დანაშაული გახსნის ტაქტიკა და მეთოდიკა (დეკლავის კურსი), I. თბ., 1995. P.C. Белькин, Криминалистическая энциклопедия, М., 1997, с. 104.

ლის გამოძიებისათვის (საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების თანამიმდევრობის განსაზღვრა; საკითხები, რომელიც უნდა დადგინდეს კონკრეტული დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებით; დანაშაულის კრიმინალისტური დახასიათება; პროფილაქტიკურ ღონისძიებათა სახეები და სხვა) და შემდეგ ადგენს კონკრეტულ დანაშაულთა გახსნის მეთოდური ხასიათის დებულებებსა და რეკომენდაციებს.

ამრიგად, კრიმინალისტიკის მეთოდე განყოფილება – ცალკეულ დანაშაულთა სახეების გამოძიების მეთოდიკა – სწავლობს პრობლემებს შემდეგი თანამიმდევრობით: დანაშაულთა ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდიკის ზოგადი დებულებები; დანაშაულის კრიმინალისტური დახასიათება; სხვისი ქრების გატაცების გამოძიების მეთოდიკა; მკვლელობის გამოძიების მეთოდიკა; გაუპტიურების საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა; სამუშაოს შესრულების უსაფრთხოების წესების დანაშაულებრივი დარღვევის საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა; ქურდობის, გაძარცვისა და ყაჩაღური თავდასხმის საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა; მოხელეებისა და მათთან გათანაბრებულ პირთა დანაშაულთა საქმეების გამოძიების მეთოდიკა; საგზაო მოძრაობის უშიშროების წესების დანაშაულებრივი დარღვევის საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა; ჯანმრთელობის დანაშაულებრივი დარღვევისა და ჯანმრთელობის დანაშაულებრივი დარღვევის საქმეების გამოძიების მეთოდიკა და სხვა საკითხები.

ცალკეულ დანაშაულთა სახეების გამოძიების მეთოდიკა და მისი სისტემა არ არის დოგმა, იგი შეიძლება გაფართოვდეს იმ გაგებით, რომ შეისწავლოს სხვა სახის დანაშაულთა გამოძიების მეთოდიკაც. მაგალითად, შესაძლებელია სასწავლო პროგრამის შესაბამისად შესწავლილი იყოს ისეთი ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდიკა, როგორიცაა: ხულიგნობა, ადრე ჩადენილ გაუხსნელ საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა, საჭირო ხომალდის გატაცების საქმეთა გამოძიების მეთოდიკა და ა.შ.²¹

ასევე შეიძლება ითქვას კრიმინალისტური ტექნიკისა და საგამომძიებო ტაქტიკის შესახებაც.

§3. კრიმინალისტიკის ადგილი სხვა მომიჯნავე იურიდიულ დისციპლინათა სისტემაში

კრიმინალისტიკა, როგორც იურიდიული მეცნიერება და დისციპლინა, მჭიდროდაა დაკავშირებული კრიმინალისტურ დარგის სხვა მეცნიერებებთან. იმისათვის, რომ გაევიგოთ, თუ რა ადგილი უკავია კრიმი-

ნალისტიკას სხვა მომიჯნავე იურიდიულ სასწავლო დისციპლინათა სისტემაში, იგი უნდა შევადაროთ ამ დარგებს, განვსაზღვროთ რა აერთიანებს მათთან და რითი განსხვავდება კრიმინალისტიკა სხვა იურიდიულ სასწავლო დისციპლინებისაგან.

კრიმინალისტიკა, როგორც მეცნიერება და სასწავლო იურიდიული დისციპლინა, მჭიდრო კავშირშია სისხლის სამართლის პროცესთან, სისხლის სამართალთან, კრიმინოლოგიასთან, საპროკურორო საქმიანობასთან, სასჯელსრულებით სამართალთან, ოპერატიულ-სამძებრო მოღვაწეობასთან, სამოქალაქო სამართლის პროცესთან, სასამართლო მედიცინასთან, სასამართლო ფსიქიატრიასა და სასამართლო ფსიქოლოგიასთან.

ა) კრიმინალისტიკა და სისხლის სამართლის პროცესი. ყველაზე მჭიდრო კავშირი კრიმინალისტიკას სისხლის სამართლის პროცესთან აქვს. მათ ერთი ამოცანა აკისრიათ – დანაშაულის სრული, სწრაფი და ოპერატიული გახსნა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა. ამ ზოგადი მითითების გარდა, აღსანიშნავია, რომ ყოველი კრიმინალისტური ხერხი, მეთოდი, საშუალება, რეკომენდაცია უნდა ემყარებოდეს პროცესუალურ კანონს, შეესაბამებოდეს პროცესუალურ პრინციპებს და გამომდინარეობდეს პროცესუალურ ნორმათა მოთხოვნებიდან.

კრიმინალისტიკა მჭიდროდაა დაკავშირებული სისხლის სამართლის პროცესის ისეთ დარგთან, როგორიცაა მტკიცებულებითი სამართალი. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ კრიმინალისტიკა თავდაპირველად ჩამოყალიბდა სისხლის სამართლის პროცესის მეცნიერებაში და შემდგომ გამოვიდა მას როგორც დამოუკიდებელი იურიდიული მეცნიერება. კრიმინალისტიკასა და სისხლის სამართლის პროცესს შორის მჭიდრო კავშირს განსაზღვრავს ისიც, რომ მთელი რიგი ტექნიკური საშუალებები, ტაქტიკური ხერხები და მეთოდები, რომელიც შემუშავდა კრიმინალისტური მეცნიერების მიერ, შემდგომში აისახა საპროცესო კანონში და მიიღო საპროცესო კანონის სტატუსი. ასეთ საგამომძიებო მოქმედებებს მიეკუთვნება, მაგალითად: ამოსაცნობად წარდგენა, საგამომძიებო ექსპერტიზა, შემთხვევის ადგილზე გაყვანა, ნიშნების მიღება შედარებითი გამოკვლევისათვის; ისეთი ტექნიკური საშუალებების გამოყენება საგამომძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს, როგორიცაა: ფოტოგრაფია, კინოგადაღება, მაგნიტოფონი, ვიდეოაპარატურა, კვალის ტვიფრისა და ანაბეჭდის დამზადება შემთხვევის ადგილზე და სხვა.

ამავე დროს, კრიმინალისტიკასა და სისხლის სამართლის პროცესს შორის არსებითი ხასიათის განსხვავებაცაა. სისხლის სამართლის პროცესი განსაზღვრავს და ადგენს გამოძიებისა და სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვის პროცესუალურ წესს. საპრო-

²¹ აღნიშნულ საკითხზე იხ. შ. ფაფაშვილი, დანაშაულთა გახსნის ზოგადი მეთოდიკის პრობლემები, თბ., 1991, P. C. Белкин, Криминалистическая энциклопедия, М., 1997, с. 103.

ცესო სამართლის ნორმები არეგულირებენ იმ სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც წარმოიშობაან გამოძიებისა და სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის განხილვის დროს სამართალდამცავი ორგანოების სუბიექტებს შორის და მათ ურთიერთობებს პროცესის სხვა მონაწილეებთან. მისგან განსხვავებით კრიმინალისტიკა აღგენს და განსაზღვრავს იმ კანონზომიერებებს, რაც დაკავშირებულია სამართალწარმოებაში ტექნიკური საშუალებების, ტაქტიკური ზერზებისა და მეთოდების შემუშავებასა და გამოყენებასთან.

მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 128-ე მუხლი აღგენს მტკიცებულებათა მიღების წესს. კრიმინალისტიკა კი, - სისხლის სამართლის პროცესისგან განსხვავებით, იმ ტექნიკურ საშუალებებს, რომელთა გამოყენების საფუძველზე შეიძლება ადვილად და ეფექტურად იყოს აღმოჩენილი უხილავი ან ნაკლებად ხილვადი კვალი ან სხვა მტკიცებულება; კრიმინალისტიკა აღგენს, თუ როგორ უნდა იყოს კვალი გადატანილი, ვთქვათ, ლაქტილოფირზე და შეფუთული ისე, რომ იგი არ დაზიანდეს, როგორ უნდა იყოს გამოკვლეული კვალი (კრიმინალისტიკური ექსპერტიზა) და როგორ უნდა მოხდეს კვალის მეშვეობით პიროვნების, თუ საგნის იდენტიფიცირება (გაიგივება).

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 315-328-ე მუხლები განსაზღვრავს ჩხრეკისა და ამოღების წესს. კრიმინალისტიკა კი, სისხლის სამართლის პროცესისგან განსხვავებით, აღგენს, თუ რა მოსაშაფებელი საშუალებები უნდა ჩატარდეს ჩხრეკისა და ამოღების წარმოებაში, რა სახის ტექნიკური საშუალებები უნდა იყოს გამოყენებული ჩხრეკისა და ამოღების დროს, ტაქტიკურად როგორ უნდა დაიწყოს და ჩატარდეს ჩხრეკა და სხვა.

ყოველივე აღნიშნულიდან იმ დასკვნაზე უნდა მივიდეთ, რომ კრიმინალისტიკასა და სისხლის სამართლის პროცესს შორის მჭიდრო კავშირი არსებობს, მაგრამ არის არსებითი ჩასიათის სხვაობაც. მათი შესწავლის საგანი სხვადასხვაა.

ბ) კრიმინალისტიკა და სისხლის სამართალი. კრიმინალისტიკასა და სისხლის სამართალს შორის გარკვეული კავშირი არსებობს იმ ამოცანათა მისაღწევად, რასაც სისხლის სამართალი ისახავს (იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის პირველი მუხლი). ელემენტარული გაგებით სისხლის სამართალი განსაზღვრავს, თუ რომელი საზოგადოებრივად სამში ქმდება ან უზოქმდობა ითვლება დანაშაულად, აღგენს დანაშაულის კვალიფიკაციას, აწესებს სასჯელსა და მიზი გამოყენების პირობებს. კრიმინალისტიკა აღნიშნულ საკითხებს არ სწავლობს, არამედ იყენებს მათ დანაშაულის ოპერატიულად განსისისა და ტექნიკურების დადგენის მიზნით.

კრიმინალისტიკა, სისხლის სამართლისგან განსხვავებით, განსაზღვრავს

იმ რეკომენდაციებსა და მეთოდური ჩასიათის დებულებებს, რომელიც გამოყენებული უნდა იყოს კონკრეტული დანაშაულის გამოძიების დროს, ჩადენილი დანაშაულის შესაბამისად აღგენს და განსაზღვრავს პირველდაწყებით და გადაუღებელ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების თანმიმდევრობას.

მაგალითად, თუ საქმე გვაქვს ქურდობასთან, კრიმინალისტიკა განსაზღვრავს, რომ ამ შემთხვევაში პირველდაწყებით და გადაუღებელ მოქმედებას მიეკუთვნება: პირადი ჩხრეკა (მოპარული საგნებისა და ფასეულობათა აღმოჩენის მიზნით); შემთხვევის ადგილის დათვალიერება; მნახეული პირებისაგან ახსნა-განმარტების მიღება; ბინის ჩხრეკა და ა.შ. იმ შემთხვევაში, თუ აღმოჩენილი იყო გვამი, კრიმინალისტიკა აღგენს, თუ რა ზოგადი ევრსიები უნდა იყოს ავებული და შემოწმებული (ადგილი ჰქონდა მკვლელობას, თვითმკვლელობას, თუ უბედურ შემთხვევას) და ა.შ.

გ) კრიმინალისტიკა და კრიმინოლოგია. ისევე როგორც კრიმინოლოგიის, კრიმინალისტიკის ამოცანაა დანაშაულის ხელშეწყობი მიზეზების დადგენა და აღმოფხვრა, მაგრამ ამ ამოცანათა შესრულებისა და მიღწევის გზები სხვადასხვაა. კრიმინოლოგიის შესწავლის საგანია დანაშაულის მდგომარეობის, მისი დინამიკის, მიზეზებისა და პირობების დადგენა და დანაშაულების თავიდან ასაცილებელ პროფილაქტიკურ ღონისძიებათა მოზლი კომპლექსის დასახვა და გატარება. კრიმინალისტიკა კი, კრიმინოლოგიისგან განსხვავებით, არ შეისწავლის პრობლემას მთლიანად, არამედ შეიძუშავებს იმ კონკრეტული ტექნიკური ჩასიათის რეკომენდაციებს, რაც ხელს შეუწყობს დანაშაულის ჩადენის მიზეზებისა და პირობების გარკვევას და მათ თავიდან აცილებას კონკრეტული საქმის გამოძიება-განხილვასთან დაკავშირებით.

მაგალითად, ავტოტექნიკური ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად შეიძლება დადგინდეს, რომ ავტოსაგზაო შემთხვევების დადგომას ხელს უწყობდა სამუხრუჭო მექანიზმის კონსტრუქციული ჩასიათის ნაკლოვანება. ამ ნაკლოვანების აღმოფხვრის მიზნით ექსპერტი თავის დასკვნაში (ან ცალკე ცნობით) აუწყებს შესაბამისი თანამდებობის პირს არსებული კონსტრუქციული დეფექტის გამოსწორების შესახებ.

საკვებების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის შედეგად, მაგალითად, ექსპერტი შეიძლება მივიდეს დასკვნაზე, რომ მათი გაღება და საცავებში შეღწევა არ წარმოადგენს სირთულეს საკვებების გაღების სიმართივის გამო. ასეთ შემთხვევაში ექსპერტი გამოთქვამს თავის პროფილაქტიკურ-გამაფრთხილებელ კონკრეტულ წინადადებებს, რითაც აზორციელებს კრიმინალისტიკის წინაშე დასმულ ამოცანას - კონკრეტული დანაშაულის თავიდან აცილებას.

დ) კრიმინალისტიკა და საპროკურორო საქმანობა. კრიმინალისტიკასა და საპროკურორო საქმანობას შორის გარკვეული კავშირი არსებობს, მი-

უხედავად იმისა, რომ ამ ორ მეცნიერებას სხვადასხვა ამოცანა აკისრია.

გამოძიებისას პროცესუალური ხელშეწყობის გაწევის დროს პროკურორი ყოველთვის საქმის კურსში უნდა იყოს, დანაშაულის სწრაფი და ოპერატიული გახსნის მიზნით გამოიყენება თუ არა კრიმინალისტიკის მიერ შემუშავებული ტექნიკური საშუალებები, ტაქტიკური ზერხები და ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების მეთოდური ხასიათის რეკომენდაციები.

საპროკურორო საქმიანობის საგანს არ შეადგენს კრიმინალისტიკური ხასიათის რეკომენდაციების შემუშავება, იგი იყენებს კრიმინალისტიკის მიერ უკვე შემუშავებულ ტექნიკურ საშუალებებს, ტაქტიკურ ზერხებს, მეთოდებსა და რეკომენდაციებს თავის მიზნის მისაღწევად, რაც განაპირობებს კრიმინალისტიკასა და საპროკურორო საქმიანობას შორის ურთიერთკავშირს.

ე) კრიმინალისტიკა და სასჯელაღსრულებითი სამართალი. სასჯელის აღსრულების დროს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, აგრეთვე მსჯავრდებულთა გამოსწორებისა და აღზრდის პროცესში, ახალი დანაშაულის ჩადენის პროფილაქტიკის მიზნით, გამოიყენება კრიმინალისტიკის მიერ შემუშავებული ტექნიკური საშუალებები: მსჯავრდებულთა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან გაქცევის აღკვეთისათვის, თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში ჩადენილ დანაშაულთა გამოძიებისა და დანაშაულის ჩადენის კვალითა და მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსირებისა და დამაგრებისათვის.

ყველა ტექნიკური საშუალება და ტაქტიკური ზერხი, რომელიც გამოიყენება განაჩენის აღსრულების დროს, შემუშავებულია კრიმინალისტიკის მიერ, ეს ორი სამართლებრივი მეცნიერება, სხვადასხვა ამოცანებისა და მიზნების მოუხდავად, ერთმანეთს უკავშირდება.

ვ) კრიმინალისტიკა და ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა. ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა საკითხები თავდაპირველად მუშავდებოდა კრიმინალისტიკური მეცნიერების ფარგლებში. მაგრამ ამჟამად იგი გამოყოფილია კრიმინალისტიკას, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერული ცოდნის დარგი. პრაქტიკაში მჭიდრო კავშირი არსებობს ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა და საგამომძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს, კომპლექსურ ღონისძიებათა დაგეგმვისა და განხორციელებისას. ე.წ. „ცხელი კვალის მიხედვით“ (იხ. საქართველოს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ, მიღებული 1999 წლის 30 აპრილს).

ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა განხორციელების დროს კვალის აღმოჩენის, დანაშაულის ჩამდენი პირის დადგენის, მისი დაძებნისა და დაკავებისას გამოიყენება კრიმინალისტიკური მეცნიერების მიერ შემუშავებული ტექნიკური საშუალებები, ტაქტიკური ზერხები და მეთოდები. ყოველივე აღნიშნული ხელს უწყობს დანაშაულის გახსნას, დანაშაულის ჩამდენი პირის ოპერატიულად დადგენას, პროფილაქტიკურ-გამა-

ფრთხილებელ ღონისძიებათა ეფექტურ დასახვასა და გატარებას. მოუხედავად იმისა, რომ ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებანი არ წარმოადგენს პროცესუალურ მოღვაწეობას (პროცესუალური კანონი ამ მოქმედებებს არ არეგლამენტებს), ისე, როგორც კრიმინალისტიკური ტექნიკური საშუალებები, ზერხები და მეთოდები, ისინიც უნდა გამოძიებულადეს პროცესუალური კანონიდან, შეესაბამებოდეს პროცესუალურ პრინციპებს.

აღსანიშნავია, რომ ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა განხორციელებას, ბევრ შემთხვევაში, საფუძვლად უდევს კრიმინალისტიკური მეცნიერების მიერ შემუშავებული საშუალებები, ზერხები, მეთოდები და რეკომენდაციები და ეს ორი დარგი ვითარდება ურთიერთკავშირში, მოუხედავად იმისა, რომ მათი შესწავლის საგანი სხვადასხვაა.

ზ) კრიმინალისტიკა და სამოქალაქო სამართლის პროცესი. კრიმინალისტიკის მიერ შემუშავებული მონაცემები გამოიყენება არა მარტო სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიება-განხილვის დროს, არამედ სამოქალაქო სამართლის საქმეთა განხილვის პროცესშიც. კერძოდ, სამოქალაქო დავების გადაწყვეტის დროს და სამოქალაქო სამართლის საქმეთა სასამართლოში განხილვისას გამოიყენება კრიმინალისტიკის მიერ შემუშავებული დაკითხვის ტაქტიკური ზერხები, ექსპერტიზის დანიშვნის ტაქტიკა, დოკუმენტების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის სხვადასხვა საშუალება, რაც მეცნიერების ორ დარგს, მათი სხვადასხვა ამოცანებისა და მიზნების მოუხდავად, ერთმანეთს უკავშირებს.

კრიმინალისტიკა ურთიერთკავშირშია აგრეთვე ისეთ დამხმარე დისციპლინებთან, როგორიცაა: სასამართლო მედიცინა, სასამართლო ფსიქიატრია, ფსიქოლოგია და სასამართლო ბუღალტრია. ამ სახის ექსპერტიზის დანიშვნის დროს გამოიძიებული და სასამართლო გამოიყენებენ კრიმინალისტიკის მიერ შემუშავებულ ტაქტიკურ ზერხებს ნიშნების შედარებით გამოკვლევის მიღებისთანავე დაკავშირებით პროფილაქტიკურ-გამაფრთხილებელ წინადადებათა წამოყენებისას ექსპერტის დასჯენაში და სხვა.

ყოველივე აღნიშნული მოუთხოვს ამ დარგებსა და კრიმინალისტიკას შორის ურთიერთკავშირზე, რაც, საბოლოო ჯამში, ხელს უწყობს დანაშაულის სწრაფ და ოპერატიულ გახსნასა და საქმეზე კუთხითების დადგენას.

კრიმინალისტიკის ადგილის გარკვევა სხვა მომიჯნავე იურიდიულ დისციპლინათა სისტემაში საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ კრიმინალისტიკის კავშირი და სხვაობა ამ დარგებთან, რაც ხელს უწყობს სტრუქტურულ კრიმინალისტიკის ათვისებაში²⁴.

²⁴ აღნიშნულ საკითხზე იხ. Уголовный процесс. М., 1998, с. 23. Криминалистика М., 1996, с. 7-12; Криминалистика М., 1999, изд. „Юрист“, под ред. Яблокова Н.П., с. 21-24; Криминалистика, М., 1999, изд. „Норма-Инфра“, под ред. Беляева Р.С., стр. 71-74.

საერთოშეცენიერული და კრიმინალისტიკური მეთოდები

§1. დიალექტიკური და ლოგიკური მეთოდების გამოყენება კრიმინალისტიკაში

კრიმინალისტიკისათვის დამახასიათებელია საერთოშეცენიერული შე-
მეცნების ლოგიკური მეთოდების შესწავლა, ასევე საერთოშეცენიერული
და სპეციალური კრიმინალისტიკური მეთოდების გამოყენება. დღევან-
დელ პირობებში კრიმინალისტიკის არც ერთი დარგი არ შეიძლება
განვითარდეს და სრულყოფილი გახდეს, თუ არ იქნება გამოყენებული
როგორც საერთო, ასევე კრიმინალისტიკური ტექნიკის, ტაქტიკისა და
ცალკეული დანაშაულის გამოძიებისათვის დამახასიათებელი მეთოდები.

საყოველთაოდ აღიარებულ მეთოდოლოგიას განეკუთვნება დიალექტიკური
მატერიალიზმის მეთოდოლოგია, რომელიც საშუალებას იძლევა შევის-
წავლოთ მოვლენები და ფაქტები დამოუკიდებლად და ერთობლიობაში,
როგორც ცალკე აღებული, ისე სხვა მოვლენებთან ურთიერთობაში, ზოგადი
კანონზომიერებისა და მოვლენათა კავშირის, ასევე მოვლენათა შემცვლე-
ლის გათვალისწინებით და მათ ურთიერთკავშირს პრაქტიკასთან.

დიალექტიკური მატერიალიზმის მეთოდი გამოიყენება ყველა სხვა
დარგის მეცნიერებაშიც. კრიმინალისტიკაში მის გამოყენებას ის მნიშ-
ვნელობა აქვს, რომ მჭიდროდ აკავშირებს სისხლის სამართლის საქმე-
თა გამოძიებისა და სასამართლოში საქმის განხილვის დროს ფაქტებსა
და გარემოებებს, საშუალებას გვაძლევს სწორად და დასაბუთებულად
განვიხილოთ დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებული მოვლენები,
დავადგინოთ დანაშაულის ზღვრულწილი მიზეზები და პირობები, დავსახოთ
მათი აღმოფხვრის გზები და დანაშაულის პროფილაქტიკა.

საყოველთაოდ აღიარებული დიალექტიკური მეთოდი გამოიყენება კრიმ-
ინალისტიკაში სრულყოფილად და ყოველმხრივად, მაგრამ, ამასთან ერთად,
კრიმინალისტიკა იყენებს საერთოშეცენიერულ მეთოდებს მხოლოდ კრიმ-
ინალისტიკურ მეცნიერებასთან კავშირში. ამავე დროს, კრიმინალისტიკაში
გამოიყენება მისთვის დამახასიათებელი მეთოდებიც. მეთოდების ასეთ კო-
მპლექსურ და ერთობლივ გამოყენებას ის დადებითი მნიშვნელობა აქვს,
რომ სწორად და ყოველმხრივად ხდება დანაშაულის ჩადენასთან დაკავ-
შირებული ვერსიების აგება და მათი შემოწმება, საგამოძიებო მოქმედე-

ბათა ჩატარების კანონზომიერი დაგეგმვა, საგამოძიებო მოქმედებათა
ჩატარების დროს კვალით აღმოჩენა და ფიქსაცია, ცალკეული დანაშაუ-
ლის გამოძიების თავისებურებათა სწორი გათვალისწინება.

სწორედ ამიტომ კრიმინალისტიკური მეცნიერება იყენებს საყოველთაოდ
აღიარებულ დიალექტიკურ მეთოდებს, რომელიც გამოიყენება მეცნიერების
ყველა დარგში.

საყოველთაოდ აღიარებულ მეთოდებს მიეკუთვნება აგრეთვე ლოგიკური
შეშეცნებისა და აზროვნების მეთოდიც. წარმოდგენილია პრაქტიკასა და
თეორიაში, მეცნიერების ყველა დარგში ავსხნათ და სწორად განვსაზღვროთ
მოვლენები, თუ არ იქნება დაცული ლოგიკური აზროვნების პროცესი.
მოვლენების სწორი შემეცნების ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს
ფორმალური ლოგიკის მოთხოვნების გამოყენება და მისი კანონზომიერე-
ბის დაცვა, რაც საშუალებას იძლევა სწორად და საფუძვლიანად გან-
ვსაზღვროთ აზროვნების ფორმები. ყოველივე აღნიშნული ხელს უწყობს
საჭიხე შემადიტიების დადგენას, ე.ი. ფაქტებისა და გარემოებების იმე-
ვარად დადგენას, როგორც ამას სინამდვილეში აქონდა ადგილი.

საყოველთაოდ აღიარებული დიალექტიკური მეთოდების გამოყენება
და დანერგვა კრიმინალისტიკაში აუცილებელ პირობას წარმოადგენს,
მაგრამ ეს საკმარისი არ არის, თუ ამ მეცნიერებაში არ იქნება გამოყ-
ენებული და დანერგილი ასევე მისთვის საჭირო და დამახასიათებელი
საერთოშეცენიერული მეთოდები.

§2. სხვა საერთოშეცენიერული მეთოდების გამოყენება კრიმინალისტიკაში

კრიმინალისტიკური ტექნიკა, ტაქტიკა და ცალკეული დანაშაულის
გამოძიება არ შეიძლება წარიმართოს ყოველმხრივად, სრულყოფილად
და ობიექტურად თუ კრიმინალისტიკური მეცნიერება თავისი ფუნქციე-
ბის განხორციელების დროს არ გამოიყენებს საერთოშეცენიერულ სისტე-
მაში დანერგილ და შემოწმებულ მეთოდებს. ასეთი მეთოდები კრიმი-
ნალისტიკაში გამოიყენება როგორც უცვლელი სახით, ასევე ამ მეც-
ნიერებისათვის დამახასიათებელი პირობების გათვალისწინებით და გად-
ამუშავებული სახითაც.

საერთოშეცენიერულ მეთოდებს, რომელიც შედარებით ხშირად გამოიყ-
ენება კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში, მიეკუთვნება: აღწერილობა,
დაკვირვება, შედარებითი გამოკვლევა, ექსპერიმენტის ჩატარება, გან-
ზომილება, მოდელირება, კიბერნეტიკული მეთოდი.

აღწერილობა. კრიმინალისტიკური ობიექტების აღწერილობა წარმოადგენს აუცილებელ პირობას საქმეზე ჭეშმარიტების დასადგენად. კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ყველა ობიექტი (ხელნაწერი ან დაბეჭდილი დოკუმენტი, თითის ანაბეჭდები, ფეხის კვალი, პიროვნების გარეგნობა და ა.შ.) ექვემდებარება დაწვრილებით აღწერას. აღწერის დროს უნდა იყოს მითითებული გამოსაკვლევი და შესადარებელი ობიექტების როგორც საერთო (ზოგადი), ასევე კერძო და ინდივიდუალური ნიშნებიც.

ზოგადი (საერთო) მიეკუთვნება ისეთი ნიშნები, რომლებიც ზოგადად ახასიათებს შესასწავლ ობიექტებს. მაგალითად: ზომა, ფერი, გვგუფი, ასობის დახრილობა, ინტერვალი ასობსა და სტრიქონებს შორის, თითის ანაბეჭდების სახე (რკალისებური, ხვეული, მარყუჟისებური), თითის ანაბეჭდების ქვესახეები, ფეხის კვალის ზომა, ფორმა, გამოსაკვლევი დოკუმენტის პარამეტრები (ფერი, ზომები) და ა.შ.

ზოგადი ნიშნების აღწერილობის გარდა, ყურადღება უნდა გამახვილდეს კერძო (ინდივიდუალური) ნიშნების აღწერილობაზეც, რომელსაც განეკუთვნება ისეთი ნიშნები, რაც დამახასიათებელია კონკრეტული გამოსაკვლევი ობიექტისათვის ან შესადარებელი ნიმუშისათვის. მაგალითად: ხელნაწერში ცალკეული ასოს შესრულების თავისებურება, ასოს საწყისი წერტილის განლაგება, ასობის ცალკეული ელემენტის შესრულების თავისებურება, თითის ანაბეჭდებში დერილოვანი ხაზების თავისებურება, მათი ურთიერთგანლაგება, დერილოვანი ხაზების შესრულებისა და განშტოების თავისებურება და ა.შ.

შესასწავლი ობიექტების დაწვრილებით აღწერას პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება კრიმინალისტიკური გამოკვლევის პროცესში, საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შედეგად აღმოჩენილი საგნების, ნივთების დახასიათებაში. კრიმინალისტიკური ობიექტების დაწვრილებით აღწერილობა იმის გარანტიაა, რომ დაუშვებელი იქნება გამოსაკვლევი ობიექტების შეცვლა სხვა ანალოგიური ობიექტით.

აღწერილობას ექვემდებარება აგრეთვე საგამოძიებო მოქმედებათა (ჩხრეკა, ამოღება, დათვალიერება და ა.შ.) ჩატარების შედეგად აღმოჩენილი კვალი, ნივთიერი მტკიცებულება, საგანი, ფასეულობა, დანაშაულის ჩადენის იარაღი, დანაშაულის ჩადენის ხერხი და ა.შ. ყოველივე აღნიშნული დაწვრილებით უნდა იყოს აღწერილი შესაბამის საგამოძიებო მოქმედების ოქმში.

დაკვირვება. დაკვირვება წარმოადგენს საერთომეცნიერული მეთოდის ერთ-ერთ სახეს. იგი ფართოდ გამოიყენება კრიმინალისტიკაში როგორც საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების პროცესში, ისე კრიმინალისტიკურ საქსპერტო გამოკვლევისა და ცალკეული დანაშაულის გამოძიების

დროსაც. გამოძიებისა და საქსპერტო გამოკვლევის გარდა, დაკვირვების მეთოდი გამოიყენება სასამართლოში სისხლის სამართლისა და სამოქალაქო სამართლის საქმეთა განხილვის დროსაც, აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების პროცესშიც.

მთელი წარმოსადგენია რაიმე მოვლენის ახსნა, აღწერა და გამოკვლევა დაკვირვების გარეშე. შემთხვევის ადგილის დათვალიერების დროს, მაგალითად, გამოძიებელი აკვირდება იქ არსებულ საგნებს, ნივთებს, კვალს, დანაშაულის ჩადენის იარაღსა და ხერხს, რაც მას საშუალებას აძლევს აღმოაჩინოს სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებული საგნები, ამიღოს ისინი და საქმროების შემთხვევაში თავის დადგენილებით ცნოს ნივთიერ მტკიცებულებად. გამოსაკვლევი და შესადარებელი ობიექტების დაკვირვების გარეშე შეუძლებელია ექსპერტის ჩატარების შედეგად დადასტურდეს კერძო და საერთო ნიშნები, რომლებიც საშუალებას იძლევა გადაწყვიტოს იდენტიფიკაციის საკითხი ან პირიქით — უარყვოს იგი.

კრიმინალისტიკაში დაკვირვების სხვადასხვა ხერხები გამოიყენება, კერძოდ: გამოსაკვლევი ობიექტების ვიზუალური დაკვირვება; დაკვირვება გამაღივებელი მინის გამოყენებით; უნილაგი და ცუდადხილვადი ობიექტების მიკროსკოპული დაკვირვება; დაკვირვება ელექტრონული ხელსაწყოებით; ვიდეო და აუდიოაპარატურის გამოყენებით როგორც ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელებისა და საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების პროცესში, ასევე საქსპერტო გამოკვლევათა დროს.

ამრიგად, დაკვირვება, როგორც საერთომეცნიერული მეთოდი, ფართოდ გამოიყენება პოვნის კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში და მომავალში ეს მეთოდი უფრო სრულყოფილი გახდება.

განზომილება. დაკვირვების მეთოდის გამოყენება არ იქნება სრულყოფილი, თუ გამოსაკვლევი და შესასწავლი ობიექტები განზომილებაში არ იქნება გამოსახული. განზომილება ასევე საერთომეცნიერული მეთოდია, რომელიც ფართოდ და სრულყოფილად გამოიყენება კრიმინალისტიკის ყველა დარგში. იგი ფართოდ არის დანერგილი ისეთ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს როგორც: შენობისა და ადგილმდებარეობის დათვალიერება, გვამის, დოკუმენტების დათვალიერება, პიროვნების იდენტიფიკაცია გარეგნობის ნიშნების მიხედვით მაგალითად, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების დროს განზომილებას ექვემდებარება უშუალოდ შემთხვევის ადგილი, იქ აღმოჩენილი ყველა საგანი, ნივთი, ფასეულობა, გვამი, დანაშაულის იარაღი და ა.შ. გარდა ამისა, შემთხვევის ადგილის განზომილება თავის გამონათქვამებს პოულობს ასევე შემთხვევის ადგილის გეგმასა და სქემაში.

განზომილების მეოთხე გამოიყენება აგრეთვე საექსპერტო გამოკვლევის პროცესში. ყველა გამოსაკვლევი ობიექტი ექვემდებარება განზომილებას. განზომილების სხვადასხვა ხერხია: ბილიმეტრი, სანტიმეტრი, მეტრი. განზომილება გამოიყენება აგრეთვე ტექნიკური დასადგენად, სინქარის განსაზღვრის მიზნით, მოცულობის განსაზღვრისათვის და ა.შ. განზომილების მიზნით გამოიყენება აგრეთვე მიკროსკოპი, ელექტრონული მიკროსკოპი, გამოთვლელი ხელსაწყოები.

კიბერნეტიკულ-კომპიუტერული მეოთხე. თანამედროვე პირობებში კრიმინალისტიკა გამოიყენებს ისეთ მეცნიერულ მეოთხედს, როგორიცაა კიბერნეტიკულ-კომპიუტერული მეოთხე. ამ მეოთხის დანერგვა ხელს უწყობს ზუსტ აღრიცხვას, სარეგისტრაციო საქმიანობის სრულყოფასა და ავტომატიზაციას. იგი ფართოდ არის დანერგილი კრიმინალისტიკურ სარეგისტრაციო საქმიანობაში. მაგალითად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო ბანკში კომპიუტერული მეოთხე გამოიყენება პიროვნების კრიმინალისტიკური რეგისტრაციის დროს თითის ანაბეჭდების მიხედვით, რაც საშუალებას იძლევა მინიმალურ დროში დავადგინოთ გატარებული იყო თუ არა პიროვნება დაქტილოსკოპიურ რეგისტრაციაში, როდის და რა დანაშაულზე.

კიბერნეტიკულ-კომპიუტერული მეოთხეების გამოყენება კრიმინალისტიკაში წარმოადგენს პერსპექტიულ მიმართულებას და ამ მეოთხის გამოყენება სისტემატურად ფართოვდება დამაშავებლის წინააღმდეგ ბრძოლისა და საექსპერტო გამოკვლევის დარგში.

ექსპერიმენტული მეოთხე. აღნიშნული მეოთხე ასევე წარმოადგენს საერთომეცნიერულ მეოთხედს და იგი, ამავე დროს, ფართოდ არის დანერგილი კრიმინალისტიკაში. ექსპერიმენტული მეოთხე გამოიყენება კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგში საექსპერტო გამოკვლევის დროს. წარმოდგენილია კრიმინალისტიკური გამოკვლევისას მოხდეს პიროვნების იდენტიფიკაცია თითის ანაბეჭდების მიხედვით, ხელნაწერების გამოკვლევა ექსპერიმენტული მეოთხის გამოყენების გარეშე, ცეცხლსასროლი იარაღის იდენტიფიკაცია მასრის ან ტყვიის მიხედვით, თუ არ იქნება გამოყენებული ექსპერიმენტული მეოთხე (ცეცხლსასროლი იარაღიდან ექსპერიმენტული სროლის შედეგად მიღებული მასრა ან ტყვია, რომელიც უნდა შედარდეს გამოსაკვლევ ტყვიას ან მასრას).

კრიმინალისტიკური ტექნიკა, საგამოძიებო ექსპერიმენტის ჩატარების დროს, გამოიყენებს აგრეთვე ექსპერიმენტულ მეოთხედს: ბრალდებულის, დაზარალებულის, მოწმის ჩვენების დაზუსტების ან ნამდვილობის დადგენის მიზნით, სმენადობის, ხილვადობის შესაძლებლობის განსაზღვრისათვის, ცალკეული მოქმედების შესრულების დადგენის მიზნით და ა.შ.

მოდელირების მეოთხე. მოდელირების მეოთხე დამახასიათებელი არ არის მარტო კრიმინალისტიკური მეცნიერებისათვის. იგი გამოიყენება მეცნიერების სხვა დარგებშიც, პრაქტიკულ საქმიანობაში, სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების შესრულებისა და პედაგოგიური მოღვაწეობის დროს და ა.შ.

მოდელირების მეოთხე კრიმინალისტიკაში გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც პრაქტიკულად შეუძლებელია გამოსაკვლევი ობიექტის, მოვლენის უშუალო დაკვირვება და შესწავლა. ასეთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს აზრობრივ ან მატერიალური საგნების მოდელირებასთან. მაგალითად, თუ შეუძლებელია შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი ფეხის კვალის ამოღება, ასეთ შემთხვევაში გამოსაკვლევი ფეხის კვალიდან მზადდება მისი მოდელი, ფეხის კვალის ტიფურის დამზადების სახით. მოდელირების მეოთხე კრიმინალისტიკაში გამოიყენება საგამოძიებო ვერსიების აგების შემთხვევაში, საგამოძიებო გეგმის შედგენის დროს, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის პროცესში. მაგალითად, იმ შემთხვევაში, რომ აღდგენილი იყოს მოსაძებნი ან ამოსაცნობი პიროვნება, დგება მისი სახის რობოტი მოდელირების საფუძველზე. თუ შეუძლებელია უშუალოდ გამოსაკვლევი ობიექტის შესწავლა და აღქმა, ამ შემთხვევაში ხდება გამოსაკვლევი ობიექტის მონაცემებისა და პარამეტრების დადგენა მოდელირების საფუძველზე. მოდელირების მეოთხე გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, როდესაც გამოძიების პროცესში ცალკეული მოვლენის შესახებ მონაცემები არასრულია. ამ მონაცემების შევსების მიზნით გამოიყენება მოდელირება.

მოდელირების ორი ძირითადი სახე არსებობს: მატერიალური და აზრობრივი. მატერიალურ მოდელირებასთან გვაქვს საქმე, როდესაც მოდელირების შედეგად აღდგენილია ნივთი, საგანი, გვამი, შენობა, დოკუმენტი და ა.შ. აზრობრივ მოდელირებას განეკუთვნება ისეთი შემთხვევები, როდესაც გამოძიების პროცესში არასრულყოფილ ინფორმაციასთან გვაქვს საქმე. ლოგიკური აზროვნების საფუძველზე და მოვლენათა დაკვირვების შედეგად, კვლეულობთ იმ ინფორმაციას, რაც ავსებს და სრულყოფილს ხდის შესასწავლ ობიექტებსა და გარემოებებს.

შედარება. საერთომეცნიერული მეოთხით შედარება დამახასიათებელია აგრეთვე კრიმინალისტიკისათვისაც. იგი ფართოდ გამოიყენება კრიმინალისტიკურ ტექნიკაში, ტექტიკაში, აგრეთვე ცალკეული დანაშაულის გამოძიების დროსაც. შედარებას ყოველთვის წინ უსწრებს ისეთი მეოთხეების გამოყენება, როგორიცაა: აღწერილობა, დაკვირვება, განზომილება, ექსპერიმენტი, ზოგადი და კერძო ნიშნების დადგენა, შედარებას ექვემდებარება ჯერ გამოსაკვლევი და შესადარებელი ობიექტის ზოგა-

დი ანუ საერთო ნიშნები, შეძგომ კი ინდივიდუალური ანუ კერძო ნიშნები. შედარების საფუძველზე ვლინდება ზოგადი და კერძო ნიშნების ისეთი ერთობლიობა, რომელიც საკმარისია კატეგორიული დადებითი ან უარყოფითი დასკვნის მიტეხისათვის. შედარების საფუძველზე ყოველთვის ვერ დგინდება ნიშან-თვისებათა ისეთი ერთობლიობა, რომელიც მთლიანობაში საკმარისია კატეგორიული ინდივიდუალური დასკვნისათვის უარყოფით ან დადებით ფორმაში. ასეთ შემთხვევაში უნდა გავიგებოთ დასკვნა საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ. შესასწავლი ობიექტების შედარების საფუძველზე შეიძლება განისაზღვროს ჯგუფური კუთვნილება (სისტემა, სახე, ჯგუფი, ზომა, ფერი და ა.შ.).

შედარება, როგორც მეთოდი, გამოიყენება კრიმინალისტიკურ საექსპერტო გამოკვლევათა პროცესში, საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარებისას, ასევე ცალკეული დანაშაულის გამოძიების დროსაც. აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელებისას. შედარებას ექვემდებარება საგნები, ნივთები და მათთვის დამახასიათებელი ნიშნები, აზროვნების შედეგები და ცალკეული მოქმედებები. შედარება ისეთი მეთოდია, რომელიც ხელს უწყობს და განაპირობებს საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას.

ილენტიფიკაცია. ილენტიფიკაციის ანუ გაიგივების მეთოდი დამახასიათებელია აგრეთვე კრიმინალისტიკური მეცნიერებისათვის იგი მჭიდრო კავშირშია შედარების მეთოდთან. კრიმინალისტიკური მეცნიერების ყველა დარგში გამოიყენება ილენტიფიკაციის მეთოდი იგივეობის დასადგენად ან პირიქით იგივეობის უარყოფისათვის. ამ მეთოდის გამოყენებას საფუძვლად უდევს შედარება. ილენტიფიკაციის მეთოდის გამოყენების საფუძველზე დგინდება კონკრეტული ობიექტი, მოვლენა ან ხდება მათი უარყოფა.

კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად დგინდება კონკრეტული ობიექტი, ობიექტის ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრა, ან პირიქით, ხდება ობიექტების, მოვლენათა უარყოფა.

საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების შედეგად ვლინდება საიდენტიფიკაციო ობიექტები (ანაბეჭდები, ფეხის კვალი, საგნები, სითხეები და ა.შ.), რომელთა გამოკვლევის შედეგად ხდება იგივეობის დადგენა ან მისი უარყოფა. ცალკეული დანაშაულის გამოძიების დროს საიდენტიფიკაციო ობიექტების შესწავლა და ანალიზი საფუძველს იძლევა დადგინდეს დანაშაულის შემთხვევა, პირის ბრალეულობა დანაშაულის ჩადენაში ან პირიქით, მის ქმედებაში დანაშაულის ნიშნების არარსებობის ფაქტი.

ილენტიფიკაციის მეთოდი გამოიყენება აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს, როდესაც ხდება პირის ამოცნობა საიდენტიფიკაციო ნიშნების საფუძველზე და ა.შ.

§3. კრიმინალისტიკის სპეციალური მეთოდები

მიუხედავად იმისა, რომ კრიმინალისტიკური მეცნიერება თავისი ამოცანებისა და მიზნების მისაღწევად იყენებს საერთომეცნიერულ მეთოდებს, ეს ყველა შემთხვევაში საკმარისი არ არის კრიმინალისტიკური მიზნების მისაღწევად. კრიმინალისტიკური მეცნიერება შეიმუშავებს აგრეთვე მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ მეთოდებს, რომელსაც აქვს არა მარტო მეცნიერული, არამედ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა.

კრიმინალისტიკური სპეციალური მეთოდები გამოიყენება ამ მეცნიერების ყველა დარგში: საექსპერტო გამოკვლევის დროს, ტექნიკური საშუალებების შემუშავებისას, ტაქტიკური ხერხების გამოყენებისას, ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდის სრულყოფისათვის, აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობაშიც.

მაგალითად, კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში შემუშავებულია თითის ანაბეჭდების კლასიფიკაცია და მისი გამოკვლევის მეთოდიც, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ კრიმინალისტიკისათვის და იგი დამახასიათებელი არ არის სხვა მეცნიერებისათვის, ასევე ზელნაწერების გამოკვლევისათვის შემუშავებული მეთოდიც.

კრიმინალისტიკურ ტექნიკაში შემუშავებულია და პრაქტიკაში გამოიყენება უხილავი, ნაკლებხილვად კვალით აღმოჩენისა და ფიქსაციის მეთოდიც, კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის გამოყენების მეთოდიც და ა.შ.

კრიმინალისტიკურ ტაქტიკაში ასევე შემუშავებულია სპეციალური მეთოდიც, რომელიც განსაზღვრავს იმ ტაქტიკურ ხერხებს, რომელიც გამოიყენება, მაგალითად: სრულწლოვანი და არასრულწლოვანი პირის დაკითხვისას, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების დროს, ჩხრეკისა და ამოღების ჩატარებისას და ა.შ.

ცალკეული დანაშაულის გამოძიების მეთოდისათვის ასევე დამახასიათებელია ისეთი სპეციალური მეთოდების შემუშავება და გამოყენება, რაც დამახასიათებელია ცალკეულ დანაშაულთა გამოძიების დროს, დანაშაულის კრიმინალისტიკური დამახასიათებლისათვის, დანაშაულის ჩადენის ხერხისა და მექანიზმის გარკვევისათვის.

კრიმინალისტიკური მეცნიერება თავის მიზნების მისაღწევად გამოიყენებს სხვა დარგის მეცნიერებისათვის შემუშავებულ მეთოდებს უცვლელად (მაგალითად, მიკროსკოპული გამოკვლევა, განზომილება, ფოტოგრაფია, კინოგადაღება, ვიდეო და აუდიოპარატურის გამოყენება) და, ამავე დროს, სხვა დარგის მეცნიერული მეთოდები გამოიყენება კრიმინალისტიკაში სახეცვლილების ხაზით, რომელიც დამახასიათებელია მხოლოდ

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია

§1. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის არსი

დანაშაულის ჩადენას ადგილი აქვს წარსულ დროში. გამოძიების პროცესში დადგენილ და აღდგენილ უნდა იქნეს დანაშაულის შემთხვევის არსებობა; პირის ბრალეულობა დანაშაულის ჩადენაში; გარემოებანი, რომლებიც გავლენას ახდენენ პასუხისმგებლობის ხარისხსა და ხასიათზე; დანაშაულის შედეგად მიყენებული ზიანის ოდენობა და სხვა გარემოებანი, რასაც კავშირი აქვს გამოსაძიებელ საქმესთან. ფაქტები და გარემოებანი უნდა დადგინდეს ისე, როგორც ამას სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი.

დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებული ფაქტებისა და გარემოებების დადგენა, ერთ შემთხვევაში, ხდება დაკითხვის (ექვმიტანილის, ბრალდებულის, მოწმის, დაზარალებულის) მეშვეობით; მეორე შემთხვევაში ფაქტების შესახებ მითითებულია საგამოძიებო მოქმედებათა ოქმებსა და სხვადასხვა სახის დოკუმენტებში; მესამე შემთხვევაში დანაშაულთან დაკავშირებული ფაქტების დასადგენად უნდა ჩატარდეს ექსპერტიზა. ფაქტები შეიძლება აგრეთვე გამოვლინდეს ნივთიერ მტკიცებულებათა მეშვეობით.

სისხლის სამართლის საქმესთან დაკავშირებული ფაქტების დადგენის ერთ-ერთი საშუალებაა კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია, რომლის დროსაც ობიექტების შედარების ან მათი უშუალო გამოკვლევის საფუძველზე დგინდება დანაშაულის ჩადენასთან კავშირში მყოფი ფაქტები და გარემოებანი. ტერმინი „იდენტიფიკაცია“ ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს „იგივეობას“, „გაიგივებას“.

კერძოდ, კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია გამოდის იმ დებულებიდან, რომ სამყაროში ყოველივე ინდივიდუალურია და არ მეორდება არც ერთ სხვა შემთხვევაში.

მატერიალურ სამყაროში არ შეიძლება იყოს ორი აბსოლუტურად ერთნაირი ადამიანი, ნივთი, საგანი, კვალი, მოვლენა. ყველაფერი ინდივიდუალური და განუყოფელია და, ამავე დროს, განსხვავებული სხვისაგან.

სამყაროში ყველაფერი განიცდის ცვალებადობას დროთა განმავლობაში, ატმოსფერული პირობების ზეგავლენით, ბუნებრივი ან ხელოვნური მოვლენების გამო და ა.შ., მაგრამ თუ ეს ცვალებადობა არ გადადის ახალ თვისებრიობაში, როგორც წესი, გავლენას არ ახდენს იმაზე, რომ კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის მეთოდის გამოყენებით გავაიგივოთ ობიექტები.

კრიმინალისტიკისათვის. მაგალითად, კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია გამოიყენება კვალთა ფიქსაციისათვის, საორიენტაციო, მიმოხილვითი, საკვანძო და დეტალური ფოტოგადაღებისათვის, რომელთაც მათთვის დამახასიათებელი თავისებურებები გააჩნიათ.

ფსიქოლოგიური მეთოდები გამოიყენება კრიმინალისტიკური ტაქტიკური ზერხების შემუშავების დროს იმ სახეცვლილების გათვალისწინებით, რაც დამახასიათებელია დაკითხვის ტაქტიკური ზერხებისათვის, ჩხრეკის დროს პიროვნების დაკვირვებისათვის და ა.შ.

ყველა სახის კრიმინალისტიკური მეთოდისათვის, აგრეთვე სხვა დარგის მეცნიერების მეთოდების გამოყენების დროს დაცულ უნდა იქნეს შემდეგი პრინციპული ხასიათის მოთხოვნები:

კანონიერება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყველა მეთოდი, რომელიც გამოიყენება კრიმინალისტიკაში, უნდა შეესაბამებოდეს პროცესუალური კანონის მოთხოვნას, არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს მას, უნდა იცავდეს პროცესის მონაწილისადმი კანონით მინიჭებულ უფლებებს.

უსაფრთხოება და ეთიკურობა. ეს მოთხოვნა იმას ნიშნავს, რომ პროცესის მონაწილეს (ბრალდებულს, დაზარალებულს, სხვა პირებს) არ შეიძლება დაევალოს ისეთი მოქმედების შესრულება, რაც საშიშია მისი ჯანმრთელობისათვის ან დამამცირებელია მისი ღირსებისათვის.

მეცნიერული ხასიათი. ყველა მეთოდი, რომელიც გამოიყენება კრიმინალისტიკაში, უნდა იყოს შემუშავებული მეცნიერების უკანასკნელი მიღწევების გათვალისწინებით, არ უნდა ემყარებოდეს გარაუდს და მეცნიერებაში დაუდგენელ გარემოებებს¹.

¹ იხ. **Криминалистика**, учебник для вузов, под ред. Белкина Р. С., издательство „Норма-Инфра“, М., 1999, стр. 62-68; **Криминалистика**, учебник для вузов, под ред. Яблокова Н. П., изд. „Юристъ“, М., 1999, стр. 52-72; **კრიმინალისტიკა**, ტომი I, ა. ფალიაშვილისა და ზ. ქურდიას რედაქციით, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 1995, გვ. 32-37.

იდენტიფიკაციის (გაიგივების) მეთოდის გამოყენებას ადგილი აქვს ყველა მეცნიერებაში, კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია არის იდენტიფიკაციის კერძო შემთხვევა, რომლის თავისებურებაც იმაში გამოიხატება, რომ იგი მოწოდებულია დაადგინოს ისეთი ფაქტები და გარემოებანი, რომელთაც სისხლის სამართლის საქმეზე მტკიცებულებითი მნიშვნელობა გააჩნიათ.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის საფუძვლები და პრინციპები საბჭოთა პერიოდში შემუშავებული იყო თავდაპირველად ს.მ. პოტაპოვის მიერ. შემდგომში კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პრობლემებისა და ცალკეული საკითხების დამუშავებაში გარკვეული წვლილი შეიტანა რ.ს. ბელკინის, ა.ი. ვინბერგის, ნ.ვ. ტერზიუვის, ვ.ი. კოლდინის, მ.ი. სევაის, ლ.ე. აროცკერის, ვ.პ. კოლმოკოვის, ს.პ. მიტრინიევის, ა.რ. შლიახოვის, ა.ა. ეისმანისა და სხვათა შრომებმა.

ობიექტების გამოკვლევისა და შედარების საფუძველზე იდენტიფიკაციისათვის (გაიგივებისათვის) საჭიროა, რომ თვით იდენტიფიკაცია, როგორც გაიგივების პროცესი, ემყარებოდეს გარკვეულ საწყისებსა და პრინციპულ დებულებებს. ეს დებულებები იწოდება, როგორც კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პრინციპები.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციისათვის დამახასიათებელია ის, რომ გაიგივების პროცესში, როგორც წესი, საქმე გვაქვს ორი სახის ობიექტთან: გასაიგივებელ და გამაიგივებელ ობიექტებთან.

გასაიგივებელია ის ობიექტი, რომლის მიმართაც წყდება გაიგივების საკითხი, მაგალითად, დატყილოსკოპური გამოკვლევის შედეგად, თითის ანაბეჭდის საფუძველზე უნდა დადგინდეს, თუ ვის მიერ არის დატოვებული შემთხვევის ადგილზე თითის ანაბეჭდები, ე.ი. უნდა მოხდეს პიროვნების (თითის დამტოვებლის) იდენტიფიკაცია. პიროვნება ამ შემთხვევაში არის გასაიგივებელი ობიექტი. ბალისტიკური ექსპერტიზის დროს, მასრის გამოკვლევის შედეგად, უნდა დადგინდეს ის იარაღი, საიდანაც გასროლილი იყო მასრა, ე.ი. უნდა მოხდეს იარაღის იდენტიფიკაცია. კონკრეტული ცეცხლსასროლი იარაღი, საიდანაც მოხდა გასროლა, ამ შემთხვევაში არის გასაიგივებელი ობიექტი. მაშასადამე, ის ობიექტი, რომელიც უნდა იყოს დადგენილი კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის შედეგად, წოდებულია, როგორც გასაიგივებელი ობიექტი.

გამაიგივებელია ის ობიექტი, რომლის გამოკვლევის მეშვეობითაც ხდება იგივეობის დადგენა. მაგალითად, დატყილოსკოპური ექსპერტიზის დროს ხორციელდება შემთხვევის ადგილზე დატოვებული თითის ანაბეჭდების გამოკვლევის მეშვეობით იგივეობის დადგენა, ე.ი. თითის ანაბეჭდები ამ შემთხვევაში არის გამაიგივებელი ობიექტი.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის დროს ობიექტების დაყოფას გამ-

აიგივებელ და გასაიგივებელ სახედ პრინციპული, თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პრინციპულ დებულებას მიეკუთვნება ის, რომ გაიგივების პროცესს ყოველთვის საფუძვლად უდევს შედარება. შედარების გარეშე არ შეიძლება კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის საფუძველზე დაადგინოთ რაიმე მტკიცებულებითი ფაქტი. შედარება კი გულისხმობს იდენტიფიკაციის ობიექტების ცალკე და ერთობლივ შესწავლას, მის ანალიზსა და სინთეზს. გაიგივების პროცესში გამოსაკვლევი ობიექტების ანალიზისა და სინთეზის საფუძველზე დგინდება გამოსაკვლევი ობიექტების ნიშან-თვისებები, მათი ხარისხი, რაოდენობა, სიმყარე, ცვალებადობა, ვარიაციულობა (ანალიზი) და ყოველივე ფასდება ერთობლიობაში (სინთეზი).

მაშასადამე, კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პრინციპს წარმოადგენს შედარების დროს გამოსაკვლევი ობიექტების ყოველშრივი შესწავლა, მათი ანალიზი და სინთეზი.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პროცესში, გამოსაკვლევი ობიექტების შედარების დროს, ყოველთვის უნდა გაიმიჯნოს დადგენილ ნიშან-თვისებათა მსგავსება და სხვაობა. არც ერთ შემთხვევაში შესაძარბელი ობიექტებისა და მათი ნიშან-თვისებების მსგავსების საფუძველზე არ შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა იგივეობის შესახებ. ყველა შემთხვევაში იდენტიფიკაციას საფუძვლად უდევს შესაძარბელი ობიექტებისა და მათი ნიშან-თვისებათა დამთხვევა. აქვე აღსანიშნავია, რომ ცალკეული ნიშნების დამთხვევაც საკმარისი არ არის იგივეობის საკითხის გადასაწყვეტად. გამოსაკვლევი ობიექტების ნიშან-თვისებათა დამთხვევა უნდა შეადგენდეს მყარ სისტემას და მათ ერთობლიობაში განუყოფრებული უნდა იყოს.

ზემოთქმულის საფუძველზე იმ დასკვნამდე უნდა მივიდეთ, რომ კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ერთ-ერთ პრინციპს მიეკუთვნება დამთხვევისა და მსგავსების გამოყენა გაიგივების პროცესში.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პროცესში ყოველთვის უნდა მიექცეს ყურადღება და დადგინდეს გამოსაკვლევი ობიექტებისა და მათი ნიშან-თვისებათა სიმყარე და ცვალებადობა. გამოსაკვლევი ობიექტების ამ თვისებების გაუთვალისწინებლობამ შეიძლება შეცდომამდე მიგვიყვანოს.

გამოსაკვლევი ობიექტებისა და მათი ნიშან-თვისებათა ცვალებადობა დამოკიდებულია თვით ობიექტების თავისებურებაზე, ბუნებრივ და ატმოსფერულ ზემოქმედებაზე, დროის ფაქტორზე, ობიექტის წარმოქმნაზე მაგალითად, აღძმანის ხელნაწერი და მისი ნიშან-თვისებები იცვლება დროის განმავლობაში, ხელნაწერის შესრულების პირობების შესაბამ-

ისად და სხვა. მაგრამ ეს ცვალებადობა, ბევრ შემთხვევაში, ეხება საერთო ნიშნებს, ცალკეულ თვისებებსაც, მაგრამ გავლენას არ ახდენენ ნეოლსათვის დამახასიათებელ კერძო ნიშნების ერთობლიობაზე.

დროთა განმავლობაში იცვლება, მაგალითად, ადამიანის თითზე დერილოვანი ზაზებისა და თითის ქარვის მოცულობა, მაგრამ თვით დერილოვანი ზაზებისა და ქარგების სისტემა და კერძო ნიშნების ურთიერთგანლაგება უცვლელი რჩება. ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც ცალკეული ობიექტებისა და მათი ნიშან-თვისებათა ცვლილება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ისინი გადაიზრდებიან ახალ თვისებრიობაში, გაიგივების დადგენა შეუძლებელია. აღნიშნულიდან გამომდინარე უნდა ითქვას, რომ კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პრინციპს მიეკუთვნება ისიც, რომ ყველა შემთხვევაში იყოს გათვალისწინებული გამოსაკვლევი ობიექტებისა და მათი ნიშან-თვისებათა სიმყარე (მდგრადობა) და ცვალებადობა.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციას ადვილი აქვს სამართალწარმოებაში. იგი ზორციელდება საპროცესო კანონის საფუძველზე და სათანადო „დებულებებისა“ და „ინსტრუქციების“ ნორმათა დაცვით. ყოველი გამოსაკვლევი ობიექტი, თუ შესაძარბელი ნიშნები უნდა იყოს მიღებული კანონის დაცვის საფუძველზე. ყოველი სახის გამოკვლევამ თავისი ასახვა უნდა პოვოს ექსპერტის დასკვნაში, რომელიც წარმოადგენს პროცესუალურ დოკუმენტს — მტკიცებულების სახეს და იგი უნდა აკმაყოფილებდეს საპროცესო კანონით დადგენილ მოთხოვნებს. ამრიგად, კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ერთ-ერთი დამახასიათებელ ნიშანს (პრინციპს) წარმოადგენს საპროცესო ნორმების ზუსტი და განუხრელი დაცვა.

ყოველივე აღნიშნულის ამოცანა ის არის, რომ კრიმინალისტიკური გამოკვლევის შედეგად მოვახდინოთ იგივეობის დადგენა, ე.ი. განვსაზღვროთ ფაქტი დადებითი ან უარყოფითი სახით. მაშასადამე, იგივეობის დადგენა ის ამოცანაა, რომელსაც ემსახურება გაიგივების პროცესი.

სამართალწარმოებაში საკმარისი არ არის, რომ დადგენილი იყოს გარკვეული ფაქტი. ამის გარდა, საჭირო და აუცილებელია მტკიცებულებათა გამოყენებისა და შეფასების საფუძველზე გამოვლინდეს საქმეზე ჭეშმარიტება. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია კი მოწოდებულია იმისათვის, რომ ხელი შეუწყოს საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას.

დასახელებულ ნიშანთა ერთობლიობა საშუალებას გვაძლევს განვმარტოთ კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ცნება სამართალწარმოებაში.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია არის იგივეობის დასადგენად გამოსაკვლევი ობიექტების ნიშან-თვისებათა მიხედვით შედარებით გამოკვლევა საქმეზე მტკიცებულების მისაღებად და ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით.

§2. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეები

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეების ცნება და არსი ერთგვაროვნად არ არის განხილული კრიმინალისტიკურ სახელმძღვანელო ლიტერატურაში და ამ საკითხისადმი მიძღვნილ მონოგრაფიულ გამოკვლევებში. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეებად დაყოფა გულისხმობს გარკვეულ კლასიფიკაციას, ე.ი. დაყოფას გარკვეული საფუძვლის (ნიშნის) მიხედვით.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეებად დაყოფას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ საშუალებას გვაძლევს სწორად გავიგოთ ამ საკითხის არსი, ნათლად წარმოვიდგინოთ კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეები, ფორმები, გამოკვლევის ობიექტები, სუბიექტები და სხვა საკითხები, რაც დაკავშირებულია აღნიშნულ პრობლემასთან. კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში მიღებულია იდენტიფიკაციის სახეებად დაყოფა (კლასიფიკაცია) სხვადასხვა საფუძველით, კერძოდ, სამიდან შვიდ საფუძველამდე¹.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის კლასიფიკაცია (სახეებად დაყოფა) სახელმძღვანელოს ფარგლებში შეიძლება მოხდეს შემდეგი ხუთი საფუძველით: 1. შედეგების მიხედვით; 2. გამოსაკვლევი ობიექტის სახეობის მიხედვით; 3. გამოკვლევის სუბიექტის მიხედვით; 4. პროცესუალური რეგლამენტის მიხედვით; 5. იდენტიფიკაციის ფორმის მიხედვით.

1. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია გამოკვლევის შედეგების მიხედვით შეიძლება იყოს ინდივიდუალური და ჯგუფური. ინდივიდუალურია იდენტიფიკაცია იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოკვლევის შედეგად დგინდება კონკრეტული, ერთი ობიექტი. ჯგუფურია იდენტიფიკაცია იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოკვლევის შედეგად განისაზღვრება არა კონკრეტული ობიექტი, არამედ გარკვეული ჯგუფი, სახე, სისტემა, წონა, ზომა, შემადგენლობა და ა.შ.

კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ამოცანაა დადგინდეს ინდივიდუალური კონკრეტული ობიექტი. ასეთ გაიგივებას ყოველთვის საფუძველად უდევს

¹Седова Т.А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации. Ленинград, 1986, с. 22; Советская криминалистика (теоретические проблемы). М., 1978, с. 57-73; Колдин В.Я. Идентификация при расследовании преступлений. М., 1978, с. 24-68; Колмаков В.П. Идентификационные действия следователя. М., 1977, с. 17-28; Сегай М.Я. Методология судебной идентификации. Киев, 1970, с. 61-82; Криминалистика, М., 1980, с. 65-67; Криминалистика, М., 1988, с. 39-42.

გამოსაკვლევები ობიექტების ნიშან-თვისებათა ისეთი ერთობლიობა და სისტემა, რომელიც არ შეიძლება გამოიყოს სხვა შემთხვევაში.

მაგრამ ყოველთვის არ შეიძლება დადგინდეს ინდივიდუალურ-კონკრეტული ობიექტი, ამის მიზეზი სხვადასხვაა. ერთ შემთხვევაში გამოსაკვლევ ობიექტში არ არის ასახული საკმარისი ნიშნები იდენტიფიკაციისათვის, მეორე შემთხვევაში არ არსებობს სათანადოდ დამუშავებული და შემოწმებული გამოკვლევის მეთოდიკა, ზოგჯერ კი საერთოდ არ შეიძლება დადგინდეს კონკრეტული ობიექტი, მაგალითად, როდესაც გამოკვლევას ექვემდებარება სითხე ან ფხვიერი ნივთიერება.

აღნიშნულ გარემოებათა გამოკვლევის შედეგად განსაზღვრება ჯგუფური კუთვნილება. ჯგუფური კუთვნილების დადგენა ხდება შესაძარბელი ობიექტების ჯგუფური ნიშნების საფუძველზე, ე.ი. ისეთი ნიშნების მიხედვით, რომელიც დამახასიათებელია ცალკე ჯგუფისათვის, სახისათვის, კლასისათვის, სისტემისათვის და ა.შ. მაგალითად, თუ გამოკვლევის შედეგად ექსპერტი მივიდა დასკვნამდე, რომ შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი თითის ანაბეჭდი მიეკუთვნება ხეველ ქარვას, ამით მან დაადგინა გარკვეული ჯგუფი, მაგრამ, თუ ექსპერტმა დამატებით დაადგინა, რომ ხეველი ქარვა წრიული ფორმისაა, ამით მან უკვე განსაზღვრა გარკვეული სახე (წრიული ხეველი ქარვა), რითაც კიდევ უფრო შემცირდა მოსაძებნ ობიექტთა რიცხვი.

მაშასადამე, ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრის პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში გამოიხატება, რომ მცირდება მოსაძებნ ობიექტთა წრე. ზემოთ მოყვანილი მაგალითის შესაბამისად, გამოძიებელმა უკვე იცის, რომ შემთხვევის ადგილზე არსებული თითის ანაბეჭდი დატოვებული არ არის იმ პირის მიერ, ვისაც აქვს რეალისებური ან მარყუჟისებური ქარვა და არც იმ პირის მიერ, ვისაც აქვს ხეველი ქარვის სხვა სახე (მაგალითად, სპირალური ხეველი ქარვა).

ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრას აგრეთვე ის პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რომ საკითხის უარყოფითად გადაწყვეტის შემთხვევაში უკვე აღარ არის საჭირო გამოსაკვლევ ობიექტების კერძო ნიშან-თვისებათა დადგენა და შედარება. თუ შესაძარბელი ობიექტები მიეკუთვნება სხვადასხვა ჯგუფს ან სახეს, უკვე აღარ შეიძლება დადგინდეს მათი იდენტურობა. ამიტომ აღარ არის საჭირო გამოკვლევის გაგრძელება, კერძო ნიშან-თვისებათა დადგენა და შედარება. ჯგუფური კუთვნილების საკითხის დადებითად გადაწყვეტის შემთხვევაში გამოკვლევა გრძელდება ინდივიდუალური იდენტიფიკაციის დადგენის მიზნით.

2. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია გამოკვლევის ობიექტის სახეობის მიხედვით. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტების კლასიფიკაციას

მათი სახეობის მიხედვით დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც განსაზღვრავს გამოკვლევის სუბიექტს (რა სპეციალობის მქონე პირმა უნდა ჩატაროს გამოკვლევა) და მიგვანიშნებს იმ ტექნიკური და ლაბორატორიული გამოკვლევის მეთოდების გამოყენებაზე, რაც საჭიროა მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტად, ზოგ შემთხვევაში, თვლიან მხოლოდ მატერიალურ-ფიქსირებულ საგნებს, რომლებიც ასახავს სხვა საგნის გარდა თუ შინაგან ნიშან-თვისებებს. ობიექტის ასეთი გაგება სწორია, მაგრამ არასრულია. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია არის გაიგივების დადგენა სამართალწარმოებაში, ე.ი. კონკრეტული საქმეების გამოძიებებისა და სასამართლოში განხილვის დროს, ამიტომ კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტად შეიძლება იყოს ყოველივე ის, რისი გამოკვლევის შედეგად შეიძლება დადგინდეს საქმესთან დაკავშირებული ფაქტები და გარემოებები.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია შეუძლებელია, თუ არ იქნება გამოსაკვლევ ობიექტი, ზოგ შემთხვევაში კი, შესაძარბელი ნიშნუბი. გამოკვლევის შედეგად შეიძლება დადგინდეს არსებითად განსხვავებული სხვადასხვა სახის ფაქტი, რომლებიც დაკავშირებულია საქმესთან. ერთ შემთხვევაში შეიძლება დადგინდეს კონკრეტული ობიექტი (ინდივიდუალური იდენტიფიკაცია); მეორე შემთხვევაში – ობიექტის ჯგუფი და სახე; მესამე შემთხვევაში – გამოსაკვლევ ობიექტების სახელმწიფო სტანდარტისადმი შესაბამისობა, დამზადების დრო და ადგილი; მეოთხე შემთხვევაში – სითხეებისა და ფხვიერ ნივთიერებათა შემადგენლობა და ა.შ.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტებს ვგვლავს ხშირად შეადგენენ ინდივიდუალურ-კონკრეტული ობიექტები (საგანი, ნივთი, კვალი, დოკუმენტი), რომლებშიც ასახულია სხვა ობიექტის კვალი და ნიშან-თვისებათა ობიექტების გამოკვლევას საფუძვლად უდევს შედარებითი გამოკვლევა: ორი საგანი, ნივთი, კვალი დარდება ერთმანეთს მათი ნიშან-თვისების მიხედვით. ზოგ შემთხვევაში ასეთი გამოკვლევისათვის საჭიროა შესაძარბელი ნიშნუბი (ექვმიტანილი პირის ან ბრალდებულის თითის ანაბეჭდები, საეჭვო იარაღიდან გასროლი ტყვიის ნიშნუბი და ა.შ.). ამ სახის გამოკვლევის შედეგად ხდება პაროვნების, საგნის, ნივთის იდენტიფიკაცია ან ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრა.

გაიგივების ობიექტს შეადგენს ასევე ცალკეული ნაწილები, რომელთა გამოკვლევის საფუძველზე დგინდება ერთი მთლიანი ობიექტი, ე.ი. წყდება საკითხი იმის შესახებ, რომ ცალკეული ნაწილები (დამსხვრეული მინა, დახუული დოკუმენტი და ა.შ.) ადრე ერთ მთლიანობას წარმოადგენდა.

ცალკეულ შემთხვევაში იდენტიფიკაციის ობიექტად გვევლინება სხვადასხვა სახის ნაკეთობა, აგრეგატები, ხელსაწყოები ან სოფლის მეურნეობის საჭიროები, რომელთა გამოკვლევის შედეგად ღვინდება მათი დამზადების დრო, ადგილი, საქარხნო ემბლემა, ხარისხი და ა.შ. ამ სახის გამოკვლევას ახდენს არა მარტო ექსპერტი-კრიმინალისტი, არამედ სხვა სპეციალისტებიც: ფიზიკოსები, ქიმიკოსები, ინჟინრები. გამოკვლევა, როგორც წესი, კომპლექსური ხასიათის ატარებს.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტი შეიძლება იყოს აგრეთვე სხვადასხვა სახის სითხე (ღვინო, არაყი, კონიაკი), გაზისებური ნივთიერება, ფხვიერი საგნები, ქიმიური ნივთიერებანი (ნარკოტიკული საშუალებანი, ნაფთი, ბენზინი, ზეთი და ა.შ.). ამ საგნების გამოკვლევის შედეგად, როგორც წესი, ვერ ხდება იდენტიფიკაცია, არამედ წყდება საკითხი ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრის შესახებ, მათი შესაბამისობა სახელმწიფო სტანდარტებისადმი, მათი ქიმიური შემადგენლობა (ხარისხობრივი და თვისებრივი), დამზადების დრო, ადგილი და ა.შ.

კრიმინალისტიკური გაიგივების ობიექტს შეადგენს აგრეთვე სუნი. სუნის მიხედვით იდენტიფიკაციის დადგენას ოდოროლოგია ეწოდება. სუნის აღება და დაკონსერვება ზორციელდება შემთხვევის ადგილზე და ეჭვმიტანილი (ბრალდებული) პირთან, რის შემდეგ ხდება შედარებითი გამოკვლევა და წყდება იდენტიფიკაციის საკითხი.

მეცნიერებისა და ტექნიკის შემდგომი განვითარების საფუძველზე კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტთა სახე და რიცხვი შეიძლება გაიზარდოს.

3. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია გამოკვლევის სუბიექტების მიხედვით. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის განსაზღვრისათვის საჭიროა ვიცოდეთ, თუ ვინ არიან სამართალწარმოებაში გაიგივების სუბიექტები. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სუბიექტებს სამართალწარმოებაში მიეკუთვნებიან ის პირები, რომლებიც ამოსაკვლევი ობიექტების შედარების საფუძველზე ან დამახსოვრებული ნიშნების მიხედვით (მეხსიერებითი იდენტიფიკაცია) ადგენენ იდენტურობას ან ჯგუფურ კუთვნილებას.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სუბიექტია ექსპერტი, რომელსაც გააჩნია სათანადო სპეციალური განათლება გამოკვლევის ჩასატარებლად. სპეციალური ცოდნის გამოყენება კი საჭიროა იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოძიების დროს ან სასამართლოში წამოიჭრება ისეთი სპეციალური საკითხები, რომელთა გადასაწყვეტად მოწვეული უნდა იყოს სპეციალური ცოდნით აღჭურვილი პირი — ექსპერტი. გამოკვლევის შედეგად, მაგალითად, ექსპერტი ადგენს კონკრეტულ

ცეცხლსასროლ იარაღს გასროლილი ტყვიის ან მასრის მიხედვით, განსაზღვრავს პიროვნების იდენტიფიკაციას ხელნაწერების გამოკვლევის შედეგად და ა.შ.

იდენტიფიკაციის სუბიექტს წარმოადგენს აგრეთვე გამოძიებელი და სასამართლო, როდესაც იგივეობის დასადგენად საჭირო არ არის სპეციალური ცოდნის გამოყენება. ისეთი საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისას, როგორიცაა ამოღება, გამოძიებელმა იცის ის საგანი, რომელიც მან უნდა ამოიღოს, იცის ამ საგნის ნიშან-თვისება (ზომა, წონა, ფერი, ინდივიდუალური ნიშნები) და ამ ნიშნების შედეგად იგი ამოიღებს იმ საგანს. რომელსაც კავშირი აქვს დანაშაულის შემთხვევასთან, ე.ი. გამოძიებელი ახდენს იდენტიფიკაციას.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სუბიექტია ოპერატიული მუშაკი, რომელიც ახორციელებს ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებას. ოპერატიულ მუშაკს დამახსოვრებული აქვს მოსაძებნი პირის გარეგნობის ნიშნები, რის საფუძველზეც იგი ამოიცნობს კონკრეტულ მოსაძებნ პირს, ე.ი. ახდენს იდენტიფიკაციას.

კრიმინალისტიკური გაიგივების სუბიექტი შეიძლება იყოს სპეციალისტი, რომელიც მონაწილეობს საგამოძიებო და სასამართლო მოქმედებათა წარმოებაში (ჩხრეკა, ამოღება, ამოცნობა, დათვალიერება, ნიშნების მიღება შედარებითი გამოკვლევისათვის და ა.შ.) და მისი სპეციალური ცოდნის გამოყენების საფუძველზე აწარმოებს კრიმინალისტიკურ გაიგივებას.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სუბიექტი არის პირი, რომელიც აწარმოებს კრიმინალისტიკურ რეგისტრაციას (აღრიცხვა). შინაგან საქმეთა ორგანოების სისტემაში (საინფორმაციო ბანკში) ხდება რეგისტრაცია თითო ანაბეჭდების მიხედვით, შემთხვევის ადგილიდან ამოღებული კვალთა, საგნების, ნივთების, რის საფუძველზეც ზორციელდება კრიმინალისტიკური გაიგივება. მაგალითად, საკითხის გადასაწყვეტად — იყო თუ არა ადრე ბრალდებული ან ეჭვმიტანილი გატარებული დაქტილოსკოპურ რეგისტრაციაში, ამ პირის თითის ანაბეჭდები გადაეგზავნება შინაგან საქმეთა ორგანოების საინფორმაციო ბანკს, სადაც თითების ანაბეჭდები შედარდება საინფორმაციო ბანკში არსებულ დაქტილობარათებს და წყდება იდენტიფიკაციის საკითხი.

დაბოლოს, კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სუბიექტები შეიძლება იყვნენ: ეჭვმიტანილი, ბრალდებული, დაზარალებული, მოწმე, როდესაც ისინი ადრე ნანახი პიროვნების, ცხოველის, საგნის ან ფოტოსურათის ნიშან-თვისებათა დამახსოვრების საფუძველზე აწარმოებენ ამოცნობას, ე.ი. ახდენენ კრიმინალისტიკურ იდენტიფიკაციას.

4. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია პროცესუალური რეგლამენ-

ტაციის მიხედვით. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია პროცესუალური კანონის რეგლამენტაციის შესაბამისად შეიძლება იყოს პროცესუალური და არაპროცესუალური. პროცესუალურს მიეკუთვნება კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ის სახე, რომელიც რეგლამენტირებულია პროცესუალური კანონით.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია, რომელსაც ახდენს ექსპერტი, რეგლამენტირებულია სისხლის სამართლის საპროცესო, სამოქალაქო სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, შესაბამისი „ინსტრუქციებით“ და „დებულებებით“. კანონი განსაზღვრავს, მაგალითად, ექსპერტის დანიშვნის შემთხვევებს, ექსპერტის უფლებებსა და მოვალეობებს, ექსპერტიზის ჩატარებასთან დაკავშირებით ბრალდებულის (ვანსასჯელის) უფლება-მოვალეობებს, ექსპერტიზის დანიშვნის პროცესუალური გაფორმების წესს, ექსპერტის დასკვნის მოთხოვნებს, მისი გაფორმებისა და შეფასების პირობებს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, საექსპერტო იდენტიფიკაცია კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ის სახეა, რომელიც რეგლამენტირებულია საპროცესო კანონით.

საპროცესო კანონით რეგულირებულია იდენტიფიკაციის ისეთი სახე და საგამოძიებო მოქმედება, რომელსაც წარმოადგენს ამოცნობა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 347-349-ე მუხლები დაწვრილებით არეგლამენტირებს ამოცნობის შემთხვევებს, პროცესუალურ წესსა და შედეგების პროცესუალურ გაფორმებას.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის საპროცესო სახეს მიეკუთვნება აგრეთვე ისეთი საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება, როგორიცაა შემოწმება, რომელსაც ატარებს გამომძიებელი ან ექიმი სპეციალისტი. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 350-355-ე მუხლები არეგულირებს ამ საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების პროცესუალურ წესს.

იდენტიფიკაციის არაპროცესუალურ სახეს მიეკუთვნება გაიგივების ისეთი შემთხვევები, რომელიც არ არის რეგლამენტირებული საპროცესო კანონმდებლობით, თუმცა მათ გარკვეული მნიშვნელობა აქვთ საქმის სრულყოფილად და ობიექტურად გამოძიებისათვის.

არაპროცესუალური იდენტიფიკაციის სახეს წარმოადგენს ოპერატიული-სამძებრო მოქმედებათა ჩატარება და ამ დროს გაიგივების დადგენა. კანონი უშვებს ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა წარმოების შესაძლებლობას, მაგრამ არ არეგლამენტირებს ამ მოქმედებებს, იგი სცილდება საპროცესო მოღვაწეობას. ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა წარმოება რეგულირდება კანონით ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ.

არაპროცესუალური იდენტიფიკაციის სახეს მიეკუთვნება გაიგივების ის შემთხვევები, რომლებსაც ადგილი აქვთ კრიმინალისტიკური აღრიცხვის (რეგისტრირების) ორგანოებში იდენტიფიკაცია რეგისტრირებული საგნების, ნივთების, თითის ანაბეჭდების მიხედვით რეგულირდება უწყებრივი ხასიათის ნორმატიული აქტებით და არა საპროცესო კანონმდებლობით.

5. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია გაიგივების ფორმის მიხედვით. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ფორმების არსი გულისხმობს გაიგივების ტიპურ სახეებს, რომელიც განპირობებულია გამოკვლევის ობიექტებით, სუბიექტებით, ინფორმაციის ასახვის ხერხებითა და გამოკვლევის მეთოდებით. კრიმინალისტიკაში განასხვავებენ გაიგივების შემდეგ ფორმებს: ობიექტების შედარების საფუძველზე; უშუალოდ ობიექტის გამოკვლევის საფუძველზე; ფუნქციონალურ-დინამიკური ნიშნების მიხედვით; ნაწილების მიხედვით მთელის იდენტიფიკაციას; მესხიერებით იდენტიფიკაციას და კრიმინალისტიკური აღრიცხვის (რეგისტრაციის) საფუძველზე.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია ობიექტების შედარების საფუძველზე გულისხმობს გამოკვლევის პროცესში ორი ან მეტი ობიექტის ურთიერთშედარებას მათ ნიშან-თვისებათა მიხედვით. ამ შემთხვევაში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს პიროვნების, ცხოველთა, კვალთა, საგანთა, სითხეების ურთიერთშედარებას. ამ ობიექტების შედარებისას შეიძლება ორივე გამოსაკვლევი ობიექტი იყოს; შეიძლება ერთი იყოს გამოსაკვლევი, მეორე კი შესადარებელი ობიექტი (ნიმუში).

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია, უშუალოდ ობიექტის გამოკვლევის საფუძველზე, გულისხმობს გაიგივების ისეთ ფორმას, როდესაც გამოკვლევას ექვემდებარება ერთი ობიექტი ყოველგვარი შესადარებელი ნიმუშების გარეშე. ამ სახის გაიგივებას ადგილი აქვს, მაგალითად, დოკუმენტებში ტექსტის ან ციფრობრივი მონაცემების მექანიკური ან ქიმიური საშუალებებით ამოშლის ფაქტის განსაზღვრის დროს.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია, ფუნქციონალურ-დინამიკური ნიშნების მიხედვით, წარმოადგენს გაიგივების ისეთ ფორმას, რომელიც დაკავშირებულია მოძრაობასთან და პიროვნების ცალკეული ფუნქციის განხორციელებასთან. ამ დროს გამოკვლევის ობიექტს, როგორც წესი, წარმოადგენს ადამიანი და იშვიათ შემთხვევაში ცხოველი. გაიგივების შედეგად შეიძლება დადგინდეს, მაგალითად, ადამიანის ხაერულის თავისებურება, ნაბიჯის სიგრძის ან ფეხის დადგმის სპეციფიკურობა, საუბრისა და მიმოცის თავისებურება და სხვ.

ნაწილების მიხედვით მთელის კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია (ანუ

იდენტიფიკაცია საერთო წარმოშობის ნიშნების შესაბამისად) გამოკვლევის ისეთი ფორმაა, როდესაც ცალკეული ნაწილების მიხედვით უნდა დადგინდეს საგნის მთლიანობა. გაიგივების ობიექტს წარმოადგენს მყარი საგნები (მინა, ლითონი, ხე, აგრეგატები), ნიადაგი, სითხეები და ფხვიერი ნივთიერებები, გვამი და სხვ. მაგალითად, დანაწევრებული გვამის ნაწილების აღმოჩენის შემთხვევაში, გამოკვლევის შედეგად შეიძლება დადგინდეს, რომ დანაწევრებული გვამის ნაწილები ეკუთვნის ერთი პიროვნების გვამს. დახულები ჭაღალდის ნაწილები ადრე ერთ ღოკუმენტს შეადგენდა და ა.შ.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია შეხსიერების საფუძველზე (ანუ აზრობრივი იდენტიფიკაცია) გულისხმობს პიროვნების, საგნის ნიშან-თვისებათა დამახასიათებელს იმ მიზნით, რომ მათი ნახვის შემთხვევაში მოხდეს ამოცნობა. იდენტიფიკაციის ეს ფორმა გამოიყენება ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა განხორციელებისას, აგრეთვე ისეთ საგამოძიებო მოქმედებათა შესრულების დროს, როგორიცაა: პიროვნების, ცხოველის, საგნების, ფასეულობათა და ფოტოსურათების ამოცნობა.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია რეგისტრაციის (აღრიცხვის) საფუძველზე გამოიხატება იმაში, რომ ხდება პიროვნების, ცხოველის, გვამის, კვალის, საგნის ნიშან-თვისებათა აღრიცხვა სპეციალურ სარეგისტრაციო ბარათში. რეგისტრირებას ექვემდებარება აგრეთვე თითის ანაბეჭდები (დაქტილოსკოპური რეგისტრაცია). ასეთი კრიმინალისტიკური აღრიცხვის მიზანია ის არის, რომ სარეგისტრაციო ბარათის შესწავლის საფუძველზე, საჭიროების შემთხვევაში, დადგინდეს პიროვნების რეგისტრაციაში ადრე გატარების ფაქტი, შემთხვევის ადგილზე კვალის დამტოვებული პირი, გატაცებული ფასეულობანი და ა.შ.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ცალკე ფორმისათვის დამახასიათებელია გამოკვლევის გარკვეული თავისებურება, გაიგივების სხვადასხვა მეთოდის გამოყენება, რაც გათვალისწინებული უნდა იყოს გაიგივების პროცესში.

§3. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტი

კრიმინალისტიკური ობიექტების არსის გაცემას გარკვეული მეთოდ-ოლოგიური მნიშვნელობა აქვს. გაიგივება შეუძლებელია თუ არ არსებობს გამოკვლევის ობიექტები. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის პროცესში ყოველთვის უნდა არსებობდეს შესასწავლი, გამოსაკვლევი ობიექტი, რომლის მეშვეობითაც ხდება გაიგივება. ეს ობიექტი წოდებულია, როგორც გამაიგივებელი. ასეთი ობიექტებია, მაგალითად: კვალი, საგანი, გაზობრივი ნივთიერებანი, სითხე და ა.შ. გამაიგივებელი ობიექტების

შესწავლის მიზანია ის, რომ დადგინდეს, თუ ვის მიერ არის შესრულებული ხელნაწერი, შეესაბამება თუ არა სახელმწიფო სტანდარტს სპორტიანი სასმელები, ვის მიერ არის დატოვებული ფეხის კვალი და ა.შ. დასადგენ ობიექტებს ეწოდება გასაიგივებელი ანუ მოსაძებნი ობიექტები. მათ მიეკუთვნება, მაგალითად: ადამიანი, ცხოველი, ფეხსაცმელი, რომლითაც დატოვებულია კვალი და ა.შ.

კრიმინალისტიკური გაიგივების პროცესში საკმარისი არ არის მხოლოდ გამაიგივებელი ობიექტების არსებობა. საჭიროა ისეთი ობიექტებიც, რომლებსაც უნდა შედარდეს გამაიგივებელი ობიექტები. ასეთი ობიექტები ნიშნულად იწოდება. მაგალითად, შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი თითის ანაბეჭდი (გამაიგივებელი ობიექტი), რომლის მეშვეობითაც უნდა დადგინდეს მისი დამტოვებელი პიროვნება (გასაიგივებელი, მოსაძებნი ობიექტი), არ შეიძლება შედარდეს უშუალოდ პიროვნებას. თითის ანაბეჭდი უნდა შედარდეს თითის ანაბეჭდებს. ამისათვის კი საჭიროა სპეცო პიროვნებას ჩამოერთვას თითის ანაბეჭდები (ნიშნები). თითის ანაბეჭდის ნიმუშები კი შედარდება შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილ თითის ანაბეჭდებს იდენტიფიკაციის მიზნით.

ზოგჯერ შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი თითის ანაბეჭდის დატოვებაში შეიძლება ეჭვმიტანილი იყოს რამდენიმე პიროვნება (ორი ან მეტი). ასეთ დროს გამოსაკვლევად უნდა გადაიგზავნოს ყველა ეჭვმიტანილი პირის თითის ანაბეჭდი (ნიშნები). ესენი შესამოწმებელ პირებად იწოდებიან.

გამაიგივებელი ობიექტები გარკვეულ მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს. მათი სინამდვილე არ უნდა იწვევდეს ეჭვს. ამისათვის კი საჭიროა, რომ ობიექტის მიღება პროცესუალურად სათანადოდ იყოს გაფორმებული: დაწვრილებით აღწერილ შესაბამის ოქმში ან სხვა პროცესუალურ დოკუმენტში. გამაიგივებელი ობიექტის აღწერა უნდა მოხდეს იმდენად დაწვრილებით (მითითებული უნდა იყოს ზოგადი და კერძო ნიშნები), რომ პრაქტიკულად გამოირიცხოს მათი შეცვლა მსგავსი და ანალოგიური ობიექტებით. გამაიგივებელი ობიექტები შეფუთული უნდა იყოს იმგვარად, რომ არ დაზიანდეს მასზე არსებული კვალი.

ნიმუშები. ნიმუშების მიღების სუბიექტი შეიძლება იყოს უშუალოდ გამოძიებული, როდესაც ნიმუშის მიღებისათვის არ არის საჭირო სპეციალური ცოდნის გამოყენება. მაგალითად, გამოძიებელს შეუძლია უშუალოდ ჩამოართვას ხელნერის ნიმუშები ეჭვმიტანლის ან ბრალდებულს. ნიმუშების მიღების სუბიექტი შეიძლება იყოს სპეციალისტი, როდესაც მათი მიღება დაკავშირებულია სპეციალური ცოდნის გამოყენებასთან (მაგალითად, ადამიანის სისხლის ან სხვა გამონაყოფის ნიმუშის მიღება). დაბოლოს ნიმუშის მიღების სუბიექტი შეიძლება იყოს ექსპერ-

ტი, რომელმაც უკეთ იცის თუ რა პირობებში უნდა მიიღოს ნიშნები. მაგალითად, ბალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების დროს გამოიძიებულ იქნა გადამსცემს ექსპერტს ცეცხლსასროლ იარაღს და ვაზნებს და თვით ექსპერტი. აწარმოებს ამ იარაღიდან ექსპერიმენტულ სროლას ნიშნების მიღების მიზნით.

ნიშნების მიღების პროცესუალურ წესს ადგენს კანონი. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 375-384-ე მუხლების შესაბამისად, ნიშნების მიღება შედარებითი გამოკვლევით (სასამართლოს განჩინებით), ხოლო ნიშნების მიღების პროცესი უნდა გაფორმდეს სათანადო ოქმით. ნიშნები შეიძლება ჩამოერთვას ექვმიტანილს, პრალდებულს და, საჭიროების შემთხვევაში, დაზარალებულსა და მოწმეს. ნიშნები შეიძლება ამოღებული იყოს სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანოებში, საზოგადოებრივ დაწესებულებებსა და ცალკეულ მოქალაქეთა საცხოვრებელი ადგილიდან.

ნიშნების ორი ძირითადი სახე არსებობს: თავისუფალი და ექსპერიმენტული. თავისუფალი ნიშნები ისეთია, რომლებიც მიღებულია, როგორც წესი, მოცემული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, თავისუფალ პირობებში, ე.ი. პირმა არ იცის, რომ მისი ხელნაწერის ნიშნები გადაეგზავნება ექსპერტს გამოსაკვლევად. ექსპერიმენტულია ნიშნები, რომლებიც მიღებულია ან ჩამოერთვა პირს ექსპერტიზის ჩატარების მიზნით. ამ შემთხვევაში პირისათვის ცნობილია, რომ მისგან მიღებული ნიშნები ეგზავნება ექსპერტს გამოსაკვლევისათვის.

თავისუფალი ნიშნების დადებითი მხარე ის არის, რომ პრაქტიკულად გამოირიცხებულია ნიშნების შეცვლა, ფალსიფიცირება. ნაკლოვან მხარეს წარმოადგენს ის, რომ გარკვეულ შემთხვევებში შეუძლებელია ისეთი თავისუფალი ნიშნების მიღება, როგორც გამოიძიებას აინტერესებს.

ექსპერიმენტული ნიშნების დადებით მხარეს მიეკუთვნება ის, რომ მისი მიღება შეიძლება ისეთ პირობებში, როგორც ეს გამოიძიებას აინტერესებს. მაგალითად, თუ ცნობილია, რომ გამოსაკვლევად ხელნაწერი შესრულებული იყო მარცხენა ხელითა და ფანქრით, ექსპერიმენტულ ნიშნებს მივიღებთ ასეთივე პირობებში. ამ ნიშნების უარყოფითი მხარეს ის მიეკუთვნება, რომ რამდენადაც პირმა იცის, რომ მისი ხელნაწერის ნიშნები ეგზავნება ექსპერტს გამოსაკვლევად, მას შეუძლია შეცვალოს კალიგრაფია, მამსგავსოს სხვის ხელს და ა.შ.

ყოველივე აღნიშნულის შედეგად იმ დასკვნამდე უნდა მივიდეთ, რომ ნიშნების სისრულის მიზნით, ექსპერტს უნდა გადაეგზავნოს, თუ ეს

პრაქტიკულად შესაძლებელია როგორც თავისუფალი, ისე ექსპერიმენტული სახის ნიშნები.

ნიშნები უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. მათი მიღება პროცესუალურად უნდა იყოს სათანადოდ გაფორმებული (ამ საკითხს არეგლამენტირებს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისი მუხლები).

ნიშნები უნდა იყოს მიღებული, რამდენადაც ეს პრაქტიკულად შესაძლებელია, იმავე პერიოდში, ე.ი. დროის იმ მონაკვეთში, როდესაც წარმოიშვა გამოსაკვლევი ობიექტი. მაგალითად, თუ გამოსაკვლევია საწერ მანქანაზე 2000 წელს შესრულებული ტექსტი, უნდა მოიძებნოს ნიშნების სახით იმავე საწერ მანქანაზე 2000 წელს შესრულებული ტექსტები. ნიშნების ასეთი მოთხოვნა გამომდინარეობს იქიდან, რომ დროთა განმავლობაში, ექსპლოატაციის შედეგად ცვლილებებს ექვემდებარება საწერი მანქანა, მისი შრიფტი, ასოების კონფიგურაცია და ა.შ. ამ ცვლილებების გაუთვალისწინებლობას კი შეუძლია შეცდომაში შეიყვანოს ექსპერტი.

ნიშნები უნდა იყოს მიღებული, რამდენადაც ეს პრაქტიკულად შესაძლებელია, იმავე პირობებში, როგორშიც იყო გამოსაკვლევი ობიექტი. მაგალითად, თუ გამოსაკვლევი ხელნაწერი შესრულდა კედელზე ქაღალდის მიბჯენითა და ფეხზე მდგარ მდგომარეობაში, ხელწერის ნიშნებიც ასეთივე პირობებში უნდა იყოს მიღებული. ამით გათვალისწინებულ იქნება და აიხსნება ხელწერის ის თავისებური ნიშნები, რომლებიც წარმოიშობა უჩვეულო პირობებში დოკუმენტის შედგენის დროს.

ნიშნები მიღებული უნდა იყოს მაქსიმალურად სწრაფად და ოპერატიულად. წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი შეიძლება შეიცვალოს, დაზიანდეს ან განადგურდეს. მაგალითად, თუ გამოსაკვლევია ფეხის კვალი, ექვმიტანილ პირს მაქსიმალურად სწრაფად უნდა ჩამოერთვას ფეხსაცმელი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, მას შეუძლია გადაადგოს იგი, დააზიანოს ან შეცვალოს მისი ძირი, რის გამოც შეუძლებელი გახდება იდენტიფიკაცია.

ნიშნები უნდა გადაეგზავნოს ექსპერტს სრულად. ნიშნების სისრულე გულისხმობს იმას, რომ გამოსაკვლევად ექსპერტს უნდა გადაეცეს, ჯერ ერთი, როგორც თავისუფალი, ისე ექსპერიმენტული ნიშნები და მეორეც, რამდენჯერმე შესრულებული. მაგალითად, ხელნაწერების თავისუფალი ნიშნები, შესრულებული რამდენიმე გვერდზე, ხელნაწერების ექსპერიმენტული ნიშნები, შესრულებული ასევე რამდენიმე გვერდზე. ნიშნების ასეთი სისრულე საშუალებას იძლევა დავადგინოთ ნიშან-თვისებათა სისტემა, მათი ერთობლიობა, ვარიაციულობა და კანონზომიერება.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტების სისრულე. მათი მიღება პროცესუალური კანონის წესების დაცვითა და ზემოთ დასახელებულ სხვა მოთხოვნათა შესაბამისად, საშუალებას იძლევა ჩავატაროთ გაიგივება სრულყოფილად და მკაფიოთ სასურველ შედეგს — ზედიზედ შევუწყოთ საქმეზე კუპმარიტების დადგენას.

§4. საიდენტიფიკაციო ნიშნების არსი და კლასიფიკაცია

კრიმინალისტიკური გაიგივების ერთ-ერთი ცენტრალური პრობლემაა საიდენტიფიკაციო ნიშნების არსისა და კლასიფიკაციის საკითხი. იდენტიფიკაციის პროცესს ყოველთვის საფუძვლად უდევს გამოსაკვლევი ობიექტების ნიშან-თვისებათა დადგენა და შედარება. არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება მოვასწინოთ იდენტიფიკაცია ან ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრა სათანადო ნიშნების გარეშე, რომლებიც ახასიათებს გამოსაკვლევ ობიექტს და განასხვავებს მას სხვა ანალოგიური ობიექტებისაგან.

საიდენტიფიკაციო ნიშანი არის გამოსაკვლევი საგნის (ცოცხალი, არსების) ისეთი ნიშან-თვისება, რომელიც დამახასიათებელია მისთვის, განასხვავებს მას სხვა ობიექტებისაგან (განსხვავების ხარისხი შეიძლება იყოს სხვადასხვა), საჭირო და აუცილებელია იგივეობის დასადგენად.

საიდენტიფიკაციო ნიშნის ფასი და ღირებულება განისაზღვრება იმისა და მიხედვით, თუ რამდენად ახდენს იგი გამოსაკვლევ საგნის ინდივიდუალიზაციას, განასხვავებს მას სხვა ანალოგიური ობიექტებისაგან.

გაიგივებისათვის საჭიროა არ არის საიდენტიფიკაციო ნიშნის მხოლოდ რაოდენობა. ამასთან ერთად, გათვალისწინებული უნდა იყოს მისი ხარისხიც. გაიგივებისათვის საჭირო და აუცილებელია ნიშან-თვისებათა ისეთი კომპლექსის არსებობა, რომელთა ერთობლიობა არ გამოირდება სხვა შემთხვევაში.

თუ შედარებით გამოკვლევის საფუძველზე დადგენილი იყო როგორც განმასხვავებელი, ისე საერთო ნიშნები, კრიტიკულად უნდა შეფასდეს ორივე მათგანი მთლიანობაში და ერთობლიობაში. ასეთი შეფასების საფუძველზე ექსპერტი იძლევა დადებით ან უარყოფით დასკვნას ან დასკვნას საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ. ამ უკანასკნელ დასკვნაზე ექსპერტი მიდის იმ დროს, როდესაც განმასხვავებელი და საერთო ხასიათის ნიშნების ერთობლიობა საშუალებას არ იძლევა (საჭიროა ან არ არის) იდენტიფიკაციის დასადგენად ან საკითხის უარყოფითი გადაწყვეტისათვის.

იმისათვის, რომ გამოსაკვლევი ობიექტის ნიშან-თვისებები გამოყენებული იყოს გამოკვლევის პროცესში, ისინი გარკვეულ მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდნენ.

საიდენტიფიკაციო ნიშანდ ჩათვლება გამოსაკვლევი ობიექტის ის ნიშან-თვისება, რომელიც მიზეზობრივ კავშირშია გამოსაკვლევ ობიექტთან, დამახასიათებელია მისთვის და ეხება მას. ისეთი ნიშანი, რომელიც შემთხვევით არის აღმოცენებული და კავშირში არ არის გამოსაკვლევ ობიექტთან, არ გამოიყენება პრაქტიკაში.

მარტო ის ფაქტი, რომ საიდენტიფიკაციო ნიშანი არსებობს გამოსაკვლევ ობიექტზე, საჭიროა არ არის მისი გამოყენებისათვის. უნდა არსებობდეს ისეთი მეცნიერულად დამუშავებული მეთოდიკა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს მისი გამოკვლევისა და შეცნობისათვის.

იმისათვის, რომ გამოსაკვლევი ობიექტის ნიშან-თვისება გამოყენებული იყოს იდენტიფიკაციის პროცესში, იგი უნდა იყოს შედარებით უცვლელი და სტაბილური. ის ნიშანი, რომელიც სწრაფად იცვლება, კარგავს თავის პირვანდელ სახეს და გადადის ახალ თვისებრიობაში, არ გამოიყენება იდენტიფიკაციის მიზნებისათვის.

გამოკვლევის პროცესში საჭიროა დადგინდეს საიდენტიფიკაციო ნიშნის კანონზომიერება დამახასიათებელი და კანონზომიერა ის ნიშანი, რომელიც შეორდება გამოსაკვლევ ობიექტში. რაც უფრო ხშირად შეორდება ერთი და იგივე ნიშანი გამოსაკვლევ ობიექტში, მით უფრო დამახასიათებელია მისთვის. საიდენტიფიკაციო გამოკვლევის ამ მოთხოვნას პირობითი ხასიათი აქვს იმ გაგებით, რომ თუ საიდენტიფიკაციო ნიშანი არ შეორდება, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ მისი გამოყენება არ შეიძლება პრაქტიკაში. ასეთი ნიშნის გამოყენება დასაშვებია, მაგრამ იგი საჭიროებს განსაკუთრებულ კრიტიკულ ანალიზს სხვა ნიშან-თვისებათა ერთობლიობაში.

საიდენტიფიკაციო ნიშნის გამოყენებისათვის საჭიროა, რომ იგი აღარებდეს შედარებით დამოუკიდებელ ხასიათს და მისი გამოყოფა შეიძლებოდეს სხვა ანალოგიური ნიშნებისაგან. ყოველი დამოუკიდებელი ნიშანი საშუალებას გვაძლევს დავადგინოთ გამოსაკვლევ ობიექტისათვის დამახასიათებელი თვისება, მოვასწინოთ მისი ინდივიდუალიზაცია.

საიდენტიფიკაციო ნიშნების დასახელებული მოთხოვნების გათვალისწინება საჭირო და სავალდებულოა გამოკვლევის პროცესში ობიექტური და სრულყოფილი დასკვნის გაკეთებისათვის.

კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში მიღებულია საიდენტიფიკაციო ნიშან-თვისებების დაყოფა გარკვეული ნიშნის მიხედვით (საიდენტიფიკაციო ნიშანთა კლასიფიკაცია).

იდენტიფიკაციის საგნის დადგენის მიხედვით საიდენტიფიკაციო ნიშნები შეიძლება იყოს ჯგუფური და ინდივიდუალური. იმისა და მიხედვით დამახასიათებელია თუ არა საიდენტიფიკაციო ნიშანი მთლიანად გამოსაკვლევ ობიექტისათვის თუ მისი ცალკეული მხარისათვის, განასხ-

ვაგებენ საერთო და კერძო ნიშნებს. საიდენტიფიკაციო ნიშანი მისი წარმოშობის მიხედვით შეიძლება იყოს აუცილებელი და შემთხვევითი.

ჯგუფური და ინდივიდუალური ნიშნები. ჯგუფური ნიშნებს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც განსაზღვრავენ გამოსაკვლევი ობიექტის ჯგუფს, სახეს, მთავრებებს მას გარკვეულ კლასს, ჯგუფური ნიშნების საფუძველზე არ შეიძლება დადგინდეს გარკვეული, ინდივიდუალური ობიექტი. ჯგუფური ნიშანს მიეკუთვნება გამოსაკვლევი ობიექტის სახე: ფერი, წონა, ფორმა, სისტემა, ზომა და ა.შ. მაგალითად, გამოკვლევის შედეგად იძის დადგენა, რომ შემთხვევის ადგილზე არსებული ფეხის კვალი დატოვებულია 42 ზომის ფეხსაცმლით, წარმოადგენს ჯგუფურ ნიშანს, რადგან მთავრებებს საგანს გარკვეულ ჯგუფს, ამ შემთხვევაში, 42 ზომის ფეხსაცმელს.

ინდივიდუალური საიდენტიფიკაციო ნიშნებს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც მოუთხოვენ და განსაზღვრავენ გამოსაკვლევი ობიექტის ინდივიდუალურ, მისთვის დამახასიათებელ ნიშან-თვისებაზე. ინდივიდუალური ნიშანს ხელნაწერების გამოკვლევის დროს მიეკუთვნება, მაგალითად, ასო „ა“-ში ხაწყისი წერტილის განლაგება.

საერთო და კერძო ნიშნები. საერთო ნიშანს მიეკუთვნება ისეთები, რომელთა მიხედვითაც ვახდენთ გამოსაკვლევი ობიექტის მოიპოვება, ზოგად დახასიათებას. მაგალითად, საერთო ნიშნებს მიეკუთვნება ხელნაწერების გამოკვლევის დროს: ხელის დახრილობა, ასოების ზომა, ინტერვალური სტრიქონების შორის და ა.შ. კერძო საიდენტიფიკაციო ნიშანს წარმოადგენს ისეთები, რომლებიც განასხვავებენ გამოსაკვლევი ობიექტს სხვა ანალოგიური ობიექტებისაგან. კერძო ნიშნებს მიეკუთვნება თითის ანაბეჭდების გამოკვლევის დროს, მაგალითად, დერილოვანი ხაზების თავისებურებანი; დერილოვანი ხაზის შეერთება, განშტოება, თვალაკი, ბოგირი, დერილოვანი ხაზის დასაწყისის თავისებურება და ა.შ.

ნიშნების დაყოფა ჯგუფურად და ინდივიდუალურად, საერთოდ და კერძოდ გარკვეულ შემთხვევაში პირობით ხასიათს ატარებს, რადგან ერთი და იგივე ნიშანი ერთსა და იმავე დროს შეიძლება იყოს ჯგუფურიცა და საერთოც, ინდივიდუალურიცა და კერძოც. მაგალითად, დერილოვანი ხაზის განშტოება არის კერძო ნიშანი და, ამავე დროს, ინდივიდუალურიც, თუ მხედველობაში მივიღებთ არა მარტო მის არსებობას, არამედ მის ადგილმდებარეობას სხვა ნიშანთან სისტემაში.

აუცილებელი და შემთხვევითი ნიშნები. აუცილებელ საიდენტიფიკაციო ნიშნებს მიეკუთვნება ისეთები, რომელთა არსებობა განპირობებულია კონკრეტული სიტუაციის არსებობით და დაკავშირებულია გამოსაკვლევი ობიექტის წარმოშობასთან. მაგალითად, თითის ანაბეჭდში უნდა

აიხსნოს დერილოვანი ხაზების თავისებურება (აუცილებელი ნიშანი). შემთხვევითია ისეთი ნიშანი, რომელიც დაკავშირებული არ არის გამოსაკვლევი ობიექტის წარმოშობასა და კონკრეტული სიტუაციის არსებობასთან. შემთხვევითი ნიშანს, მაგალითად, მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც აღმოცენდა გამოსაკვლევი ობიექტის არასათანადო შეფუთვის ან შენახვის შედეგად, გამოსაკვლევი ობიექტის ტრანსპორტირების დროს და ა.შ.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ნიშანთა კლასიფიკაციას არა მარტო თეორიული, არამედ პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რადგან მოუთხოვს გამოკვლევის დროს გარკვეული მეთოდების გამოყენებაზე, ნიშან-თვისებათა ღირებულებასა და მათ მნიშვნელობაზე იდენტიფიკაციის პროცესში.

§ 5. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ზოგადი მეთოდика

კრიმინალისტიკურ იდენტიფიკაციას ადგილი აქვს არა მარტო საქსპერტო გამოკვლევის პროცესში, არამედ მას ახდენს გამოძიებელი, მოსამართლე, როდესაც არ არის საჭირო სპეციალური ცოდნის გამოყენება. გათვლების რთულ სახეს წარმოადგენს ექსპერტის მიერ ჩატარებული გამოკვლევა იდენტიფიკაციის მიზნით. ამიტომ, როდესაც ვეხებით კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის მეთოდების საკითხებს, მხედველობაში გვაქვს საქსპერტო იდენტიფიკაცია.

ყოველი სახის საქსპერტო იდენტიფიკაციას აქვს მისთვის დამახასიათებელი გამოკვლევის მეთოდика. მაგრამ ყველა სახის გამოკვლევისათვის არსებობს ერთიანი, ზოგადი სახის მეთოდика, რომელიც კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში გამოკვლევის სტადიებად იწოდება. გამოკვლევის თითოეულ სტადიას თავისი მიზანი აქვს. სტადიების თანმიმდევრობისათვის დამახასიათებელია ის, რომ ჯერ შესწავლება ზოგადი, შემდეგ კი კერძო — საკითხები. ზოგადი მეთოდика (გამოკვლევის სტადიები) უზრუნველყოფს შედარებითი გამოკვლევის ყოველმხრივ, სრულყოფილ და ობიექტურ ჩატარებას.

საქსპერტო იდენტიფიკაციის პროცესში განასხვავებენ ოთხ ძირითად სტადიას: 1. გამოსაკვლევი მასალის საქსპერტო დათვალიერება; 2. გაყოფითი გამოკვლევა; 3. შედარებითი გამოკვლევა; 4. გამოკვლევის შედეგების შეფასება და დასკვნის გაკეთება.

გამოსაკვლევი მასალის საქსპერტო დათვალიერება. ამ პირველდაწყებითი სტადიის მიზანი ის არის, რომ გამოკვლევის დაწყებამდე ექსპერტმა განსაზღვროს სწორად არის თუ არა გაფორმებული საქსპერტო მასალები; წარმოდგენილია თუ არა საქმარისი და ხარისხიანი გამოკვლევის ობიექტები და შესადარებელი ნიმუშები; ჩამოყალიბებულია თუ არა ექსპერტის

წინაშე გადასწვეტი საკითხები; შედის თუ არა ამ საკითხების გადაწყვეტა ექსპერტის კომპეტენციაში.

ამ საკითხების გარკვევის მიზნით ექსპერტი ეცნობა დადგენილებას (განჩინებას) ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ და ყველა წარმოდგენილ მასალას. ექსპერტი უფლებამოსილი არ არის ჩაატაროს გამოკვლევა, თუ ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილების (განჩინების) ნაცვლად მას გადაეცა სხვა რაიმე დოკუმენტი (მიწერილობა, თანხლების წერილი, წერილობით ჩამოყალიბებული გადასწვეტი საკითხები). ექსპერტიზის ჩატარების სამართლებრივ საფუძვლს წარმოადგენს მხოლოდ ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილება (განჩინება).

მასალების გაცნობის შედეგად ექსპერტი უნდა დარწმუნდეს, რომ გამოკვლევად წარმოდგენილია ის ობიექტი, რომელიც კავშირშია მოცემულ საქმესთან და არა სხვა ობიექტი. ამ მიზნით ექსპერტი ადარებს დადგენილებას (განჩინებას) აღწერილ გამოსაკვლევ ობიექტს უშუალოდ მას. ასევე ექსპერტი რწმუნდება, რომ ნიმუშების სახით წარმოდგენილია დადგენილებაში (განჩინებაში) აღწერილი მასალა და არა სხვა ნიმუშები, ამ საკითხის უარყოფითი გადაწყვეტის შემთხვევაში ექსპერტი უფლებამოსილი არ არის ჩაატაროს გამოკვლევა.

გამოკვლევის დაწყებამდე ექსპერტი მიდის დასკვნამდე, რომ გამოსაკვლევ ობიექტი და შესადარებელი ნიმუშები საკმარისია შესადარებელი გამოკვლევის ჩასატარებლად. ექსპერტი უნდა გაეცნოს აგრეთვე მის წინაშე დასმულ გადასწვეტი საკითხებს და მივიდეს დასკვნამდე, რომ საკითხები გასაგებად და ნათლად ჩამოყალიბებულია და მათი გადაწყვეტა შედის მის კომპეტენციაში. ასევე ექსპერტი უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ გამოკვლევის სრულყოფილი და ყოველმხრივი ჩატარების წარმოდგენილია საქმის სხვა მასალა (დაკითხვის ოქმი, შემთხვევის აღვლინის დათვალიერების ოქმი, ავტოსაგზაო შემთხვევის სქემა და გეგმა და სხვა.), რომელიც მიზეზობრივ კავშირშია გამოკვლევის ობიექტებთან და შესადარებელ მასალასთან.

გამოსაკვლევ მასალის დათვალიერების შედეგად ექსპერტი მიიღებს სამიდან ერთ-ერთ რომელიმე გადაწყვეტილებას: დაიწყებს გამოკვლევის ჩატარებას, თუ ექსპერტიზის მასალები სათანადოდ გაფორმებულია; შესაბამისი მიმართვის საფუძველზე გამოითხოვს ექსპერტიზის დანიშნავი პირისაგან დამატებით მასალებს; გამოკვლევის გარეშე დაუბრუნებს საქმეს ექსპერტიზის დანიშნავ პირს (გამომძიებელს, სასამართლოს) იმ შემთხვევაში, თუ წარმოდგენილი მასალები გაფორმებულია საპროცესო კანონის მოთხოვნათა დარღვევებით ან საკითხების გადაწყვეტა არ შედის მის კომპეტენციაში.

გაყოფილი გამოკვლევა. გაყოფილი გამოკვლევა, როგორც საექსპერტო იდენტიფიკაციის მეორე სტადია, მიზნად ისახავს გამოსაკვლევ ობიექტისა და შესადარებელი ნიმუშების ცალ-ცალკე შესწავლას.

გამოსაკვლევ ობიექტის შესწავლის დროს ყურადღება უნდა მიექცეს ჯგუფური და ზოგადი ნიშნების დადგენას, ხოლო შემდეგ კი ინდივიდუალური და კერძო ნიშნების გამოძიებას. ამ პროცესში ყოველთვის საკმარისი არ არის ვიზუალური მეთოდების გამოყენება. იმ შემთხვევაში, როდესაც მიკრო კვალს, უხილავ ან ცუდად ხილვად ნიშნებს ვადგენთ, საჭირო და აუცილებელია ტექნიკური საშუალებების გამოყენება (გამაღიებელი მინა, მიკროსკოპი, განზომილებითი ხელსაწყოები და ა.შ.).

გაყოფილი გამოკვლევის დროს ასეთივე წესითა და თანმიმდევრობით უნდა იყოს შესწავლილი შესადარებელი ობიექტებიც (ნიმუშები). კვლავ და ნიშნათა თვალსაზიარების მიზნით ექსპერტი ახდენს დადგენილ ნიშანთვისებათა ჩვეულებრივ ფოტოგრაფებას, საჭიროების შემთხვევაში კი, მიკრო და მაკრო ფოტოგრაფიული მეთოდების გამოყენებას. გამოიყენება აგრეთვე სხვა მეთოდებიც კვლავ და საიდენტიფიკაციო ნიშნების გამოძიებისა და დადგენის მიზნით.

შედარებითი გამოკვლევა. შედარებითი გამოკვლევა, როგორც გაიგივების პროცესის დამოუკიდებელი მესამე სტადია, მიზნად ისახავს გამოსაკვლევ და შესადარებელი ობიექტების უკვე დადგენილ ნიშანთვისებათა შედარებას იდენტიფიკაციის მიზნით.

ამ სტადიის არსი იმაში გამოიხატება, რომ ხდება გამოსაკვლევ ობიექტების შედარება ჯერ ჯგუფური და საერთო ნიშნების, ხოლო შემდეგ ინდივიდუალური და კერძო ნიშნების მიხედვით. შედარების პროცესში უარყოფითად საკითხის გადაწყვეტა არ წარმოადგენს, როგორც წესი, სირთულეს. თუ ჯგუფური და საერთო ნიშნები ერთმანეთისაგან არსებითად განსხვავდება, ექსპერტს შეუძლია აღარ ჩაატაროს ინდივიდუალური ნიშანთვისებათა შედარებითი გამოკვლევა. მაგალითად, თუ დადგინდება, რომ გამოსაკვლევ თითის ანაბეჭდზე არსებობს ზეუღლი ქარგა, ხოლო შესადარებელ თითის ანაბეჭდზე რკალისებური ქარგა, შემდგომ შედარებას კერძო და ინდივიდუალური ნიშნების მიხედვით არავითარი აზრი არა აქვს, რადგან პასუხი უკვე ნათელია: პირს, რომელსაც აქვს ზეუღლი ქარგა არ შეეძლო დაეტოვებინა სხვა სახის ქარგა, კერძოდ კი, რკალისებური.

ჯგუფური და ზოგადი ნიშნების დამთხვევის შემთხვევაში ექსპერტი აგრძელებს გამოკვლევას კერძო და ინდივიდუალური ნიშანთვისებათა შედარების მიზნით. გამოკვლევის ამ სტადიაზეც ხშირ შემთხვევაში გამოიყენება გამოკვლევის ტექნიკური საშუალებები. ამ საშუალებების

გამოყენების სახე დამოკიდებულია გამოსაკვლევი ობიექტების თავისებურებაზე, დადგენილ ნიშან-თვისებათა სპეციფიკაზე.

შედარებითი გამოკვლევის პროცესში ხდება ექსპერტის შინაგანი რწმენის ფორმირება.

შედარებითი გამოკვლევის შედეგების შეფასება. გამოკვლევის შედეგების შეფასება გაიგივების საბოლოო სტადიაა, რომლის მიზანია ექსპერტის წინაშე დასმული საკითხის არსებითი გადაწყვეტა და დასკვნის გაკეთება.

შედარებითი გამოკვლევის დროს ყველა ნიშანს უნდა მიეცეს შეფასება მისი არსებობის კანონზომიერების თუ შემთხვევითობის თაობაზე. უნდა დადგინდეს დამახასიათებელია თუ არა ნიშანი მოცემული ობიექტისათვის, უნდა შეფასდეს თითოეული ნიშნის საიდენტიფიკაციო ღირებულება. ნიშან-თვისებათა დამთხვევის შემთხვევაში ექსპერტი უნდა მივიდეს დასკვნამდე, რომ დამთხვევათა ერთობლიობა დამახასიათებელია მხოლოდ გამოსაკვლევი ობიექტისათვის და ამ ერთობლიობის (სისტემის) გამოჩენა სხვა შემთხვევაში გამორიცხულია. ასევე ერთობლიობაში უნდა შეფასდეს შესადარებელი ობიექტების ნიშან-თვისებათა სხვაობის ფაქტიც.

თუ შედარებითი გამოკვლევის პროცესში დადგენილია ნიშან-თვისებათა დამთხვევა და სხვაობაც, ამ შემთხვევაში ექსპერტი კრიტიკული შეფასების საფუძველზე უნდა მივიდეს დასკვნამდე, რომელი ნიშნებია დამახასიათებელი: გამოსაკვლევი ობიექტისათვის დამთხვევები თუ სხვაობები; რომელი მათგანი არის შემთხვევითი მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში. ასეთი ერთობლივი კრიტიკული შეფასების შედეგად ექსპერტს შეუძლია გააკეთოს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი დასკვნა. თუ ექსპერტმა ვერ მიანიჭა რომელიმე მათგანს უპირატესობა, მას არ შეუძლია დადებითი ან უარყოფითი დასკვნის გაკეთება. ამ შემთხვევაში ექსპერტმა უნდა მისცეს დასაბუთებული დასკვნა მის წინაშე დასმული საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ.

შედარებითი გამოკვლევის შედეგების შეფასების დროს ექსპერტი იყენებს თავის გამოცდილებას, მათემატიკულ მეთოდებს, ალბათობით თეორიას, რაც ხელს უწყობს შედარებითი გამოკვლევის შედეგების ობიექტიუზაციას.

შედარებითი გამოკვლევის შედეგების შეფასების არსი იმაში გამოიხატება, რომ ექსპერტი მიღის გარკვეულ დასკვნამდე. ექსპერტის დასკვნის შემდეგი ფორმები არსებობს:

ა) ექსპერტის კატეგორიული (დადებითი ან უარყოფითი) დასკვნა (მაგალითად, შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი ფეხის კვალი დატოვებულია კონკრეტული პირის ფეხსაცმლით);

ბ) ექსპერტის დასკვნა ჯგუფური კუთვნილების დადგენის შესახებ (დადებითი ან უარყოფითი). მაგალითად, შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი მასრა გასროლილია „მაკაროვის“ სისტემის ცეცხლსასროლი იარაღიდან;

გ) ექსპერტის დასკვნა საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ (მაგალითად, საკითხის გადაწყვეტა, შესრულებულია თუ არა გამოსაკვლევ საბუთზე ხელმოწერა გარკვეული პირის მიერ, შეუძლებელია);

დ) ექსპერტის ალტერნატიული დასკვნა (მაგალითად ექსპერტი პასუხობს იმ შეკითხვებს, რომელიც მის წინაშე დაყენებულია გამოძიებლის (სასამართლოს) მიერ და აგრეთვე იმ შეკითხვებს, რომელიც მის წინაშე დაყენებულია მხარის ინიციატივით. ანდა ექსპერტი პასუხობს მის წინაშე დაყენებული საკითხების რამდენიმე შესაძლო ვარიანტს).

ე) ექსპერტის ალბათობითი დასკვნა (მაგალითად, გამოსაკვლევი ტექსტი ალბათ შეასრულა კონკრეტულმა პირმა).

ექსპერტის ალბათობითი დასკვნა არ შეიძლება განხილული იყოს, როგორც მტკიცებულების წყარო. რადგან არ ადგენს ფაქტს, არამედ გამოთქვამს ვარაუდს ფაქტის შესახებ.

კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის არსის გაგება საშუალებას გვაძლევს საფუძვლიანად და სწორად გავერკვეთ კრიმინალისტიკური ტექნიკის, საგამომიძიო ტაქტიკისა და ცალკეული დანაშაულის გამოძიების დროს წამოჭრილ კონკრეტულ საკითხებში².

² იხ. Криминалистика, М., 1999, изд. „Юрист“, под ред. Яблокова Н.Л. с. 73-90; Криминалистика, М., 1999, изд. „Норма - инфра“, под ред. Белкина Р.С. стр. 84-104

საზოგადოებრიობის ჩაგმა დანაშაულის გახსნასა და გამოძიების პროცესში

§1. დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში საზოგადოებრიობის მონაწილეობის ამოცანები და მნიშვნელობა

თანამედროვე პირობებში შეუძლებელია დანაშაულის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლა, თუ ოპერატიულ-სამძებრო სამსახური, მოკლევადიან და გამოძიების ორგანოები მჭიდრო კავშირს არ დაამყარებენ საზოგადოებრიობასთან, არ გამოიყენებენ მათ დახმარებას დანაშაულის გახსნის, გამოძიების დროს და დანაშაულის პროფილაქტიკის პროცესში.

საზოგადოებრიობის ჩაგმა გულისხმობს არა მარტო შრომითი კოლექტივის წარმომადგენელთა, არამედ მოქალაქეთა მიერ დახმარების აღმოჩენას. თითოეული მოქალაქის, შრომითი კოლექტივის უფლებასა და, ამავე დროს, ვალდებულებას წარმოადგენს ხელი შეუწყოს კანონების მტკიცე და განუხრელ დაცვას სახელმწიფო მოღვაწეობის ყველა სფეროში, მათ შორის დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

საზოგადოებრიობის ჩაგმა დანაშაულის გახსნაში, გამოძიების დროს და დანაშაულის ჩადენის გამოძევები მიზეზებისა და პირობების აღმოფხვრის სფეროში ბევრ შემთხვევაში წარმოადგენს კრიმინალისტიკური ტაქტიკის საკითხს. გამოძიებელი, კონკრეტული ვითარების გათვალისწინებით, განსაზღვრავს თუ რა შემთხვევაში და რა მიზნით გამოიყენოს საზოგადოებრიობის დახმარება, მაგრამ ამავე დროს, საზოგადოებრიობის მონაწილეობა გამოძიების პროცესში განსაზღვრულია კანონით და იგი საგაუდებულოა შესასრულებლად ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურისა და გამოძიებისათვის.

საზოგადოებრიობის წარმომადგენელთა ჩაგმა გამოძიების პროცესში ამოცანად ისახავს ხელი შეუწყოს გამოძიების სრულყოფილ, ყოველმხრივ და ობიექტურ გამოძიებას, ამაღლოს გამოძიების ეფექტურობა ისე, რომ არც ერთი დანაშაულის ჩადენის ფაქტი არ დარჩეს გაუხსნელი და არც ერთი უდანაშაულო პირი არ იყოს მიცემული პასუხისმგებლობაში. საბოლოო ჯამში კი, საზოგადოებრიობის მონაწილეობა სისხლის სამართალწარმოებაში ამოცანად ისახავს საქმეზე ქუშიარტების დადგენას, ე.ი. ფაქტებისა და გარემოების იმეკარად დადგენას, როგორც ამას სინამდვილეში პიონდა ადვოკატი.

თანამედროვე პირობებში საზოგადოებრიობისა და ცალკეული მოქალაქის

მონაწილეობა დანაშაულის გახსნასა და გამოძიების პროცესში ყოველთვის არ ატარებს ეფექტურ ხასიათს. არცთუ ისე იშვიათია შემთხვევები, როდესაც ცალკეული მოქალაქე თავს არიდებს დახმარება აღმოუჩინოს გამოძიების ორგანოებს საქმის გამოძიების პროცესში, დანაშაულის ჩაგმენ პირთა დაკავებასა და დადგენაში, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარებაში და ა.შ. არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ცალკეული მოქალაქე განზრახ ცრუ ინფორმაციას აწვდის გამოძიების ორგანოებს, ხელს აფარებს დანაშაულის ჩაგმენ პირებს.

იმისათვის, რომ შემცირდეს და საერთოდ აღმოფხვრას აღნიშნული შემთხვევები, საკმარისი არ არის მოსახლეობის სამართლებრივი კულტურის ამაღლება. საგამოძიებო ორგანოებმა მოქალაქეების მიმართ, რომლებმაც თავი გამოიჩინეს დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში, უნდა მიიღონ ზომები მათი წახალისების მიზნით, დაიცვან მათი კანონიერი ინტერესები, საქორების შემთხვევაში კი უზრუნველყონ მათი და მათი ოჯახის წევრების უსაფრთხოება (იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 109-ე მუხლი). კანონის ძალით (საპროცესო კოდექსის 50-ე მუხლის მე-3 პუნქტი) სასამართლოს შეუძლია კრძოლი განიხილოს (დადგენილებით) აკრძოლოს შესაბამის საწარმოს, დაწესებულებას ან ორგანიზაციას მოქალაქის მიერ საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებისას მაღალი შეგნებულობის, ვაგაკაცობის გამოვლენის შესახებ, რამაც ხელი შეუწყო დანაშაულის აღკვეთასა და გახსნას.

თუ მოქალაქე, რომელმაც ხელი შეუწყო დანაშაულის გახსნას, ექვემდებარება და ბრალდებულის დაკავებას, მათი ადგილსამყოფელის დადგენას, გამოძიებისათვის საჭირო ინფორმაციის მიწოდებას, დარწმუნდება იმაში, რომ მისი ინტერესები დაცულია, მიწოდებული ინფორმაციის საიდუმლოება – შენარჩუნებულია, ამასთან, უზრუნველყოფილია მისი და ოჯახის წევრების უსაფრთხოება, ასეთ შემთხვევაში გააქტიურდება საზოგადოებრიობისა და ცალკეული მოქალაქის ქმედითი მონაწილეობა დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში.

დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში საზოგადოებრიობის მონაწილეობის საკითხის გადაწყვეტის დროს დაცულ უნდა იქნეს მოქალაქის პრინციპული ხასიათის მოთხოვნები. კერძოდ:

ა) ნებაყოფლობითობის პრინციპი. თითოეულ მოქალაქეს შეუძლია დახმარება აღმოუჩინოს გამოძიების ორგანოებსა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურს დანაშაულის ჩაგმენ პირის დაკავებაში, მისი ადგილსამყოფელის დადგენასა და ინფორმაციის მოპოვებაში მხოლოდ ნებაყოფლობითობის საფუძველზე. ძალით, შუქარით ან სხვა უკანონო ღონისძიების გამოყენებით დაუშვებელია მოქალაქის იძულება მონაწილეობა მიიღოს

დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. მაგალითად, მოქალაქე ან საზოგადოებრივი ორგანიზაციის წარმომადგენელი შეიძლება გამოვიდეს თავდების როლში მხოლოდ მისი თანხმობით, გირაოს სახით ფულის ან ფასეულობათა შეტანა შეუძლია მოქალაქეს მხოლოდ თავისი სურვილის საფუძველზე და ამ შემთხვევაში გამოირიცხებული უნდა იყოს იძულება, შანტაჟი და ა.შ.

იხეთი შემთხვევებიც არსებობს, როდესაც ნებაყოფლობითობის პრინციპი შეთავსებულია ვალდებულებასთან ან იძულებითი ღონისძიების გამოყენებასთან. მაგალითად, თუ პირმა იკისრა თავდებობა, იგი უკვე ვალდებულია შეასრულოს ნაკისრი პირობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში მის მიმართ გამოყენებულ იქნება საჯარიმო სანქცია, მას დაეკისრება ფულადი სახდელი შრომის ანაზღაურების 100 მინიმალური ოდენობამდე, თუ პიროვნება დათანხმდა გირაოს სახით შეიტანოს ფული ან ფასეულობა, ასეთ შემთხვევაში იგი ვალდებულია შეასრულოს ნაკისრი მოვალეობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში გირაოს სახით შეტანილი ფული ან ფასეულობა გადაირიცხება სახელმწიფო ბიუჯეტში. მოქალაქე, რომელიც გამოძახებულია მოწმის სახით, ვალდებულია მისცეს ჩვენება, მაგრამ, ამავე დროს, მას უფლება აქვს არ მისცეს ჩვენება მისი ახლო ნათესავების წინააღმდეგ, ან არ უპასუხოს იხეთი შეკითხვებზე, რომელიც პირადად მას ან მის ახლო ნათესავებს ამხელს დანაშაულის ჩადენაში.

საზოგადოებრიობის წარმომადგენელი მონაწილეობს გამოძიების პროცესში მხოლოდ ნებაყოფლობითობის საფუძველზე, ხოლო თუ მან იკისრა პროცესუალური ხასიათის ვალდებულება, იგი მოვალეა შეასრულოს ნაკისრი პირობა. ამრიგად, ცალკეულ შემთხვევაში ნებაყოფლობის პრინციპი შეთავსებულია ნაკისრი ვალდებულების შესრულებასთან.

ბ) საზოგადოებრიობის წარმომადგენლის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. ყოველი მოქალაქე, რომელიც მონაწილეობს და დახმარებას უწევს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის თანამშრომელს ან გამოძიებელს დამნაშავეობის წინააღმდეგ ბრძოლაში, დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ მის უსაფრთხოებას დაიცავს პროცესის მწარმოებელი პირი. მოქალაქეს არ უნდა დაევალოს ისეთი მოქმედების შესრულება, რაც საშიშაა მისი სიცოცხლისათვის ან საზიფათოა ჯანმრთელობისათვის. თუ საზოგადოებრიობის წარმომადგენელს, მისი ოჯახის წევრებს ეზუქრებათ სიკვდილით, ქონების განადგურებით ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ხასიათის ხელყოფით, პროცესის მწარმოებელი პირი ვალდებულია დაიცვას მისი უსაფრთხოება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 109-ე მუხლის მე-5 პუნქტის საფუძველზე.

გ) საზოგადოებრიობის წარმომადგენლის ღირსებისა და პატივის დაცვა. მოქალაქე, რომელიც დახმარებას უწევს ოპერატიულ-სამძებრო სამ-

სახურის თანამშრომელს ან გამოძიებელს დანაშაულის გახსნაში, სხვა-დასხვა საგამოძიებო მოქმედების შესრულებაში, საგამოძიებო ექსპერტიზის ჩატარებაში და ა.შ., დარწმუნებული უნდა იყოს იმაში, რომ პროცესის მწარმოებელი პირი დაიცავს მის პატივსა და ღირსებას, რომ მას არ დაევალება ისეთი მოქმედების შესრულება, რაც დამამცირებელია მისი ღირსებისათვის ან ხელფოს მის ჯანმრთელობას.

დ) საზოგადოებრიობის წარმომადგენლის უფლებამოსილება.

ყოველი მოქალაქე, რომელიც მონაწილეობს ღებულობს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელებაში ან გამოძიების პროცესში და სხვადასხვა სახის დახმარებას უწევს პროცესის მწარმოებელ პირს, მხოლოდ დახმარების ფუნქციას ასრულებს. უდავოა, რომ ამ მიზნით ფართოდ უნდა იყოს გამოყენებული მოქალაქეთა ჩაბმა სამართალმწარმოებაში, მაგრამ, ამავე დროს, საზოგადოებრიობის წარმომადგენელს არ უნდა დაევალოს დამოუკიდებლად ჩატაროს საგამოძიებო მოქმედება, რაც უშუალოდ გამოძიებლის ფუნქციებში შედის. საზოგადოებრიობის წარმომადგენელს უფლება არა აქვს უშუალოდ დაკითხოს პირი მოწმის სახით, ჩატაროს ჩხრეკა, შემთხვევის ადგილი დათვალიეროს და ა.შ. ამ პროცესუალური ფუნქციის შესრულება შეუძლია მხოლოდ პროცესის მწარმოებელ პირს (მოძველეს, გამოძიებელს, პროკურორს).

§2. დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში საზოგადოებრიობის მონაწილეობის ფორმები

საზოგადოებრიობის წარმომადგენელთა მონაწილეობა დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში, რიგ შემთხვევაში, პირდაპირ არის გათვალისწინებული პროცესუალური კანონით. კანონის ძალით, მოქალაქეს უფლება აქვს დააკავოს და დაუყოვნებლივ მიიყვანოს პოლიციის დაწესებულებაში ან სხვა სამართალდამცავ ორგანოში დანაშაულის ჩადენაში ეჭვმიტანილი (სსკ 143 (1) მუხლი).

მთელ რიგ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარებაში (ჩხრეკა, ამოღება, შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ამოცნობა, საგამოძიებო ექსპერტიზა და ა.შ.) პროცესუალური კანონი ითვალისწინებს მოქალაქეთა მონაწილეობას დამსწრეთა სახით. საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაში მონაწილეობის მისაღებად გამოძახებული უნდა იყოს არანაკლებ ორი დამსწრე, რომლებიც არ არიან დაინტერესებული საქმის შედეგებით. დამსწრედ მიწვეული პირი ვალდებულია გამოცხადდეს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებაში მონაწილეობის მისაღებად, დაესწროს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებას თავიდან ბოლომდე. მას უფლება აქვს გაეც-

ნოს საგამოძიებო მოქმედების ოქმს, გააკეთოს განცხადება საგამოძიებო მოქმედების ოქმის შედგენის სისწორის ფაქტზე, ხელი მოაწეროს საგამოძიებო მოქმედების ოქმს, გამოძიებლის, პროკურორის ნებართვის გარეშე არ გააზმუროს გამოძიების მონაცემები (იხ. სსსკ 102-103-ე მუხლები).

იმისათვის, რომ გარანტირებული იყოს დამსწრის ობიექტურობა, საპროცესო კანონის შესაბამისად (მუხლი 106-ე), დამსწრედ არ შეიძლება იყოს პირი, თუ იგი არის პოლიციის, სახელმწიფო უშიშროების ორგანოების, დაზვერვის სახელმწიფო დეპარტამენტის, სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის, სახელმწიფო საზღვრის დაცვის დეპარტამენტის, პროკურატურის, სასამართლოს ან სხვა სამართალდამცავი ორგანოების მუშაკი.

საზოგადოებრიობის მონაწილეობის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენს მოქალაქის მიერ მოკვლევის ორგანოსადმი, გამოძიებლისადმი, პროკურორისადმი მიწოდებული ცნობა დანაშაულის მზადების ან ჩადენის შესახებ. მოქალაქის ასეთი ჩასაყვანი ცნობები განიხილება, როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ერთ-ერთი საბაზი (სსსკ 263-ე მუხლი). მოქალაქის მიერ მიწოდებული ცნობა, რომელიც შეიძლება იყოს წერილობითი ან ზეპირსიტყვიერი, ბევრ შემთხვევაში ხელს უწყობს დანაშაულის გახსნას, დანაშაულის ჩადენაში მონაწილე პირთა დადგენას, სისხლის სამართლის საქმის დროულად აღძვრას.

საზოგადოებრიობის წარმომადგენელთა მონაწილეობა დაშვებულია აგრეთვე აღკვეთის ღონისძიებათა გამოყენების პროცესშიც. აღკვეთის ღონისძიების ისეთი სახე, როგორიცაა გირაო, ითვალისწინებს ფულადი თანხის ან სხვა ფასეულობათა შეტანას გამოძიების ორგანოს ან სასამართლოს დეპოზიტზე ბრალდებულის ან განსასჯელის სახელით, მოქალაქის მიერ. ასეთ შემთხვევაში მოქალაქე კისრულობს წერილობით ვალდებულებას ბრალდებულის (განსასჯელის) სათანადო ქცევის, გამომძიებელთან და სასამართლოში დროული გამოცხადების უზრუნველყოფის შესახებ (სსსკ 168-ე მუხლი).

საპროცესო კოდექსი უშვებს მოქალაქეთა მონაწილეობას ისეთი სახის აღკვეთის ღონისძიების გამოყენებისას, როგორიცაა პირადი თავდებობა. პირადი თავდების არჩევა დასაშვებია მხოლოდ თავდებათა შუამდგომლობითა და თანხმობით, აგრეთვე ბრალდებულის თანხმობით. თავდები კისრულობს წერილობით ვალდებულებას, რომ უზრუნველყოფს ბრალდებულის სათანადო ქცევას, მის გამოცხადებას საგამოძიებო ორგანოსა და სასამართლოში. თითოეულ თავდებს ჩამოერთმევა ზელწერილი თავდებობის შესახებ (სსსკ 170-ე მუხლი).

შმობლების, მეურვეების, მზრუნველების ან დაზრულ საამშვო დაწესებულების ადმინისტრაციის მეთვალყურეობის ქვეშ გადაცემას ითვალისწინებს

საპროცესო კანონმდებლობა არასრულწლოვან ბრალდებულთა მიმართ. კანონის ძალით არასრულწლოვანის გადაცემა შმობლების, მეურვეების, მზრუნველების ან სხვა პირების მეთვალყურეობაში შეიძლება მხოლოდ ამ პირთა და თავად არასრულწლოვანის თანხმობით (სსსკ 171-ე მუხლი).

სასამართლოს მხარეთა შუამდგომლობით, აგრეთვე პროკურორის, გამოძიებლისა და მოკვლევას უფლება აქვთ მათ წარმოებაში არსებულ საქმეზე საწარმოს, დაწესებულებას, ორგანიზაციას, კერძო პირს მოსთხოვონ საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე საგნებისა და დოკუმენტების წარდგენა (სსსკ 128-ე მუხლი).

დოკუმენტებისა და ნივთიერ მტკიცებულებათა წარდგენა საგამოძიებო ორგანოებში შეუძლიათ აგრეთვე მოქალაქეებს ნებაყოფლობითობის საფუძველზე, რაც ხელს უწყობს დანაშაულის გახსნას.

საქართველოს კანონი სახელმწიფო უშიშროების სამსახურის შესახებ ასევე ითვალისწინებს მოქალაქეთა დახმარებასა და ჩაბმას დანაშაულის გახსნაში. ამ კანონის მე-6 მუხლის „ი“ პუნქტის თანახმად, სახელმწიფო უშიშროების სამსახურს უფლება აქვს გამოიყენოს საქართველოს მოქალაქეთა, უცხო სახელმწიფოთა მოქალაქეებისა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა ნებაყოფლობითი კონფიდენციალური დახმარება, რათა მათთან დაამყაროს ღია და ფარული ურთიერთობა.

პირს, რომელიც დახმარებას უწყევს სახელმწიფო უშიშროების სამსახურს, უფლება აქვს ნებაყოფლობით თანამშრომლობს და დახმარება აღმოუჩინოს სახელმწიფო უშიშროების სამსახურს; დადოს მასთან კონტრაქტი კონფიდენციალური თანამშრომლობის შესახებ; მიიღოს განმარტებები თავისი ამოცანების, უფლებებისა და მოვალეობათა თაობაზე; მიიღოს ანაზღაურება კონტრაქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, აგრეთვე იმ ზიანის კომპენსაცია, რაც მიადგა მის ჯანმრთელობას ან ქონებას (მუხლი მე-14).

საქართველოს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ ასევე ითვალისწინებს საზოგადოებრიობის დახმარებას დანაშაულის გახსნის პროცესში. ოპერატიულ მუშაკს უფლება აქვს პირადი გასაუბრება მოახდინოს ფიზიკურ პირთან, რომელმაც რაიმე იყოს გამოსაცხადი შემთხვევის ან მასთან დაკავშირებულ პირთა შესახებ. კანონი ასევე უშვებს საიდუმლო თანამშრომლობას ურთიერთობას. საიდუმლო თანამშრომელი (კონფიდენტი) შეიძლება იყოს 18 წელს მიღწეული ქველნარიანი პირი, რომელიც ნებაყოფლობით, კონტრაქტის საფუძველზე თანამშრომლობს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურთან და ასრულებს კონტრაქტით გათვალისწინებულ ვალდებულებებს (იხ. მუხლი 1-ლი, პუნქტები „ა“ და „ი“).

საზოგადოებრიობის წარმომადგენელთა მონაწილეობას ითვალისწინებს აგრეთვე კანონი პატიმრობის შესახებ. ამ კანონის 93-ე მუხლის შესა-

გამომძიებლის ურთიერთკავშირი ოპერატი- ულ-სამძიებრო სამსახურთან დანაშაულის გახსნის პროცესში

§1. გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძიებრო სამსახურის ურთიერთკავშირის ცნება და პრინციპები

დანაშაულის გახსნაში, გამოძიების ხარისხიანად ჩატარებისა და საქმეზე ტექნიკური დადგენისათვის, პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძიებრო სამსახურის ურთიერთკავშირს როგორც დანაშაულის გახსნამდე, ისე უშუალოდ გამოძიების პროცესში.

ოპერატიულ-სამძიებრო ღონისძიებათა გატარება ნიშნავს იმას, რომ უფლებამოსილი სახელმწიფო ორგანოების თანამშრომლები ეწევიან ისეთ საქმიანობას, რაც უზრუნველყოფს დანაშაულის ოპერატიულად გახსნას, საქმის სრულყოფილ, ყოველმხრივ და ობიექტურ გამოძიებას და საქმეზე ტექნიკური სწრაფად და ოპერატიულად დადგენას. კანონის ძალით ოპერატიულ-სამძიებრო საქმიანობის შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იმისათვის, რომ მომზადდეს და განხორციელდეს საგამომძიებრო და საპროცესო მოქმედებანი დანაშაულის გახსნის, თავიდან აცილებისა და აღკვეთისათვის.

ოპერატიულ-სამძიებრო საქმიანობის განხორციელებას საფუძვლად უდევს საქართველოს კონსტიტუცია, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, კანონი ოპერატიულ-სამძიებრო საქმიანობის შესახებ და სხვა კანონები. თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ოპერატიულ-სამძიებრო საქმიანობის განხორციელების უფლება აქვთ: ა) საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოპერატიულ სამსახურს; ბ) საქართველოს სახელმწიფო უშიშროების სამინისტროს ოპერატიულ ორგანოებს; გ) საქართველოს სახელმწიფო დაცვის სააგენტოს ოპერატიულ ორგანოებს; დ) საქართველოს სახელმწიფო დეპარტამენტის ოპერატიულ სამსახურს; ე) საქართველოს დაზვერვის სახელმწიფო დეპარტამენტის ოპერატიულ ორგანოებს; ვ) საქართველოს სახელმწიფო დეპარტამენტის საგარეო დეპარტამენტის ოპერატიულ ორგანოებს; ზ) საქართველოს სახელმწიფო საბაჟო დეპარტამენტის ოპერატიულ ორგანოებს და თ) საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის

ბაზისად, საზოგადოებრივ კონტროლს სასჯელაღსრულების დაწესებულებებზე ასორციელებს მუდმივმოქმედი კომისია, რომელშიც შედიან ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოების წარმომადგენლები, საზოგადო მოღვაწენი, არასამთავრობო და რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლები. კომისიის ამოცანებს წარმოადგენს სასჯელაღსრულების დაწესებულებების ადმინისტრაციისათვის დახმარების გაწევა მსჯავრდებულთა განთავსების, სწავლების, მუშაობის, კვების, სამედიცინო მომსახურების, მათზე ზედამხედველობის განხორციელებისა და სასჯელის აღსრულებასთან დაკავშირებულ საკითხთა გადაწყვეტაში.

საზოგადოებრიობის წარმომადგენელთა დახმარება დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში ფართოდ რომ დაინერგოს, საჭირო და აუცილებელია შესაბამისი სამართალდამცავი ორგანოების აქტიური მოქმედება და მოქალაქეებთან კავშირის დამყარება პირადად, პრესის, რადიოს, ტელევიზიის მეშვეობით. საზოგადოებრიობის დახმარება საჭირო ხდება მოწმეთა და დაზარალებულთა დადგენაში, ძებნილთა და მიმალულ ეჭვმიტანილთა ადგილსამყოფელის შეტყობინებაში, დანაშაულის ჩამდენ პირთა დაკავებაში, დანაშაულის ჩადენის იარაღთა აღმოჩენასა და ნივთიერ მტკიცებულებათა მოპოვებაში, დანაშაულის ჩადენის მიზეზებისა და პირობების დადგენისა და მათი აღმოფხვრის მიზნით.

საზოგადოებრიობის მონაწილეობის ერთ-ერთი ფორმაა გამომძიებლის თანამშრომელი. გამომძიებლის თანამშრომელი, როგორც წესი, ინიშნებიან ახალგაზრდა იურისტები, რომლებიც დამამთავრებელ კურსზე სწავლობენ უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე ან სხვა სახელმწიფო და კომერციულ საწყისებზე მოქმედ იურიდიულ ინსტიტუტებში; გამომძიებლის თანამშრომელი ინიშნებიან აგრეთვე უმაღლესი იურიდიული განათლების მქონე პირებიც. გამომძიებლის თანამშრომელი ეხმარება გამომძიებელს მოწმეთა და დაზარალებულთა გამოძახებაში, საგამომძიებრო მოქმედების ჩატარებაში, საქმის შეკვრა-აკინძვაში, ასრულებს გამომძიებლის ცალკეულ დავალებას და ა.შ.

საზოგადოებრიობასთან მჭიდრო კავშირის დამყარებასა და მათ დახმარებას ამყარებს პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება დანაშაულის გახსნისა და გამოძიების პროცესში საქმეზე ტექნიკური დადგენის მიზნით¹.

¹ აღნიშნულ საკითხზე იხ. დ. ცინცაძე, საზოგადოებრიობის წაშლა დანაშაულის გახსნაში. კრიმინალისტიკა, ტომი I, თბ., 1995, გვ. 73-81; შ. ფაფაშვილი, საზოგადოებრიობის მონაწილეობის ფორმები დანაშაულთა გახსნაში. შინაგან საქმეთა სამინისტროს აკადემიის ბიულეტენი, 1996, №1, გვ. 23-30.

უსაფრთხოების სამსახურს (იხ. საქართველოს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ, მუხლი მე-12).

მითითებული კანონის მე-2 მუხლის შესაბამისად, ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის ამოცანებია: ა) დანაშაულის ან სხვა სამართალსაწინააღმდეგო ქმედების გამოვლენა, აღკვეთა და თავიდან აცილება;

ბ) იმ პირის დადგენა, რომელიც ამზადებს, ჩადის ან ჩადენილი აქვს დანაშაული ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება;

გ) იმ პირის ძებნა და შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებში წარდგენა, რომელიც თავს არიდებს სასამართლოს მიერ დანიშნული სასჯელის ან იძულებითი ზასიათის სხვა ღონისძიებათა აღსრულებას;

დ) დანაშაულებრივი ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ზეღოფის შედეგად დაკარგული ქონების ძებნა და დადგენა;

ე) უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის ძებნა;

ვ) სისხლის სამართლის საქმეზე აუცილებელი ფაქტობრივი მონაცემების მოპოვება.

გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოების ურთიერთკავშირი უნდა ემყარებოდეს და გამომდინარეობდეს შემდეგი ძირითადი პრინციპებიდან:

კანონიერების პრინციპი. ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების დროს, ასევე ამ ორგანოების ურთიერთკავშირი გამომძიებელთან, ყველა შემთხვევაში, უნდა ემყარებოდეს და გამომდინარეობდეს კანონიერების პრინციპიდან. მტკიცედ და განუზრვლად უნდა იყოს დაცული საქართველოს კონსტიტუციის მოთხოვნები, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამისი ნორმები, საქართველოს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობისა და პოლიციის, ასევე სახელმწიფო უშიშროების შესახებ და სხვა კანონები, რომელიც ზემოთ იყო მითითებული.

კანონსაწინააღმდეგო გზითა და კანონის დარღვევით მოპოვებული ინფორმაცია არ შეიძლება გამოდგეს მტკიცებულებად, გამოყენებული იყოს გამოძიების პროცესსა და საქმის სასამართლოში განხილვის დროს.

ადამიანის უფლებების, ღირსებისა და თავისუფლების დაცვა. ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების დროს დაცულ უნდა იქნეს ადამიანის უფლებები, ღირსება და თავისუფლება, ასევე იურიდიული პირის უფლებები. აკრძალულია ისეთი მოქმედების ჩატარება, რაც საფრთხეს უქმნის ადამიანის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, პატივს, ღირსებასა და ქონებას, ასევე იურიდიული პირის უფლებებს. ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობა არ შეიძლება დაკავშირებული იყოს მოტყუებასთან, შანტაჟთან, ძალით დაყოლიებასთან, დანაშაულის ან სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენასთან (აღნიშნული პრინ-

ციპი ასახულია კანონში „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“, მუხლი მე-3).

ურთიერთკავშირი და ურთიერთინფორმაცია. ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე, ასევე გამოძიების პროცესში, ყოველთვის უნდა ემყარებოდეს ურთიერთკავშირსა და ურთიერთინფორმაციას. ყველა მოპოვებული მასალის შესახებ საქმის კურსში უნდა იყოს ჩაყენებული ოპერატიული ჯგუფის ყველა მონაწილე. მათი ურთიერთკავშირი და ურთიერთინფორმაცია არ უნდა ატარებდეს შემთხვევით ან ემპირიულ ხასიათს. ყოველი დადგენილი ფაქტის შესახებ, რაც მოპოვებულია პირის გამოკითხვის შედეგად, ცნობებისა და ვიზუალური კონტროლის საფუძველზე, საკონტროლო შესყიდვისა და სხვა ღონისძიებათა განხორციელების პროცესში უნდა ეცნობოს გამომძიებელს, თუ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიება ტარდება მისი დაგეგმვით, ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს ოპერატიულ ღონისძიებაში მონაწილე ყველა მუშაკსა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის უფროსს. მიღებული ინფორმაციის შედეგად იგეგმება საქმეზე ასალი მასალების მოპოვების გზები, განისაზღვრება უკვე მოპოვებული ინფორმაციის მნიშვნელობა კონკრეტულ საქმეზე.

ოპერატიულობა და ინიციატივა. ურთიერთკავშირისა და ურთიერთინფორმაციის მხოლოდ მაშინ აქვს მნიშვნელობა, თუ იგი ხორციელდება სწრაფად და ოპერატიულად, არ არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როდის მოითხოვს მიღებულ ინფორმაციას გამომძიებელი ან შესაბამისი ოპერატიულ-სამძებრო დანაყოფის ხელმძღვანელი. ამ პრინციპის დაუცველობამ შეიძლება ხელი შეუწყოს დანაშაულის კვალის გაჩაღებას, დანაშაულის გზით მოპოვებული ქონების გადამალვას, ეჭვმიტანილი პირის მიმალვას და ა.შ.

ოპერატიული მუშაკი არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ დაკისრებული დავალების შესრულებით, მან უნდა გამოიჩინოს შემოქმედებითი ინიციატივა და მაქსიმალურად ეცადოს მოიპოვოს ყველა ის ინფორმაცია, რაც დაკავშირებულია დანაშაულის გახსნასთან, მიმალულ პირთა დასადგენად, დანაშაულის კვალით აღმოჩენასა და ამოღებასთან. აღნიშნული პრინციპის დაუცველობამ შეიძლება ხელი შეუწყოს დანაშაულის გახსნის შეუძლებლობას ან გაართულოს ეს პროცესი.

გამომძიებლის მორგანიზებული როლი. იმ შემთხვევაში, როდესაც ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედება ხორციელდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ გამომძიებლის ან პროკურორის დაავალებით, ოპერატიულ-სამძებრო სამსახური ვალდებულია შეასრულოს მათი მითითება. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ძალით, გამომძიებელს უფლება აქვს ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოს მისცეს

წერილობითი დავალებები ოპერატიულ-სამძებრო და საგამოძიებო ღონისძიებათა ჩატარების შესახებ, მის წარმოებაში არსებული სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებასთან დაკავშირებით (იხ. სსსკ 59-ე მუხლის „თ“ პუნქტი). ასეთივე უფლებით სარგებლობს პროკურორი (იხ. 59-ე მუხლის „დ“ პუნქტი).

საქმისთან დაკავშირებული ინფორმაციის, ცალკეული საგამოძიებო მოქმედების ჩატარებისა და მათი შედეგების შესახებ უნდა ეცნობოს გამოძიებულს, რომელიც გაანალიზებს მიღებულ შედეგებს და გადაწყვეტს საკითხს მათი გამოყენების შესახებ კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების დროს.

ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა ჩატარებაზე ხორციელდება უწყებრივი კონტროლი, საპროკურორო ზედამხედველობა და სასამართლო კონტროლი.

საუწყებო კონტროლს ახორციელებენ ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის ორგანოს ხელმძღვანელები, რომლებიც პერსონალურად აკეპენ პასუხს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ორგანიზებისა და ჩატარების კანონიერებაზე.

საპროკურორო ზედამხედველობა გულისხმობს იმას, რომ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს ზუსტად და ერთგვაროვნად იყოს დაცული კანონის მოთხოვნა. ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ კანონის შესაბამისად მონაცემები იმ პირებზე, რომლებიც უწყვენ ან უწყებდნენ კონფიდენციალურ დაზმარებას ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოებს, თანამშრომლობდნენ მათთან, აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო ხასიათის ინფორმაციის მოპოვების მეთოდები, ტექნიკა და ორგანიზაცია არ წარმოადგენს საპროკურორო ზედამხედველობის საგანს. ამ საკითხზე ხორციელდება საუწყებო კონტროლი ოპერატიულ-სამძებრო დანაყოფების ხელმძღვანელების მხრიდან.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე ხორციელდება ასევე სასამართლო კონტროლი და იგი იმ საკითხებზე ამხვილებს ყურადღებას, რაც დაკავშირებულია ადამიანის კონსტიტუციური უფლებების შეზღუდვასთან. კერძოდ, მოსამართლის ბრძანების საფუძველზე შეიძლება ჩატარდეს სატელეფონო საუბრების ფარული მიყურადება და ჩაწერა, ინფორმაციის მოხსნა და ფიქსაცია კავშირგაბმულობის არხიდან, საფოსტო-სატელეგრაფო გზავნილების კონტროლი, ფარული ვიდეო და აუდიო ჩაწერა, კინო და ფოტოგადაღება, ელექტრონული თვალყურის დევნება ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით. ამ საკითხებზე სასამართლო კონტროლი ხორციელდება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 140-ე მუხლის მოთხოვნათა დაცვით.

§2. გამოძიებისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ურთიერთკავშირი ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა შესრულებისას

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ორი საზე არსებობს, კერძოდ: ა) ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე და ბ) ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ გამოძიების ან პროკურორის დავალებით.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარებას სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე არეგულირებს საქართველოს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ, მიღებული 1999 წლის 30 აპრილს.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებები ტარდება მოქალაქეთა და დაწესებულებათა შეტყობინების საფუძველზე და უშუალოდ ოპერატიული სამსახურის მიერ დანაშაულის ჩადენის ფაქტის დადგენის შემთხვევაში. ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებები ტარდება იმ მიზნით, რომ დაკავებული იყოს დანაშაულის ჩადენი პირი, დადგინდეს მისი ადგილსამყოფელი, აღმოჩენილი იყოს დანაშაულის ჩადენის კვალი, დადგინდეს აღმოჩენილი უცნობი პიროვნების გვამისა და უგზო-უკულოდ დაკარგულ პირთა ვინაობა.

აღნიშნულ ღონისძიებათა ჩატარებას ორგანიზაციას უწყევს და წარმართავს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ხელმძღვანელი.

სასურველი ინფორმაციის მიღება შეიძლება მოხდეს განცხადების შემტან პირთა მეზობლებისა და ნათესავების გამოკითხვის შედეგად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო ბანკიდან, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების პროცესში შეიძლება გამოყენებული იყოს ტექნიკური საშუალებები – ფოტოკინოგადაღება, ვიდეო და აუდიოპარატურა, ასევე ჩასაფრება, ბაზრების, სადგურების, აეროპორტების კონტროლი, სატელეფონო საუბრების მიყურადება და ჩაწერა, კონფიდენციალური (საიდუმლო თანამშრომელი) ინფორმაციის მიღება, ვიზუალური კონტროლი, საკონტროლო შესყიდვა და ა.შ.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარების პროცესში შეიძლება საჭირო გახდეს პირის ამოცნობა მისი გარეგნობის ნიშნების საფუძველზე, საჭიროების შემთხვევაში „ცხელ კვლზე“ დაღუპვება, შემთხვევის ადგილის დაცვა, კინოლოგიის გამოყენება დანაშაულის ჩადენი პირის დადგენის მიზნით. ასევე, საჭიროების შემთხვევაში, ჩდება შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილ კვალთა დამაგრება და ფიქსაცია, დანაშაულის

ჩადენის იარაღის აღმოჩენა, დანაშაულის ჩადენის შედეგად გატაცებული საგნების, ნივთების, ფასეულობათა, დოკუმენტებისა და ფასიანი ქაღალდების აღმოჩენა და ფიქსაცია.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების შედეგად მიღებული ცნობები და შედეგები უნდა ეცნობოს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის უფროსს, ასევე პროკურორსაც, რომელიც კანონის ძალით ახორციელებს ზედამხედველობას ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა შესრულების დროს კანონთა ზუსტ და ერთგვაროვან დაცვაზე.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების პროცესი უნდა აისახოს შესაბამის ოქმზე, რომელსაც ხელს აწერს ამ ღონისძიებაში მონაწილე ყველა პირი.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების შედეგად მიღებული ცნობები და ოქმი კრიტიკულად უნდა შეფასდეს პროცესის მწარმოებელი პირის მიერ (გამომძიებელი, პროკურორი, სასამართლო), რომელიც უნდა დარწმუნდეს მიღებული მასალის სისწორეში, ობიექტურობაში, კანონისა და ადამიანის უფლებათა დაცვაში. მხოლოდ ასეთი კრიტიკული და ყოველმხრივი შეფასების შედეგად, კანონის ძალით (იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 110-ე მუხლის მე-4 პუნქტი), ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების ჩატარების შედეგად მიღებული მონაცემები შეიძლება გახდეს ამა თუ იმ საპროცესო წყაროს ცნობისა და ფაქტის (დოკუმენტის გარდა) შინაარსი და მხოლოდ ამ შემთხვევაში დაიშვება, როგორც მტკიცებულება. როგორც წესი, ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების შედეგად მიღებული მონაცემები სისხლის სამართლის პროცესში გამოიყენება, როგორც ნივთიერი მტკიცებულება ან დოკუმენტი (აღმოჩენილი დოკუმენტი, ფოტო და კინოფირი, აუდიო და ვიდეოაპარატურის ფონოგრამა). სწორედ ამიტომ სადავოა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მითითება იმის თაობაზე, რომ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ჩატარების შედეგად მიღებული მონაცემები არ შეიძლება მიჩნეულიყო როგორც დოკუმენტი.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 126-ე მუხლის თანახმად, დოკუმენტი მტკიცებულებაა, თუ ის შეიცავს სისხლის სამართლის საქმის ფაქტობრივი გარემოებების დადგენისათვის საჭირო ცნობებს. დოკუმენტად ითვლება წყარო, რომელშიც ინფორმაცია აღებულია სიტყვიერ-ნიშნობრივი ფორმით, ანდა ფოტო-, კინო-, ვიდეო-ბეგრისა თუ სხვა ჩანაწერის სახით, ან ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით, თუკი დაცულია სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული მოთხოვნები. დოკუმენტს აქვს მტკიცებულების მნიშვნელობა, თუ ცნობილია მისი წარმოშობის წყარო და

შესაძლებელია მისი უტყუარობის შემოწმება საქმეში არსებულ სხვა მტკიცებულებათა მეშვეობით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე იმ დასკვნამდე უნდა მივიდეთ, რომ თუ ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების გატარების შედეგად აღმოჩენილია დოკუმენტი, კრიტიკულად უნდა შეფასდეს მისი მიღების კანონიერება და სათანადო პროცესუალური გაფორმება. თუ ასეთი შეფასების შედეგად ეჭვს არ იწვევს წარმოდგენილი დოკუმენტის ნამდვილობა, იგი შეიძლება გახდეს მტკიცებულების დამოუკიდებელი წყარო დოკუმენტის სახით.

§3. გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ურთიერთკავშირი საგამომძიებო მოქმედებათა ჩატარებისას

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ურთიერთკავშირი გამომძიების პროცესში განსაზღვრულია საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამის მუხლებით და, აგრეთვე, ნაწილობრივ კანონით ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ.

საპროცესო კანონის ძალით (მუხლი 56-ე), პროკურორი ახორციელებს ზედამხედველობას მოკვლევისა და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს კანონის ზუსტ და ერთგვაროვან შესრულებაზე. პროკურორი უფლებამოსილია მოკვლევის ორგანოს, მოძველეს მისცეს საგადადებლო მითითებები საგამომძიებო მოქმედების ჩატარების, საგამომძიებო ვერსიათა შემოწმების შესახებ, ჩამოაშოროს მოძველესი საქმის შემდგომ მოკვლევას, თუ მან დაარღვია კანონი.

გამომძიების პროცესში გამომძიებელი უფლებამოსილია მოკვლევის ორგანოს მუშაკები ჩააბას საგამომძიებო მოქმედებათა ჩატარებაში, მისცეს მოკვლევის ორგანოებს წერილობითი დავალებები საპროცესო მოქმედების ჩატარების შესახებ მის წარმოებაში არსებული სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებასთან დაკავშირებით (მუხლი 59-ე).

პროკურორისა და გამომძიებლის დავალების აუცილებელი შესრულების შესახებ ასევე ხაზგასმულია კანონში „ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ“. კერძოდ, მე-13 მუხლის მუხლის „ბ“ პუნქტში მითითებულია, რომ ოპერატიულ-სამძებრო ორგანოები ვალდებული არიან შეასრულონ გამომძიებლის წერილობითი დავალებები, პროკურორის მითითებები და სასამართლო გადაწყვეტილებები იმ სისხლის სამართლის საქმეებზე ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩატარების შესახებ, რომლებიც მათ წარმოებაში აქვთ მიღებული.

ამრიგად, სისხლის სამართლის საქმეზე გამომძიებლისა და პროკურორ-

ის მითითებების შესრულება ცალკეულ საგამოძიებო და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების შესახებ საკლდედებო სასა-
ათის ატარების მოკვლევის ორგანოებისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამ-
სახურის მიმართ. პროკურორი, გამოძიებელი ხელმძღვანელობს და წარ-
მართავს მოკვლევის ორგანოებისა და ოპერატიული სამძებრო სამსახურის
საქმიანობას მიკეძულ დავალებათა შესრულების უზრუნველყოფად.

გამომძიებელსა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურს შეუძლიათ ერ-
თობლივად ჩატარონ ღონისძიებანი. ისინი ასევე ვალდებული არიან
დავალების შესრულების პროცესში დაამყარონ საქმიანი კონტაქტი და
მოახდინონ მიღებული ინფორმაციის ურთიერთგაცვლა და რეალიზაცია.

ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ერთობლივი განხორციელების მიზნით
პროკურორს, საგამოძიებო ორგანოს უფროსს შეუძლიათ შექმნან გამოძი-
ებელთა ჯგუფი გამოძიების ჩასატარებლად რთულ ან უაღრესად მნიშ-
ვნელოვან საქმეზე. ჯგუფში, გამოძიებლების გარდა, ერთობლივ ღონისძი-
ებათა განხორციელებისა და ცალკეულ დავალებათა შესრულების მიზნით
შედიან ოპერატიული მუშაკებიც. გამოძიებელთა ჯგუფის ხელმძღვანელი
საჭიროების შემთხვევაში აძლევს დავალებასა და მითითებას მოკვლევის
ორგანოს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების ან საგამოძიებო მოქმედების
ჩასატარებლად, აგრეთვე მითითებს დაეხმარონ გამოძიებელს ცალკეულ
საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარებაში (სსსკ 276-ე მუხლი, ე" პუნქტი).

გამომძიების პროცესში ოპერატიული მუშაკები ახორციელებენ შემთხ-
ვევის ადგილის დაცვას, იღებენ ზომებს შემთხვევის ადგილზე დარჩე-
ნილ კვალთა დაცვის მიზნით, ჩხრეკის წარმოების დროს იცავენ გასაჩხრეკე
ბინას, ადგილმდებარეობას, რომ არ მოხდეს მოსაძებნი ობიექტების
გადაღრა, განადგურება, გასაჩხრეკი ადგილიდან გატანა და ა.შ.

საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს ოპერატიულ-სამძებრო
სამსახურის მუშაკები ესმარებიან გამოძიებელს დანაშაულის კვალის
აღმოჩენაში, დანაშაულის ჩამდენი პირის დადგენასა და მის დაკავება-
ში. გამოძიებლის დავალებით ან მასთან ერთად ატარებენ ცალკეულ
საგამოძიებო მოქმედებებს.

გარკვეული მნიშვნელობა აქვს საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს
სპეციალისტის მოწვევას, რომელიც თავის სპეციალური ცოდნის გამოყენების
საფუძველზე ახორციელებს ოპერატიულ მუშაკებთან ერთად კვალის აღ-
მოჩენას, მათ ფიქსაციასა და ამოღებას, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების
ან სხვა საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების დროს ფოტო-, ვიდეო-, ვიდეო
და აუდიო გადაღებას. ოპერატიული მუშაკების მონაწილეობა წარმოად-
გენს აუცილებლობას, როდესაც საგამოძიებო მოქმედებები (ჩხრეკა, ამოღე-
ბა, საგამოძიებო ექსპერიმენტი და ა.შ.) ტარდება ერთდროულად სხვადასხვა

ადგილზე, იმისათვის, რომ დაცული იყოს გამოძიებლის ხელშეუხებლობა
ცალკეულ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს, საქმის და აუცი-
ლებელია ოპერატიულ მუშაკებთან ერთად გასული საგამოძიებო მოქმედების
ჩატარების ადგილზე ასეთ საგამოძიებო მოქმედებებს, როგორც წესი, მიეკუთვნე-
ბა ჩხრეკა, ამოღება, მიმალული ბრალდებულის დაკავება და ა.შ.

სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების დროს ადგილი აქვს გამო-
ძიების შეჩერებას 29-ე მუხლის საფუძველზე. საქმის წარმოებით შე-
ჩერების დროს გამოძიებელი ავალებს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახ-
ურს მიმალული ბრალდებულის დაძვინას. ბრალდებულის ადგილსამყო-
ფლის დადგენას, ბრალდებულად სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში
მისაყვამ პირის გამოვლენას და ა.შ.

ზოგჯერ, როდესაც შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილია ამოუცნობი გვამი
ან ადგილი აქვს პირის უგზო-უკვლოდ დაკარგვას, პირველხარისისოვანი
მნიშვნელობა ენიჭება ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის საქმიანობას, რომელ-
მაც უნდა მოიპოვოს ინფორმაცია უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა შესახებ
ოჯახის წევრების, მეზობლების, ნათესავების, მეგობრებისა და სხვა პირთა
გამოკითხვის გზით, მიიღონ სასურველი მონაცემები შინაგან საქმეთა სამინ-
ისტროს საინფორმაციო ბანკიდან. ასეთ შემთხვევაში ოპერატიულ-სამძე-
ბრო სამსახურის გააზრებულ და ოპერატიულ მოქმედებას შეუძლია დადებითი
როლი შეასრულოს დაკისრებული დავალების შესრულებასთან დაკავშირებით
და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისათვის.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის სამსახურს საგამომძიებლის,
პროკურორის დადგენილების ან სასამართლოს განჩინების (დადგენილებ-
ის) საფუძველზე ევალებათ დაიცვან დაზარალებულის, მოწმის, ექსპერ-
ტის, ბრალდებულის, პროცესისა და სხვა მონაწილის უფლებები და მათი
უსაფრთხოება, თუ მათ, მათი ოჯახის წევრებსა და ახლო ნათესავებს
ეზუტყებან სიცოცხლის მოსპობით, ჯანმრთელობის, ჯანმრთელობის,
პატივისა და ღირსების შელახვით. საპროცესო კოდექსის 109-ე მუხლი
ითვალისწინებს მთელ რიგ ისეთ ღონისძიებათა გატარებას, რაც უზრუნ-
ველყოფს პროცესის შესაბამისი მონაწილის დაცვას ყოველგვარი ხელფ-
ოვისაგან. ამ ღონისძიებათა განხორციელებაში უდიდესი დადებითი რო-
ლის შესრულება შეუძლიათ შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოპერატიულ
და საქართველოს სახელმწიფო დაცვის სპეციალურ სამსახურს.

¹ იხ. საქართველოს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ, მიღებული 1999 წლის
30 აპრილი; დარეგან ლეგამილი - საფუძვლი თანამშრომლის როლი და მნიშვნელობა ოპერ-
ატიულ-სამძებრო საქმიანობაში: ჟურნალი „სამართალი“, 1999, გვ. 94-98; Криминалистика,
М., 1999, изд. „Нормы Инфа“, под ред. Белкина Р.С., с. 482-490

კრიმინალისტიკისა და კრიმინალისტიკურ დაწესებულებათა განვითარების ისტორია

§1. კრიმინალისტიკის მეცნიერებად აღიარება

ყოველი მეცნიერება ვითარდება წარსულში არსებული გამოცდილები-
ისა და განზოგადების საფუძველზე. იმედება კითხვა — სად და როდის
გაჩნდა კრიმინალისტიკა? გერმანელი პუბლიცისტი იურგენ ტორვალდი
ამტყიცებს, რომ კრიმინალისტიკა, როგორც მეცნიერება ჩამოყალიბდა
XIX საუკუნის მეორე ნახევარში. ჩვენი აზრით, შეუძლებელია დავასაზ-
ვლოთ ზსენებული მეცნიერების ზუსტი „დაბადების დღე“, რამეთუ პირვე-
ლი გამოცვლევები, რომელიც საფუძვლად დაედო კრიმინალისტიკას,
ტარდებოდა აღნიშნულ საუკუნეზე უფრო ადრე ევროპაში, აზიასა და
ამერიკაში.

გერმანულ, XVI საუკუნიდან დაწყებული იქმნებოდა და გროვდებოდა კრი-
მინალისტიკის მეცნიერების წინამძღვრები. ამ კუთხით ყურადღებას იმ-
სახურებს საფრანგეთი — პარიზში 1570 წელს ჩამოყალიბდა „ხელწ-
ერაში დოქტორატულ ნაფიცთა კორპორაცია“. 1595 წელს მეფე ჰენ-
რის IV-მ „კორპორაციას“ მიანიჭა პატენტი ექსპერტიზების ჩატარების
უფლების შესახებ. 1727 წელს მეფე ლუდოვიკო XV-მ „კორპორაცია“
აკადემიად გადააკეთა, რომელმაც 1792 წლამდე იარსება.

კრიმინალისტიკის სფეროში საინტერესო შრომები იქნა გამოქვეყნე-
ლი XVII-XVIII საუკუნეებში: ფ. დეზელიას, კ. ბაუდის, ფ. რავენოს, მალ-
პიეის, ალბინუსის, პურკინეს, ლაფეტერის, გრომანისა და სხვათა მიერ.

საკითხის ნათელსაყოფად საჭიროა მოკლედ გავაანალიზოთ სხვადასხ-
ვა ქვეყნის სისხლისსამართალწარმოების განვითარების ისტორია. ცნო-
ბილია, რომ შუა საუკუნეებში სისხლისსამართალწარმოება, ისევე როგორც
საქართველოში, ევროპაში, რუსეთში ინკვიზიციურ ხასიათს ატარებდა.
ბრალდებულის წამება, დანაშაულის აღიარების მიზნით, სამძებრო პრო-
ცესის ერთ-ერთი დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენდა. არ ეძლეოდა ყურა-
დღება შემთხვევის ადგილზე დარჩენილ, ერთი შეხედვით, თითქმის უმნიშ-
ვნელო საგნებს, ნივთიერ მტკიცებულებებს ანუ ე.წ. „მუნჯ მოწმეებს“.

სწორედ კრიმინალისტიკის მეცნიერებამ იცვია ეს მძიმე და მტად რთული
მისა — ანტეცედენტული ე.წ. „მუნჯი მოწმეები“. ამისათვის იგი ფართოდ
დაეყრდნო საბუნებისმეტყველო, ტექნიკური და სხვა მეცნიერების უახლეს
მეცნიერებს.

ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქმის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენი-
სას უპირატესობას ენიჭებდნენ „მუნჯი მოწმეებისაგან“ მიღებულ ინ-
ფორმაციას, იგი საქმის სხვა ფაქტობრივ მონაცემებთან ერთად უნდა
შეყასდეს ყოველმხრივ, ობიექტურად, მათ ერთობლიობაში.

კრიმინალისტიკის ჩამოყალიბების დღიდან მის წინაშე დისვა ურთულესი
ამოცანა: გადაეწყვიტა რეკლამისტიკის პიროვნების დადგენის საკითხი. შუა
საუკუნეებში აღნიშნული საკითხი მარტივად წყდებოდა: დამნაშავე პირებს
გავარჯერებელი შანით სხეულის რომელიმე ნაწილზე ამოსწავდნენ სი-
ტყუბს: „ქერდი“, „მკვლელი“ და ა.შ. ახდენდნენ მათ დანობერას, მაგრამ
დანაშაულთა რიცხვი მაინც იზრდებოდა, რაც იმას მოწმობს, რომ ასეთ
ლონისძიებათა ეფექტურობა მეტად დაბალი იყო.

მოგვიანებით დაიწყო მსჯავრდებულთა აღრიცხვა თითოეულ მათგანზე
დგებოდა სააღრიცხვო ბარათი, სადაც მოუთითებდნენ: გვარს, ჩადენილი
დანაშაულის სახეს, ნასამართლობას, აღწერდნენ გარეგნობას. XIX საუკუ-
ნის 40-იან წლებში სააღრიცხვო ბარათებზე გამოჩნდა მსჯავრდებულ-
თა სურათებიც. იზრდებოდა ბარათების რიცხვი, მაგრამ პირთა დაძებნა
მაინც რთული იყო.

დამნაშავეთა რეგისტრაციაში არსებული ხარვეზების გამოსწორებას
შეეცადა პარიზის პრეფექტურის პოლიციის წერილის დამტარებლის
ახალგაზრდა თანამშემე ალფონს ბერტილიონი. მან დაიწყო პატრიმართა
ანთროპომეტრული გაზომვა, ე.ი. სააღრიცხვო ბარათში შეიტანებოდა
ადამიანის ცალკეული ნაწილების ზუსტი ზომა. 1885 წლიდან ანთრო-
პომეტრული მეთოდი დაინერგა საფრანგეთის ყველა საპყრობილეში. 1890
წელს იქმნება ე.წ. „ანთროპომეტრული“ სადგური პეტერბურგის პოლიციის
სისტემაშიც.

მაგრამ ისევე როგორც დასავლეთ ევროპაში, რუსეთშიც პრაქტიკუ-
ლად მალე დარწმუნდნენ, რომ ანთროპომეტრული მეთოდი, გარდა იმ-
ისა, რომ დაკავშირებული იყო უაღრესად დიდ შრომატევად საქმი-
ანობასთან, არ იყო საიმედო თუნდაც მცირეოდენი შეცდომების დაშვე-
ბის შემთხვევაშიც. სწორედ ამიტომაც ყურადღება მიაპყრეს დაქტილოსკო-
პურ აღრიცხვას, რომლის თეორიულ დამუშავებაშიც დიდი ღვაწლი
მოუძღვით ინგლისელ უილიამ ჰერშელს (გერშელს), შოტლანდიელ ჰენრი
ფოლდს, ინგლისელ ფრენსის გალტონს. ამ უკანასკნელმა 1892 წელს
გამოსცა წიგნი „თითის ანაბეჭდები“. წიგნმა დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა
ბენგალიის პოლიციის გენერალურ ინსპექტორზე ედვარდ გენრიზე.
გალტონის იდეებს დაესაბამა გენრიის მოსაზრებანი და გალტონ-გენრიის
სისტემა დამნაშავე პირთა გაიგივება თითის ანაბეჭდების მიხედვით 1897
წლიდან დამკვიდრდა ბრიტანეთის ინდოეთის მთელ ტერიტორიაზე, ზოლი

1905 წლიდან აღნიშნული სისტემის გამოყენება გაერკვლა: ინგლისში, შოტლანდიაში, ირლანდიაში. რუსეთში ხელის თითის ანაბეჭდების გამოკვლევა პირველად მოხდა 1912 წელს სანკტ-პეტერბურგში.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში კრიმინალისტიკის გარშემო უამრავი პუბლიკაციები გამოჩნდა. საქართველოში იყო დანაშაულის გახსნის სფეროში არსებული მეცნიერული ხერხებისა და მეთოდების თავმოყრა, სისტემატიზაცია; ამას შეეცადა ავსტრიელი იურისტი ჰანს გროსი, რომელმაც 1893 წელს გამოაქვეყნა ნაშრომი „სახელმძღვანელო სასამართლო გამოძიებებისათვის“ (ითარგმნა რუსულადაც). ნაშრომში პ. გროსმა გზა დაულოცა ახალ დამოუკიდებელ მეცნიერებას — მეცნიერებას დანაშაულის გახსნის ტექნიკის შესახებ და ამ შრომის მე-3 გამოცემაში მას კრიმინალისტიკა უწოდა (1898 წელი).

XX საუკუნის ათწლეულში იქმნება კრიმინალისტიკა საერთაშორისო კავშირი, სადაც სხვადასხვა ქვეყნის კრიმინალისტები ერთმანეთს უზიარებდნენ გამოცდილებას, მეცნიერულ-ტექნიკურ მეთოდებსა და ხერხებს, რომლებიც დანერგული იყო მათ სამართალდამცავ ორგანოებში.

§2. კრიმინალისტიკა და კრიმინალისტიკური დაწესებულებანი საქართველოში

გამოჩენილი ქართველი სწავლული, აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი ნაშრომში „ქართული სიველითმცოდნეობა ანუ დიპლომატიკა“ მოგვითხრობს, რომ XVII-XVIII საუკუნეებში გაყალბებული დოკუმენტების დადგენა ხდებოდა ეკვმიტანილ პირებზე რელიგიური ზემოქმედების გზით. ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნში გადმოცემულია მეთოდები, რომლითაც შეიძლება გადაწყდეს საკითხი დოკუმენტების გაყალბების შესახებ: ა) პირები, რომელთაც გასცეს დოკუმენტები და მოწმეები მოხსენებულნი დოკუმენტებში, ნამდვილად ცხოვრობდნენ თუ არა ამ წლებში, რომლებიც აღნიშნულია დოკუმენტებში; ბ) პირი, რომლის ბეჭდიცაა დასმული დოკუმენტზე, ნამდვილად ასეთი ბეჭდით სარგებლობდა თუ სხვა ბეჭდით. რა თქმა უნდა, აღნიშნული ფაქტების დასადგენად აუცილებელი იყო ისტორიის ცოდნა. მოგვიანებით (XVIII საუკუნის ბოლოსა და XIX საუკუნის დასაწყისში) ტარდებოდა დოკუმენტების ტექსტების დაწერილობითი შესწავლა და შედარება ნიმუშებთან. შეისწავლებოდა წერილობითი გადმოცემის კულტურა, მინაარსის წყობა, გრამატიკის ცოდნა, ცალკეული ტერმინოლოგიის მართლწერა და ა.შ.

XIX საუკუნიდან კი საქართველო აღიქმებოდა, როგორც მეფის რუსეთის განაპირა რეგიონი, და ამდენად, აქ, მოქმედებდა ის კანონები და სა-

მართლებრივი ინსტიტუტები, რაც მოვლი რუსეთის იმპერიაში. რა თქმა უნდა, საქართველოში ვრცელდებოდა ასევე 1864 წლის სასამართლო რეფორმის შემდეგ მიღებული რუსეთის სისხლისსამართალწარმოების წესდება. ხსენებული წესდება გარკვეულ მუხლებს უთმობდა მცოდნე პირებს, ექსპერტებს. მაგრამ არ იცნობდა საქსპერტო დაწესებულებათა სისტემას, რაც გვაფიქრებინებს, რომ რუსეთში XIX საუკუნის 60-იან წლებში ხსენებული ინსტიტუტები არ იყო განვითარებული.

რა მდგომარეობა იყო ამ დროს საქართველოში? საქართველოში ცნობილი სწავლული ქიმიკოსი, პეტერბურგის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი პენრის ვასილის ძე სტრუვე 1867 წელს აჯალიბებს თბილისის ქიმიურ ლაბორატორიას, რომლის პირველ ხელმძღვანელადაც თვითონ გვევლინება. ამ დაწესებულებას 1927 წელს ეწოდა სასამართლო-ქიმიური ლაბორატორია (ამ ლაბორატორიის ბაზაზე აღმოცენდა საქართველოს რესპუბლიკის ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს სასამართლო-სამედიცინო ლაბორატორია).

1885 წელს, სწორედ აღნიშნულ ლაბორატორიაში ჩატარდა ტერ-შმოვანოვის, ყორღანოვისა და სხვათა გახმაურებულ სისხლის სამართლის საქმეზე სადავო ხელწერილის გამოკვლევა. პ. სტრუვემ ქიმიური მეთოდებისა და კვლევითი ფოტოგრაფიის გამოყენებით შეძლო აღედგინა სადავო ტექსტი და ყოველმხრივ დასაბუთებული დასკვნა მიეცა, მაგრამ რატომღაც ერთ-ერთი ბრალდებულის (ყვრიოდ, კი ყორღანოვის) დამცველი, ვინმე შევალიუ, მოითხოვდა, რომ ექსპერტიზის მაღალკვალიფიციურ დონეზე ჩატარება ეთხოვათ ქიმიკოს დ.ი. მენდელეევისათვის. მართლაც, პ. სტრუვეს დასკვნა და სხვა საქმის საბუთები გადაეცაზნა დ. მენდელეევს, რათა გამოეთქვა საკუთარი აზრი ჩატარებული ექსპერტიზის ირგვლივ. მან სრულად გაიზიარა პ. სტრუვეს მიერ მიცემული დასკვნა და აღიარა პ. სტრუვეს ლაბორატორიის მიერ ჩატარებული ექსპერტიზის მაღალხარისხიანობა.

ყურნალ „Юридическое обозрение“-ს გვერდებზე გადმოცემული სისხლის სამართლის საქმეების შესწავლამ გვჩვენა, რომ ხსენებული ლაბორატორია იყო ის დაწესებულება, სადაც სასამართლო-საგამოძიებო ორგანოების დავალებით ტარდებოდა დოკუმენტების ტექნიკური გამოკვლევა სასამართლო-კვლევითი ფოტოგრაფიისა და ქიმიური მეთოდების გამოყენებით. ვფიქრობთ, სავსებით გამართლებული იქნება ეწოდოს პ. სტრუვეს მიერ 1867 წელს დაარსებულ ლაბორატორიას საქართველოს პირველი კრიმინალისტიკური დაწესებულება. სწორედ ამ ლაბორატორიაში ჩატარა პ. სტრუვემ 1885 წელს სასამართლო-ფოტოგრაფიული ექსპერტიზა ტერ-შმოვანოვისა და სხვათა საქმეზე (ამგ-

გარი ფაქტი გვაფიქრებინებს, რომ ეს არ იყო მისი პირველი ექსპერტიზა). ამ საკითხთან დაკავშირებით აღსანიშნავია შრომები, კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელოები, სადაც ე.ფ. ბურინსკი ითვლება სასამართლო-კვლევითი ფოტოგრაფიის მეთოდების დანერგვის მამამთავრად (აღნიშნული მეთოდები მან პირველად გამოიყენა 1889 წ. II სექტემბერს). ვინაიდან ე.ფ. ბურინსკამდე ოთხი წლით ადრე, 1885 წელს პ. სტრუვემ თბილისში გამოიყენა სასამართლო-კვლევითი ფოტოგრაფიის მეთოდები, იგი უნდა იქნეს მიჩნეული ამ მეთოდების დანერგვის მამამთავრად. 1908 წელს, პ. სტრუვეს გარდაცვალების შემდეგ, ლაბორატორიას სათავეში ჩაუდგა რდ. კუპცისა. ამის შემდეგ კვლავ გრძელდებოდა კრიმინალისტიკური ექსპერტიზების ობიექტების გამოკვლევა.

XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში საქართველოში სანამ ოფიციალური კრიმინალისტიკური დაწესებულებები შეიქმნებოდა, ხელნაწერთა გამოკვლევას აწარმოებდნენ: მასწავლებლები და მხატვრები, 1925 წლიდან კი — ძირითადად დასაქმებული იყვნენ მხატვრები: სამხატვრო აკადემიის პროფესორი გ.ფ. გრინევსკი, ფ.ა. ფოგელი, ო.ნ. შმერლინგი, გ.კ. ერისთავი, დ.კ. წერეთელი და სხვანი.

1930 წელს გ.ფ. გრინევსკიმ უმაღლეს სამხატვრო-ტექნიკურ ინსტიტუტთან (ასე ეწოდებოდა მაშინ სამხატვრო აკადემიას) ჩამოაყალიბა სამთვინი კურსები ექსპერტ-კალიგრაფებისათვის.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ოფიციალური კრიმინალისტიკური დაწესებულებების დაარსებამდე, ისევე როგორც გაფალებული ხელნაწერებისა და დოკუმენტების გამოკვლევის მეთოდები (ექვმიტანულ პირებზე რელიგიური ზემოქმედების მეთოდებიდან დაწყებული — ფიზიკური, ქიმიური და სასამართლო-კვლევითი ფოტოგრაფიით დამთავრებული).

ასე რომ ქ. თბილისის მილიციის სამმართველოს სისხლის სამართლის სამმართველო განყოფილებასთან 1930 წელს დაარსებულ კრიმინალისტიკურ დაწესებულებას — კრიმინალისტიკის კაბინეტს წარსულიდან კარგი მემკვიდრეობა ერგო. კრიმინალისტიკის კაბინეტის გამგედ დაინიშნა სასამართლო მედიცინის ასისტენტი გ.კ. ასათიანი. აღნიშნულ კაბინეტს დაექვემდებარა სარეგისტრაციო-დაქტილოსკოპიური ბიურო და სამმართველო ძალების ჯგუფი.

1931 წელს კრიმინალისტიკის კაბინეტს ეწოდა სამეცნიერო-ტექნიკური ქვეანყოფილება. ამავე წელს ქვეანყოფილებაში ექიმ-ექსპერტად მიღებული იქნა გ.ვ. მათიაშვილი, რომელიც 1932 წლიდან სათავეში ჩაუდგა სამეცნიერო-ტექნიკურ ქვეანყოფილებას. 1932 წლიდან იწყებენ მოღვაწეობას აღნიშნულ ქვეანყოფილებაში ექსპერტი გ.ა. სუხოვი და ექსპერტ-მხატვარი დ.კ. წერეთელი.

1932 წლიდან აჭარისა და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკების მილიციის სამმართველოების, ქ. ქუთაისის სამმართველოსა და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის მილიციის სამმართველოს ოპერატიულ ქვეანყოფილებებში საქმიანობას იწყებენ ექსპერტები და დაქტილოსკოპისტები.

1948 წელს სამეცნიერო-ტექნიკური ქვეანყოფილება ჩამოაყალიბდა სამეცნიერო-ტექნიკურ განყოფილებად, სადაც 1948-1949 წლებში შეიქმნა ქიმიური და ბიოლოგიური ლაბორატორიები.

1948 წელს ამიერკავკასიის რკინიგზის მილიციის განყოფილებასთან შეიქმნა სამეცნიერო-ტექნიკური ჯგუფი.

1948 წლიდან აჭარისა და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკების მილიციის სამმართველოების ოპერატიულ ჯგუფებთან ყალიბდება სამეცნიერო-ტექნიკური ჯგუფები.

საქართველოში ოფიციალურ კრიმინალისტიკურ დაწესებულებად შეიძლება ჩაითვალოს 1949 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ოურიდიულ ფაკულტეტზე გ.ვ. მათიაშვილის მიერ ორგანიზებული კრიმინალისტიკის ლაბორატორია. იმ პერიოდში ლაბორატორიაში ასისტენტად მუშაობდა გ.ა. ციმაკურიძე და ლაბორანტად მ.ნ. აბაშიძე. ლაბორატორია საგამომიებო და სასამართლო ორგანოების დავალებით იკვლევდა ნივთიერ მტკიცებულებებს. 1950 წლის მეორე ნახევრიდან ფართოვდება საქართველოს რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში არსებული სამეცნიერო-ტექნიკური ჯგუფების ქსელი (ისინი იქმნება ქალაქებში: ქუთაისი, გორი, გურჯაანი, რუსთავი, ფოთი და ა.შ.). სამეცნიერო-ტექნიკური განყოფილებებისა და ჯგუფების გაზრდით შესაძლებელი ხდება: მოკვლევისა და გამოძიების ორგანოს მუშაკთა ცოდნის ამაღლება კრიმინალისტიკის სფეროში, დახმარების აღმოჩენა გამოძიებლებსა და მომკვლევ პირებს შემთხვევის ადგილზე მეცნიერულ-ტექნიკური საშუალებების მომარაგებით ნივთიერ მტკიცებულებათა დამუშავებაში, გადაუდებელი შემთხვევის დროს კი — მათ გამოკვლევაში. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამეცნიერო-ტექნიკურმა განყოფილებამ გარკვეული შრომა გასწია საქართველოში კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის განვითარებისა და სრულყოფის საქმეში. ხსენებული განყოფილების საქმიანობაში თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს: გ.ა. ციმაკურიძე, გ.კ. ექვთიშვილი, ლ.ფ. გიგიტაშვილი, გ.პ. გელახიანი, ი.გ. თვალჭრულიძე, ო.გ. გვახარია, დ.გ. როსტაშვილი და სხვებმა.

დღეს, საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცენტრალურ აპარატში სამეცნიერო-ტექნიკური განყოფილება ფუნქციონირებს საექსპერტო-კრიმინალისტიკური სამმართველოს სახელწოდებით და თავის საქმიანობას წარმართავს 1998 წლის დებულებით.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს კადრების აღზრდის საქმეში დიდ დახმარებას უწევს სამინისტროს უმაღლესი სკოლის უახლესი ტექნიკური საშუალებით აღჭურვილი კრიმინალისტიკის ლაბორატორია.

საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროს თბილისის სამეცნიერო-კვლევითი კრიმინალისტიკური ლაბორატორია საქმიანობას შეუდგა 1951 წლის 1 დეკემბრიდან. მანამდე კი ლაბორატორიის მთელი შტატი მივლინებულ იქნა ექსპერტ-კრიმინალისტიკის ექსპედიციის კურსებზე მოსკოვში. კურსების დამთავრების შემდეგ ქართველი იურისტებიდან გ.ა. ციმაკურიძემ, ა.ბ. თაღუშაძემ, ო.მ. მგელაძემ, ა.ი. ფალიაშვილმა და ო.ვ. ჟღენტმა პირველებმა მიიღეს ექსპერტ-კრიმინალისტიკის კვალიფიკაცია.

ლაბორატორია, საქართველოს საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების გარდა, 5 წლის განმავლობაში ემსახურებოდა სომხეთისა და აზერბაიჯანის რესპუბლიკებს. პირველდაწყებით ეტაპზე იგი ასრულებდა ხელნაწერების ექსპერტიზას. იყო სიძულეობიკ, ჯერ ერთი, შტატში მხოლოდ სამი ექსპერტი მუშაობდა (თითოეული ერთ რესპუბლიკას ემსახურებოდა), მეორეც, ექსპერტები ძალიან იყვნენ დატვირთული, მესამეც, არ არსებობდა ქართულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე შესრულებული ნაწერების გამოკვლევის მეთოდოლოგია, ამიტომ ექსპერტიზის ჩატარება ხშირად დაბალმეცნიერულ დონეზე ხორციელდებოდა. დროდადრო იხვეწებოდა ლაბორატორიის მუშაობა, იქნდა გამოცდილებას, იარაღებოდა უახლესი აპარატურითა და მოწყობილობებით, გაიზარდა შტატებიც, კვლევის ხეობებიც გაფართოვდა, ტარდებოდა დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური, სასამართლო ბალისტიკური, ტრასოლოგიური და სხვა გამოკვლევები.

1959 წელს თბილისის სასამართლო ექსპერტიზების სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია დაექვემდებარა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს (საქ. რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს 1959 წლის 24 თებერვლის დადგენილების საფუძველზე) საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროს ლიკვიდაციის გამო; 1960 წელს ლაბორატორია შევიდა საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს იურიდიული კომისიის გამგებლობაში (საქ. რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს 1960 წლის 26 ივლისის დადგენილების საფუძველზე).

1970 წლიდან ლაბორატორია კვლავ საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროს უწყებაშია.

საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს 1974 წლის 14 მაისის დადგენილებით ლაბორატორიას შეუერთდა სახელმწიფო საბუღალტრო ექსპერტიზის ბიურო და ამის ბაზაზე შეიქმნა საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროს სასამართლო ექსპერტიზების სამეც-

ნიერო-კვლევითი ლაბორატორია თავისი ფილიალებით: აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში (ქ. სოხუმი), აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში (ქ. ბათუმი), ქუთაისის ჯგუფი.

საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს 1981 წლის 28 დეკემბრის განკარგულებით ლაბორატორიას ეწოდა საქართველოს რესპუბლიკის იუსტიციის სამინისტროს სასამართლო ექსპერტიზის ცენტრალური რესპუბლიკური სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორია.

1991 წლიდან ლაბორატორიას ეწოდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სასამართლო ექსპერტიზის კვლევითი ცენტრი.

ამჟამად საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში მოქმედებს საქართველოს პრეზიდენტის მიერ შექმნილი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი - ექსპერტიზისა და სპეციალურ გამოკვლევათა ცენტრის სახელწოდებით. ცენტრის დებულება დამტკიცებულია საქართველოს პრეზიდენტის 1998 წლის 15 ოქტომბრის ბრძანებულებით. ცენტრს ხელმძღვანელობს დირექტორი, რომელიც თანამდებობრივად საქართველოს მთავარ სახელმწიფო ექსპერტ-კრიმინალისტიკის ითვლება. მას თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს საქართველოს იუსტიციის მინისტრი.

ცენტრის სტრუქტურული ერთეულებია: ა) საერთო განყოფილება; ბ) საბუღალტრო აღრიცხვის განყოფილება; გ) პერსონალის განყოფილება; დ) უცხოეთთან ურთიერთობის განყოფილება; ე) საფინანსო-სარევიზიო სამსახური; ვ) ხელნაწერებისა და დოკუმენტების ექსპერტიზის ლაბორატორია; ზ) ბალისტიკური და ტრასოლოგიური ექსპერტიზის ლაბორატორია; თ) საინჟინერო-ტექნიკური და ავტოტექნიკური ექსპერტიზის ლაბორატორია; ი) ნარკოტიკულ, სხვა ნივთიერებათა და მასალებათა ექსპერტიზის ლაბორატორია; კ) საბუღალტრო-ეკონომიკური ექსპერტიზის ლაბორატორია; ლ) კომპიუტერული, ვიდეო და ფონოსკოპური ექსპერტიზის ლაბორატორია; მ) ბიოლოგიური და ეკოლოგიური ექსპერტიზის ლაბორატორია.

ლაბორატორიის თანამშრომლები პრაქტიკულ საქმიანობასთან ერთად ეწევიან სამეცნიერო-კვლევით მუშაობასაც. ლაბორატორიამ 1953-1959 წლებში ქართულ ენაზე გამოსცა სამეცნიერო შრომების კრებულები.

1956 წელს ლაბორატორიამ, პირველმა სხვა ლაბორატორიებს შორის, რუსულ ენაზე დაიწყო გამოცემა ბიულეტენების „საექსპერტო პრაქტიკა“, სადაც აისახა საინტერესო შემთხვევები ლაბორატორიის საექსპერტო პრაქტიკიდან, ასევე იმეჭდებოდა თეორიული ჩასათვის წერილებიც.

ხელნაწერების გამოკვლევის ხეობაში თეორიული საფუძვლები საინტერესოდ ჩამოაყალიბეს: ბ.ბ. ხარაზიშვილმა საკანდიდატო დისერტა-

ციაში „საბჭოთა სასამართლო ხელმძღვანელობა“ (1951 წ.), ოპ. მგელაძემ საკანდიდატო დისერტაციაში: „ქართულ ენაზე შესრულებული ტექსტების, ხელმოწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა“ (1964 წ.).

ბ.ბ. ხარაზიშვილმა პირველმა ქართულ ენაზე გამოისცა „კრიმინალისტიკის“ სახელმძღვანელოს ზოგადი ნაწილი (1954 წ.).

კრიმინალისტიკური მეთოდის გაამდიდრეს თავიანთი საკანდიდატო დისერტაციებით რ.ს. ჭილაშვილმა – „სოფლის მეურნეობის პროდუქტების დატაცების გამოძიების მეთოდის“ (1965 წ.); შ.გ. ფაფიაშვილმა – „მექრთმების გახსნისა და თავიდან აცილების მეთოდის საბჭოთა კრიმინალისტიკის მიხედვით“ (1966 წ.), მოწოდებას იმსახურებს შ.გ. ფაფიაშვილის მიერ ქართულ ენაზე გამოქვეყნებული მონოგრაფიები: „დაქტილოსკოპია“ (1969 წ.), „მექრთმების გამოძიება“ (1972 წ.).

რამდენიმე წლის განმავლობაში დიდ დახმარებას უწევდა ქართულ სტუდენტებსა და პრაქტიკოს მუშაკებს ბ.ბ. ხარაზიშვილის „კრიმინალისტიკის“ ქართული სახელმძღვანელო (1969 წ.).

1981 წლიდან 1986 წლის ჩათვლით ლაბორატორიის თანამშრომლებმა გამოაქვეყნეს 20 მეთოდური ხასიათის სტატია, გამოიცა ერთი მონოგრაფია – „მოსაუბრის ხმის ავტომატური ამოცნობა“ (გ.ს. რამიშვილი, 1981 წ.) და ა.შ.

ბოლო წლებში შეინიშნება აქტიური თანამშრომლობა ლაბორატორიასთან სწავლული იურისტების მხრიდან. ასე მაგალითად, თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სისხლის სამართლის პროცესისა და კრიმინალისტიკის კათედრის გამგის, პროფესორ ა. ფაფიაშვილის მიერ არაერთგზის ხარისხიანად ჩატარებულ იქნა ხელნაწერების გამოკვლევა. პროფ. ა. ფაფიაშვილის ინიციატივით 1987 წლის 8 დეკემბერს ლაბორატორიაში შეიქმნა კრიმინალისტიკის საბაზო კათედრა, რომლის მიზანია: კავშირის განმტკიცება იურიდიულ მეცნიერებასა და პრაქტიკას შორის, საექსპერტო პრაქტიკის შესწავლა-განზოგადოებაში იურიდიული ფაქტორების პედაგოგების, ასპირანტებისა და მოწინავე სტუდენტების ჩაბმა და ა.შ. თავის მხრივ, ლაბორატორიაც მჭიდრო სამეცნიერო და ტექნიკურ კავშირებს ამყარებს რესპუბლიკის სამეცნიერო და სასწავლო ცენტრებთან.

უკანასკნელ პერიოდში ლაბორატორიის ექსპერტების მიერ გაცემული დასკვნები 3-ჯერ იყო სხვადასხვა კონკურსში გამარჯვებული.

ლაბორატორიას ორგანიზაციულ-მეთოდურ ხელმძღვანელობას უწევდა საკავშირო სასამართლო ექსპერტიზების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი.

რაც შეეხება საქართველოს რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტროს

სისტემაში არსებულ კრიმინალისტიკურ დაწესებულებებს, მათ მეთოდურ-ორგანიზაციულ ხელმძღვანელობას უწევდა სსრკ შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. 1980 წლიდან საქართველოს რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოპერატიული-ტექნიკური სამმართველოს გაშვებაში კრიმინალისტიკური განყოფილება, რომელიც საექსპერტო საქმიანობის გარდა ეწევა: კრიმინალისტიკურ აღრიცხვას, ტექნიკურ საშუალებათა დანერგვას მილიციის ორგანოების მუშაობაში, საგამოძიებო და სამძებრო მოქმედებათა ოპერატიულ-ტექნიკურ უზრუნველყოფას.

დღეს, სამართლებრივი სახელმწიფოს მშენებარე საქართველოს მიერ რეალური შესაძლებლობა შექმნას ძლიერი ცენტრი, თუნდაც სასამართლო ექსპერტიზების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის სახით, რომელიც შეძლებს მეთოდურ-ორგანიზაციული ხელმძღვანელობა, საექსპერტო და მეცნიერული მუშაობის კოორდინაცია გაუწიოს რესპუბლიკაში არსებულ კრიმინალისტიკურ დაწესებულებებს. საქართველოს ყველა რეგიონში უნდა ჩამოყალიბდეს უახლესი ტექნიკური საშუალებებით აღჭურვილი სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიები. მთიანი რაიონები მომარაგებულ უნდა იქნენ მოძრავი კრიმინალისტიკური კაბინეტებით, რათა ოპერატიულად ხდებოდეს შემთხვევის ადგილზე გასვლა და ნივთიერ მტკიცებულებათა დამუშავება.

ვფიქრობ, ქართველ კრიმინალისტთა აღზრდის საქმეში დიდი როლი უნდა შეასრულოს თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის კრიმინალისტიკის ლაბორატორიამ, რომელიც სასწავლო დანიშნულების გარდა, უნდა ატარებდეს სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას. აქ უნდა მომზადდეს ექსპერტ-კრიმინალისტთა კადრები რესპუბლიკის კრიმინალისტიკური დაწესებულებისათვის¹.

§3. კრიმინალისტიკა და საექსპერტო კრიმინალისტიკური დაწესებულებანი საზღვარგარეთის ქვეყნებში

საზღვარგარეთის ქვეყნებში კრიმინალისტიკა და საექსპერტო კრიმინალისტიკური დაწესებულებანი მთელი რიგი თავისებურებებით ხასიათდება. თავისებურებათა ანხნა კი უნდა ვეძებოთ ამ ქვეყნების ისტორი-

¹ უფრო დანერგული ამ საკითხთან დაკავშირებით იხ. რ. გომეზიძე, სასამართლო კრიმინალისტიკური საექსპერტო დაწესებულებების ჩამოყალიბება და განვითარება საქართველოში, იბ., 1997; ნ. გვერტაძე, რ. გომეზიძე, ა. ფაფიაშვილი, გ. ჯაიშვილი, სასამართლო ექსპერტიზა სამართალწარმოებაში, იბ., 1999.

ული განვითარების არაერთნაირ პირობებში და მათ კანონმდებლობაში. ზოგერთი ქვეყანაში კრიმინალისტიკას არ თვლიან იურიდიულ მეცნიერებად. მოიხსენიებენ, როგორც „პოლიცურ მეცნიერებას“, „პოლიციურ ტექნიკას“, რომელიც განაზოგადებს პოლიციის საქმიანობას, სრულყოფს დანაშაულის გახსნის ტექნიკურ საშუალებებს. ბევრ ქვეყანაში კი კრიმინალისტიკას მიიჩნევენ იურიდიულ მეცნიერებად და მის სწავლებას დიდ ადგილს უთმობენ უმაღლეს სასწავლებლებში არსებულ იურიდიულ ფაკულტეტებზე.

რუსეთი: რუსეთში 1917 წლის ოქტომბრის პოლიტიკური გადატრიალების შემდეგ მმართველი პარტია გახდა ბოლშევიკური, რომელმაც დააკომპლექტა ხელისუფლებისა და მმართველობის ორგანოები. დაიწყო ძველი სახელმწიფო აპარატის ნგრევა და ახლის შექმნა. მსხვერპლს არ მოჰყოლია დანაშაულობათა შეძირება, პირიქით, დანაშაულებათა სამყარომ უფრო ორგანიზებულად და დახვეწილად დაიწყო მოქმედება, იმატა დანაშაულობათა რიცხვმა. მათი გახსნა კი მეტად დაბალ დონეზე იდგა. დანაშაულობათა გახსნას აძნელებდა ისიც, რომ არ იყო კრიმინალისტიკური დაწესებულებანი შესაბამისი მომზადებული კადრებით. 1912-1914 წლებში შექმნილი კაბინეტების ბედი სხვადასხვაგვარად წარიმართა. კიევის კაბინეტი 1920 წელს განადგურდა თვითპოლიონელების მიერ. პეტროგრადის კაბინეტი დაიწვა თებერვლის რევოლუციის დროს. მოსკოვის კაბინეტმა ჯერ კიდევ 1918 წელს შეწყვეტა არსებობა. არადა მეცნიერული კვლევის მოთხოვნა აშკარად იგრძნობოდა საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების პირველსავე გადადგმულ ნაბიჯებზე.

კრიმინალისტიკა, როგორც მეცნიერება, აღმოცენდა და იწყო განვითარება საგამოძიებო პრაქტიკის, იმ დროისათვის არც ისე მრავალრიცხოვანი კრიმინალისტიკური დაწესებულებების პრაქტიკის შესწავლისა და განზოგადების საფუძველზე.

პირველი სამეცნიერო-ტექნიკური განყოფილებები ფუნქს იდგამენ შინაგან საქმეთა ორგანოებში, კერძოდ კი, სისხლის სამსებრო აპარატში. 1919 წლის თებერვალში რსფსრ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის სისხლის სამართლის სამსებრო სამმართველოსთან გაიღებდა სასამართლო ექსპერტიზის კაბინეტი, რომლის საფუძველზე 1922 წლის მაისში იქმნება სამეცნიერო-ტექნიკური განყოფილება. ერთი მხრივ, უნდა ითქვას, რომ სამეცნიერო-ტექნიკური და საექსპერტო საქმიანობა პოლიციის ორგანოებში აღნიშნულ თარიღზე ადრე დაიწყო. ჯერ კრიტი, 1918 წლის ბრძანებებში სისხლის სამართლის სამსებროს ხაზით მოითხოვდნენ გასცნობდნენ დანაშაულებათა რეგისტრაციის ანთროპომეტრულ, დაქტილოსკოპისტურ, ფოტოგრაფიულ მეთოდებს.

1923 წელს განაზოგადეს მუშაობა კიევისა და ოდესის სამეცნიერო-სასამართლო ექსპერტიზის კაბინეტებში, მათ დაემატა ხარკოვის კაბინეტი, რომლის შექმნის ინიციატივაც ეკუთვნის ხარკოვის სამედიცინო ინსტიტუტის სასამართლო მედიცინის კათედრის გამგეს, პროფესორ ნ.ს. ბოკარიუსს. აღნიშნული კაბინეტები 1925 წლის ბოლოს ჩამოყალიბდა სამეცნიერო-სასამართლო ექსპერტიზების ინსტიტუტებად.

ახასიათებდა რა საექსპერტო დაწესებულებათა საქმიანობას უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში ს.ი. ტიზენკო წერდა: „ველა ეს დაწესებულება თავიანთ საქმიანობაში გამოიყენებდა იმ მეცნიერულ-ტექნიკურ მეთოდებსა და ხერხებს, რომლებიც ათვისებული და დამუშავებული იყო რევოლუციამდელი რუსი კრიმინალისტების: ბურ-ინსკის, ლებედევის, ტრეგუბოვისა და სხვათა მიერ“.

რა თქმა უნდა, წარსულიდან რაციონალური მემკვიდრეობა კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგში მიღებულ იქნა, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს იმას, რომ კრიმინალისტიკამ განვითარება შეაჩერა. 1923 წელს დაიბეჭდა პ.ს. სემენოვის მონოგრაფია „დაქტილოსკოპია როგორც რეგისტრაციის მეთოდი“. 1925 წელს ქვეყდება ნ.პ. მაკარენკოს ნაშრომი „დანაშაულის გამოძიების ტექნიკა“, 1926 წელს იბეჭდება ს.პ. პოტაპოვის ორიგინალური ნაშრომი „სასამართლო ფოტოგრაფია“.

აღსანიშნავია, რომ 1925-1926 წლებში მოსკოვისა და ირკუტსკის უნივერსიტეტებში იკითხებოდა ლექციები კრიმინალისტიკის დისციპლინაში და სახელმძღვანელოდ გამოიყენებოდა ი.ნ. იაკიმოვის „კრიმინალისტიკა. სახელმძღვანელო სისხლის სამართლის ტექნიკასა და ტაქტიკაში“ გამოცემული 1925 წელს ი. ნ. იაკიმოვამ 1929 წელსაც გამოაქვეყნა „კრიმინალისტიკა. სისხლის სამართლის ტაქტიკა“, საბჭოთა კრიმინალისტიკა საკუთარ ბაზაზე ვითარდებოდა, მასზე იზრდებოდნენ კვალიფიციური სპეციალისტები.

1929 წელს ბელორუსიის დედაქალაქ მინსკში შეიქმნა კრიმინალისტიკისა და სასამართლო ექსპერტიზების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. მის ჩამოყალიბებაში დიდი როლი ითამაშა სასამართლო მედიცინის პროფესორმა ვ.ფ. ჩერევაკოვმა. ინსტიტუტს სახელი გაუთქვა სასამართლო პოლიტიკური ექსპერტიზების მაღალ დონეზე ჩატარებამ.

1935 წელს კრიმინალისტიკური ლაბორატორია შეიქმნა სსრკ პროკურატურის, სსრკ უმაღლესი სასამართლოს, რსფსრ ოუსტიციის სახალხო კომისარიატის სისხლის სამართლის პოლიტიკის ინსტიტუტთან. ლაბორატორიის გახსნასთან დაკავშირებით ს.პ. მიტრინევი აღტაცებული წერ-

7 Тихенко С.И. Развитие советской криминалистики на Украине. в кн. Криминалистика и научно-судебная экспертиза, сб. 2, Киев, 1948, с. 11-12.

და: „განსაკუთრებით უნდა მივესალმოდით სისხლის სამართლის პოლიტიკის ინსტიტუტის წამოწყებას, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა სამეცნიერო სასამართლო ექსპერტიზების ლაბორატორიას. ლაბორატორიის შექმნით ჩადებული იქნა პირველი ქვა გამოძიების მუშაობის ხარისხის ამაღლებისათვის რეალური ბრძოლის საქმეში“¹.

30-იან წლებში კრიმინალისტიკური ლაბორატორიები აღმოცენდა სხვა დედაქალაქებშიც. ასე მაგალითად, 1930 წელს ასეთი ლაბორატორია შეიქმნა სარატოვის იურიდიულ ინსტიტუტთან, 1936 წელს – ლენინგრადის იურიდიულ ინსტიტუტთან, 1940 წელს – ტაშკენტის იურიდიულ ინსტიტუტთან. სტუდენტები პრაქტიკულ მეცადინეობებთან ერთად აწარმოებდნენ დოკუმენტების კრიმინალისტიკურ ექსპერტიზებს.

განვითარებას განიცდის კრიმინალისტიკის მეცნიერებაც. იგი, როგორც დამოუკიდებელი სასწავლო დისციპლინა, იკითხება ბევრ უმაღლეს სასწავლებელში. 1935 წელს გამოიცა მისი პირველი ნაწილი, ხოლო 1936 წელს მისი მეორე ნაწილი. იმ დროს თეორიულად მიღებული ითვლებოდა კრიმინალისტიკის ორ ნაწილად – ზოგად და კერძო ნაწილებად დაყოფა. ზოგად ნაწილში გაერთიანებული იყო საგამოძიებო ტექნიკისა და ტაქტიკის საკითხები, როგორც დანაშაულის გამოძიების ზოგადი წინამძღვრები, ხოლო კერძო ნაწილში გადმოცემული იყო ცალკეული დანაშაულის სახეების გამოძიების მეთოდები. ა. ი. გათვალისწინებული იყო ზოგადი მონაცემების კონკრეტული გამოყენების თავისებურებანი ცალკეული დანაშაულის გამოვლინების დროს.

პრაქტიკული საქმიანობის სრულყოფის მიზნით იქმნება თეორიული საფუძვლებიც. 1938 წელს გამოიცა ბ. მ. კომარინეცისა და ბ. ი. შევჩენკოს წიგნი „სახელმძღვანელო დანაშაულის ადგილის დათვალიერებისათვის“; 1938 წელსვე გამოქვეყნდა ბ. მ. შვედრასა და ს. პ. მიტრინეცის საინტერესო სტატია – „საბჭოთა კრიმინალისტიკის საგნისა და მეთოდების შესახებ“; 1939 წელს გამოვიდა ნ. დ. ვორონოვსკის წიგნი „სასამართლო ფოტოგრაფია“; 1940 წელს დაიბეჭდა ს. მ. პოტაპოვის სტატია – „ილენტიფიკაციის თეორიის შესახებ“; ა. ი. ვინბერგის წიგნი – „ნაწერის კრიმინალისტიკური ექსპერტიზა“ (1940 წ.).

1944 წელს მოსკოვში სსრკ იუსტიციის სამინისტროში იქმნება ცენტრალური კრიმინალისტიკური ლაბორატორია, რომელიც 1946 წლიდან საკავშირო იურიდიულ მეცნიერებათა ინსტიტუტის შემადგენელი ნაწილი გახდა. მრავალი წლის განმავლობაში ლაბორატორია ფაქტობრივად ითვლებოდა ცენტრად, რომელმაც იკისრა მეთოდური ხელმძღვანელობა,

ამასთან, იგი დახმარებას უწევდა პეროვურიებში არსებულ კრიმინალისტიკურ დაწესებულებებს. ცენტრალური ლაბორატორიაში გაჩაღდა აქტიური სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა თეორიისა და პრაქტიკის დარგში, დაიხსნა ლონისიძეების ექსპერტიზების ჩატარების ერთიანი მეთოდოლოგიის შემუშავებისა და მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადების თაობაზე“².

1949 წელს სსრკ პროკურატურასთან იქმნება სრულიად საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი კრიმინალისტიკური ინსტიტუტი. 1963 წლიდან მას ეწოდებოდა – დანაშაულის მიზეზებისა და მისი თავიდან აცილების პირობების შემსწავლელი ინსტიტუტი, ხოლო 1987 წლიდან – სოციალისტური კანონიერებისა და მართლმსაჯულების პრობლემების საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. ინსტიტუტმა დიდი მუშაობა გასწია თეორიული შრომების გამოცემის მხრივ, პრაქტიკულ დახმარებას უწევდა და უწევს პროკურატურის მუშაკებს დანაშაულის გახსნის საქმეში. ინსტიტუტმა შექმნა „პროკურორ-კრიმინალისტიკის ჩემოდანი“, „საგამომძიებო პორტფელი“, პრაქტიკული ხასიათის მეთოდური წერილები და სხვა.

1950 წლიდან იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში იქმნება სასამართლო ექსპერტიზების დაწესებულებანი, რომლებიდანაც ზოგი მთავანი მოგვიანებით გადაკეთდა სასამართლო ექსპერტიზების სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტად. მათ სამეცნიერო მეთოდურ ცენტრად ითვლებოდა სასამართლო ექსპერტიზების საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი.

ამჟამად, რუსეთის იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში ფუნქციონირებს ცენტრალური საექსპერტო დაწესებულება – სასამართლო ექსპერტიზის რუსეთის ფედერალური ცენტრის სახელწოდებით. იგი სამეცნიერო-მეთოდურ ხელმძღვანელობას უწევს მასში გაერთიანებულ 35-მდე სასამართლო ექსპერტიზების სამეცნიერო-კვლევით ლაბორატორიას და ამ ლაბორატორიების 30-ზე მეტ ფილიალს, ხოლო რუსეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემაში ცენტრალური დაწესებულება – საექსპერტო კრიმინალისტიკური ცენტრი.

50-იანი წლებიდან დღემდე კრიმინალისტიკა შემოქმედებით განვითარებას განიცდის. ფართოდ უღებს კარებს საბუნებისმეტყველო და ტექნიკური მეცნიერების უახლეს მიღწევებს, შესწავლისა და განზოგადების შემდეგ ნერგავს მათ საგამომძიებო და სასამართლო ორგანოების საქმიანობაში.

სწავლულმა იურისტებმა კრიმინალისტიკური ტექნიკის ცალკეულ დარგს უძღვნეს მრავალი მონოგრაფიული გამოკვლევა. ასე, მაგალითად, ტრასოლოგიის სფეროში ღირებული შრომები შექმნეს: ბ. ი. შევჩენკომ, გ. ლ. გრანოვსკიმ და სხვებმა; ხელნაწერების მიხედვით პიროვნების გაიგივების მეცნიერული საფუძვლები კარგადაა ჩამოყალიბებული ა. ი.

¹ დასახელებულ ცენტრალურ კრიმინალისტიკის ლაბორატორიაში 10 წლის მანძილზე ექსპერტ-მოდერნიზატორ პროფ. ანდრეი ფადეევი.

² Митричев С. П., О лабораторию научно-судебной экспертизы. Социалистическая законность. 1935, № 10, с. 62.

ვინაშე, ა.ე. არიკერის, ა.ა. მანცვეტოვას, ე.ფ. ორლოვასა და სხვათა შრომებში; დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტური გამოკვლევის მეთოდები მოცემული აქვთ თავიანთ გამოკვლევებში ა.ა. ვისმანს, ბ.რ. კირიჩინსკოს, ა.ა. გუსევის, ნ.მ. ზიუსკინსა და სხვებს. სასამართლო ბალისტიკის დარგში მნიშვნელოვანია ბ.მ. კომარინეცის გამოკვლევები, რომელიც ეხება ცეცხლსასროლი იარაღის გაიგივებას ტყვიისა და მასრის მიხედვით (1945, 1955, 1961, 1974 წწ.), ასევე ღირებულია ს.დ. კუსტანოვიჩის, გ.ა. სამსონოვის, ა.ი. უსტინოვის, ბ.ნ. ერმოლენკოსა და სხვათა დეკლარაციები სასამართლო ბალისტიკის თეორიული საფუძვლების შექმნის საქმეში. პიროვნების გაიგივების პრობლემას მისი გარეგანი ნიშნების მიხედვით უძღვნებს გამოკვლევები: ნ.ვ. ტერზიევმა, ვ.ა. სნეტკოვმა, ზ.ი. კირსანოვმა, პ.გ. ორლოვმა და სხვებმა.

გ.ს. მიტრინეცის შრომებმა საფუძველი ჩაუყარეს კრიმინალისტურ ექსპერტიზის ახალ სახეებს — მასალათა, ნივთიერებათა და ნაკეთობათა კრიმინალისტურ გამოკვლევებს.

კრიმინალისტური ექსპერტიზის თეორიისა და პრაქტიკის საკითხებმა ასახვა პოვეს ა.ი. ფალიაშვილისა და არ. შლიახოვის შრომებში.

კრიმინალისტური ტაქტიკის საკითხები ღრმად და საფუძვლიანად გააშუქებული ა.ნ. ვასილიევის, არ. რატინოვის, რ.ს. ბელკინის, ვ.პ. კოლმაკოვის, ვ.ე. კონოვალოვის, ს.პ. მიტრინეცის, ლ.მ. კორნეევის, ნ.ი. პოპოვიჩის, ნ.ა. სელიგანოვის, ი.ფ. პანტელეევის, ნ.პ. იაბლოკოვისა და სხვათა მეცნიერულ შრომებში.

კრიმინალისტური მეთოდის სფეროში ერთ-ერთ პირველ გამოკვლევად შეიძლება ჩაითვალოს ა.ნ. კოლესნიჩენკოს დისერტაცია „ცალკეული ჰაზის დანაშაულის გამოძიების მეცნიერული და სამართლებრივი საფუძვლები“ (1967 წ.). ასევე ყურადსაღებია ვ.ა. ობრაზცოვის, ნ.ა. სელიგანოვისა და სხვათა შრომები.

ამჟამად კრიმინალისტის მეცნიერება აღმავლობით განვითარების სტადიაში იმყოფება.

ა.შ.შ.: ამერიკის შეერთებული შტატების უმაღლეს იურიდიულ სასწავლებლებში კრიმინალისტიკა არ იკითხება. იგი „პოლიციურ მეცნიერებად“ ითვლება. ნიუიორ მტკიცებულებათა გამოკვლევას ამერიკის შეერთებულ შტატებში აწარმოებენ: იუსტიციის სამინისტროს ფედერალური ბიუროს სექსპერტო და კრიმინალისტური ლაბორატორიები, ადმინისტრაციულ რაიონებში არსებული ლაბორატორიები. ლაბორატორიებში გამოკვლევების დროს ფართოდ გამოიყენება მიკროანალიზი, რადიოქტიური იზოტოპები, ელექტროგამოთვლილი მანქანები, ლაზერული ტექნიკა და ა.შ. ელექტრონიკამ დაამკვიდრა ადგილი კრიმინალისტურ ფოტოგრაფიაშიც. კრიმინალ-

ისტის მხერ შემუშავებული ელექტროსისტემის შემოვლით ხდება სატელეფონო საუბრების მოსმენა¹. ამერიკელი კრიმინალისტები ატარებენ ისეთ პრობლემებსაც, როგორცაა ხმის მიხედვით იდენტიფიკაცია (ფონოსკოპური გამოკვლევა), სუნით კრიმინალისტური გათვლენა (ოლოროლოგია) და ა.შ.². ამერიკის შეერთებულ შტატებში პოლიცია შეიარაღებულია სპეციალური ავტომატური, ვერტმფრენებით, მათ სამსახურშია ტელევიზია.

ინგლისი: ინგლისის პოლიცია ალტერნატიული უახლესი ტექნიკური საშუალებებით. ინგლისის პოლიციის ორგანოები ხელმძღვანელობას უწყვეტ რევიზიულ სასამართლო ექსპერტიზების ლაბორატორიას აქ. კრიმინალისტის მეცნიერულ ცენტრად ითვლება დიდი ბრიტანეთის კრიმინალისტური მეცნიერების აკადემია. კრიმინალისტურ მეცნიერებათა აკადემიის გარდა, არის ლონდონის პოლიციისთან სპეციალური კრიმინალისტური ხასიათის სამმართველო და ეგრეთ წოდებული შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, რომლის მიერ სხვადასხვა მეცნიერების მონაცემების განზოგადებით შემუშავებულ მეთოდებს იყენებენ სასამართლო ექსპერტიზების ლაბორატორიები. ექსპერტიზების ჩასატარებლად შექმნილია რვა რევიზიული ლაბორატორია.

საფრანგეთი: საფრანგეთში ტექნიკური სამმართველო ითვლება სამეცნიერო-მეთოდურ კრიმინალისტურ ცენტრად. იგი უწყვეტ ხელმძღვანელობას ქვეყნად (ადგილობრივ) კრიმინალისტურ ლაბორატორიებს. ნიუიორ მტკიცებულებათა გამოკვლევის დროს სარგებლობენ ელექტროგამოთვლილი მანქანებით.

პოლონეთი: პოლონეთის ქალაქებში (ვარშავა, კრაკოვი, პოზნანი, ლოდი, ტორუნე) არსებულ უნივერსიტეტებში წამყვანი ადგილი უკავია კრიმინალისტის კურსს. რაც შეეხება კრიმინალისტურ გამოკვლევებს, მათ ატარებენ: სამოქალაქო პოლიციის მთავარი სამმართველოს კრიმინალისტის ინსტიტუტში (1955 წ.), კრაკოვის ექსპერტიზების ინსტიტუტისა და ზემოთ ჩამოთვლილი ქალაქების 46 უნივერსიტეტის ლაბორატორიებში. პოლონეთში გამოიყენა ეურნალები: „კრიმ-

¹ აღსანიშნავია, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოსმენა დაშვებულია უკიდურესად იშვიათად, მკაცრად განსაზღვრულ შემთხვევებში. პოლიციის სერულისამებრ არ შეუძლია ჩაეროს სატელეფონო საუბარს. მან სასამართლოს უნდა წარუდგინოს იმის მტკიცება, რომ კონკრეტული პიროვნება მონაწილეობდა კონკრეტულ სერულისამებრში. იმის მტკიცება, რომ მოსმენა აუცილებლად დამატარებელი დანაშაულის გახსნაში. გარდა ამისა, საჭიროა კიდევ იუსტიციის მინისტრის პირადი სანქცია. იხ. მონაშაძე, პროკურორი, პოლიტიკა და ფული, „სახელმწიფო და სამართალი“, 1990, 9, 83-78.

ინალისტიკის პრობლემები“ და „საინფორმაციო ბიულეტენი“ (სამოქალაქო მილიციის ხაზით). აქტიურ სამეცნიერო კვლევას ეწევიან ა. შვარცი, ტ. ხანაუშკა, ზ. ბოფიკო, ბ. ხოლისტა და სხვანი.

იპაზონა: იპაზონაში საექსპერტო კრიმინალისტიკურ დაწესებულებებს ხელმძღვანელობას უწევს პოლიციის სამეცნიერო-კვლევითი ეროვნული ინსტიტუტი. იგი ძირითადად დაკავებულია სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობით; ექსპერტიზებს ატარებს განსაკუთრებულ შემთხვევებში. დასახელებული ინსტიტუტი ახდენს ექსპერტების მომზადებას. შეიმუშავებს კვლევის მეთოდებსა და მეთოდურ წერილებს.

პოლიციის 47 პრეფექტურასა და 4 ოლქში განლაგებულია კრიმინალისტიკური ტექნიკის ლაბორატორიები. ისინი განასორცეულებენ, როგორც კვლის დაფიქსირებას შემთხვევის ადგილზე, ასევე ექსპერტიზების ძირითადი მასის ჩატარებას.

გერმანია: გერმანიაში საექსპერტო დაწესებულებებია: პოლიციის ინსტიტუტი ქ. ზილტრუპეში; კრიმინალური პოლიციის კვლევითი ცენტრი ქ. ვისბადენში; კრიმინალისტიკური ტექნიკის ინსტიტუტი ქ. ამბურგში.

შვედეთი: შვედეთში ფუნქციონირებს სახელმწიფო საექსპერტო დაწესებულებათა ფართო ქსელი. შვედეთის პოლიციას კრიმინალისტიკური ტექნიკის 30 ადგილობრივი ქვედანაყოფი გააჩნია. სტოკჰოლმში მოქმედებს პოლიციის 50-კაციანი კრიმინალისტიკური ტექნიკის ქვედანაყოფი. შვედეთში ასევე ფუნქციონირებს სახელმწიფო კრიმინალისტიკური ლაბორატორია, დაქტილოსკოპიის ეროვნული ბიურო, სასამართლო ქიმიის ეროვნული ლაბორატორია.

ჩეხეთი და სლოვაკია (აღრე ჩეხოსლოვაკია): წარსულში ჩეხოსლოვაკიაში კრიმინალისტიკის მეცნიერების მიღწევები ბევრად უსწრებდა წინ განვითარებული ევროპული ქვეყნების კრიმინალისტიკას. ქ. პრაღაში პირთა დაქტილოსკოპური აღრიცხვა შემოღებულ იქნა ჯერ კიდევ XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე. ფართოდ იყო ცნობილი ი. პეშაკისა და ი. მუსილას შრომები.

კრიმინალისტიკის მეცნიერების სფეროში სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობა წარმოებს: ქ. პრაღაში კარლოვის უნივერსიტეტში; ქ. ბრატისლავაში ი. კომენსკის სახელობის უნივერსიტეტში; ქ. ბრნოში ი. პურკინეს სახელობის უნივერსიტეტში.

საექსპერტო დაწესებულებები კი, ძირითადად, განთავსებულია ჩეხეთისა და სლოვაკიის შინაგან საქმეთა და იუსტიციის სამინისტროების სისტემაში.

ბულგარეთი: ბულგარეთში კრიმინალისტიკური გამოკვლევების ძირითადი ცენტრებია: შინაგან საქმეთა სამინისტროს კრიმინალისტიკისა

და კრიმინოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, სოფიის უნივერსიტეტი და შინაგან საქმეთა სამინისტროს უმაღლესი სპეციალური სკოლა; საექსპერტო გამოკვლევებს ახორციელებენ: კრიმინალისტიკის ინსტიტუტი, იუსტიციის სამინისტროს კრიმინალისტიკური ექსპერტიზების ცენტრალური ლაბორატორია და მილიციის სამეცნიერო-ტექნიკური ქვედანაყოფები.

დიდი პოპულარობით სარგებლობენ სწავლული იურისტები ი. ვაკარელსკი და ც. ცეკოვი, რომელთაც კრიმინალისტიკა საინტერესო სამეცნიერო გამოკვლევებით გააძლიერეს.

უნგრეთი: ჩვენთვის კარგადაა ცნობილი უნგრელი სწავლული კრიმინალისტის იმრე გერტეს შრომები: „დაკითხვის ტექნიკა და ფსიქოლოგიური საფუძვლები“ (1965 წ.), „ნივთიერ მტკიცებულებათა თეორიის საფუძვლები“ (1973 წ.) და სხვა შრომები.

უნგრეთში კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის სფეროში სამეცნიერო-კვლევითი და პრაქტიკული საქმიანობა აქტიურად მიმდინარეობს: შინაგან საქმეთა სამინისტროს კრიმინალისტიკური ტექნიკის ინსტიტუტში, გენერალური პროკურატურის კრიმინოლოგიისა და კრიმინალისტიკის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში.

რუმინეთი: რუმინეთში კრიმინალისტიკური დაწესებულებებიდან შეიმჩნევა დავასახელოთ იუსტიციის სამინისტროს ლაბორატორიები და მილიციის სამმართველოს სამეცნიერო-კვლევითი განყოფილებები.

ზემოთ ჩამოთვლილი ქვეყნების კრიმინალისტიკურ დაწესებულებებში წარმოებს როგორც სამეცნიერო-კვლევითი, ისე პრაქტიკული მასშტაბის საქმიანობა.

აქვე აღსანიშნავია, რომ დამაშავეთა სამყარო არ იფარგლება სამოქმედოდ მხოლოდ კონკრეტული სახელმწიფო ჩარევებით. დიდი ზანია, რაც ისინი მსოფლიო მასშტაბით მოქმედებენ. საერთაშორისო დანაშაულობათა ზრდამ დღის წესრიგში დააყენა მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში სახელმწიფოების პოლიციური ძალების გაერთიანება. საფრანგეთში (ლიონში) ამჟამად არის პოლიციის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ინტერპოლი) შტაბ-ბინა⁵. იგი კოორდინაციას უწევს ორგანიზაციაში გაერთიანებული ქვეყნების პოლიციის საქმიანობას: ტერორიზმის, თვითმფრინავის გატაცების, ნარკოტიკულ ნივთიერებათა დამზადებისა და გასაღების, ყაზბი მონეტების გასაღების, საერთაშორისო აფიორის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

⁵ დაწერილებით იმ. Роднинов К.С., Интерпол: вчера, сегодня, завтра, М., 1990.

კრიმინალისტიკური ტექნიკის საშუალებები

§1. კრიმინალისტიკური ტექნიკის ცნება და არსი

კრიმინალისტიკური ტექნიკის ძირითადი ამოცანა იმაში გამოიხატება, რომ მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევები გამოიყენოს და დანერგოს ოპერატიულ-სამძებრო, გამოძიების ორგანოებში, სასამართლოსა და საექსპერტო დაწესებულებათა პრაქტიკაში იმ მიზნით, რომ სწრაფად და ოპერატიულად განხორციელდეს სისხლის სამართლის საქმის გახსნა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა.

კრიმინალისტიკური ტექნიკის ხერხები, საშუალებები და მეთოდები გამოიყენება იმისათვის, რომ ზარისხიანად მოხდეს მტკიცებულებათა აღმოჩენა, ფიქსირება, ამოღება, მათი გამოკვლევა კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების გზით, პიროვნებისა და საგნის დადგენა.

კრიმინალისტიკური ტექნიკა კრიმინალისტიკის ერთ-ერთი დამოუკიდებელი დარგია, რომელიც მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევების საფუძველზე შეიმუშავებს და გამოიყენებს სამეცნიერო-ტექნიკურ საშუალებებს, ხერხებსა და მეთოდებს მტკიცებულებათა აღმოჩენის, ფიქსირების, ამოღებისა და მათი გამოკვლევისათვის, აგრეთვე დანაშაულის თავიდან აცილებისათვის იმ მიზნით, რომ დანაშაული სწრაფად გაიხსნას და საქმეზე დადგინდეს ჭეშმარიტება. ფოველი ტექნიკური ხერხი და საშუალება უნდა გამომდინარეობდეს და შეესაბამებოდეს საპროცესო კანონის მოთხოვნებს.

კრიმინალისტიკურ-ტექნიკურ საშუალებებს მიეკუთვნება ყველა ის ხელსაწყო, აპარატურა, ხმის ჩამწერი საშუალებები, საინფორმაციო მასალები, რომლებიც გამოიყენება მტკიცებათა მისაღებად, მათი კრიმინალისტიკური გამოკვლევისათვის, დანაშაულის თავიდან აცილებისა და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ეფექტური განხორციელებისათვის.

დანაშაულის თავიდან აცილებისა და პროფილაქტიკის მიზნით კრიმინალისტიკური ტექნიკა შეიმუშავებს კონკრეტულ წინადადებებსა და ტექნიკურ საშუალებებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ სახელმწიფო, საზოგადოებრივი და პირადი ქონების დაცვას, შესაბამის სასიგნალიზაციო

სისტემის შექმნას, საცაგების გადალახვისა და შემტერევის თავიდან აცილების, დოკუმენტებისა და ფასიანი ქაღალდების გაყალბების გამორიცხვას, სატრანსპორტო შემთხვევების შემცირებას, საკეტების კონსტრუქციის გაუმჯობესებასა და სხვა. პროფილაქტიკურ-გამაფრთხილებელ წინადადებას შეიმუშავებს უშუალოდ გამოძიების ორგანოები, ოპერატიულ-სამძებრო სამსახური, აგრეთვე ექსპერტი – კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ჩატარების საფუძველზე და პრაქტიკის განზოგადების შედეგად.

ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის საქმიანობის გაუმჯობესების მიზნით კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებები, ხერხები, მეთოდები გამოიყენება იმისათვის, რომ უფრო სრულყოფილ და ავტომატიზებულ იქნეს საინფორმაციო ბანკის შექმნა, კვლევა, საგნთა, დანაშაულის ჩადენის ხერხების, პიროვნების, გარეგნობის ნიშნების, გვამებისა და უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა რეგისტრაცია.

კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების, ხერხებისა და მეთოდების გამოყენების სუბიექტებს მიეკუთვნებიან ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის მუშაკები, მოძველვე, გამოძიებელი, პროკურორი, სასამართლო, სპეციალისტი, პროკურორ-კრიმინალისტი, ექსპერტი.

კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების გამოყენების დარგებს მიეკუთვნება: ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის მოღვაწეობა, საგამომძიებო მოქმედებების ჩატარება, სასამართლოში საქმის განხილვა (მტკიცებულებათა დემონსტრირება და დაკითხვის ფიქსირება). კრიმინალისტიკური ტექნიკის გამოყენება გულისხმობს ისეთი აპარატურისა და ხელსაწყოების გამოყენებას, რომლებიც საერთო დანიშნულებისაა, მაგალითად, ავტომანქანა, მოტოციკლი, ფოტოაპარატი, ვიდეო, მაგნიტოფონი და ა.შ. ზოგ შემთხვევაში საერთო დანიშნულების აპარატურა გადამუშავდება დანაშაულის გახსნისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით. მაგალითად, ჩვეულებრივი ავტომანქანა გადაკეთდება და აღიჭურვება კრიმინალისტიკური ტექნიკური საშუალებებით და იგი გამოიყენება სპეციალური დანიშნულებით (შემთხვევის ადგილის დათვალიერებისა და მისი ფიქსირებისათვის, კვლევა ამოღებისათვის და ა.შ.). დაბოლოს კრიმინალისტიკური ტექნიკა შეიმუშავებს და ნერგავს ისეთ ტექნიკურ საშუალებებს, რომლებიც გამოიყენება მხოლოდ დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის. მაგალითად, ალუმინის, ბრინჯაოს, ვრავიტის ფხვნილები თითის ანაბეჭდების გამოსამკვლევლად, დაქტილოფირი გამომკვლევარი თითის ანაბეჭდის გადსატანად და ა.შ.

კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების შექმნას ეფუძნება წინ უსწრებს სხვა დარგის მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევების შესწავლა, საგამომძიებო და საექსპერტო პრაქტიკის განზოგადება, კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების შექმნა და საშუალებების გავრცელება.

საგამოძიებო და საექსპერტო პრაქტიკაში გამოიყენოთ ისეთი მეთოდები, როგორცაა: ფიზიკური, ქიმიური, ფოტოგრაფიული, მათემატიკური და ა.შ. კრიმინალისტიკური ტექნიკა, როგორც კრიმინალისტიკის დამოუკიდებელი დარგი შეისწავლის შემდეგ საკითხებს: კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია, ტრასოლოგია, კრიმინალისტიკური ბალისტიკა, დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევა, ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა, პიროვნების გაიგივება გარეგნობის ნიშნითა და მიხედვით (სიტყვიერი პორტრეტი), სისხლის სამართლებრივი რეგისტრაცია (კრიმინალისტიკური აღრიცხვა).

§2. კრიმინალისტიკური ტექნიკის სამართლებრივი საფუძველი

ყოველი კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალება, ხერხი და მეთოდი მხოლოდ მაშინ გამოიყენება ოპერატიულ სამსახურში, საგამოძიებო-სამართლო პრაქტიკაში და საექსპერტო გამოკვლევის დროს, როდესაც იგი შეესაბამება და არ ეწინააღმდეგება საქართველოს სამართლის პრინციპებს და, კერძოდ, სისხლის სამართლის პროცესის ძირითად დებულებებს.

მთელი რიგი კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებები, რომლებიც წინათ განიხილებოდა და გამოიყენებოდა მხოლოდ კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში, ამჟამად ასახულია საპროცესო კანონში. მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 287-ე მუხლი მოუთხოვს საგამოძიებო მოქმედების ოქმში კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების გამოყენების პროცესუალურ გაფორმებაზე (ფოტოგრაფირება, კინოგადაღება, ხმის ჩაწერა, კვალის ტვიფრი, კვალის ანაბეჭდი). 323(9)-ე მუხლის საფუძველზე ჩსრ-ისა და ამოღების დროს გამოძიებულს უფლება აქვს გასხნას დაკეტილი საღოშები და საცაფები. 334(2)-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ საჭიროების შემთხვევაში გამოძიებელი დათვალიერების დროს აწარმოებს ობიექტების გაზომვას, ფოტოგრაფირებას, კინოგადაღებას, ადგენს გეგმებსა და სქემებს, აზღაურებს კვალის ტვიფრსა და ანაბეჭდს. 342(6)-ე მუხლში ნათქვამია, რომ საჭიროების შემთხვევაში საგამოძიებო ექსპერტის ჩატარების დროს გამოძიებელი აწარმოებს გაზომვას, ფოტოგრაფირებას, კინოგადაღებას, ადგენს გეგმებსა და სქემებს.

საპროცესო კანონმდებლობის განვითარებისა და სრულყოფის შედეგად ზოგიერთი ტექნიკური საშუალების გამოყენების შესაძლებლობა მოგვიანებით იყო შეტანილი საპროცესო კოდექსში. მაგალითად, საქართველოს სსს კოდექსის 1966 წელს დადგენილი 96-1 მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს მაგნიტოფონის გამოყენებას დაკითხვის დროს. 1996 წელს საპროცესო კანონში შეტანილი იყო დამატება, რომელიც ითვალისწინებს ტელეფონითა და სხვა სალაპარაკო მოწყობილობათა მეშვეობით საუბრის

ფიქსირებას მაგნიტოფონის ფირზე. ასეთივე ტექნიკური ხერხების გამოყენებას ითვალისწინებს კანონი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე ოპერატიულ ღონისძიებათა განხორციელების დროს.

აღსანიშნავია, რომ ტექნიკური საშუალებების გამოყენება გამოძიების პროცესში ატარებს სარეკომენდაციო და არა სავალდებულო ხასიათს. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში გამოძიებელი, ოპერატიული მუშაკი წყვეტს გამოიყენოს თუ არა ტექნიკური საშუალება და რა სახის უნდა იყოს იგი.

კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების გამოყენების დროს დაცული უნდა იყოს შემდეგი პრინციპული დებულებები. ყოველი ტექნიკური საშუალების გამოყენება უნდა ეფუძნებოდეს და შეესაბამებოდეს საპროცესო კანონის შესაბამის ნორმებს და გამოყენებული იყოს საპროცესო კანონის მტკიცე და განუხრელი დაცვის საფუძველზე, ე.ი. კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებების გამოყენების ერთ-ერთ პრინციპს მიეკუთვნება კანონიერება.

ყოველი ტექნიკური საშუალების დანერგვა და გამოყენება უნდა ეფუძნებოდეს მყარად დადგენილ მეცნიერულ დებულებებს, წინასწარ იყოს აპრობირებული და, ამასთან, საიმედოც. ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების მეცნიერული ხასიათი ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების პრინციპია.

შემდეგ პრინციპს მიეკუთვნება ის, რომ კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალების, ხერხის, მეთოდის გამოყენება, როგორც წესი, არ უნდა აზიანებდეს და ანადგურებდეს მტკიცებულებას.

კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალების გამოყენების პრინციპს მიეკუთვნება აგრეთვე ის, რომ მისი მოხმარება უნდა შეესაბამებოდეს ფიქსირ ნორმებს: არ უნდა იყოს დამამკირებელი და შეურაცხყოფილი პიროვნებისათვის და სამიში მისი ჯანმრთელობისათვის. დაბოლოს, კრიმინალისტიკური ტექნიკური საშუალებების გამოყენება არ უნდა ლახავდეს პროცესის მონაწილის კანონით დადგენილ უფლებებსა და ინტერესებს.

მხოლოდ აღნიშნული პრინციპების დაცვის საფუძველზე უნდა იყოს საგამოძიებო, სამართლო, საექსპერტო და ოპერატიულ პრაქტიკაში გამოყენებული კრიმინალისტიკურ-ტექნიკური საშუალებები, ხერხები და მეთოდები.

§3. მტკიცებულებათა აღმოჩენის, დამაგრებისა და ამოღების ძირითადი ტექნიკური საშუალებები

მტკიცებულებათა აღმოჩენას, დამაგრებასა და ამოღებას აწარმოებს მომკვლელი, გამოძიებელი, ოპერატიული მუშაკი და, საჭიროების შემთხვევაში, მათ ტექნიკური ხასიათის დახმარებას უწევს სპეციალისტი და პროკურორ-კრიმინალისტი.

საგამოძიებო პროცესში გამოიყენება სხვადასხვა ტექნიკურ საშუალებათა კომპლექტი, რომელთა შორის აღსანიშნავია საგამოძიებო ჩემოდანი, საგამოძიებო პორტფელი, ოპერატიული ჩანთა, სახელმწიფო ავტოინსპექტორის ჩემოდანი, ექსპერტის ჩემოდანი და მოძრავი სპეციალური ავტომობილები (კრიმინალისტიკური ლაბორატორია, პროკურორ-კრიმინალისტიკის ლაბორატორია და ა.შ.).

აღნიშნულ ტექნიკურ საშუალებათა კომპლექტები შეზღუდულია სხვადასხვა უწყვეტების მიერ (პროკურატურა, შინაგან საქმეთა ორგანოები, სახელმწიფო უშიშროების სამსახური) და სხვადასხვა დროს, მაგრამ მათი შემადგენლობა ძირითადად ემთხვევა ერთმანეთს.

ტექნიკურ საშუალებათა კომპლექტები კრიმინალისტიკაში იყოფა ზოთ ძირითად განყოფილებად: ფოტოგრაფიული, გეგმებისა და სქემების შედგენის, კვლევითი მუშაობის, სატენი ხელსაწყოები და ნივთმკვლევებათა დათვალიერებისა და ამოღების დროს საჭირო დამხმარე ინსტრუმენტები.

1. ფოტოგრაფიული ტექნიკური საშუალებები. ამ საშუალებებიდან საგამოძიებო კომპლექტში (ჩემოდანი, პორტფელი და ა.შ.) არის ფოტოპარატი; აპარატის უნივერსალური სადგამი; ობიექტივის რგოლები; შექვილტრები; ასანთები ნათურა; ექსპონომეტრი იმ დროის მონაკვეთის განსაზღვრისათვის, რაც საჭიროა ხარისხიანი ფოტოგრაფირებისათვის; ფოტოკასეტი ფირისათვის; ფოტოფირი; მასშტაბური სახაზავი მასშტაბური ფოტოგადაღებისათვის.

ფოტოგრაფიის გარდა კრიმინალისტიკური მიზნებისათვის გამოიყენება გოლოგრაფია, რომელიც საშუალებას იძლევა მაქსიმალურად ზუსტად ასახოს გადაღებული ობიექტი და მისი რელიეფი.

2. გეგმებისა და სქემების შესადგენი საშუალებები. ამ სახის საშუალებებს შეადგენენ: სახაზავი, მეტრი, ტრანსპორტირი, კომპასი, პლანშეტი, შტანგენციკული, ფარგალი, ქაღალდი, მასშტაბური ქაღალდი, ფანქარი, საწერკალამი, საშლელი, საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების ოქმების ნიმუშები.

3. კვალთა აღმოჩენის, დამაგრებისა და ამოღების საშუალებები. კვალთა აღმოჩენის საშუალებებიდან აღსანიშნავია გამაღივებელი მინა (ლუპა); ნათურა; ულტრაიისფერი ნათურა, რომელიც გამოიყენება კვალთა აღმოჩენისათვის სხვადასხვა სახის ზედაპირზე (მიწა, იატაკი, კედელი და ა.შ.); ელექტროოპტიკური გარდამქმნელი ულტრაიისფერი და ინფრაწითელი სხივებისათვის, რომლის დანიშნულებაც ლაქების (სისხლი, სპერმა, ჭვარტლი, დენთი) გამოვლინება ობიექტებზე. გამოყენების ტექნიკა შემდეგია: საეჭვო ობიექტებს მოათავსებენ ელექტრო-ოპტიკური გარდამქმნელის მაგიდაზე, რომელსაც დაანათებენ ულტრაიისფერ ან ინფრაწითელ სხივებს, რის შედეგადაც ლაქები იცვლის ფერს, ნათდება (ლუპის მიხედვით) და გამოვლინდება ობიექტის ზედაპირს.

კვალთა აღმოჩენისათვის გარკვეული მნიშვნელობა აქვს განათების ხერხის გამოყენებას. ზედაპირის თანაბარი განათების გარდა, გამოიყენება დახრილი განათება უხილავ ან ცუდად ხილვად კვალთა გამოვლენების მიზნით, გამჭოლ შუქზე განათება — დოკუმენტებისა და ფასიანი ქაღალდების გაფალების ნიშნების დადგენისათვის. გარკვეული ზედაპირის წერტილოვანი განათება კვალთა და განსაკუთრებით, მიკროკვალთა აღმოჩენისათვის.

კვალთა დამაგრებისა და ფიქსირებისათვის გამოიყენება ფხვნილები, რომლებიც სხვადასხვა ფერისაა (შავი ან თეთრი); გრაფიტის, ალუმინის, ბრინჯაოსა და სხვა. თუ აღმოჩენილი თითის კვალი არის შავ ზედაპირზე, მისი ფიქსირებისათვის გამოიყენება თეთრი ფხვნილი და პირიქით. ასევე მიზნით გამოიყენება ლითონის ფხვნილი. ამ შემთხვევაში კვალის ლითონის ფხვნილით დაფარვა ხდება ლითონის მგნიტური ფენების გამოყენებით. სხვა დროს კი გამოიყენება ჩვეულებრივი ფუნჯი, რომელიც მოთავსებულია საგამოძიებო კომპლექტში. კვალთა გამოვლენებისა და დამაგრების მიზნით გამოიყენება იოდის კრისტალები, რომელსაც მოათავსებენ კოლბაში და გათბობის შედეგად პულვერიზატორის მეშვეობით იოდის ორთქლით დაფარავენ თითის კვალის ზედაპირს.

გამომვლავლებულ კვალთა ფიქსირებისა და ამოღებისათვის გამოიყენება საგამოძიებო კომპლექტში არსებული პოლიმერული მალამოები K, V-1, V-4 და კატალიზატორი აღნიშნული მალამოს სწრაფად შედგენის მიზნით.

კვალისაგან ტვიფრის დამზადების მიზნით საგამოძიებო კომპლექტში მოთავსებულია პარაფინი, თაბაშირი, ჯაპი თაბაშირის ფხვნილის გასახსნელად, თაბაშირის ხსნარის მოსარევი. გამოვლავლებული თითის ანაბეჭდების გადატანისათვის გამოიყენება შავი და უფერული (მოთეთრო) დაქტილოფირები. შავი დაქტილოფირი გამოიყენება მოთეთრო საგანზე არსებული თითის ანაბეჭდების დაქტილოფირზე გადატანისათვის და მოთეთრო კი — პირიქით.

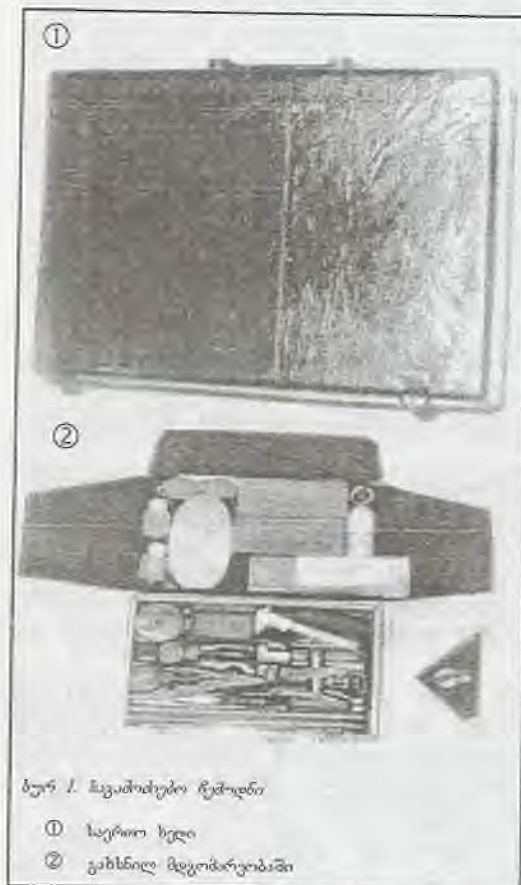
საგამოძიებო კომპლექტის კვალთა განყოფილებაში არის აგრეთვე შავი სტამბური საღებავი; ფირფიტა, რომელზედაც მოთავსდება სტამბური საღებავი და ლილვები საღებავის ფირფიტის ზედაპირზე თანაბრად განთხევისათვის და დაქტილოფირით. ყოველივე ეს გამოიყენება პირიქითააგან და ვეაძიდან თითის ანაბეჭდის მიღებისათვის.

4. სატენი საშუალებები. საგამოძიებო კომპლექტში მოთავსებულია სატენი ხელსაწყოების გარკვეული ნაწილი. სხვა შემთხვევაში ისინი წარმოადგენენ ცალკე დამოუკიდებელ სატენ საშუალებებს. ამ შრიც

აღსანიშნავია მაგნიტი (მაგნიტმძებნი), რომლის დანიშნულებაც ის, რომ აღმოაჩინოს გადამალული ან წყალში გადაგდებული სხვადასხვა სახის შავი და ფერადი ლითონები, მათ შორის ცეცხლსასროლი და ცივი იარაღები. ამ მიზნით გამოიყენება აგრეთვე ლითონმძებნი ხელსაწყო, რომელიც საგანგებოდაა შემუშავებული კრიმინალისტიკური მიზნებისათვის ან გამოიყენება სამხედრო ხელსაწყო მინძებნი. საძებნ საშუალებას მიეკუთვნება აგრეთვე გვამძებნი, რომლის დანიშნულებაც აღ-

მოაჩინოს გადამალული და დამარხული გვამი ან გვამის ცალკეული ნაწილები. გვამი გახრწნის შედეგად ყოველთვის გამოყოფს გაზებს, რომელიც შედის რეაქციაში გვამძებნის ხელსაწყოსთან. გვამძებნი ან ლითონმძებნი საგნის დადგენის შემთხვევაში იძლევა ზმოვან სიგნალს ან ნათდება ნათურა. ოპერატიული მიზნებისათვის ან საექსპერტო გამოკვლევისათვის თანამედროვე პირობებში გამოიყენება აგრეთვე შემთხვევის ადგილიდან ჰაერის ამოტუმბვა იმ მიზნით, რომ შენარჩუნებულ და დაკონსერვებულ იქნეს ჰერმეტიკული ელემენტები. მცენიერება, რომელიც სუნის მეშვეობით ადგენს პიროვნებას, ოდნოროლოგიად იწოდება.

5. სხვადასხვა სახის ინსტრუმენტები. საგამომიერო კომპლექტში (ჩემოდანი, პორტფელი (სურ. 1.)

სურ. 1. საგამომიერო ჩემოდნი

- ① საერთო ხედი
- ② გახსნილ მდგომარეობაში

არის მოქმედი რიგი ისეთი ინსტრუმენტები, რომლებიც ასრულებენ დამხმარე ხელსაწყოების როლს და გამოიყენება მტკიცებულებათა აღმოჩენისათვის, ფიქსირებისა და ამოღებისათვის. მათ შორის შეიძლება აღინიშნოს დანა, მაკრატელი, სახრანხი, ბრტყელტუჩა, რეზინის ხელთათმანები, ხერხი, ნათურა და სხვა.

ყველა ტექნიკური საშუალების აღწერა, რომელიც მოთავსებულია სხვადასხვა სახის საგამომიერო კომპლექტში, შეუძლებელია მათი სიმრავლის გამო, ამიტომ მივუთითეთ მხოლოდ ძირითად მათგანზე. საგამომიერო ტექნიკური კომპლექტები დროთა განმავლობაში იცვლება, ემატება ახალი ხელსაწყოები.

მოდრავი კრიმინალისტიკური ლაბორატორია არის ავტომობილის PAF-ის, VA3-ის ან სხვა სახის მანქანის ბაზაზე შექმნილი ტექნიკური საშუალებათა კომპლექტი, რომელიც გამოიყენება საგამომიერო მოქმედებათა და ოპერატიულ ღონისძიებათა განხორციელების დროს. მოდრავი კრიმინალისტიკური ლაბორატორიის მანქანაზე შემუშავებულია პროექტურასა და შინაგან საქმეთა სამინისტროში არსებული კრიმინალისტიკური სამეცნიერო ლაბორატორიების მიერ იგი გამოიყენება აგრეთვე საექსპერტო დაწესებულებების მიერაც. მოდრავი კრიმინალისტიკური ლაბორატორიის დადებითი მხარე ის არის, რომ იგი წარმოადგენს გადაადგილების საშუალებას, მასში მოთავსებულია გაცილებით უფრო მეტი ტექნიკური-სამეცნიერო საშუალებები, რაც საჭიროა საგამომიერო და ოპერატიულ მოქმედებათა ჩასატარებლად. მაგალითად, არის ცალკე ფოტოსალონი, სადაც შეიძლება გადაღებული ფოტოსურათების გამოძლავლება და დაბეჭდვა, არის მაგნიტოფონი, რომელიც საშუალებას იძლევა ჩავატარიო ჩვენებათა ფიქსირება. მანქანაშივე წარმოებს ამოღებულ ნივთიერ მტკიცებულებათა შეფუთვა, პირებისაგან ახსნა-განმარტების მიღება და სხვა.

მოდრავი კრიმინალისტიკური ლაბორატორია შედგება შეიდი განყოფილებისაგან: სიგნალიზაციისა და კავშირგაბმულობის; ფოტოგრაფიული; მტკიცებულებათა აღმოჩენის, დამაგრებისა და ამოღების; ხანძარსაწინააღმდეგო; საინსტრუმენტო; დამხმარე ტექნიკური საშუალებების; სპეციალური ტანსაცმლისა და სანიტარიული განყოფილებისაგან.

თანამედროვე პირობებში გავრცელებულ ტექნიკურ საშუალებებს მიეკუთვნება კინოგადაღება, მაგნიტოფონი, დიქტოფონი და ვიდეოკამერა, რომლებიც გამოიყენება ძირითადად ისეთი საგამომიერო მოქმედებებისა და ოპერატიულ ღონისძიებათა ჩატარების დროს, როგორიცაა: შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, საგამომიერო ექსპერიმენტი, დაკითხვა, დაპირისპირება და მეთვალყურეობა.

დაკითხვის დროს მაგნიტოფონის გამოყენებისათვის აუცილებელი პირობას წარმოადგენს იზოლირებულ ოთახში დაკითხვის წარმოება. დასაკითხავ,

პირს უნდა განეცხადოს, რომ ჩვენება ფიქსირებულ იქნება მაგნიტოფონის ან ვიდეოაპარატურით ფირზე. ჩვენების ფიქსირება ხდება თავიდან ბოლომდე. დაკითხვის შემდეგ დაკითხულმა პირმა უნდა მოისმინოს ფონოგრამა და დაადასტუროს მისი ჩვენების სრული და ობიექტური ფიქსირების ფაქტი.

დაკითხვის დროს სასურველია, რომ მაგნიტოფონი არ იყოს მოთავსებული თვალსაჩინო ადგილას (მაგიდაზე) და გამოყენებული იყოს ორი მიკროფონი გამომძიებლისა და დასაკითხი პირისათვის, იმისათვის, რომ არ მოხდეს ფიქსირებული ხმების არევა. ყოველი პირი, ვინც საუბრობს, აძლევს შეკითხვას ან პასუხობს შეკითხვაზე. ასახელებს თავის პროცესუალურ მდგომარეობას და შემდგომ იძლევა შეკითხვებსა და პასუხებს.

მაგნიტოფონის ან ვიდეოაპარატურის გამოყენება არც ერთ შემთხვევაში საპროცესო კანონმდებლობით არ არის სავალდებულო. მისი გამოყენება ტაქტიკური საკითხია და მას განსაზღვრავს გამომძიებელი ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში თავისი ინიციატივით, ან თვით დასაკითხი პირის შუამდგომლობის საფუძველზე. პრაქტიკამ გამოიძუშა ისეთი შემთხვევები, როდესაც სასურველია მაგნიტოფონის ან ვიდეოაპარატურის ფირზე ჩვენებათა ფიქსირება. ამ შემთხვევებს მიეკუთვნება: არასრულწლოვანის დაკითხვა, ფსიქიკური და ფიზიკური ნაკლის მქონე პირის დაკითხვა, დაკითხვა თარჯიმნის მონაწილეობით, დაკითხვა ცალკეული დავალების შესრულების დროს, ავადმყოფის დაკითხვა ან იმ პირის დაკითხვა, რომელიც ხანგრძლივი დროით მიეშვება საზღვარგარეთ ან შორეულ ადგილას. სასურველია მაგნიტოფონის ფირზე ან ვიდეოაპარატურის გამოყენებით ფიქსირებული იყოს იმ პირთა ჩვენებები, რომელთაც გადაწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ საქმისათვის.

მაგნიტოფონისაგან განსხვავებით, ვიდეოაპარატურის გამოყენებას ის უპირატესი მნიშვნელობა აქვს, რომ ერთდროულად ხდება ხმისა და გამოსახულების ფიქსირება, შეიძლება კადრების შეჩერება და დაკვირვება, იძლევა კარგ გამოსახულებას, გადაღების პირობების მიუხედავად (შედარებით ცუდი განათება, ღრუბლიანი დღე და ა.შ.), ვიდეოაპარატურის გამოყენების დროს უნდა იყოს დაცული ის პროცესუალური წესი, რაც დადგენილია საპროცესო კანონით.

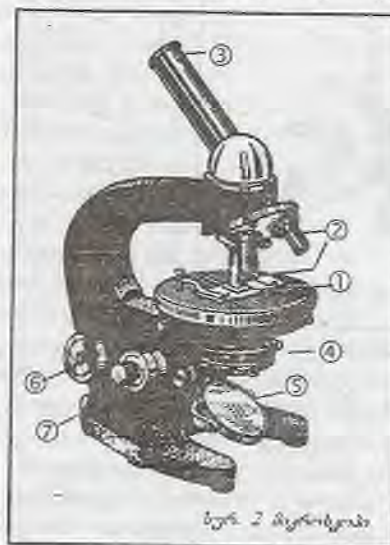
დაკითხვების დროს გამოიყენება აგრეთვე ისეთი ტექნიკური საშუალება, როგორიცაა დიქტოფონი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს მოვაზიდინოთ ჩვენების ფიქსირება, ხმის რეპროდუქცია და ჩვენების დაბეჭდვა. დიქტოფონის დადებითი მნიშვნელობა იმაში გამოიხატება, რომ იგი ახდენს ხმის ნელ ფიქსირებასა და რეპროდუქციას, ასევე ჩაწერილი ხმის გამეორებას.

§4. კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების ძირითადი ტექნიკური საშუალებები

კრიმინალისტიკური გამოკვლევის პროცესში გამოიყენება როგორც ელემენტარული ტექნიკური საშუალებები (სანტიმეტრი, ფარგალი, ჩაქუნი და ა.შ.), ისე რთული ხელსაწყოები.

გამაღილებელი ტექნიკური საშუალებებიდან შედარებით ხშირად გამოიყენება გამაღიებელი მინა (ლუპა) როგორც საერთო დანიშნულების, ისე დაქტილოსკოპური, ბინოკულარული, ქსოვილების ლუპა, ეს ხელსაწყო საშუალებას გვაძლევს დავაკვირდეთ გამოსაკვლევ ობიექტს გადიდებული სახით (2-10-ჯერ).

კრიმინალისტიკური ობიექტების შესწავლისა და გამოკვლევის მიზნით გამოიყენება სხვადასხვა სახის მიკროსკოპი და მათ შორის სპეციალური დანიშნულების: შესადარებელი მიკროსკოპი

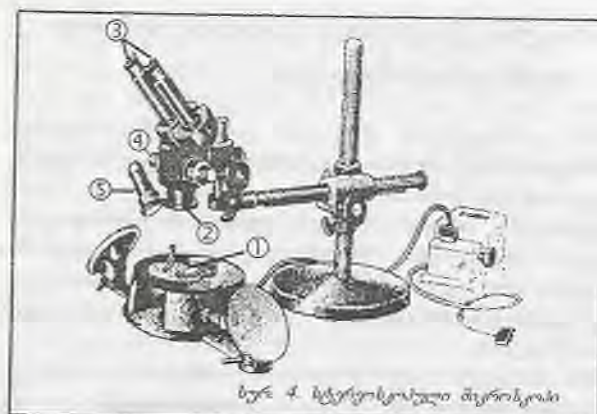

სურ. 2. მიკროსკოპი

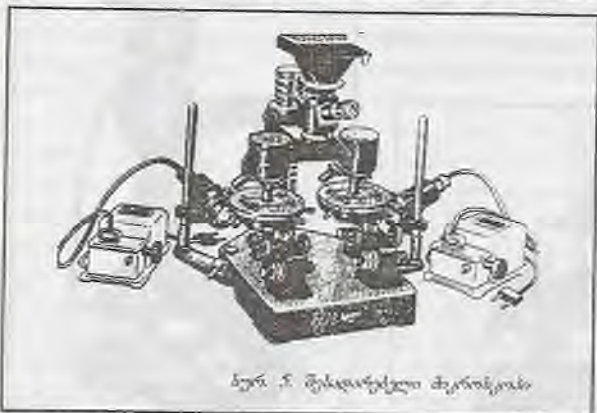

სურ. 3. მიკროსკოპზე მოთავსებული ელემენტარული მიკროფაღდებისათვის

(MC-51, MHC-10), რომელიც საშუალებას გვაძლევს, მაგალითად, შევადაროთ გამოსაკვლევ ტყეფა შესადარებელს. მათი მიკრორელიეფის შესწავლისა და კერძო ნიშნების დადგენის მიზნით; ბინოკულარული მიკრო-

სურ. 4. სტერეოსკოპული მიკროსკოპი

სურ. 5. შესადარებელი მიკროსკოპი

სკოპი (MBC-1, MBC-2); სტერეოსკოპული მიკროსკოპი (MBC). ამ მიკროსკოპების მეშვეობით შეიძლება შევისწავლოთ მიკროკვალი და მიკროობიექტები ორივე თვალით (ბინოკულარული მიკროსკოპი), ან მივიღოთ სტერეოსკოპული გამოსახულება (იხ. სურ. 2,3,4,5).

კრიმინალისტიკური გამოკვლევის დროს გამოიყენება აგრეთვე მეტალოგრაფიული მიკროსკოპი (MIM-6, MIM-7), რომელიც საშუალებას იძლევა შევისწავლოთ გამოსაკვლევი ობიექტის სტრუქტურა (ლი-

თონის, გრაფიტის, ქაღალდის ზედაპირისა და ა.შ.). გამოიყენება აგრეთვე ელექტრომიკროსკოპი მიკროკვალით (ბოჭკოების, შტრიხების, თხის) შესწავლისათვის. ზოგიერთი სახის მიკროსკოპი, მაგალითად, შესადარებელი მიკროსკოპი, გამოიყენება არა მარტო გამოსაკვლევი ობიექტის ვიზუალური დაკვირვებისათვის, არამედ ფოტოგადაღებისათვის (მიკროფოტოგრაფია).

ექსპერტ-კრიმინალისტიკის წინაშე დასმული საკითხების გადასაწყვეტად გამოკვლევის პროცესში გამოიყენება უხილავი სხავეები (ულტრაიისფერი, ინფრაწითელი და რენტგენის სხივები).

ულტრაიისფერი სხივები წარმოადგენს უხილავ სხივებს, რომელთაც, ერთი მხრივ, ესაზღვრება რენტგენის სხივები (ასევე უხილავი), ხოლო, მეორე მხრივ, იისფერი ხილვადი სხივები.

ულტრაიისფერი სხივები გამოიყენება ლაბორატორიულ პირობებში იმ მიზნით, რომ შესწავლილი იყოს გამოსაკვლევი ობიექტი ამ სხივებში და, საჭიროების შემთხვევაში, მოხდეს მისი ფოტოგადაღება ულტრაიისფერ სხივებში. გამოსაკვლევი ობიექტის შესწავლა ხდება პორტატული ულტრაიისფერი ნათურის გამოყენებით ან ელექტრონულ-ობიექტური გარდაქმნული ხელსაწყოების გამოყენებით. ულტრაიისფერი სხივების დანათებით ადვილად გამოვლინდება ცუდადხილვადი ან უხილავი ლაქები ტანისამოსზე (ზეთის, სპერმის, წებოვანი ნივთიერებისა და ა.შ.), ცუდადხილვადი და გაუფრულებელი ტექსტი სხვადასხვა დოკუმენტზე.

ულტრაიისფერი სხივების დანათების შედეგად გამოსაკვლევი ობიექტზე არსებული ლაქები იწყებს ნათებას (ლუმინესცენცია), ამის გამო ის გამოეყოფა გამოსაკვლევი ზედაპირს და ხილვადი ხდება. საჭიროების შემთხვევაში სორციელდება გამოსაკვლევი ზედაპირის გადაღება ულტრაიისფერ სხივებში. ამისათვის გამოიყენება ჩვეულებრივი ფოტოაპარატი, გადასაღები ობიექტი უნდა განათდეს ისეთი სხივებით, რომლებიც უხვად შეიცავენ ულტრაიისფერ სხივებს. კერძოდ, ვერცხლისწყალოვანი-კვარცხული ნათურით. ფოტოაპარატის ობიექტივს უნდა გაუკეთდეს იისფერი შუქფილტრი და ასეთ პირობებში ხდება გადაღება.

ინფრაწითელი სხივები წარმოადგენს უხილავ სხივებს, რომელიც, ერთი მხრივ, ესაზღვრება ხილვად წითელ სხივებს, ხოლო, მეორე მხრივ, უხილავ რადიოტალღებს.

ინფრაწითელი სხივები გამოიყენება კრიმინალისტიკური ობიექტების გამოკვლევისა და მათი ფოტოგრაფირების მიზნით. ამ სხივების თვისებას ის წარმოადგენს, რომ სხვადასხვაგვარად შთაინთქმება და აირეკლება გამოსაკვლევი ზედაპირიდან. მაგალითად, ინფრაწითელ სხივებს შთანთქავს (არ ატარებს) სტამბური საღებავი, ტუში, მური, გრაფიტი. ამ სხივებისათვის დაბრკოლებას არ წარმოადგენს და გაჭოლავს ისეთ საგნებს, როგორიცაა: ქაღალდი, მუყაო, იისფერი მელნის შტრიხები.

ინფრაწითელი სხივების ნათურის ან ელექტროობიექტური გარდაქმნელის აპარატის გამოყენებით ხდება გამოსაკვლევი ობიექტის ინფრაწითელ სხივებში შესწავლა, რომელიც წარმოქმნის ლუმინესცენციას (ნათებას) და საშუალებას გვაძლევს გამოსაკვლევი ზედაპირიდან გამოვეყო სხვადასხვა სახის ლაქები, ჭკარტლი, ღვთის ნაწილაკები და ა.შ. ინფრაწითელი სხივები გამოიყენება აგრეთვე დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის დროს ამოშლის ნიშნების, დაფარული ტექსტის გამოვლენების მიზნით. მაგალითად, თუ გამოსაკვლევი ტექსტი შესრულებულია შავი მელნით ან ტუშით და შემდგომში მას გადასხმული აქვს სხვა ფერის მელანი ან საღებავი, ტექსტის დადგენა

და წავითხზა ადვილად შეიძლება იმ შემთხვევაში, თუ ამ დოკუმენტს გადავიღებთ ინფრარითულ სხივებში. ინფრარითული სხივები შთანთქმავს შავ მელანს და სხვა საღებავს კი გააუფერულებს.

ინფრარითულ სხივებში ფოტოგრაფიული გადაღებისათვის დაცული უნდა იყოს შემდეგი პირობები. ფოტოაპარატის ობიექტივს უნდა გაუკეთდეს წითელი შუქვილტრი და შერჩეული იყოს ისეთი ნეგატიური მასალა, რომელიც მგრძნობიარეა წითელი სხივების მიმართ — „ინფრაქრომი“.

რენტგენის სხივები უხილავია, მათ, ერთი მხრივ, ესაზღვრება ულტრაიისფერი სხივები, ხოლო, მეორე მხრივ, გამა-სხივება. რენტგენის სხივების ძირითად თვისებას წარმოადგენს მისი გამჭოლუნარიანობა. ამ სხივებისათვის დაბრკოლებას არ წარმოადგენს ადამიანის ან ცხოველის სხეული, ქალაქი ან მუყაო, ხელჩანთა ან ჩემოდანი და ა.შ., ცალკეულ შემთხვევაში კი — ლითონის თხელი ფირფიტაც.

კრიმინალისტიკური ობიექტების გამოკვლევის დროს, აგრეთვე ოპერატიულ-სამძებრო მიზნებისათვის გამოიყენება რენტგენის სხივების აღნიშნული თვისებები იმის დასადგენად, რომ არ არის გადაძლიერებული ძვირფასი ფერადი ლითონები ან იარაღი მკვლელობის ბრძანის, ადამიანის ტანისამოსში ან სხეულში, ხომ არ არის ლუქის მთლიანობა დარღვეული და ა.შ. რენტგენის სხივებზე უფრო მეტი გამჭოლუნარიანობა აქვს გამა-სხივებს და იგი გამოიყენება გამოსაკვლევი ობიექტების შინაგანი სტრუქტურის შესასწავლად. კრიმინალისტიკურ გამოკვლევათა დროს გამოიყენება აგრეთვე ბეტა-სხივები, რომლებიც აგრეთვე ხასიათდება დიდი გამჭოლუნარიანობით. ბეტა-სხივები გამოიყენება გამოსაკვლევი ობიექტის (ქალაქის, მუყაოს, ქსოვილების) შინაგანი და გარეგანი სტრუქტურის შესწავლის მიზნით.

რენტგენის სხივების მეშვეობით ხდება გამოსაკვლევი ობიექტის უშუალო შესწავლა და დაკვირვება, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, რენტგენის სხივებში გადაღება, რაც გვაძლევს ჩრდილოვან გამოსახულებას.

სპექტრალური ანალიზი, როგორც გამოკვლევის ფიზიკური მეთოდი, გამოიყენება კრიმინალისტიკურ გამოკვლევათა დროს ნივთიერების, საღებავის, ლითონების, ლითონის ფხვნილის, საფანტის, დენთის ქიმიური შემადგენლობის განსაზღვრისათვის. სპექტრალური ანალიზი საშუალებას გვაძლევს სპექტრის შესწავლის საფუძველზე დაეადგინოთ გამოკვლევი ობიექტის არა მარტო ხარისხობრივი, არამედ რაოდენობრივი შემადგენლობა.

კრიმინალისტიკური გამოკვლევის დროს ძირითადად გამოიყენება ემისიური სპექტრალური ანალიზი, რომლისაც საფუძვლად უდევს ის პრინციპი, რომ სხვადასხვა ობიექტი გამოყოფს სხვადასხვა სახის სინათლის ენერგიის სპექტრს, ან აბსორბირებული სპექტრალური ანალიზი, რომლისაც საფუძ-

ლად უდევს ის პრინციპი, რომ სხვადასხვა სახის ობიექტი სხვადასხვაანაირად შთანთქმავს სინათლის ენერგიის სპექტრს.

ემისიური სპექტრალური ანალიზისათვის სპეციალურ ხელსაწყოში — სპექტროსკოპში მოათავსებენ გამოსაკვლევი ობიექტს ან მის ნაწილს, რომელიც დიდი ტემპერატურის ზეგავლენით გადადის გაზისმაგვარ (ორთქლისებურ) მდგომარეობაში და იწყებს შუქფრქვევას (ნათებას). პრიზმაში მოხვედრილი სინათლე იშლება სპექტრად (წარმოიქმნება სხვადასხვა ინტენსივობის ზაზები). ამ სპექტრის ახსნის მიზნით გამოიყენება საცნობარო მასალა, რომლის მიხედვითაც ადვილად გამოსაკვლევი ობიექტის შემადგენლობას.

აბსორბირებული ანალიზის დროს გამოსაკვლევი ობიექტი ან მისი ნაწილი სპექტრომეტრის მეშვეობით დასხივდება. გამოსაკვლევი ობიექტი სხივებს სხვადასხვა ზომით შთანთქმავს. სხივები, რომელიც მოხვდება სპექტრომეტრის საანალიზო განყოფილებაში, წარმოშობს სხვადასხვა სპექტრს. შემდგომში საცნობარო მასალის გამოყენებით ხდება სპექტრის ახსნა და გამოსაკვლევი ობიექტის შემადგენლობის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი განსაზღვრა. აბსორბირებული ანალიზის მეთოდის გამოყენებით, როგორც წესი, დგინდება სითხეების, ლაქსაღებავების, ნავთობპროდუქტების, ზეთების, შხამქიმიკატებისა და სხვა ნივთიერებათა შემადგენლობა.

დოკუმენტის ტექნიკური გამოკვლევის დროს გამოიყენება ევრეთ წოდებული კონტაქტურ-დიფუზიური მეთოდი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გამოვამჯავროთ ქიმიური ამოშლის შედეგად უხილავი ან ცუდადხილვადი შტრიხები ან სხვა სითხით დაფარული ტექსტი. ამ მეთოდის არსი იმაში გამოიხატება, რომ ფოტოქალაქი, ფოტოფირს ან ფოტოფირფიტას ასეველებენ გამოზდილ წყალში (წითელი შუქით განათებულ ოთახში), რის შემდეგ ექულისის მხრიდან დაადებენ გამოსაკვლევი დოკუმენტს. ფოტოქალაქის ექულისა შედის რეაქციაში გამოსაკვლევი დოკუმენტის ზედაპირზე არსებულ საღებავთან (მელნის შტრიხები). ფოტოქალაქის გამოშლანების, ფიქსირებისა და გარეცხვის შემდეგ მის ზედაპირზე შესაძლებელია ნათლად გამოისახოს ცუდადხილვადი შტრიხები და ასოები.

ნივთმტკიცებაზე ლითონის შეხებისა და მისი კვალის დადგენის მიზნით კრიმინალისტიკაში გამოიყენება ევრეთ წოდებული ელექტროგრაფიული მეთოდი. ამ მეთოდის გამოყენების ტექნიკა იმაში გამოიხატება, რომ ნივთმტკიცებას ასეველებენ სპეციალურ ელექტროდნამტარ სითხეში და გამოსაკვლევი ზედაპირზე აფარებენ სპეციალური რეაქტივით დამუშავებულ ქალაქს. გამოსაკვლევი ზედაპირისა და ქალაქის მოათავსებენ ალუზინის ფირფიტებს შორის, დაწნხვავენ მას და შეუერთებენ მცირე

ძაბვის დენს. ქაღალდის გარკვეული რეაქტივებით დამუშავების შემდეგ მასზე ღვინდება ლითონის კვალი და შეიძლება განისაზღვროს კიდევ ლითონის სახეც.

დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის დროს გამოიყენება სხვადასხვა სახის ქიმიური რეაქტივები, რომელთა მიხედვითაც შეგვიძლია განვსაზღვროთ მელნის, საღებავისა და სხვა ნივთიერებათა ქიმიური შემადგენლობა. გამოსაკვლევ ნივთიერებათა შემადგენლობის ანალიზისათვის კრიმინალისტიკაში გამოიყენება ქრომატოგრაფიული მეთოდი. ამ მეთოდს შედარებით ხშირად იყენებენ ნაწილობრივ დუქტების, ლაქსაღებავების შემადგენლობის დადგენისათვის.

კრიმინალისტიკურ გამოკვლევას დროს აღნიშნული და სხვა მეთოდების გამოყენების დეტალური აღწერა სცილდება სახელმძღვანელოს ფარგლებს.

§5. სამეცნიერო-ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების პროცესულური გაფორმება

სათანადო პროცესულურ გაფორმებას საჭიროებს სამეცნიერო-ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს, საგამომიებო მოქმედების ჩატარების პროცესში, აგრეთვე საექსპერტო გამოკვლევის შედეგად.

საპროცესო კანონით პირდაპირ რეგლამენტირებული არ არის ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელების დროს სამეცნიერო-ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების პროცესულური საკითხი, მაგრამ ამ საკითხს განსაზღვრავს კანონი ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის შესახებ, მიღებული 1999 წლის 30 აპრილს. ამავე დროს, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის წესები, რასაც პროცესულური კანონი ადგენს საგამომიებო მოქმედებათა განხორციელების დროს სამეცნიერო-ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების პროცესულური გაფორმებისათვის.

თუ, მაგალითად, ოპერატიული მიზნებისათვის გამოყენებული იყო მაგნიტოფონის ფირზე ხმის ჩაწერა, ამ ოპერატიული მოქმედების ჩატარების შედეგად უნდა შედგეს ოქმი, სადაც აღინიშნება: როდის და ვის მიერ იყო გამოყენებული მაგნიტოფონი, სად და რა პირობებში იყო იგი გამოყენებული, როდის დაიწყო და დამთავრდა ხმის ჩაწერა, კონკრეტულად ვინ აწარმოებდა ხმის ჩაწერას, როგორი იყო მაგნიტოფონის ტექნიკური მონაცემები. ოპერატიული ღონისძიების განხორციელების შემდეგ მოსმნილ უნდა იქნეს ფონოგრამა და მისი ძირითადი მონაცემები გადატანილ უნდა იქნეს წერილობით ოქმში. ოქმს ხელს აწერს ყველა ის პირი, ვინც მონაწილე

ობდა ოპერატიული ღონისძიების განხორციელებაში. თვით ფონოგრამა უნდა მოთავსდეს ყუთში და დაერთოს ოქმს. ყუთს უნდა გაუკეთდეს წარწერა, თუ სად, როდის და ვის მიერ იყო გამოყენებული ხმის ჩაწერა, რაც უნდა დადასტურდეს ოპერატიული ჯგუფის წევრთა ხელმოწერით.

თანამედროვე პირობებში სულ უფრო ხშირად გვხვდება ვიდეოაპარატურის, მაგნიტოფონისა და კინოგადაღების შემთხვევები ოპერატიული მიზნებისათვის, ამიტომ ამ ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების პროცესულური გაფორმების საკითხებს მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს.

საგამომიებო მოქმედებათა შესრულების დროს ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების შესახებ საგამომიებო მოქმედების ოქმში (მუხლი 287-ე) უნდა მიეთითოს: ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების თარიღი; ადგილი; მისი დაწყებისა და დამთავრების დრო; ვინ გამოიყენა იგი — გამომიებელმა თუ სპეციალისტმა (მათი გვარისა და თანამდებობის მითითებით); კონკრეტული ტექნიკური საშუალების დასახელება; მისი გამოყენების წესი და პირობები; იმ ობიექტების დასახელება, რომელთა მიმართ იყო გამოყენებული ტექნიკური საშუალება; მიღებული შედეგები და ცნობა, რომ ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენების შესახებ წინასწარ იყენებოდა გაფორმებული საგამომიებო მოქმედებაში მონაწილე პირები.

მაგალითად, თუ შემთხვევის ადგილის დათვალიერების დროს ადგილი ჰქონდა ფოტოგადაღებას, ზემოთ აღნიშნული მონაცემების გარდა, ოქმში უნდა მიეთითოს ფოტოაპარატის ტექნიკური დახასიათება, ფირის მგერძობიარობა, ექსპოზიციის შესახებ, რა ადგილიდან წარმოებდა გადაღება, რა იყო და რამდენჯერ იყო გადაღებული, როგორი სახის განათება იყო — ხელოვნური თუ ბუნებრივი, რა სახის გადაღებას ჰქონდა ადგილი (სათრეკტაციო, მიმოხილვითი, საკვანძო, დეტალური და ა.შ.).

საგამომიებო მოქმედების ოქმს ყველა შემთხვევაში უნდა დაერთოს ფოტოგრაფიული ნეგატივები და სურათები, კინოფირი, დიაპოზიტივები, ფონოგრამები, გეგმები, სქემები, კვალის ტვიფრები და ანაბეჭდები. ყოველივე ის, რაც ერთგვარ საგამომიებო მოქმედების ოქმს, უნდა აღიწეროს ამ პროცესულურ დოკუმენტში, ხოლო ფოტოსურათებს უკეთდება განმარტებითი წარწერები. ყოველ ამოღებულ ტვიფრს, ანაბეჭდს, ფონოგრამას და ა.შ. უკეთდება წარწერა, სად და როდის იყო იგი დამზადებული. ამ ცნობას ხელს აწერენ გამომიებელი, დამსწრეები, რაც დასტურდება გამომიებლის მიერ ბეჭდის დასმით. წარწერა კეთდება მკვერივ ქაღალდზე ან მუყაოზე, რაც უნდა მივაშავროთ ტვიფრს, ანაბეჭდს ან იგი კეთდება იმ კოლოფის ზედაპირზე, სადაც ინახება ფონოგრამა, კინოფირი და ა.შ.

საგამომიებო ოქმის დანართი შეადგენს ოქმის განუყოფელ ნაწილს და მას ოქმთან ერთად აქვს მტკიცებულების მნიშვნელობა.

გარკვეულ პროცესუალურ გაფორმებას საჭიროებს აგრეთვე საექსპერტო გამოკვლევის პროცესში გამოყენებული სამეცნიერო-ტექნიკური საშუალებები. კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების დროს გამოიყენება სხვადასხვა სამეცნიერო-ტექნიკური საშუალება, მარტივი ხელსაწყოები და რთული აპარატურა. ყოველი ტექნიკური საშუალების გამოყენების შესახებ ექსპერტმა თავის დასკვნაში უნდა მიუთითოს: რა სახის ტექნიკური საშუალება გამოიყენა; რომელი ობიექტის შესწავლის დროს და რა მიზნით იყო იგი გამოყენებული; რა კონკრეტული შედეგი იქნა მიღებული. იმ შემთხვევაში, როდესაც ფოტოგრაფირებას ჰქონდა ადგილი, ექსპერტის დასკვნაში უნდა მიეთითოს: რა სახის აპარატი გამოიყენა; რა პირობებში იყო იგი გამოყენებული (განათება, ნეგატიური მასალა, შუქფილტრი, ექსპოზიცია და ა.შ.), რა სახის ფოტოგადაღებას ჰქონდა ადგილი (საპროექციო, გამჭოლ შუქზე, დახრილ შუქზე, მიკროგადაღება და ა.შ.) და რა შედეგი იქნა მიღებული.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ხდება ექსპერტის დასკვნის ილუსტრირება, ფოტოტაბულაზე მოთავსებულ ყველა სურათს უკეთდება განმარტებითი წარწერები, ისრებით ნაჩვენები უნდა იყოს ზოგად და კერძო ნიშნთა დამთხვევა ან სხვაობა. ყოველივე ეს უნდა დაუკავშირდეს ექსპერტის დასკვნას, ე.ი. ექსპერტის დასკვნაში უნდა აღინიშნოს თუ რა არის გამოხატული საილუსტრაციო ფოტოსურათზე; ზოგადი და კერძო ნიშნების რა დამთხვევებსა და სხვაობას აქვს ადგილი; მითითებული უნდა იყოს ფოტოილუსტრაციის ნომერი (მაგალითად, მასრის საერთო ზედის ფოტოსურათი მოთავსებულია ფოტოტაბულაზე, ფოტოტაბულას ხელს აწერს ექსპერტი, ხოლო საილუსტრაციო მასალას უკეთდება საექსპერტო დაწესებულების შტამპის ანაბეჭდი). ექსპერტის დასკვნა და მისი დანართი ერთობლივად განიხილება, როგორც მტკიცებულების დამოუკიდებელი სახე.

თავი VIII

კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია

§1. კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის არსი

ობერატიულ-სამძებრო სამსახურის, საგამოძებო ორგანოების, სასამართლო და საექსპერტო დაწესებულებების პრაქტიკაში წარმატებით გამოიყენება ზოგადი ფოტოგრაფია ადგილმდებარეობის, კვალით, ნივთიერ მტკიცებულებათა ფიქსირებისა და გამოკვლევის პროცესში. ზოგადი ფოტოგრაფიის, კინოგადაღებისა და ვიდეოპარატურისათვის დამასასაბუთებელი ისეთი ნიშნები, როგორიცაა: გამოსახულების მიღების სისწრაფე, გამოსახულების სიზუსტე; ფერების გადმოცემის უნარი (ფერადი ფოტოგრაფია); გამოსახული ობიექტების ზომების განსაზღვრა (მასშტაბური გადაღება); მოძრაობისა და ხმის ასახვა, აღნიშნულის მიუხედავად, ზოგად ფოტოგრაფიას არ შეუძლია დააკმაყოფილოს კრიმინალისტიკური პრაქტიკის მოთხოვნები და ყოველთვის ასახოს ის, რაც ხელს უწყობს ჭეშმარიტების დადგენას.

აღნიშნული გარემოების გამო, საჭირო გახდა კრიმინალისტიკური ტექნიკის ისეთი დარგის შემუშავება, რომელიც დააკმაყოფილებდა საგამოძებო, სასამართლო და საექსპერტო პრაქტიკის მოთხოვნებს. ამ დარგის სახით ჩამოყალიბდა კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია. იყენებს რა ზოგადი ფოტოგადაღების მიღწევებს, კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია შეიმუშავებს გადაღებისა და ნივთიერ მტკიცებულებათა გამოკვლევის სპეციალურ მეთოდებს: ამოსაცნობი სურათების დაშვება, გვამის ფოტოგრაფირება, კვალთა გადაღების თავისებურება, ნივთიერ მტკიცებულებათა და ექსპერტიზის ობიექტების უხილავ სხივებში გადაღება, ფერგაყოფისა და კონტრასტულობის შეცვლა, მაკრო და მიკრო გადაღება და ა.შ.¹

კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის გამოყენებას ადგილი აქვს ობერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს, საგამოძებო ორგანოების პრაქტიკაში, სასამართლოში საქმის განხილვის პროცესში გადაღებული მასალის ილუსტრაციის მიზნით და კრიმინალისტიკური გამოკვლევის დროს. სასამართლო ფოტოგრაფიის (მათ შორის კინო და ვიდეოგადაღების) სუბიექტებს მიეკუთვნება: ობერატიული მუშაი, გამოძიებელი, სპეციალისტი, სასამართლო და ექსპერტი.

კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის ორი ძირითადი დარგი არსებობს:

¹ კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის დარგ ეწოდებოდა „სასამართლო ფოტოგრაფიას“. ტერმინი „კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია“ შემოღებულ იქნა 1996 წ. აბ. Криминалистика, М., 1996, с. 178;

საგამოძიებო ფოტოგრაფია და საექსპერტო-კვლევითი ფოტოგრაფია. პირველი მათგანი გამოიყენება ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს და საგამოძიებო პრაქტიკაში, მეორე კი — ექსპერტიზის ჩატარების დროს. აქვე აღსანიშნავია, რომ კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის ასეთ დაყოფას პირობითი ხასიათი აქვს, რადგან საგამოძიებო ფოტოგრაფიის მეთოდები შეიძლება გამოიყენოს ექსპერტმა გამოკვლევის პროცესში და პირიქით. მაგალითად, უხილავ სხივებში გადაღება შეიძლება აწარმოოს ოპერატიულმა მუშაკმა და გამოძიებელმა.

კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის მეთოდები იყოფა ორ სახედ — დამაფიქსირებელი და კვლევითი. დამაფიქსირებელი ფოტო, კინო და ვიდეოგადაღება ძირითადად წარმოებს ხილვადი სხივებისა და გარემოებათა ფიქსირების მიზნით. ამ სახეს მიეკუთვნება პანორამული, განზომილებითი, რეპროდუქციული, დედექტური, ამოსაცნობი, რეფლექსური გადაღება. კვლევითი ფოტოგრაფიული მეთოდების გამოყენება წარმოებს, ძირითადად, საექსპერტო გამოკვლევის პროცესში და მის სახეებს მიეკუთვნება მაკრო და მიკროგადაღება, ფერგაყოფითი და კონტრასტულობის შეცვლის მიზნით ფოტოგადაღება, უხილავ სხივებში გადაღება.

საგამოძიებო ფოტოგრაფიის გამოყენების ცალკეულ სახეებს მიეკუთვნება ოპერატიულ და საგამოძიებო მოქმედებათა დროს წარმოებული ფოტო, კინო და ვიდეოგადაღება. მაგალითად: შემთხვევის ადგილის გადაღება, საგამოძიებო ექსპერტიზის ჩატარების პროცესის გადაღება, ჩხრეკისა და ამოღების შედეგების ფიქსირება, ამოცნობის, შემოწმების, დაპირისპირების, დოკუმენტების გადაღება, ამოსაცნობი ფოტოსურათების დამზადება, გეამის გადაღება და ა.შ. საგამოძიებო ფოტოგრაფირების კერძო სახეებს მიეკუთვნება: საორიენტაციო, მიმოხილვითი, საკვანძო და დეტალური გადაღება.

საგამოძიებო-საექსპერტო პრაქტიკაში გამოიყენება სხვადასხვა გადასაღები აპარატები: მცირეფორმატიანი (16-35 მმ), საშუალოფორმატიანი (61-66 მმ), დიდფორმატიანი (9X12 სმ), სტერეოგადაღებისათვის, მიკროგადაღებისათვის და სხვა სპეციალური აპარატები, მაგალითად, ტყვიის გარსის გადაღებისათვის. კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის გამოყენება, სპეციალური ცოდნის გარდა, მოითხოვს აგრეთვე ზოგადი ფოტოგრაფიის გამოყენების, ნეგატიური და პოზიტიური პროცესების ცოდნასაც, მაგრამ ამ საკითხების შესწავლა სცილდება კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელოს ფარგლებს და მას ყურადღება უნდა დაეთმოს პრაქტიკულ-ლაბორატორიულ სამუშაოთა შესრულების დროს.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე აღსანიშნავია, რომ კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია არის კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგი, რომელიც შეიმუშავებს ზოგადი და სპეციალური ფოტოგრაფირებ-

ის, კინო და ვიდეოგადაღების ხერხებს, საშუალებებსა და მეთოდებს: ნივთიერ მტკიცებულებათა აღმოჩენის, დამაგრების, გამოკვლევის, ოპერატიულ-სამძებრო და საგამოძიებო მოქმედებათა პროცესის ფიქსირების მიზნით დანაშაულის გახსნის, გამოძიებისა და საქმის სასამართლოში განხილვის დროს საქმეზე კვლამარტების დასადგენად.

§2. საგამოძიებო ფოტოგრაფიის სახეები

საგამოძიებო ფოტოგრაფია, როგორც წესი, გამოიყენება მომკვლევის, გამოძიებლის, ოპერატიული მუშაკის მიერ საგამოძიებო მოქმედებათა და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების დროს. ამ სახით გადაღების ობიექტები ძალზე მრავალფეროვანია: შენობა, ადგილმდებარეობა, ადამიანი, ცხოველი, გეამი, საგნები, ნივთები, ფასეულობა, დოკუმენტები, კვალი, ანაბეჭდები, გეგმები, სქემები, ტექსტები და ა.შ.

საგამოძიებო ფოტოგრაფიის გაერცელებულ სახეებს მიეკუთვნება: რეპროდუქციული, რეფლექსური, დედექტური, განზომილებითი, ამოსაცნობი, პანორამული ფოტოგადაღება.

რეპროდუქციული ფოტოგადაღება საგამოძიებო ფოტოგრაფიის ყველაზე მარტივი სახეა. იგი გამოიყენება ისეთი საგნების გადასაღებად, რომლებიც ხასიათდება გლუვი (მრტყელი) ზედაპირით, მათ შორის: გეგმების, სქემების, ნაწატების, ტექსტების, დოკუმენტების, თითის ანაბეჭდების გადასაღებად. ამ სახის გადაღების შედეგად შეიძლება შევამციროთ, გავადიდოთ ან თავისივე ზომებით გადავიღოთ საჭირო ობიექტები. რეპროდუქციული გადაღება შეიძლება მოხდეს როგორც პორტატული, ისე სტაციონალური ფოტოაპარატის მეშვეობით. გადაღების პროცესში ფოტოაპარატი მგერდება სადგამზე (შტატეზე), რაც უზრუნველყოფს გადასაღები ობიექტის უძრავ მდგომარეობაში ფიქსირებას. რეპროდუქციული ფოტოგადაღება შეიძლება მოხდეს როგორც პორიზონტალურ, ისე ვერტიკალურ მდგომარეობაში. ძირითადი მოთხოვნა ამ შემთხვევაში იმაში გამოიხატება, რომ ფოტოაპარატი და გადასაღები ობიექტი ერთმანეთის მიმართ პარალელურ მდგომარეობაში მოთავსდეს და არა დახრილი კუთხით, ხოლო გადასაღები ობიექტის ზედაპირი თანაბრად უნდა იყოს განათებული (ბუნებრივი ან ხელოვნური წესით). იმისათვის, რომ დოკუმენტები, ტექსტები, თითის ანაბეჭდები კარგად გამოისახოს, ფოტოგადაღება და პოზიტივის დამზადება უნდა მოხდეს კონტრასტული ფოტოსაბაზის გამოყენებით.

რეფლექსური გადაღება რეპროდუქციული ფოტოგადაღების ერთერთი სახეა, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ იგი ხდება ფოტოაპარატის გამოყენების გარეშე. რეფლექსური გადაღება გამოიყენება დოკუმენტების,

სქემების, გეგმების, ტექსტების პირის დამზადების მიზნით და ძირითადად იმ შემთხვევაში, როდესაც გადასაღები ობიექტი შეუთვრელი გამოსახელებისაა. ამ წესით დამზადებული ფოტოსურათი შედარებით უფრო ცუდი ხარისხისაა და ნაკლებად კონტრასტულია, ვიდრე რეპროდუცირებული ფოტოგადაღების დროს.

რეფლექსური გადაღებისათვის საჭიროა დაცულ იქნეს შემდეგი წესები: ა) გამოყენებულ იქნეს რეფლექსური ან დიდი კონტრასტულობის ფოტოქაღალდი; ბ) გადაღება ხდება ნახევრად დაბნელებულ ოთახში, წითელი ან ყვითელი შუქის გამოყენებით; გ) გადასაღები დოკუმენტი უნდა მოთავსდეს მკეროვ და გლუვ ზედაპირზე; დ) გადასაღებ დოკუმენტზე რეფლექსური ფოტოქაღალდი თავსდება ეზულის მხრიდან და მასზე გამჭვირვალე მინა იმ მიზნით იდება, რომ ფოტოქაღალდი მკეროვად და თანაბრად შეეხოვს გადასაღებ ობიექტს; ე) გადასაღები ობიექტი მინის მხრიდან თანაბრად უნდა განათდეს გარკვეული დროის მანძილზე, რის შედეგადაც რეფლექსური ფოტოქაღალდზე აღიბეჭდება ობიექტის ნეგატიური გამოსახულება; ვ) რეფლექსურ ქაღალდზე არსებული ნეგატივიდან ჩვეულებრივი წესით მიიღება პოზიტიური გამოსახულება.

აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე პირობებში კრიმინალისტიკურ პრაქტიკაში რეფლექსური გადაღება იშვიათია, უფრო ხშირად გამოიყენება გასამრავლებელი ტექნიკური საშუალებები (ქსეროქსი და ა.შ.).

დედექტური ფოტოგადაღება ჩვეულებრივ წარმოებს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების განხორციელების დროს, დანაშაულის შემთხვევისა და დანაშაულის ჩამდენ პირთა ფიქსირების მიზნით. ამ სახის ფოტოგადაღებისათვის დამახასიათებელია ის, რომ გადაღების პროცესი შეუმჩნეველია. ამ მიზნით გამოიყენება პორტატული ფოტოაპარატები შენიღბული ობიექტებით.

განზომილებითი ფოტოგადაღება გამოიყენება იმ მიზნით, რომ დადგინდეს და განისაზღვროს გადაღებული ობიექტის ზომები (სიგრძე, სიგანე) და მათი მდგომარეობის სიღრმე. ამ სახის გადაღებისათვის იხმარება როგორც პორტატული ფოტოაპარატი, ისე სტაციონალური. რაც უფრო დიდია აპარატის მთავარი საფოკუსო მანძილი, მით უფრო დიდი გამოსახულების მიღება შეიძლება და პირიქით — რაც უფრო მოცდლებულია ფოტოაპარატი გადასაღები ობიექტიდან, მით უფრო მცირეა გადაღებული ობიექტის მასშტაბი. განზომილებითი ფოტოგადაღება ხდება როგორც ფოტოაპარატის სადგამზე დამატებით, ისე მისი ხელში დაკავებით.

კრიმინალისტიკურ პრაქტიკაში გამოიყენება განზომილებითი ფოტოგრაფიის ორი სახე: მასშტაბური და მეტრული. ძირითადი მათგანია მასშტაბური ფოტოგადაღება.

იძისათვის, რომ გაწარმოოთ მასშტაბური ფოტოგადაღება, დაცულ უნდა იქნეს შემდეგი წესები: გადასაღები ობიექტის გვერდით (კვალი, დოკუმენტი, ანაბეჭდი) თავსდება მასშტაბი (მილიმეტრებად ან სანტიმეტრებად დაყოფილი სახაზავი, რულეტკა, რბილი მეტრი). გადასაღები ობიექტის გვერდით ისე უნდა მოთავსდეს, რომ არ დაფაროს იგი. მასშტაბი და გადასაღები ობიექტი ერთ დონეზე უნდა მდებარეობდეს. ფოტოგადაღების შედეგად ფირზე გადასაღებ ობიექტთან ერთად უნდა აღიბეჭდოს მასშტაბიც. რამდენადაც წინასწარ ცნობილია მასშტაბის ზომები, ყველა შემთხვევაში ადვილი დასადგენია გადაღებული ობიექტის სიგრძისა და სიგანის ზომები. თუ ერთდროულად გადაღებული უნდა იყოს რამდენიმე ობიექტი, თითოეულის გვერდით თავსდება ცალკე მასშტაბი.

მეტრული ფოტოგადაღება პრაქტიკაში ძალზე იშვიათად გამოიყენება. ამ სახის ფოტოგადაღება გამოიხატება იმაში, რომ ფოტოაპარატის ობიექტივის ქვემოთ იატაკზე ან მიწაზე მოათავსებენ სიღრმის მასშტაბს (ლენტი ან მკვრივი ქაღალდი), რომელიც დაყოფილია ფოტოაპარატის მთავარი საფოკუსო მანძილის მიხედვით შავ და თეთრ დანაყოფებად (თითოეული დანაყოფი უდრის ერთ მთავარ საფოკუსო მანძილს). პორტატული ფოტოაპარატისათვის, როგორც წესი, მთავარი საფოკუსო მანძილია 5 სმ, ე.ი. ამ შემთხვევაში თითოეული დანაყოფის სიგრძე უდრის 5 სმ. სიღრმის მასშტაბს ათავსებენ გადასაღები ობიექტის სიღრმეში ფოტოაპარატის ვერტიკალურად. გადაღება ხდება სიღრმის მასშტაბთან ერთად, რის შედეგადაც შეიძლება განისაზღვროს გადაღებული ობიექტების მდგომარეობის სიღრმის ზომებიც².

ამოსაცნობი (სიგნალეტიკური) ფოტოგადაღება. ამ სახის ფოტოგადაღება გამოიყენება სხვადასხვა მიზნით: პირის სისხლის სამართლის რეგისტრაციაში გატარების დროს, მისი დაძვინისათვის, ამოცნობისათვის, კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩასატარებლად, გვამის ამოცნობისათვის, ასევე ცხოველთა და საგანთა (ფასეულობათა) ამოცნობისათვის.

ამოსაცნობი ფოტოსურათების მთავარი დანიშნულებაა ის, რომ ზუსტად და ობიექტურად ასახოს გადასაღები ობიექტის ის ნიშან-თვისება, რომელთა მიხედვით შეიძლება ფოტოგრაფირებული პირის, გვამის, ცხოველის ამოცნობა.

ამოსაცნობი ფოტოგადაღების დროს დაცულ უნდა იქნეს კრიმინალისტიკურ თეორიაში შემუშავებული და პრაქტიკით შემოწმებული ისეთი წესები, რომლებიც უზრუნველყოფენ გადასაღები პირის ხარისხო-

² აღსანიშნავია, რომ ბოლო წლებში გამოცემულ კრიმინალისტიკის სახელმწიფოებრივ მეტრულ ფოტოგადაღება არ არის განხილული. ამ საკითხზე დაწერილებით იხ. მაგალითად, Криминалистика (учебник), М., 1996, под ред. проф. Н.П. Яблокова.

კან და ობიექტურ გამოსახულებას. ამ წესებს მიეკუთვნება შემდეგი:

ა) ყველა შემთხვევაში უნდა იყოს გადაღებული პირის ანფასი და პროფილი, მარჯვენა პროფილი, თავის 3/4-ით შემობრუნებით. მარცხენა პროფილი გადაიღება, თუ არსებობს განსაკუთრებული ნიშნები (ხალი, სახის დამაზინველა, ჭრილობა, სვირინგი და ა.შ.). ამავე მიზეზით გადაიღება პიროვნება ამღვარი და მისი სახის ცალკეული ნაწილებიც (ყური, კისერი და ა.შ.). საჭიროების შემთხვევაში გადაიღება აგრეთვე პიროვნება თავსახურითა და სათვალეებით.

ბ) ამოსაცნობი სურათი იღება მასშტაბით 1:7, ე.ი. პიროვნების სახის გამოსახულება უნდა შემცირდეს შეიდეგურ, ამ მიზნის მიღწევისათვის საჭიროა, რომ ფოტოაპარატი მოთავსდეს რვა მისვარ საფოკუსო მანძილზე. თუ გადაღება ხდება მცირეფორმატიანი ფოტოაპარატით, იგი უნდა დამაგრდეს სადგამზე და მოხდეს მასშტაბური გადაღება. ე.ი. ადამიანის გულმკერდზე მოთავსდეს მასშტაბი და სურათის დაბეჭდვის დროს გადაიღეს მასშტაბით 1:7-ზე.

გ) გადასაღებ პირს სახე უნდა ეჭიროს სწორ, გერტიკალურ მდგომარეობაში (ამ მდგომარეობის მიღწევა ხდება სპეციალური სკამის გამოყენებით). ფოტოაპარატი უნდა იყოს მოთავსებული სახის დონეზე.

დ) გადაღება შეიძლება როგორც ბუნებრივი, ისე ხელოვნური განათების პირობებში. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში უფრო ძლიერი შუქი უნდა მოთავსდეს ფოტოაპარატის უკან და ზემოთ, ხოლო უფრო სუსტი — აპარატის მარჯვნივ.

გვამის გადაღებას, ზოგ შემთხვევაში, წინ უნდა უსწრებდეს გვამის ტუალეტი (დამაზინებელი სახის აღდგენა ექიმ-სპეციალისტის მიერ). გვამის გადაღება ხდება გერტიკალურ მდგომარეობაში მისი სპეციალური მაგიდაზე მოთავსებით ან სხვა ამოღებულ საგანზე მისი დადებით. გვამის ამოცნობის გაადვილების მიზნით უნდა იყოს გადაღებული მისი ანფასი, მარჯვენა და მარცხენა პროფილი, აგრეთვე ტანის სხვა ნაწილებიც მასზე არსებული ინდივიდუალური და განსაკუთრებული ნიშნების ფიქსირების მიზნით.

პანორამული ფოტოგადაღება გამოიყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც გადასაღები ობიექტი სიდიდის გამო (შენობა, ადგილმდებარეობა, გზა, ლოპე და ა.შ.) ერთი გადაღებით ვერ აისახება. პანორამული გადაღება ხდება გადასაღები ობიექტის ნაწილ-ნაწილად ასახვის გზით, რის შედეგადაც გადაღებული ნაწილები შეერთდება (დამონტაჟდება) და მივიღებთ ერთ მთლიან ფოტოსურათს.

განასხვავებენ პანორამული გადაღების ორ სახეს: წრიული და ხაზოვანი პანორამული გადაღება. წრიული პანორამული გადაღება გამოიყ-

ენება იმ ობიექტების ასახვის მიზნით, რომლებიც დიდი, მრგვალი, ოვალური ან ოთხკუთხაა (შენობა, ეზო, ადგილმდებარეობა). ხაზობრივ პანორამულ გადაღებას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც გადასაღები ობიექტი სიგრძითი მოცულობისაა (ლოპე, კედელი, გზა, მატარებელი, ვეგი, რკინიგზა, ბაქანი).

პანორამული გადაღება ხდება ან სპეციალური აპარატით („ჰორიზონტი“), ანდა ჩვეულებრივი აპარატით ყველა შემთხვევაში აპარატი უნდა დამაგრდეს სადგამზე. ყოველი ახალი გადაღების დროს გადაღებული კადრის 10-15% უნდა განმეორდეს. ეს საჭიროა იმისათვის, რომ ცალკე გადაღებული კადრების დროს არ დარჩეს გადაუღებელი სივრცე. ორჯერ გადაღებული კადრის ნაწილი კი ფოტოსურათების გაერთიანების (მონტაჟის) დროს ჩამოიჭრება.

წრიული პანორამული ფოტოგადაღების დროს სადგამზე დამაგრებული ფოტოაპარატი ყოველი გადაღების შემდეგ უნდა ბრუნდეს გარკვეული გრადუსით მანამ, სანამ აპარატი მთლიანად არ გააკეთებს წრეს. ხაზობრივი პანორამული ფოტოგადაღების შემთხვევაში ყოველი გადაღების შემდეგ ფოტოაპარატი უნდა გადაადგილდეს სწორ წარმოსახვით ხაზზე გარკვეული მანძილით და შემდეგში გადაღება მანამდე ხდება, სანამ არ იქნება ფოტოგრაფირებული გადასაღები ობიექტი მთლიანად.

პანორამული გადაღების დროს დაცულ უნდა იქნეს ის ძირითადი პირობა, რომ ახალი გადაღება მოხდეს ზუსტად იმავე პირობებში, როგორც წინა გადაღება (ერთნაირი ფოტომასალა, ექსპოზიცია, განათება, მასშტაბი და ა.შ.).

§3. საგამოძიებო ფოტოგრაფიის გამოყენება საგამოძიებო მოქმედებათა წარმოების დროს

საგამოძიებო ფოტოგრაფიის გამოყენება, ცალკეულ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს, მიზნად ისახავს ასახოს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების ადგილი როგორც მთლიანად, ისე მისი ცალკეული ფრაგმენტი, დააფიქსიროს საგამოძიებო მოქმედების დროს აღმოჩენილი ნივთიერი მტკიცებულებები, სხვადასხვა სახის კვალი, გვამი, დოკუმენტები და ა.შ.

საგამოძიებო ფოტოგრაფირების შედეგად დამზადებული ფოტოსურათები ნათელ წარმოდგენას უნდა იძლეოდეს არა მარტო შემთხვევის ადგილის ზოგად პარამეტრებზე, არამედ უნდა ასახავდეს მის დეტალებს, იქ აღმოჩენილ საგანთა და კვალთა ნიშან-თვისებებს.

საგამოძიებო ფოტოგრაფია შედარებით ხშირად გამოიყენება შემთხვევის ადგილის დათვალიერებისას და იქ აღმოჩენილ კვალთა და საგანთა ფიქ-

სიბრძნის მიზნით იგი გამოიყენება აგრეთვე ჩხრეკის, ამოცნობის, შემოწმების, საგამოძიებო ექსპერიმენტის, გვამთა და დოკუმენტთა გადასაღებად.

საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს საგამოძიებო ფოტოგრაფიის გამოყენება უნდა მოხდეს: საორიენტაციო, მიმოხილვითი, საკვანძო და დეტალური ფოტოგრაფიების მიზნით.

საორიენტაციო ფოტოგრაფიების დროს ასახული უნდა იყოს შემთხვევის ადგილი მის ირგვლივ არსებული გარემოთი. ასეთ შემთხვევაში, როგორც წესი, გადაღება ხდება რამდენიმე ადგილიდან და მზადდება რამდენიმე ფოტოსურათი. მაგალითად, თუ შემთხვევის ადგილი მეორე სართულზე არსებული ბინაა, გადაღებული უნდა იყოს: ქუჩა სახლთან ერთად, სადარბაზო შესასვლელი, კიბეები მეორე სართულამდე, დერეფანი და ბინაში შესასვლელი კარები. გადაღება ხდება როგორც რეპროდუქციული, ისე პანორამული ფოტოგრაფიების წესით. საორიენტაციო ფოტოგრაფიება საშუალებას გვაძლევს სრული და ნათელი წარმოდგენა ვიქონიოთ შემთხვევის ადგილის გარემოცვაზე.

მიმოხილვითი ფოტოგრაფიების დროს უნდა ასახოს უშუალოდ შემთხვევის ადგილი მის გარშემო არსებული ადგილმდებარეობის გარეშე. ასეთ შემთხვევაში გადაღება ხდება რამდენიმე ადგილიდან, თუ ერთი წერტილიდან გადაღება ვერ ასახავს მთლიანად შემთხვევის ადგილს. შემთხვევის ადგილის თავისებურების გათვალისწინებით შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც წრთული, ისე საზოგადოებრივი პანორამული გადაღება. ამ შემთხვევაში მთავარი ის არის, რომ გადაღებული ფოტოსურათების მეშვეობით ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნას უშუალოდ შემთხვევის ადგილზე.

საკვანძო ფოტოგრაფიების დროს ასახება შემთხვევის ცალკეული ადგილები (კვანძები), კერძოდ ისეთები, სადაც არის ნივთიერი მტკიცებულებები, კვალი, სისხლის ლაქები, გვამი და ა.შ. ცალკეულ კვანძთა გადაღება ხდება ახლომდებარე საგნებთან ერთად. ამ გადაღების მიზანია ნათელი და სრული წარმოდგენა ვიქონიოთ იმ ადგილმდებარეობაზე, სადაც არის დანაშაულის შედეგად დატოვებული კვალი. მაგალითად, თუ იატაკზე აღმოჩენილ იქნა ფეხის ზედაპირული კვალი, იგი უნდა ასახოს მის ირგვლივ მდებარე საგნებთან ერთად. გადაღება ხდება, როგორც წესი, რეპროდუქციული და გამომხატვითი ფოტოგრაფირების მეთოდის გამოყენებით.

დეტალური ფოტოგრაფირების მიზანია ასახოს ცალკეულ კვანძთა, ნივთიერ მტკიცებულებათა თავისებურებანი და მათი ნიშან-თვისებები ახლომდებარე საგნების გარეშე. მაგალითად, გვამზე არსებული ქრიალობა, თითის კვალის ქარგები, ფეხის კვალის ზედაპირი, გატეხის იარაღთა კვალის თავისებურება, სატრანსპორტო საშუალებებზე არსებული დაზიანებების კვალი და ა.შ. დეტალური გადაღება ხდება ყოველთვის

მასშტაბური წესით. ამ გადაღების დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება განათებას, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია კვალთა ინდივიდუალური ნიშან-თვისებების ფიქსირება.

საგამოძიებო მოქმედების (შემთხვევის ადგილი, ჩხრეკა, ამოცნობა, საგამოძიებო ექსპერიმენტი, შემოწმება) გადაღების დროს გამოიყენება საორიენტაციო, მიმოხილვითი, საკვანძო და დეტალური გადაღებები იმ მიზნით, რომ ავსახოთ შენობა, ადგილმდებარეობა, ვითარება, როგორც მთლიანად, ასევე მისი დეტალები.

საგამოძიებო მოქმედების ფოტოგრაფირება ასევე მიზნად ისახავს ვიზუალურ არა მარტო იქ დატოვებულ კვალთა სახეზე, არამედ მის ინდივიდუალურ ნიშან-თვისებებზე, საგამოძიებო მოქმედების ობიექტური და დროული ფიქსირება საშუალებას იძლევა ნათლად წარმოვიდგინოთ დანაშაულის ჩადენის ვითარება და დეტალები, ვიზუალურ დანაშაულის ჩამდენი პირის შესახებ, ავსავთ სწორი და დასაბუთებული საგამოძიებო ვერსიები, შევქმნათ პირობები დანაშაულის სწრაფი გახსნისათვის.

შემთხვევის ადგილისა და სხვა საგამოძიებო მოქმედებათა ფოტოგრაფირება შეუძლია უშუალოდ გამოძიებელს ან სპეციალისტს.

შემთხვევის ადგილის ფიქსირების მიზნით გამოყენებული უნდა იყოს საორიენტაციო, მიმოხილვითი, საკვანძო და დეტალური გადაღება ისე, რომ იქ არსებული საგნები და კვალი იყოს ხელუხლებელი, მხოლოდ გადაღების შემდეგ შეიძლება ცალკეულ ნივთიერ მტკიცებულებათა, კვალთა და სხვა საგნების ხელში აღება, მათი დეტალური დათვალიერებისა და ამოღების მიზნით.

შემთხვევის ადგილზე არსებული საგნები უნდა იყოს ასახული უფრო დიდი მასშტაბით საკვანძო და დეტალური გადაღების დროს. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში აუცილებელია მასშტაბური ფოტოგრაფიება. გადაღება შეიძლება მოხდეს როგორც ბუნებრივი, ისე ხელოვნური განათების პირობებში, მაგრამ განათების შედეგად კარგად უნდა იყოს გამოსახული გადასაღები საგნის ფორმა, ზედაპირის თავისებურება, საქარხნო ნიშნები და ნომერი (თუ ასეთი არსებობს საგანზე). გადაღება ყველა შემთხვევაში უნდა მოხდეს შემთხვევის ადგილზე. შემდგომში კი შეიძლება საგნების გადაღება ვიწრო-მოთ უფრო კარგ ლაბორატორიულ პირობებში.

შემთხვევის ადგილზე არსებული ყველა სახის კვალი (თითის ანაბეჭდები, ფეხის კვალი, გატეხის იარაღთა და სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი) უნდა იყოს ფიქსირებული საკვანძო და დეტალური გადაღების წესების დაცვით. მარტო ამ კვალთა ზოგადი ასახვა მიმოხილვითი ფოტოგრაფიების გამოყენებით არც ერთ შემთხვევაში არ არის საკმარისი. გადაღების დროს დიდი მნიშვნელობა აქვს განათებას. კვალთა განათების შედეგად (ძირითადი და დამატებითი) უნდა გამოჩნდეს კვალისა და მის ზედაპირზე არსებული

ინდივიდუალური ნიშან-თვისებები. საჭიროების შემთხვევაში ფოტოგრაფირების დროს გამოყენებულ უნდა იქნეს შექვილტრები.

თავდაპირველად კვალი ისე უნდა იყოს გადაღებული, როგორც იგი აღმოჩენილ იქნა. შემდგომში დასაშვებია კვალის გასუფთავება (ჩხირების, ფოთილების, ქაღალდის ნაგლეჯების, მტვრისა და ტალახის ჩამოცილება), ხელახლა გადაღება.

შემთხვევის ადგილზე არსებული გვამი უნდა აღიბეჭდოს მიმოხილვითი ფოტოგადაღების წესით, რომ ვიმსჯელოთ მის ადგილსამყოფელზე. შემდგომში კი მისი გადაღება უნდა მოხდეს როგორც საკვანძო, ისე დეტალური გადაღების ხერხის გამოყენებით. გვამი ისე უნდა იყოს ფიქსირებული, როგორც იგი აღმოჩენილ იქნა, რის შემდეგაც შეიძლება მისი გასუფთავება (სისხლის ლაქების ჩამოცილება, მასზე არსებული ზედმეტი საგნების აღება). გასუფთავების შემდეგ გვამი ხელახლა უნდა იყოს ფოტოგრაფირებული.

გვამის გადაღება ხდება შემოდან, შემდგომ ორი ან ოთხი კუთხიდან იმ მიზნით, რომ გვამი იყოს მთლიანად ფიქსირებული და კარგად აისახოს მასზე არსებული საგნები და კვალი. გვამის დეტალური გადაღების დროს უნდა დაფიქსირდეს ჭრილობის სახე, ზომა, მიმართულება, სატრანსპორტო საშუალების გვამზე გადავლის ნიშნები, ჩატეხლობა, მიშველ გვამზე არსებული განსაკუთრებული ნიშნები და ა.შ.

ამოუცნობი გვამის გადაღება წარმოებს ამოსაცნობი ფოტოგადაღების წესების დაცვით. იმ შემთხვევაში, თუ დანაწევრებულ გვამთან გვაქვს საქმე, ცალ-ცალკე უნდა იყოს გადაღებული გვამის ნაწილები მათი აღმოჩენის ადგილზე, ხოლო შემდეგ გვამის ყველა ნაწილის შეერთების საფუძველზე ხდება მისი ხელახალი ფოტოგრაფირება.

ჩხრეკის დროს საგამოძიებო ფოტოგრაფია გამოიყენება გასაჩხრეკი ადგილისა და თვით ჩხრეკის შედეგების ფიქსირების მიზნით. საორიენტაციო და მიმოხილვითი ფოტოგადაღების გარდა, ყველა შემთხვევაში გადაღებულ უნდა იქნეს ის ადგილები, სადაც აღმოჩენილ იქნა საძილეები (კედელში, იატაკში, კარადაში, საწოლში და ა.შ.). საძილეების აღმოჩენის შემთხვევაში უნდა დამზადდეს საკვანძო ფოტოხურათი, სადაც აისახება საძილეები ახლომდებარე საგნებთან ერთად. გარდა ამისა, უნდა იყოს ფიქსირებული საძილეებში აღმოჩენილი ფული, ნივთები, ფასეულობა. გადაღება ხდება მასშტაბური წესით როგორც დღის სინათლეზე, ისე ხელოვნური განათების პირობებში.

ამოცნობის დროს საგამოძიებო ფოტოგრაფია მიზნად ისახავს დაფიქსირების ამოცნობის ადგილი. ამოცნობაში მონაწილე პირები (საგნები, ნივთები, ცხოველები, გვამები, ფოტოხურათები), მათი ურთიერთგანლაგება და ამოც-

ნობის შედეგები, ცოცხალ პირთა გადაღება ხდება ამოსაცნობი ფოტოგრაფირების წესით. საგნებისა და ნივთების — რეპროდუქციული და მასშტაბური ფოტოგრაფირების ხერხების გამოყენებით. იმ შემთხვევაში, თუ ამოცნობა ხდება ფუნქციონალური ნიშნებით (სიარულის, მიმოქცევის თავისებურება), ასეთ შემთხვევაში გამოყენებულ უნდა იქნეს კინო ან ვიდეოგადაღება.

საგამოძიებო ექსპერიმენტის ჩატარებისას უნდა დაფიქსირდეს ექსპერიმენტის ჩატარების ადგილმდებარეობა, მასში მონაწილე პირების ურთიერთგანლაგება, ამ საგამოძიებო მოქმედების შესრულების პირობები. ყოველივე ამის გადაღება წარმოებს ექსპერიმენტის დაწყებამდე საორიენტაციო და მიმოხილვითი ფოტოგრაფირების წესით, ხოლო შემდგომში ფიქსირდება საგამოძიებო ექსპერიმენტის შედეგები (საგნის გატანის შესაძლებლობა გამოგრეულ კედელში, აღამიანის საცავეში შესვლის შესაძლებლობა თხრილის მეშვეობით და ა.შ.).

იმ შემთხვევაში, როდესაც ექსპერიმენტი დაკავშირებულია მოძრაობასთან, გამოიყენება კინო და ვიდეოაპარატურა.

შემთხვევის ადგილზე გაყვანის (ჩვენების ადგილზე შემოწმების) დროსაც გამოიყენებული უნდა იყოს ფოტოგრაფირება. ამ შემთხვევაში სასურველია დაფიქსირდეს ის ადგილი (შენიშვნა, ადგილმდებარეობა), სადაც ჩადენილი იყო დანაშაული, სადაც დაიმარხა გვამი ან გადამალული ფასეულობა და ნივთები. ამ ადგილების ჩვენების დროს კადრში უნდა აისახოს ის ბრალდებული, მოწმე თუ დაზარალებული, რომელიც იძლევა ჩვენებას და მოუთხოვს დანაშაულის ჩადენის ადგილსა და დანაშაულის ჩადენის ხერხს. არც ერთ შემთხვევაში გადაღებულ კადრში არ უნდა აისახოს ბაღრაგი (ცეცხლსასროლი იარაღითურთ, რომელიც თვალწინ ადევნებს ბრალდებულს (ექვმიტანილს) მისი გაქცევის თავიდან აცილების მიზნით.

შემოწმების ჩატარების დროს ფიქსირებულ უნდა იქნეს შემოწმებაში მონაწილე პირები, შემოწმების ადგილი და შემოწმების შედეგად დადგენილი გარემოება. თუ შემოწმების შედეგად აღმოჩნდება დანაშაულის ჩადენის შედეგად მითვისებული და გადამალული საგნები, ფასეულობა, ცეცხლსასროლი ან ცივი იარაღი, აღამიანის სხეულზე არსებული განსაკუთრებული ნიშნები (ჭრილობა, ზალი, სვირინგი და ა.შ.), ყოველივე ეს უნდა დაფიქსირდეს იმ ადგილების ჩვენებით, სადაც ისინი იყო აღმოჩენილი.

§4. კინო და ვიდეოგადაღების საკითხები საგამოძიებო

მოქმედებათა ჩატარების დროს

საგამოძიებო მოქმედებათა შესრულების დროს, აგრეთვე ოპერატიული-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების პროცესში გამოიყენება

ხმის ჩაწერა, კინოგადაღება და ვიდეოპარატურა. ამ ტექნიკური საშუალებების გამოყენება ხდება საპროცესო კანონის ფარგლებში.

კინო და ვიდეოგადაღება ფაქტებისა და გარემოებათა ფიქსირების მეტად ეფექტური საშუალებაა, მაგრამ იგი დამატებითი სახეა. საგამოძიებო და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა ჩატარების ფიქსირების ძირითად სახედ მიჩნეულია საგამოძიებო მოქმედების წერილობითი ოქმი. კინო და ვიდეოგადაღება შედარებით ხშირად გამოიყენება ისეთ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს, როგორიცაა: შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, შემთხვევის ადგილზე პირის გაგება (შემთხვევის ადგილზე ჩვენების შემოწმება), საგამოძიებო უქსატრეპერტი, დაკითხვა, დაპირისპირება, ჩხრეკა და ამოცნობა.

კინო და ვიდეოპარატურა გამოიყენება იმ მიზნით, რომ ფიქსირებულ იქნეს ფაქტები და გარემოება, მოძრაობის პროცესი, ხმა, დანაშაულის ჩამდნარ პირთა მოქმედება და ა.შ. კინო და ვიდეოგადაღებას საგამოძიებო და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა განხორციელების დროს, როგორც წესი, აწარმოებს სპეციალისტი, მაგრამ იგი შეიძლება გამოიყენოს აგრეთვე მოძველებმა პირმა და გამოძიებულმაც. ამ ტექნიკური საშუალებების გამოყენების დროს დაცულ უნდა იქნეს ის რეკომენდაციები, რაც შემუშავებული და დადგენილია საგამოძიებო ფოტოგრაფიისათვის⁷.

კინო და ვიდეოპარატურის გამოყენების დროს ხორციელდება საორიენტაციო, მოძიებითი, საკვანძო და დეტალური გადაღებები. ეს პარატურა გამოიყენება აგრეთვე პანორამული, რუბრიკული, ამოსაცნობი გადაღებისათვისაც.

საგამოძიებო და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების დროს, კინო და ვიდეოპარატურის გამოყენებამდე, უნდა ჩატარდეს მოსამზადებელი სამუშაოები და შედგეს გარკვეული გეგმა-სცენარი. მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება გულისხმობს იმას, რომ შემოწმდეს პარატურის ვარგისიანობა, მომზადდეს შესაბამისი ნეგატიური მასალა, შეირჩეს სპეციალისტი, რომელიც აწარმოებს გადაღებას. გეგმა-სცენარის შედგენა გულისხმობს იმას, რომ წინასწარ განისაზღვროს რა უნდა იყოს გადაღებული, რა ფანაშიზდებლობით უნდა მოხდეს ფაქტებისა და გარემოებათა ფიქსირება, დაზუსტდეს გადაღების მიზანი და ამოცანა, რა პირობებში უნდა მოხდეს გადაღება: დღის სინათლეზე, თუ ხელოვნური განათების პირობებში.

კინო და ვიდეოგადაღების გამოყენების ფაქტი დაწერილობით უნდა იქნეს აღწერილი შესაბამის საგამოძიებო მოქმედების ან ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიების განხორციელების ოქმში. ამ პროცესუალურ დოკუმენტში აისახება: ვინ აწარმოებდა გადაღებას (გვარი, სახელი, მამის სახელი,

თანამდებობა, მისამართი); როდის დაიწყო და დამთავრდა კინო და ვიდეოგადაღება; რა კონკრეტული პარატურა იყო გამოყენებული და მისი ტექნიკური მონაცემები, ფირის ბრუნვის სიჩქარე და მისი ფერ- და შუქგამბეჭდილობა; რა პირობებში მოხდა გადაღება; რა იყო და რამდენჯერ იყო გადაღებული ობიექტი; რა ადგილიდან იყო იგი ფიქსირებული. ოქმს ხელს აწერს საგამოძიებო მოქმედებაში მონაწილე ყველა პირი.

კინო და ვიდეოფირის მონტაჟის შემდეგ მას უნდა გაუკეთდეს განმარტებითი წარწერები. ფილმი უნდა ნახოს საგამოძიებო მოქმედებაში მონაწილე პირებსა და დადასტურონ მასში ფიქსირებული ფაქტებისა და გარემოებათა სისწორე. ფირი ერთვის საგამოძიებო მოქმედების ოქმს და მასთან ერთად მტკიცებულების დამოუკიდებელ სახეს წარმოადგენს. გამოძიების დამთავრების შემდეგ კინო და ვიდეოფირი უნდა შეიფუთოს, დაილუქოს და გაუკეთდეს განმარტებითი წარწერა (რა არის გადაღებული, რომელ საქმეზეა წარმოებული გადაღება).

§5. საექსპერტო-კვლევითი ფოტოგრაფია

საექსპერტო-კვლევითი ფოტოგრაფია კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის ერთ-ერთი მეტად სპეციფიკური დარგია, რომელიც გამოიყენება, ძირითადად, ექსპერტ-კრიმინალისტიკის მიერ კრიმინალისტიკურ გამოკვლევით პროცესში. იგი მიზნად ისახავს კვლევითი ხასიათის ფოტოგრაფირების ხერხებისა და საშუალებების გამოყენებით აწარმოოს მკრო და მიკროგადაღება; შეცვალოს გამოსაკვლევი ობიექტის კონტრასტულობა და მაღალწიოს ფერგაყოფას, უჩინარი და ცუდად ხილვადი ნიშნები გახადოს ხილვადი; აწარმოოს უხილავ სხივებში (ინფრაწითელი, ულტრაიისფერი, რენტგენის, გამა და ბეტა სხივები) გადაღება. ყოველივე ეს კეთდება იმ მიზნით, რომ დადგინდეს გამოსაკვლევი ობიექტის ნიშან-თვისებები, მათი იდენტიფიკაციის მიზნით. საექსპერტო-კვლევითი ფოტოგრაფიის დროს გამოიყენება აგრეთვე ჩვეულებრივი სახის გადაღებები გამოსაკვლევი ობიექტების საერთო ზედის ფიქსირებისა და მათი ილუსტრაციისათვის.

საექსპერტო-კვლევითი ფოტოგრაფიის მეთოდების, ხერხებისა და საშუალებების გამოყენება იმდენად თავისებურია და ვიწრო პირათათვის არის განკუთვნილი, რომ სახელმძღვანელოს ფარგლებში საკმარისია გაემახვილოთ ყურადღება მხოლოდ ზოგად საკითხებზე.

მიკროსკოპული ფოტოგადაღება გამოიყენება გამოკვლევის ობიექტზე უხილავი ან ცუდად ხილვადი ნიშნების გამოძიება-გამოკვლევისათვის. ფოტოგრაფირების ეს მეთოდი თავის გამოყენებას პოულობს დოკუმენტების გაყალბების ნიშნების დადგენისათვის (მექანიკური წესით ამოშ-

⁷ კინო და ვიდეოპარატურის გამოყენების ტექნიკური მხარე და ამ პარატურის ტექნიკური დამასაბეჭდო სტრუქტურის ფარგლებში, ამიტომ არ არის განხილული.

ლა; ქიმიური რეაქტივების გამოყენებით ტექსტის, ციფრობრივი მონაცემების ამოშლა); ბალისტიკური ხასიათის გამოკვლევების დროს ტყვიასა და მასრაზე არსებული გასროლის ნიშნებისა და კვალის წარმოქმნის მექანიზმის დადგენისათვის; გამოსაკვლევ ობიექტზე მიკრო კვალისა და ზედაპირის მიკროსტრუქტურის ფიქსირებისათვის და ა.შ.

მიკროფოტოგრაფიების დროს განასხვავებენ ორ სახეს: მაკროფოტოგრაფირებასა და მიკროფოტოგრაფირებას. მაკროფოტოგრაფია გამოიყენება აგრეთვე ცუდად ხილვადისა და უხილავი ნიშნების გამომჟღავნების მიზნით. მაგრამ ამ შემთხვევაში შედარებით ნაკლებად დიდდება გადასაღები ობიექტი, კერძოდ, შეფარდებით 1:10-მდე. მაკროგადაღება წარმოებს ჩვეულებრივი მცირე ფოკუსიანი აპარატით და საჭიროების შემთხვევაში გამოიყენება დამაგრებელი რგოლები.

მიკროგადაღება წარმოებს მიკროსკოპის გამოყენებით, რომელზეც დამაგრებულია ფოტოაპარატი და ეს ხელსაწყო წარმოადგენს ერთ მოდულთან (МНФ-1, МНФ-3) იმისათვის, რომ გამოსაკვლევ ობიექტზე არსებული ნიშნები კარგად იყოს გამოსახული, საჭიროა შერჩეულ იქნეს გადასაღები ობიექტის სწორი განათება. ზედაპირის მიკროსტრუქტურის გადასაღებად კარგ შედეგს იძლევა დაბრლილი ანუ ჩრდილოვანი განათება, ხოლო გამჭვირვალე საგანზე არსებული ნიშნის დასადგენად – განათება გამჭოლ შუქზე. მიკრო და მიკროგადაღების დროს შერჩევა შეჭვილტრები გარკვეული პრინციპის გათვალისწინებით. იმავე ფერის შეჭვილტრი ამქალაქს გამოსახულებას, ხოლო სხვა ფერის კი – აძლიერებს (ამუქებს) გამოსახულებას. ამავე პრინციპის შესაბამისად ხდება ნეგატიური მასალის შერჩევა, მათი ფერმგონიარობისა და შეჭვილტრების მიხედვით.

კონტრასტულობის შეცვლა და ფერგაყოფა. ფოტოგრაფირება კონტრასტულობის შეცვლის მიზნით ამოცანად ისახავს გააძლიეროს გამოსაკვლევ ნიშნის (ობიექტის) ხილვადობა (ფერი) და შეასუსტოს იმ ნიშნის (ობიექტის) ხილვადობა, რომელიც არ ექვემდებარება გამოკვლევას. ფერგაყოფითი ფოტოგრაფირება მიზნად ისახავს მსგავსი ფერების გამოკვლევას (დიფერენციაციას).

კონტრასტულობის შეცვლა და ფერგაყოფა გამოიყენება დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური ან ზელნაწერების გამოკვლევის პროცესში, კერძოდ: დოკუმენტში მინაწერისა და ჩამატების დასადგენად; ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდების გაყვლების დროს; ზელნაწერის ტექნიკური გაყვლების დასადგენად; მუდონით ან სხვა საღებავით დაფარული ტექსტის აღსადგენად და წასაკითხად; ამოშლისა და ამოფხვების ნიშნების გამოსამჟღავნებლად და სხვა.

კონტრასტულობის შეცვლა და ფერგაყოფის მეთოდის გამოყენება შესა-

ძლებლობას გვაძლევს ხილვადი გაგზადით გამოსაკვლევ ობიექტის ის ნიშნები, რომლებიც ვიზუალურად საერთოდ შეუმჩნეველია ან ცუდად ხილვადია; შევამციროთ ან გაგზადოთ კონტრასტულობა; შევასუსტოთ ერთი ფერი და, პირიქით, გაგაძლიეროთ მეორე ფერი.

კონტრასტულობის შეცვლის ორი ძირითადი მეთოდი არსებობს. პირველს მიეკუთვნება ის, როდესაც ფოტოგადაღების შემდეგობით შესაბამისი შეჭვილტრების გამოყენების, განათებისა და კონტრასტული ნეგატიური მასალის გამოყენებით ვაღწევთ კონტრასტულობის შეცვლას. ამ მეთოდს უწოდებენ კონტრასტულობის გაძლიერების პირველ მეთოდს. კონტრასტულობის გაძლიერებისა და შეცვლის მეორე მეთოდს მიეკუთვნება ის, როდესაც სასურველ მიზანს აღწევენ კონტრასტიანობის შემცვლით. ამ შემთხვევაში ძილადი ნეგატივიდან ამხადებენ პოზიტივს. შემდეგ პოზიტივიდან – ნეგატივს, ნეგატივიდან – ისევ პოზიტივს და ეს პროცესი ვრდელდება მანამ, სანამ არ მიიღებენ სასურველ შედეგს. ამ მეთოდს უწოდებენ კონტრასტულობის გაძლიერების მეორე მეთოდს.

კონტრასტულობის შეცვლისა და ფერგაყოფის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს შეჭვილტრების შერჩევა. შეჭვილტრების შერჩევა ხდება იმ მიზნის გათვალისწინებით, რასაც ისახავს ექსპერტი-კრიმინალისტი. თუ მაგალითად, საჭიროა შევასუსტოთ წითელი ფერი, უნდა იყოს გამოყენებული წითელი ფერის შეჭვილტრი, რადგანაც იგი მგრძნობიარეა ამ ფერისადმი. ასეთი შეჭვილტრი ატარებს წითელს და შთანთქმავს სხვა ფერის სხივებს. განსაკუთრებით კი მის დამატებით ფერს – მწვანეს. თუ გვინდა შევასუსტოთ იისფერი, უნდა გამოვიყენოთ ამ ფერის შეჭვილტრი და ა.შ. იმ შემთხვევაში, როდესაც საჭიროა უფრო კონტრასტული გაგზადით იისფერი შტრიხები, მაშინ უნდა გამოვიყენოთ იისფერის დამატებითი ფერი – ყვითელი შეჭვილტრი. ეს ფერი შთანთქმავს იისფერს და ატარებს სხვა ფერის სხივებს.

დოკუმენტების გამოკვლევის დროს ადგილი აქვს ადრე არსებული ტექსტის ან ციფრობრივი მონაცემების გადახაზვას ან სხვა სითხით დაფარვას. თუ მავი ფერის ტექსტი გადახაზული ან დაფარულია მოწითალო ფერის საღებავით, გამოსაკვლევ ტექსტის წასაკითხად უნდა იყოს გამოყენებული წითელი შეჭვილტრი, მაგრამ ამ შემთხვევაში მიზნის მიხედვით მარტო შეჭვილტრების შერჩევა არ არის საკმარისი. უნდა მოხდეს აგრეთვე ფოტონეგატიური მასალის შერჩევა. გამოყენებულ უნდა იქნეს ის ნეგატიური მასალა, რომელიც მგრძნობიარეა წითელ ფერთან, კერძოდ, ინფრაქრომში. ამ ნეგატიური მასალის თვისება იმაში გამოიხატება, რომ ასუსტებს წითელ ფერს, რის შედეგადაც წაკითხულ იქნება ადრე არსებული დაფარული ტექსტი ან ციფრობრივი მონაცემები.

კონტრასტულობის შეცვლისა და ფერგაფოფის დროს დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე გადასაღები ობიექტისა და მის ნიშან-თვისებების განათვლას, რომლის მეშვეობით შესაძლებელია კარგად და ნათლად გამოვარაზოთ მკვლევრისათვის საინტერესო ნიშანი, მაგალითად, გადასაღები ობიექტის რელიეფისა და სტრუქტურის ასახვისათვის უნდა გამოვიყენოთ დახრილი (ჩრდილოვანი განათება). იმისათვის, რომ ბალისტიკური გამოკვლევის პროცესში დაგვადგინოთ ვაზნის ძირზე დამცემის კვალი და მიკროსტრუქტურა, უნდა გამოვიყენოთ (ძირითადი განათების გარდა) დამატებითი წერტილოვანი (ძლიერი) განათება მხოლოდ დამცემის კვალისა. თუ საჭიროა, მაგალითად, ვარგნით ქაღალდის ფენის გათხრების დოკუმენტის ტექსტის ამოშლის ან ამოფხეკის ადვილზე, უნდა გამოვიყენოთ გამჭოლი განათება. განათების ყველაზე მარტივ სახეს წარმოადგენს გადასაღები ობიექტის ზედაპირის თანაბარი განათება, რომელიც გამოიყენება გამოსაკვლევ ობიექტის საერთო ზედის ფიქსირებისათვის.

ფოტოგრაფირება უხილავ სხივებში. უხილავ სხივებში გადაღება გულისხმობს ინფრაწითელ, ულტრაიისფერ, რენტგენის, გამა და ბეტა სხივებში გადაღებას კრიმინალისტიკური მიზნებისათვის. კრიმინალისტიკური მეცნიერება იყენებს რა უხილავი სხივების თვისებებს, მათ უხილავადობას, გამჭოლუნარიანობას, ფერთა დიფერენცირების შესაძლებლობას, ლითონის, სხვა ფენილებისა და ლაქების დადგენას, გადამალული საგნების, იარაღის, ფასულობის აღმოჩენის შესაძლებლობას, გამოიყენებს ამ სხივებს საექსპერტო გამოკვლევათა დროს.

კრიმინალისტიკურ გამოკვლევათა პროცესში უხილავ სხივებში გადაღება გამოიყენება დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევისას (ამოშლისა და ამოფხეკის ნიშნების დასადგენად, ლაქებით დაფარულ და დამწვარ დოკუმენტზე ტექსტების წასაკითხად); ბალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების დროს (ლითონის ნაწილაკების, ქვარტლის, ზეთის ნიშნების დასადგენად ტანისამოსა და სხვა საგნებზე); ტრასოლოგიური ექსპერტიზის პროცესში (ღუქებისა და პლომბების მთლიანობის დასადგენად) და ა.შ.

საკითხი ინფრაწითელი, ულტრაიისფერი და რენტგენის სხივების გამოყენების, აგრეთვე კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიისა და სხვა ტექნიკური საშუალებების პროცესუალური გაფორმების შესახებ განხილული იყო VII თავში (იხ. მე-4 და მე-5 პარაგრაფები)¹.

¹ კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის შესახებ იხ. შ. ფიფიაშვილი, ი. პანაძე, „კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია“, ტფილისი, 1998 წ.; Криминалистика, Изд. „Юрлит“, том ред. Яковлева Н. Н. с. 183-209; Криминалистика, 1999, изд. „Норин-Информ“, под ред. Белкина Р. С. с. 160-190.

* §1. ტრასოლოგიის ცნება და კვალით კლასიფიკაცია

ტრასოლოგიის ცნება. ტრასოლოგია არის ფრანგული სიტყვა და ნიშნავს სწავლას (მოძღვრებას) კვალით შესახებ.

დანაშაულის მზადების, ჩადენისა და დაფარვის პროცესში რჩება სხვადასხვა სახის კვალი, რომელთა კრიმინალისტიკურ შესწავლასა და გამოკვლევას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის გახსნისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დასადგენად.

კრიმინალისტიკაში კვალით ცნება იხმარება ორი გაგებით — ფართო და ვიწრო. ფართო გაგებით კვალს მიეკუთვნება ყოველგვარი სახის ცვლილება, რომელსაც ადგილი ჰქონდა დანაშაულის მზადების, ჩადენისა და დაფარვის პროცესში. აქ იგულისხმება, მაგალითად, ისეთი ცვლილებები, რომელიც გამოწვეული იყო პირის მოქმედებით, საგნების გადაადგილებით, ამოღებით, საზევცილობით, დაზიანებით, ობიექტის ურთიერთმოქმედების დროს ზედაპირის შეცვლით, მიკრონაწილაკების გადასვლით ერთი ობიექტიდან მეორეზე, საგანთა და კვალით ყოველგვარი სხვა სახე-ცვლილება შექანიკური, სითბური თუ ქიმიური ზემოქმედების შედეგად.

ამრიგად, ყოველი სახის კვალი, რომელიც გამოიყენება დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში, დანაშაულის გახსნისა და თავიდან აცილების დროს შეიძლება იყოს კრიმინალისტიკის გამოკვლევის ობიექტი.

ვიწრო გაგებით კვალს მიეკუთვნება ერთი ობიექტის მატერიალურ-ფიქსირებულ ნიშან-თვისებათა ასახვა მეორე ობიექტზე. აქ იგულისხმება, მაგალითად, ხელის კვალი, ფეხის კვალი, სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი, გატეხის იარაღი და ზეოსაწყოების კვალი და ა.შ.

ტრასოლოგია კვალით გამოკვლევას შეისწავლის ძირითადად ვიწრო გაგებით.

საბჭოთა პერიოდში ტრასოლოგიას, როგორც კრიმინალისტიკური ტექნიკის ერთ-ერთ დამოუკიდებელ დარგს, საფუძველი ჩაეყარა ი.ნ. იაკიმოვისა და ბ.ი. შეფერკოს შრომებში¹.

ობიექტის ტრასოლოგიური გამოკვლევის შედეგად წყდება ისეთი საკითხები, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ დანაშაულის გახსნისა და ჭეშმარიტების დადგენის პროცესში. ტრასოლოგიური გამოკვლევის შედე-

¹ Якимов И. Н. Криминалистика, М., 1938; Б. И. Шефферко, Научные основы современной трассологии, М., 1947.

გად გადასაწყვეტი საკითხები შეიძლება დაიყოს ორგანოებად. პირველ ორგანოებს განეკუთვნება ისეთი საკითხები, როდესაც ტრასოლოგიური გამოკვლევის შედეგად ხდება კონკრეტული ობიექტის დადგენა — ინდივიდუალური იდენტიფიკაცია. მაგალითად, ფეხის კვალი დატოვებულია კონკრეტული პირის მიერ, სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი დატოვებულია კონკრეტული საბურავით და ა.შ.

მეორე ორგანოა, როდესაც ტრასოლოგიური გამოკვლევის შედეგად ხდება ორგანოების კუთვნილების განსაზღვრა. მაგალითად, ფეხის კვალი დატოვებულია 43 ზომის ფეხსაცმლით; თითის ანაბეჭდში ასახული ხეული ქარგა.

მესამე ორგანოში შედის პიროვნებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები. მაგალითად, ფეხის კვალით მიხედვით სიარულის თავისებურება, სიარულის მიმართულება, ნაბიჯის სიგრძე და ა.შ.

მეოთხე ორგანო განეკუთვნება ისეთი, რომლებიც განსაზღვრავს კვალის წარმოშობის შეკრებილობას. მაგალითად, სიბურთი კვალი, შეკრებილი კური კვალი, კვალი აღმოცენებული შეხებით, გადავლებით, ხახუნით, გაბურღვით და ა.შ.

საკითხების მეხუთე ორგანო განეკუთვნება ისეთი კვანძები, რომლებიც ადგენენ ან ხსნიან შემთხვევის ადგილის ცალკეულ გარემოებას. მაგალითად: პირთა რაოდენობას დანაშაულის ჩადენის დროს, შემთხვევაში შეღწევის ხერხს, კვალის დატოვების დახლოებით დროს, საცდების გადების ხერხს (გარედან თუ შიგნიდან) და ა.შ.

კვალთა ტრასოლოგიური გამოკვლევა შესაძლებელი ხდება იმიტომ, რომ მას საფუძვლად უდევს მეცნიერული, პრინციპული სახის დებულებები, რომელთა გათვალისწინება საჭიროა ყველა შემთხვევაში. მათ მიეკუთვნება: კვალთა ინდივიდუალობა, საგნის ნიშან-თვისებათა ასახვის უნარი, კვალთა ნიშან-თვისებათა შედარებითი უცვლელობა, კვალთა კლასიფიკაციის შესაძლებლობა, კვალთა საკმარისობა და ვარგისობა გამოკვლევისათვის, კვალის მიმღებ ობიექტზე ნიშან-თვისებათა შებრუნებული გამოსახულება.

ტრასოლოგიური გამოკვლევა ეფუძნება იმას, რომ ყოველი ცოცხალი არსება, ნივთი, საგანი სამყაროში ინდივიდუალურია და, ამავ დროს, განსხვავებული სხვა საგნისაგან. სერიოზული წესით დამზადებული საგნებიც კი, მათი მსგავსების მოუხედავად, ინდივიდუალურია.

მარტო ის ფაქტი, რომ სამყაროში ყველაფერი ინდივიდუალურია, საკმარისი არ არის ტრასოლოგიური გამოკვლევისათვის. ამავე დროს აუცილებელია, რომ კვალის წარმოქმნილი ობიექტის ნიშან-თვისებები გადავიდეს სხვა ობიექტზე (კვალის მიმღებ ობიექტზე) და რეალური მატერიალური ასახვა პოვოს. თუ კვალი არ აისახება, მისი გამოკვლევა შეუძლებელია.

ყოველი კვალი და საგნის ნიშან-თვისება, რომელიც აისახება გამო-

საკვლევ ობიექტში, შედარებით უცვლელი უნდა იყოს, ეი, გარკვეული დროის მონაკვეთში თვისებრივად არ უნდა იცვლებოდეს. შეიძლება შეიცვალოს ზოგიერთი ზოგადი და ინდივიდუალური ნიშანიც კი, მაგრამ ეს ცვალებადობა გავლენას არ უნდა ახდენდეს კვალსა და ნიშან-თვისებათა არსზე.

ტრასოლოგიური გამოკვლევის დროს უამრავი სახის კვალთან გვაქვს საქმე, ამიტომ საჭიროა მათი სისტემაში მოყვანა და კლასიფიკაცია გარკვეული ნიშნის საფუძველზე. რაც ადვილებს მათი ფიქსირებასა და გამოკვლევას.

კვალი და საგნის ნიშან-თვისება შეიძლება აღიბეჭდოს ობიექტზე, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ მათი გამოკვლევის საფუძველზე მივიღებთ სასურველ შედეგს. ამავე დროს საჭირო და აუცილებელია, რომ კვალი იყოს საკმარისი და ვარგისი გამოკვლევისათვის. თუ კვალთა გამოკვლევა შეუძლებელია არსებული მეთოდების გამოყენების საფუძველზე მისი სიმცირისა თუ უვარგისობის გამო, ექსპერტმა უნდა მისცეს დასკვნა მის წინაშე დაყენებული საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ.

ტრასოლოგიური გამოკვლევის პროცესში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს აგრეთვე ისიც, რომ კვალის მიმღებ ობიექტზე გამოსახულება ატარებს შებრუნებულ (ნეგატიურ) გამოსახულებას. მაგალითად, ამობურცული საგანი ტოვებს ჩაღრმავებულ კვალს და ა.შ.

ტრასოლოგია (სწავლება კვალთა შესახებ) კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგია, რომელიც შეიმუშავებს სამეცნიერო-ტექნიკურ საშუალებებსა და მეთოდებს კვალთა აღმოჩენის, ფიქსირებისა და გამოკვლევისათვის ამ მიზნით, რომ დადგენილ იქნეს დანაშაულთან და მის ჩამდენ პირთან დაკავშირებული ფაქტები, აგრეთვე კვალის წარმოშობის შეკრებილობა.

კვალთა კლასიფიკაცია ტრასოლოგიაში. იმისათვის, რომ განსაზღვრულ იქნეს კვალის სახე, მათი ფიქსირება, ამოღებისა და გამოკვლევის მეთოდები, ტრასოლოგიაში მიღებულია კვალთა კლასიფიკაცია გარკვეული ნიშნების მიხედვით. ასეთ დაყოფას საფუძვლად უდევს ორი ზოგადი ნიშანი: კვალის წარმოქმნის სახე და მისი შეკრებილობა.

კვალის წარმოქმნის სახის მიხედვით უნდა განვსაზღვროთ კვალის წარმოქმნილი და მიმღები ობიექტი.

კვალის წარმოქმნის პროცესში მონაწილეობს სულ მცირე ორი ობიექტი. ორი ობიექტის შესვლის ან ზემოქმედების შედეგად წარმოიქმნება კვალი. ამ ობიექტების შესვლის ადგილს ეწოდება საკონტაქტო ზედაპირი. ის ობიექტი, რომლის ზემოქმედების შედეგად დატოვებულია კვალი, ტრასოლოგიაში წოდებულია როგორც კვალის წარმოქმნილი ობიექტი. ამ სახის ობიექტებს მიეკუთვნება, მაგალითად: ადამიანის თითები ან

ფესაცემული, სატრანსპორტო საშუალების საბურავი, გატეხის იარაღი და ა.შ. ის ობიექტი, რომელზედაც კონტაქტის შედეგად რჩება კვალი ტრასოლოგიაში იწოდება, როგორც კვალის მიმღები ობიექტი. ამ სახის ობიექტებს მიეკუთვნება, მაგალითად: მინა, რომელზედაც დატოვებულია თითის კვალი; მიწა ადამიანის ფეხსაცმლის კვალით ან ავტოსატრანსპორტო საშუალების საბურავის კვალით; კარები, რომელზედაც დარჩენილია გატეხის იარაღის კვალი და ა.შ.

რაც შეეხება კვალთა კლასიფიკაციას მათი წარმოქმნის მექანიზმის მიხედვით, ტრასოლოგიაში მიღებულია შემდეგი დაყოფა: კვალის მიმღები ობიექტის ზედაპირის დეფორმაციის, კვალის წარმოქმნილი ობიექტის მოძრაობის, საკონტაქტო ზედაპირის ცვალებადობისა და კვალის მიმღებ ობიექტზე ზემოქმედების სახის მიხედვით.

კვალის მიმღები ობიექტის ზედაპირის დეფორმაციის მიხედვით შეიძლება იყოს მოცულობითი (ჩაღრმავებული) და ზედაპირული კვალი.

მოცულობითი კვალი, როდესაც იცვლება კვალის მიმღები ობიექტის საკონტაქტო ზედაპირი. მოცულობითი კვალი წარმოიქმნება იმ ძალის შედეგად, რაც განიცადა კვალის მიმღებმა ობიექტმა. მოცულობითი კვალის წარმოქმნისათვის აუცილებელია, რომ კვალის მიმღებ ობიექტს ჰქონდეს უფრო რბილი ზედაპირი, ვიდრე კვალის წარმოქმნელ ობიექტს. მოცულობითი კვალს მიეკუთვნება, მაგალითად: ადამიანის ფეხის ჩაღრმავებული (მოცულობითი) კვალი მიწის ზედაპირზე, ადამიანის თითის ანაბეჭდის ჩაღრმავებული კვალი კარაქზე და ა.შ.

ზედაპირული კვალი, როდესაც კვალის მიმღები ობიექტის საკონტაქტო ზედაპირი არსებითად არ იცვლება და მასზე აღიბეჭდება კვალი. ზედაპირული კვალი თავისთავად იყოფა ორ ქვესახლად: დაშრეხებული და აშრეხებული კვალი. ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც კვალის მიმღებ ობიექტზე აღიბეჭდება კვალი, ტრასოლოგიაში იწოდება როგორც დაშრეხებული კვალი. ამ სახის კვალს მიეკუთვნება, მაგალითად: ადამიანის თითის კვალი, დატოვებული მინაზე ან სხვა გლუვ ზედაპირზე ამ შემთხვევაში კვალი დაშრეხებულია იმიტომ, რომ ადამიანის თითის ბალიშზე არსებული ნასვრეტებიდან (ფორები) გამოიყოფა ოფლი და მარილები, რაც გადადის მიმღებ ობიექტზე და წარმოქმნის დაშრეხებულ კვალს.

კვალის მიმღები ობიექტიდან როდესაც გარკვეული ნაწილაკები ან ფენა გადადის კვალის წარმოქმნელ ობიექტზე, ტრასოლოგიაში იწოდება როგორც აშრეხებული კვალი. ამ სახის კვალს მიეკუთვნება, მაგალითად: ადამიანის თითზე გადასული საღებავი ან სისხლი, როდესაც იგი თითით შეეხო ახლად შეღებილ საგანს ან სისხლში გასვრილ ობიექტს. ამ შემთხვევაში კვალი აშრეხებულია იმიტომ, რომ ადამიანის თითზე

(კვალის წარმოქმნელ ობიექტზე) გადავიდა ის ნივთიერება, რაც არსებობდა კვალის მიმღებ ობიექტზე.

კვალის წარმოქმნილი ობიექტის მოძრაობის მიხედვით ტრასოლოგიაში განასხვავებენ სტატიკურ და დინამიკურ კვალს.

სტატიკურია კვალი, როდესაც კვალის წარმოქმნილი ობიექტი, როგორც წესი, უძრავ მდგომარეობაში ტოვებს ანაბეჭდს კვალის მიმღებ ობიექტზე. ამ შემთხვევაში კვალის მიმღებ ობიექტზე გარკვევით არის ასახული კვალის წარმოქმნილი ობიექტის ზომა, მისი ნიშნისებები და ინდივიდუალური ნიშნებიც კი. ამ სახის კვალს მიეკუთვნება, მაგალითად: დარტყმის, დაწოლის ზემოქმედების დროს ან დაცემისას წარმოქმნილი კვალი, თითის ანაბეჭდი, ფეხის კვალი ან სატრანსპორტო საშუალების საბურავის კვალი და ა.შ. მოუნდევად იმისა, რომ კვალის წარმოქმნილი ობიექტი ზოგჯერ მოძრაობს კიდევ, მაინც დროის უმცირეს მონაკვეთში, იგი უძრავად შეეხება კვალის მიმღებ ობიექტს და ტოვებს ანაბეჭდს (სტატიკურ კვალს).

სტატიკურ კვალს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს იდენტიფიცირების პროცესში, რადგან იგი ანაბეჭდის სახით გადმოგვცემს კვალის წარმოქმნილი ობიექტის როგორც ზოგად, ისე ინდივიდუალურ ნიშნებს.

დინამიკურია კვალი, როდესაც კვალის წარმოქმნილი ობიექტი მოძრაობის დროს ტოვებს კვალს. ამ სახის კვალის წარმოქმნის დროს შეიძლება მოძრაობდეს ორივე ობიექტი როგორც კვალის წარმოქმნილი, ისე კვალის მიმღები. მაგალითად, ხახუნის შედეგად დარჩენილი დინამიკური კვალი.

დინამიკურ კვალს მიეკუთვნება, მაგალითად: სრიალის დროს წარმოქმნილი კვალი (თხილამურის კვალი), სატრანსპორტო საშუალების საბურავის კვალი, დატოვებული დამუხრუჭების შემთხვევაში (სრიალის დროს), ტყვიაზე დატოვებული კვალი ცეცხლსასროლი იარაღით გასროლის შემთხვევაში, გაჭრის კვალი და ა.შ.

დინამიკური კვალი, როგორც წესი, ხაზობრივი კვალია (მოცულობითი ან ზედაპირული), რომლის მოცულობა, სიღრმე და სიმაღლე სხვადასხვაა. დინამიკურ კვალს ტოვებს ის დევმატები, რაც გააჩნია კვალის წარმოქმნელ ობიექტს.

იმის გამო, რომ დინამიკურ კვალში აისახება, როგორც წესი, ზოგადი და არა ინდივიდუალური და კერძო ნიშნები, ტრასოლოგიური გამოკვლევის პროცესში, სტატიკური კვალისგან განსხვავებით, მას ყოველთვის არა აქვს დიდი იდენტიფიკაციური მნიშვნელობა. ტრასოლოგიური გამოკვლევის დროს დინამიკურ კვალთან შედარებით იშვიათად ვაჭვს საქმე,

მაგრამ მისი გამოყენება იდენტიფიცირების მიზნებისათვის გამორიცხული არ არის, რადგან საშუალებას გვაძლევს ვიმსჯელოთ კვალის წარმომქმნელი ობიექტის ზომასა და ფორმაზე, ზოგ შემთხვევაში კი - მის ინდივიდუალურ ნიშნებზეც.

საკონტაქტო ზედაპირის ცვალებადობის მიხედვით ტრასოლოგიაში განასხვავებენ ლოკალურ და პერიფერულ კვალს.

ლოკალურია კვალი, როდესაც იცვლება საკონტაქტო ზედაპირი, ე.ი. კვალის მიმღები ობიექტის ის ადგილი, რომელზედაც ზემოქმედება მოახდინა კვალის წარმომქმნელმა ობიექტმა. ტრასოლოგიური გამოკვლევის დროს, უმრავლეს შემთხვევებში, საქმე გვაქვს ლოკალურ კვალთან, ასეთის მიეკუთვნება ფეხის კვალი, სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი და ა.შ.

პერიფერიულია კვალი, როდესაც იცვლება კვალის მიმღები ობიექტის არა საკონტაქტო ზედაპირი, არამედ პერიფერია. ასე მაგალითად, თოვლის მოსვლის ან წვიმის შემთხვევაში იცვლება არა ის ადგილი (საკონტაქტო ზედაპირი), სადაც მანქანა იდგა, არამედ პერიფერია, მზის სხივების ზემოქმედების შედეგად იცვლება არა ის ადგილი, სადაც ბოთლი იდგა ქალაქში (საკონტაქტო ზედაპირი), არამედ პერიფერია. პერიფერია ამ შემთხვევაში გაზუნდება მზის სხივების ზემოქმედების შედეგად და დაკარგავს თავის პირვანდელ სახეს. ეს კი საშუალებას გვაძლევს გავაკეთოთ დასკვნა ბოთლის ძირის ფორმისა და დიამეტრის შესახებ.

კვალის მიმღებ ობიექტზე ზემოქმედების სახის მიხედვით კვალი შეიძლება იყოს მექანიკური წარმოშობის, სითბური ან ქიმიური ზემოქმედების შედეგად მიღებული.

ტრასოლოგიური გამოკვლევის დროს შედარებით ხშირად გვაქვს საქმე ისეთ კვალთან, რომელიც წარმოშობილია მექანიკური ზემოქმედების შედეგად. მაგალითად: დაწოლის, დაგარდნის, გაბურღვის, გატეხის კვალი და ა.შ. სითბურ კვალს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც წარმოიშენ ცხელი საგნების (კვალის წარმომქმნელი ობიექტების) ან მზის სხივების ზემოქმედების შედეგად. ქიმიური ზემოქმედების შედეგად წარმოქმნილ კვალს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც წარმოიშობიან სხვადასხვა სახის ქიმიურ ნივთიერებათა ზემოქმედების შედეგად. მაგალითად, დოკუმენტის ტექსტის ქიმიური წესით ამოშლის დროს და ა.შ.

კვალთა კლასიფიკაციას ტრასოლოგიაში არა მარტო თეორიული, არამედ დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს, რადგან საშუალებას იძლევა სწორად შევარჩიოთ კვალის აღმოჩენის, ფიქსირების, ამოღებისა და გამოკვლევის ოპტიმალური ზერხები და მეთოდები.

§2. კვალთა აღმოჩენის, ფიქსირებისა და პროცესუალური გაფორმების ზოგადი წესები

საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს შეიძლება აღმოჩენილ იქნეს სხვადასხვა საგანზე (მაგიდა, ბოთლი, მიწა, კარები და ა.შ.) სხვადასხვა სახის კვალი (თითის, ფეხის, კბილების, გატეხის იარაღთა, სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი და ა.შ.). აღმოჩენილი კვალი შეიძლება იყოს მოცულობითი ან ზედაპირული, სტატიკური ან დინამიკური, ლოკალური ან პერიფერიული.

კვალთა აღნიშნულ სახეობათა ვათვალისწინებით კრიმინალისტიკურმა მეცნიერებამ შეიმუშავა ტექნიკური საშუალებები, ტაქტიკური ზერხები იმ მიზნით, რომ დროის მოკლე მონაკვეთში ეფექტურად და მიზანსწრაფულად აღმოვაჩინოთ დანაშაულის შედეგად დატოვებული კვალი, მოვაზიდოთ მისი ფიქსირება და ამოღება ისე, რომ კვალი არ დაზიანდეს და არ განადგურდეს.

კვალთა აღმოჩენასა და ფიქსირებას აწარმოებს, როგორც წესი, გამოძიებელი, მაგრამ, საჭიროების შემთხვევაში, იგი უფლებამოსილია მოიწვიოს სათანადო სპეციალისტი იმ ტექნიკური ხასიათის სამუშაოს შესასრულებლად, რაც საჭიროა კვალთა აღმოჩენასთან, ფიქსირებასა და ამოღებასთან დაკავშირებით.

საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების დროს კვალზე მუშაობა მოიცავს რამდენიმე საფეხურს, რომელსაც მიეკუთვნება: შემთხვევის ადგილის დაცვა, კვალის აღმოჩენა, კვალის ფიქსირება, კვალის პროცესუალური გაფორმება, კვალის ამოღება და შეფუთვა.

შემთხვევის ადგილის დაცვა გულისხმობს, ჯერ ერთი, გარეშე პირების განდევნას იმ ადგილიდან, სადაც შესაძლებელია არსებობდეს ან არსებობს დანაშაულის შედეგად დატოვებული კვალი, ამ ადგილის საზღვრების დადგენასა და მის დაცვას საგამოძიებლის ან ოპერატიული მუშაკების მხრივ. შემთხვევის ადგილზე არსებული კვალის უშუალო დაცვას რაიმე საგნების დაფარვით, შეშობილით და ა.შ. შემთხვევის ადგილის სათანადო დაცვა თავიდანვე იმის გარანტიას იძლევა, რომ იქ არსებული კვალი შენარჩუნებული იქნება და გამოირიცხება მისი დაზიანება ან განადგურება.

კვალის აღმოჩენა. კვალის აღმოჩენა შემთხვევის ადგილის დათვალიერებისას წარმოადგენს ერთ-ერთ საპასუხისმგებლო ამოცანას. კვალის აღმოჩენის რეალურ გარანტიას იძლევა შემთხვევის ადგილის გულდასმით, სრულყოფილი, ყოველმხრივი და ობიექტური დათვალიერება. დათვალიერების დროს ყურადღება უნდა მიექცეს კვალა მნიშვნელოვან გარე-

მოებას, განსაკუთრებით გლეხურადპირიან საგნებს, რაზედაც აღიბეჭდ-
ება კვალი. კვალთა აღმოჩენის მიზნით დათვალიერება უნდა ჩატარდეს
ყოველგვარი აქტების გარეშე.

კვალთა აღმოჩენის სერები და ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენება
დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის კვალს ვეძებთ. კვალის აღმოჩენა შეი-
ძლება ვიზუალური დაკვირვების შედეგად, ჩვეულებრივი ან კუთხური გან-
ათებით, გამადიდებელი მინის საშუალებით, შუქფილტრების, ულტრაიისფერი
ან ინფრაწითელი სხივების გამოყენებით, ქიმიური ხსნარების, ფხვნილების
(ალუმინის, გრაფიტის, ლითონის), პოლიმერების დახმარებით.

კვალის აღმოჩენის შემთხვევაში გამოძიებელმა უნდა გადაწყვიტოს
ორი საკითხი: აქვს თუ არა კვალს რაიმე კავშირი გამოსაძიებელ საქმესთან,
თუ იგი ატარებს შემთხვევით ხასიათს და ვარგისია თუ არა კვალი
გამოსაკვლევად.

კვალის ფიქსირება. კვალის ფიქსირება გულისხმობს უკვე აღმოჩენი-
ლი კვალის დამაგრებას, მის დაწვრილებით აღწერასა და ტექნიკური
საშუალებების გამოყენებით მის აღბეჭდვას.

საჭიროების შემთხვევაში კვალი უნდა გასუფთავდეს. მაგალითად, თუ
მას გადაეფარა შემთხვევითი საგნები (ქაღალდი, ფოთოლი და ა.შ.).
მოცულობითი კვალიდან ამოღებულ უნდა იქნეს გარეშე საგნები (კენ-
ჭები, ჩხირები და ა.შ.).

გასუფთავებული კვალის ფიქსირების ერთ-ერთი საშუალებაა ფო-
ტოგრაფიის მეთოდების გამოყენება. უნდა მოხდეს საკვანძო ფოტოგრაფი-
ული გადაღება, ე.ი. აღმოჩენილი კვალი უნდა იყოს ფიქსირებული ახლომ-
დებარე საგნებთან ერთად, რის შემდეგაც უკვე ხდება დეტალური ფოტო-
გადაღება, ე.ი. გადაიღება უშუალოდ კვალი მასშტაბთან ერთად (მასშტაბური
გადაღება). აღნიშნული წესების დაცვით, კვალის ფიქსირების მიზნით შეი-
ძლება გამოყენებულ იქნეს კინოგადაღება ან ვიდეოაპარატურა.

კვალის ფიქსირებისათვის გამოძიებელი უფლებამოსილია შეადგინოს
შემთხვევის ადგილის სქემა და გეგმა იმ მიზნით, რომ გამოსახოს კვა-
ლის ადგილმდებარეობა, უშუალოდ კვალის ზომები და მისი პარამე-
ტრები ახლომდებარე საგნების სისტემაში.

კვალი დაწვრილებით უნდა იქნეს აღწერილი იმ საგამომიებო მო-
ქმედების ოქმში, რომლის ჩატარების დროსაც იგი აღმოჩნდა. კვალის
აღწერა უნდა მოხდეს ზოგადი და კერძო ნიშან-თვისებათა მიხედვით და
იმდენად დაწვრილებით, რომ პრაქტიკულად გამოირიცხოს კვალის შეცვლა
ან მისი შერევა სხვა ანალოგიურ ობიექტებთან.

ტექნიკურ საშუალებათა გამოყენება კვალის ფიქსირების მიზნით დამოკ-
იდებულია იმაზე, თუ რა სახის კვალთან გვაქვს საქმე: ზედაპირულ თუ

მოცულობით კვალთან. ზედაპირული კვალის ფიქსირების მიზნით შეი-
ძლება გამოყენებულ იქნეს ქიმიური ხსნარი (ნინჰიდრინი), იოდის ორთქლი,
სხვადასხვა სახის ფხვნილი (ალუმინის, ლითონის, გრაფიტის), სილი-
კატური პოლიმერები (მაღალმო „K“), მასები (პლასტილინი, პარაფინი).

მოცულობითი კვალის ფიქსირების მიზნით, ზოგ შემთხვევაში, გამ-
ოიყენება ზემოთ დასახელებული პოლიმერები და მასები, მაგრამ ფიქ-
სირების ძირითად საშუალებას წარმოადგენს მოცულობითი კვალიდან
ტვიფრის დამზადება. ტვიფრის დამზადებისათვის, როგორც წესი, გამ-
ოიყენება თაბაშირი.

ზედაპირულ და მოცულობით კვალთა ფიქსირების პროცესი ასევე
დაწვრილებით უნდა იქნეს აღწერილი შემთხვევის ადგილის დათვალიერე-
ბის ან სხვა შესაბამის საგამომიებო მოქმედების ოქმში.

კვალის პროცესუალური გაფორმება. შემთხვევის ადგილზე აღმოჩე-
ნილ ყველა სახის კვალს მხოლოდ მაშინ აქვს მნიშვნელობა საქმის-
ათვის, როდესაც იგი საპროცესო კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად არის
გაფორმებული.

კვალის პროცესუალური გაფორმება გულისხმობს მის ნიშან-თვისებათა
დაწვრილებით აღწერას შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ან სხვა შე-
საბამის საგამომიებო მოქმედების ოქმში. კერძოდ, იმ საგნისა და ადგილის
მიმართებას, სადაც კვალი იყო დარჩენილი; ტექნიკურ საშუალებათა (ფო-
ტოგრაფირება, კინოგადაღება, ვიდეოაპარატურა) გამოყენების აღწერას; რა
სახის ტექნიკური საშუალება იყო გამოყენებული, ვინ გამოიყენა იგი; რა
იყო გადაღებული, გამოყენების პირობები (დრო, ბუნებრივი თუ ხელოვნ-
ური განათება, გადასაღები აპარატურის ტექნიკური დახასიათება, ფირის
შუქმგრძნობიარობა და ფერმგრძნობიარობა).

შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში დაწვრილებით უნდა იქნეს
აღწერილი კვალისაგან ტვიფრის დამზადების პროცესი და კვალის სხვა
საგანზე (დაქტილოფირზე) გადატანის შესახებ. ყოველივე ეს, რაც ერთვის
ოქმს დანართის სახით (ფოტოსურათები, სქემები, გეგმები, კვალის ტე-
იფრი და ა.შ.) უნდა იყოს დაკავშირებული ოქმთან. ოქმში უნდა მიეთი-
თოს, თუ რა ერთვის ოქმს, ხოლო ოქმის დანართებს უნდა ჰქონდეს
განმარტებითი წარწერა.

შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმის შედგენის დროს გამოძი-
ებელმა უნდა იხელმძღვანელოს საქართველოს სისხლის სამართლის
საპროცესო კოდექსის 339-ე მუხლით.

კვალის ამოღება და შეფუთვა. იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოძიე-
ბელი ჩათვლის, რომ აღმოჩენილ კვალს გარკვეული მნიშვნელობა აქვს
საქმისათვის და კავშირშია დანაშაულებრივ ქმედებასთან, კვალი ამოღე-

ბული უნდა იქნეს, გამოძიებულმა უნდა ეცადოს, თუ ეს პრაქტიკულად შესაძლებელია, ამოიღოს უშუალოდ ის საგანი, რაზედაც კვალია დარჩენილი. თუ ეს შეუძლებელია, საგნის სიდიდის ან სწრაფფუჭებადობის გამო, ასეთ შემთხვევაში უნდა იყოს ამოღებული კვალის ტვიფარი. ყოველ ამოღებულ საგანსა და კვალს სათანადო წარწერა უკეთდება. კვალს ან საგანს უნდა მივაბათ მუყაო ან მკვრივი ქაღალდი წარწერით (მაგალითად „ფეხის კვალის ტვიფარი, დამზადებული შემთხვევის ადგილზე ქ. თბილისში, ნუცუბიძის ქ. N 17, სახლის წინ, ბობოხიძის მკვლელობის ფაქტზე 2000 წლის 3 მარტს. გამოძიებული ვ.დ. ბარნაბიშვილი, დამსწრეები: მ.დ. კვირიკაძე, ა.კ. მდინარაძე“).

ყოველი ამოღებული კვალი უნდა იყოს შეფუთული და დალუქული. კვალის შეფუთვა უნდა მოხდეს იშვარად, რომ თავიდან იქნეს აცილებული კვალისა და კვალზე არსებული ნიშნების დაზიანება.

კვალის ამოღების, შეფუთვისა და დალუქვის შესახებ კეთდება სათანადო აღნიშვნა შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ან სხვა შესაბამის საგამოძიებო მოქმედების ოქმში.

ტექნიკური საშუალებები, რომელთა გამოყენება საჭიროა კვალთა აღმოჩენის, ფიქსირებისა და ამოღებისათვის, მოთავსებულია საგამოძიებო ჩემოდანში (პორტფელში), ოპერატიულ ხელჩანთში.

§3. ხელის კვალი (დაქტილოსკოპია)

დაქტილოსკოპიის მეცნიერული საფუძვლები. ადამიანის ხელის კვალი შედარებით ზმირად რჩება შემთხვევის ადგილზე, რაც საშუალებას გვაძლევს გამოვიყენოთ იგი პიროვნების დასადგენად. კრიმინალისტიკური მეცნიერების დარგი, რომელიც შეისწავლის თითის ანაბეჭდების მიხედვით პიროვნების დადგენას, დაქტილოსკოპია ეწოდება. დაქტილოსკოპია ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს: „daqtilos“ – თითს და „skopos“ – ცქერას, დაკვირვებას, შესწავლას.

კრიმინალისტიკაში თითის ანაბეჭდები გამოიყენება ორი მიზნით: პიროვნების დადგენისა და კრიმინალისტიკური აღრიცხვისათვის (რეგისტრაციისათვის), ე.წ. დაქტილოსკოპიური რეგისტრაცია. დაქტილოსკოპია არის ტრასოლოგიის ერთ-ერთი დარგი, რომელიც სწავლობს ადამიანის თითის ბალიშებზე მოთავსებული დერილოვანი ხაზების მიხედვით პიროვნების დადგენისა და დაქტილოსკოპიური რეგისტრაციის საკითხებს, თითის ანაბეჭდების აღმოჩენას, ფიქსირებასა და გამოკვლევას კრიმინალისტიკური მიზნებისათვის.

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში არსებობს მონაცემები, რომლის მიხედვითაც ადამიანის თითის ანაბეჭდები გამოიყენებოდა პიროვნების

იდენტიფიკაციისათვის ჩინეთში ჯერ კიდევ VII საუკუნეში. დაქტილოსკოპიის, როგორც კრიმინალისტიკის დარგის, ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო მთელი რიგი ავტორების შრომებმა. იტალიელმა მეცნიერმა მამალპინგმა (XVII საუკუნე) პირველად აღწერა დერილოვანი ხაზები. ჩეხმა მეცნიერმა ი. ბურკინიემ (XIX საუკუნე) განსაზღვრა ადამიანის თითის ბალიშებზე არსებული დერილოვანი ხაზების თავისებურებები და შეეცადა მათ დაჯგუფებას. ინგლისელმა მეცნიერებმა ვ. გერშელმა და ფ. გალტონმა (XIX საუკუნე) დაადგინეს რა დერილოვანი ხაზების ინდივიდუალობა და უცვლელობა, შეეცადნენ მოეზღინათ დერილოვანი ხაზების კლასიფიკაცია (ჯგუფებად დაყოფა). გარკვეული წვლილი შეიტანეს დაქტილოსკოპიის განვითარებაში ფრანგმა ა. ბერლილიონმა, ინგლისელმა ე. ჰენრიმ და გერმანელმა რ. ჰენდლმა (XIX-XX საუკუნეები). დასახელებული ავტორების შრომებში კიდევ უფრო დაზუსტდა და დაიხვეწა დერილოვანი ხაზების ზოგადი და კერძო ნიშნები, მათი კლასიფიკაცია და ფიქსირების საშუალებანი.

საბჭოთა პერიოდში დაქტილოსკოპიის, როგორც ტრასოლოგიის დარგის, განვითარებასა და შემდგომ მეცნიერულ დამუშავებას ხელი შეუწყო პ. სემონოვსკის, ვ. ლებედევის, ს. პოტაპოვის, ი. იაკოშოვის, ნ. ტერზიევის, გ. გრანოვსკისა და სხვათა შრომებმა.

თითის ანაბეჭდების მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაცია და დაქტილოსკოპიური რეგისტრაცია შესაძლებელია იმით, რომ თითის ბალიშებზე მოთავსებული დერილოვანი ქარგები ინდივიდუალურია. პრაქტიკაში არ შეიძლება ორ ადამიანს, თუნდაც ტყუპისცალებს ორი ერთნაირი დერილოვანი ქარგა ჰქონდეს. ცნობილი დებულება, რომ სამყაროში ყველაფერი ინდივიდუალურია, მთლიანად ვრცელდება ადამიანის თითის ანაბეჭდებზეც.

დერილოვანი ქარგების მხორე თვისებაა ის, რომ ისინი შედარებით უცვლელია. როგორც დადგენილია, დერილოვანი ქარგები საბოლოოდ ჩამოყალიბდება დედის მუცელში ბავშვის ემბრიოლოგიური განვითარების მეექვსე თვეზე და იგი უცვლელი რჩება ადამიანის გარდაცვალების შემდეგაც, მის სრულ გახრწამდე. შედარებითი უცვლელობა იმას ნიშნავს, რომ არ იცვლება დერილოვანი ქარგა – სახე, საერთო თუ კერძო ნიშნები და მისი აგებულება. იცვლება მხოლოდ დერილოვანი ქარგის ზომები პიროვნების ზრდასთან ერთად.

¹ აღნიშნულ საკითხზე დაწერილებით იხ. მ. ფაფაშვილი, დაქტილოსკოპია და მისი როლი დამნაშავეების ბრძოლის საქმეში, თბ., 1999, გვ. 32-56; Крылов Н.Ф., Следы на месте преступления, Л., 1961, с. 13-17; Крылов Н.Ф. Криминалистическое учение о следах, Л., 1976, с. 12-31.

თითის. ბალიშების დაზიანების შემთხვევაში დვრილოვანი ქარგები აღდგება პირვანდელი სახით იმ შემთხვევაში, თუ დაზიანებული არ არის ღერმა (კანის შიდა შრე).

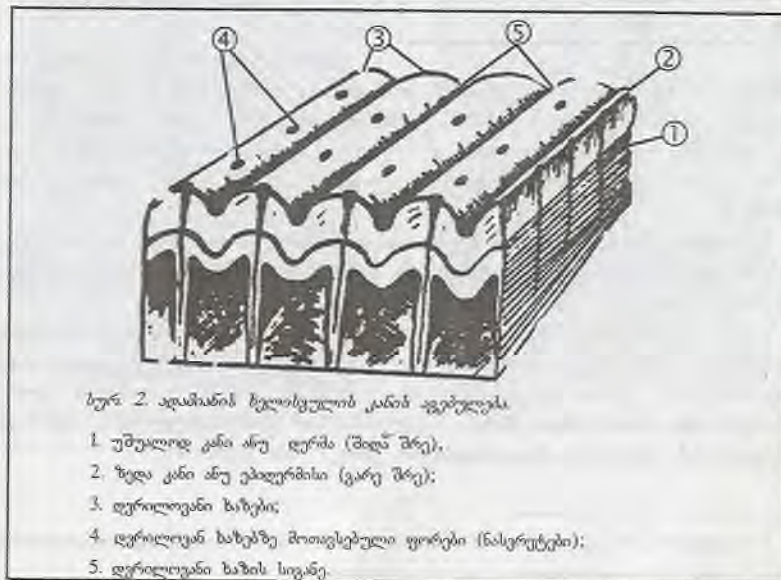
დვრილოვანი ქარგებისათვის დამახასიათებელია მისი ალბეჭდვის უნარი სხვადასხვა საგნის ზედაპირზე. დვრილოვანი ქარგების ალბეჭდვას იწვევს ის, რომ ადამიანის ხელზე არსებული ფორებიდან გამოიყოფა ოფლი და მარილი, რაც ხელს უწყობს საგნის ზედაპირზე დარჩეს თითის ანაბეჭდები.

მარტო ის ფაქტი, რომ დვრილოვანი ქარგები შეიძლება ალიბეჭდოს საგნის ზედაპირზე, საკმარისი არ არის. აუცილებელია, რომ ეს ანაბეჭდები შენარჩუნებულ იქნეს გარკვეული დროის განმავლობაში, რომ ისინი არ წაიშალონ, ან არ გაქრნენ. ამრიგად, თითის ანაბეჭდების მიხედვით იდენტიფიკაციისათვის საჭირო და აუცილებელი თვისებაა საგანზე დარჩენილი დვრილოვანი ქარგების შენარჩუნების (შენახვის) უნარი.

დვრილოვანი ხაზების განლაგება და მიმართულება სხვადასხვაგვარია, ამიტომ კრიმინალისტიკური მიზნებისათვის მათ გამოყენებას აადვილებს ის, რომ ისინი ექვემდებარებიან დაყოფას (კლასიფიკაციას) გარკვეული ნიშნის მიხედვით. დვრილოვანი ქარგების კლასიფიკაციის შესაძლებლობა წარმოადგენს ერთ-ერთ თვისებას თითების ანაბეჭდების მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაციისა და დაქტილოსკოპიური რეგისტრაციისათვის.

ადამიანის ხელისგულის აგებულება. ადამიანის ხელისგულის ზედაპირი დაფარულია უამრავი დვრილოვანი ხაზებით, ნაოჭებით, საკეცი ხაზებითა და ნასერტებით (ფორებით). ყოველი მათგანის დანიშნულება სხვადასხვაა. დვრილოვანი ხაზები (ამობურცული ხაზები) აღიღებს ხახუნის კოეფიციენტს, ზრდის ხელის ჩაჭიდების უნარს და ხელს უწყობს საგნის ფორმისა და ზედაპირის შეგრძნებას. საკეცი ხაზები (ეგრეთ წოდებული თეთრი ხაზები) აადვილებს ხელის მოკეცვის უნარს. ნაოჭები (მცირე, თეთრი ხაზები) ასევე ხელს უწყობს ხელის უნარად მოკეცვას. ნასერტები (ფორები) გამოყოფენ ოფლსა და მარილს ადამიანის სხეულიდან. ხელის თითების ფალანგებზე (ბალიშებზე) მოთავსებულია დვრილოვანი ქარგები, რომელთაც დვრილოვანი ხაზები წარმოქმნიან. დვრილოვანი ხაზები ხელისგულზე მიემართებიან სხვადასხვა მიმართულებით და ძირითადად, პარალელურად. დვრილოვანი ხაზები წარმოადგენს ამობურცულ ხაზებს და მათ შორის არსებობს ჩაზნექილი ხაზები ანუ ღარები. დვრილოვანი ხაზების სიგანე, როგორც წესი, არის 0,4-0,6 მმ, სიმაღლე - 0,1-0,4 მმ (იხ. სურ. 1).

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში მიღებულია დებულება, რომ ადამიანის ხელის კანი შედგება ორი შრისაგან: შიდა შრე ანუ ღერმა

სურ. 3. ადამიანის ხელისგულზე დერილოვან ხაზებზე არსებული ფორები (ნახევრები).

(უშუალო კანი) და გარე შრე ანუ ეპიდერმისი (ზედა კანი). დერილის ზედაპირი წარმოქმნის დერილოვან ხაზებს. დერილოვან ხაზებზე მოთავსებულია ფორები (ნახევრები). ფორების დიამეტრია 0,08-0,25 მმ (იხ. სურ. 2).

ერთ სანტიმეტრზე მოთავსებულია 8-დან 18 ფორამდე. ფორების დიამეტრი და მათი კიდურების მოხაზულობა სხვადასხვაა, ატარებს ინდივიდუალურ და უცვლელ ხასიათს. სწორედ ამიტომ, როდესაც ისინი ასახულია რაიმე საგანზე, შესაძლებელია ფორების მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაციის დადგენა. დაქტილოსკოპიის იმ სახეს, რომელიც ფორების მიხედვით ახდენს პიროვნების იდენტიფიკაციას, ეწოდება ფოროსკოპია (იხ. სურ. 3).

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში ფოროსკოპიის გამოყენებას ერთ-ერთმა პირველმა მიაქცია ყურადღება ფრანგმა კრიმინალისტმა ედმონდ ლოკარმა. სპეციალურ ლიტერატურაში ადრე ამ საკითხს არ ექცეოდა სათანადო ყურადღება. ერთ-ერთ სერიოზულ გამოკვლევას მიეკუთვნება 1975 წელს გამოცემული შრომა³.

დერილოვანი ქარგების სახეები და თავისებურებანი. კრიმინალისტიკაში არსებობს დერილოვანი ქარგების სამი სახე: ა) რკალისებური ქარგა, ბ) მარყუჟისებური ქარგა და გ) ზვეული ქარგა.

რკალისებურ ქარგს მიეკუთვნება დერილოვანი ხაზების ისეთი განლაგება, როდესაც ისინი იწყებიან თითის ფალანგის (ბალიშის) ერთი გვერდიდან, მიემართებიან ზემოთ (ცენტრში) და ეშვებიან თითის ფალანგის მეორე მხარეს ისე, რომ წარმოქმნიან რკალისმაგვარ გამოხატულებას, სწორედ ამიტომ მას ეწოდება რკალისებური ქარგა (იხ. სურ. 4).

რკალისებური ქარგა თავისთავად იყოფა ორ ქვესახედ: მარტივი რკალისებური ქარგა და კარვისებური ქარგა. მარტივი რკალისებური ქარგისაგან განსხვავებით, კარვისებური ქარგა თითის ცენტრში თითქმის ვერტიკალურად არის მიმართული და შემდეგ ეშვება თითის მეორე მხარეს. რკალისებური ქარგას დელტა არა აქვს (იხ. სურ. 5 და 6).

მარყუჟისებურ ქარგას მიეკუთვნება დერილოვანი ხაზების ისეთი განლაგება, როდესაც ისინი წარმოქმნიან თითის ცენტრში მარყუჟის გამოსახულებას. დერილოვანი ხაზები იწყებიან თითის ფალანგის (ბალიშის) ერთ მხარეს, აღიმართებიან თითის ცენტრში, სადაც წარმოქმნიან

სურ. 4. რკალისებური ქარგა

სურ. 5. მარტივი რკალისებური ქარგა

სურ. 6. კარვისებური ქარგა

³ Селиванов Н.А., Дворкин А.И., Викторова Е.Н., Возможности порошкового метода при дактилоскопических исследованиях, М., 1975.

სურ. 7. მარჯულისებური ქარგა

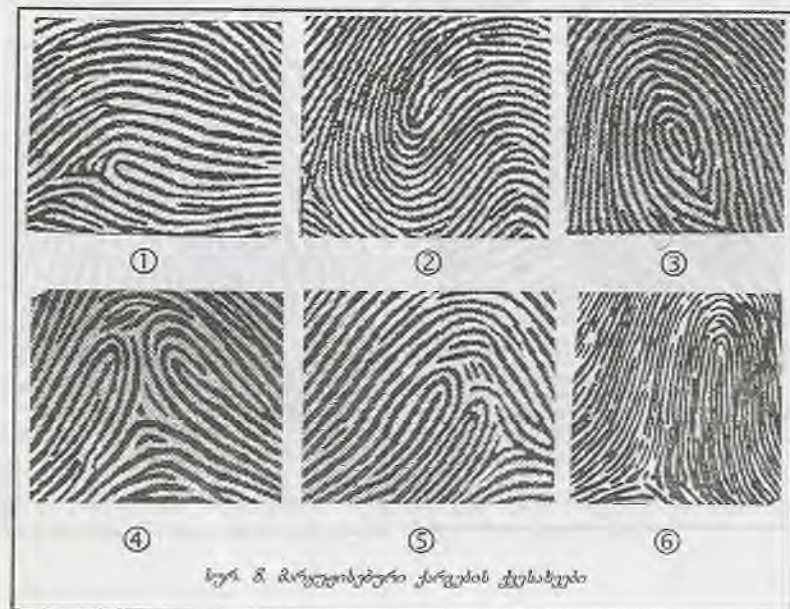
მარჯულისებურ გამოსახულებას და ეშვებიან თითის მეორე მხარეს (იხ. სურ. 7).

მარჯულისებური ქარგები იყოფა აგრეთვე ქვესახეებად, რომელთაც მიეკუთვნება:

1. პორიზონტალური მარჯუნი;
2. მარჯუნი ჩამოშვებული თავით;
3. შეკრული მარჯუნი (რაკეტა);
4. შემზვედრი მარჯუნი;
5. პარალელური მარჯუნი.
6. ვერტიკალური მარჯუნი.

მარჯულისებურ ქარგაში არის ერთი დელტა (იხ. სურ. 8).

მარჯულისებური ქარგები იმისდა მიზედვით, თუ საით არის მიმართული მარჯულის ფეხები (მარჯულის დაბოლოება), იყოფა

სურ. 8. მარჯულისებური ქარგების ქვესახეები

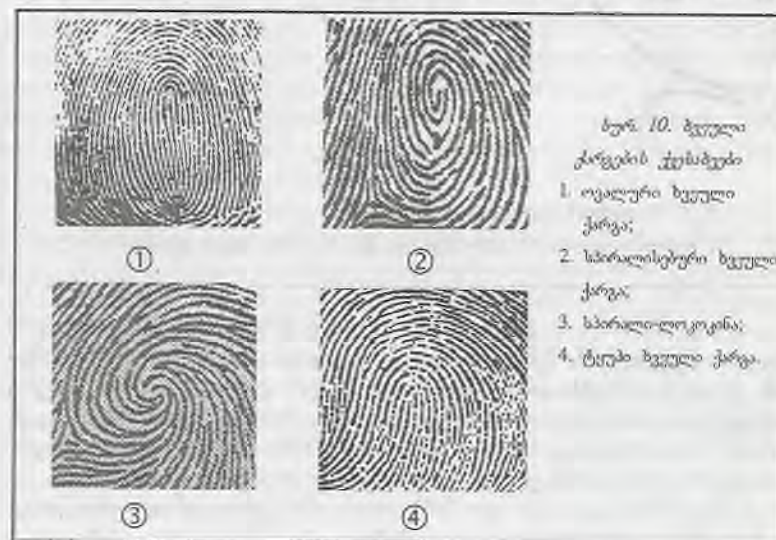

სურ. 9. ზვეული ქარგა

კიდევ ორ სახედ: რადიალურ მარჯუნიდან და ულნარულ მარჯუნიდან. როდესაც მარჯულის დაბოლოება (ფეხები) მიმართულია ცერა თითსკენ, მას ეწოდება რადიალური მარჯუნი (ცერა თითზე მდებარე რადიალური სხივის ძვალი). როცა მარჯულის დაბოლოება (ფეხები) მიმართულია ნეკა თითსკენ, მას ეწოდება ულნარული მარჯუნი (ნეკა თითზე მდებარე ულნარული სხივის ძვალი).

ზვეულ ქარგას მიეკუთვნება დვრილოვანი ხაზების ისეთი განლაგება თითის ბაზის მხარეზე, როდესაც ისინი თითის ცენტრში წარმოქმნიან ზვეულ გამოსახულებას (იხ. სურ. 9).

ზვეულ ქარგაში არის ორი დელტა. როგორც წესი, ისინი მდებარეობენ ზვეული ქარგის ფუძეზე. იშვიათ შემთხვევაში შეიძლება იყოს სამი დელტა. მესამე დელტა მდებარეობს ზვეული ქარგის ზემო ნაწილზე. ზვეული ქარგები

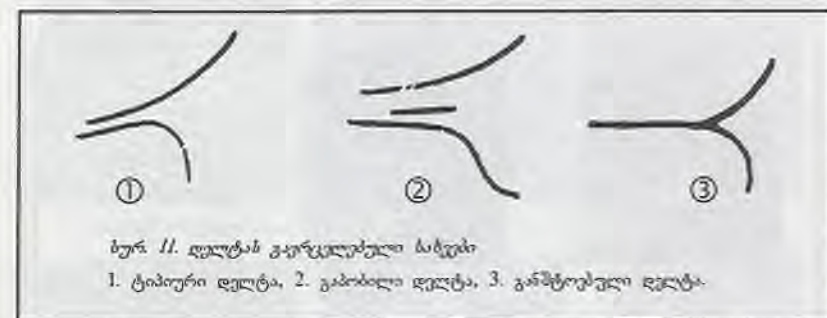
სურ. 10. ზვეული ქარგების ქვესახეები

1. რადიალური ზვეული ქარგა;
2. ულნარული ზვეული ქარგა;
3. სპირალი-ლოკოსი;
4. ტუბი ზვეული ქარგა.

იყოფა ქვეყნებად იმისდა მიხედვით თუ რა სახის ქარგებს წარმოქმნიან დერილოვანი ხაზები. თუ ისინი წარმოქმნიან წრეს, მას ეწოდება წრიული ხვეული ქარგა. თუ წარმოქმნიან ოვალს, მას ეწოდება ოვალური ხვეული ქარგა და ა.შ. განასხვავებენ ხვეული ქარგის შემდეგ ქვესახეებს: წრიული, ოვალური, სპირალისებური, სპირალ-ლოკოინა, ხვეული ქარგა გაურკვეველი ცენტრით, ტყუპი ხვეული ქარგა (ზოგიერთი მათგანის გამოსახულება იხ. სურ. 10-ზე).

როგორც აღინიშნა, მარყუქისებურ და ხვეულ ქარგებში წარმოიქმნება დელტა. დელტა არის დერილოვანი ხაზების განშტოება, რომელიც ჩნდება დერილოვანი ქარგის ცენტრის ქვეშ, ზემოთ ან გვერდითა განასხვავებენ სამი სახის დელტას: ტიპური დელტა, როდესაც დერილოვანი ხაზები შედგება ორი პარალელური ხაზისაგან, რომლებიც განშტოვდებიან დერილოვანი ქარგის დასაწყისში. გაპოხილი დელტა, როდესაც ორ პარალელურ დერილოვან ხაზებს შორის გადის დერილოვანი ხაზი. განშტოებული დელტა, როდესაც დერილოვანი ხაზი, განშტოვდება დერილოვანი ქარგის დასაწყისში (იხ. სურ. 11).

დერილოვანი ხაზების კლასიფიკაციას, მათ დაყოფას სახეებად და ქვესახეებად დიდი მნიშვნელობა აქვს თითის ანაბეჭდების სისტემატიზებისათვის,

რაც აადვილებს მათ გამოკვლევას. დერილოვანი ქარგების სახეებს მათ უფრო დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა და ღირებულება აქვს, რაც უფრო იშვიათად გვხვდება პრაქტიკაში. კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში მიღებულია დერილოვანი ქარგების შემდეგი სიხშირე: რკალისებური ქარგები გვხვდება 5% შემთხვევაში, ხვეული ქარგები — 30%, ზოლო ყველაზე უფრო გავრცელებულ სახეს მიეკუთვნება მარყუქისებური ქარგები — 65%.

ჩვენ მიერ შესწავლილი იყო 500 თითის ანაბეჭდი დერილოვანი ქარგების სახეების სიხშირის დადგენის მიზნით, რის შედეგადაც, მართლაც,

დადასტურდა კრიმინალისტიკაში მიღებული დერილოვანი ქარგების სახეების სიხშირე. აბსოლუტურ ციფრებში დერილოვანი ქარგების შესწავლის შედეგად (500 თითის ანაბეჭდი) რკალისებური ქარგა გაბეჭდა 37, ხვეული ქარგა — 128, ზოლო მარყუქისებური ქარგა — 335 შემთხვევაში.

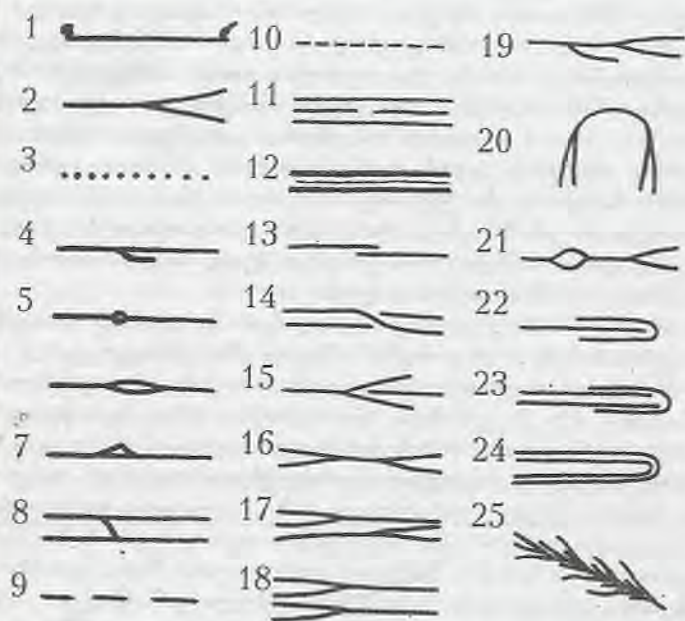
დერილოვანი ქარგების მიხედვით ღვინდება თითის ანაბეჭდების ზოგადი და საერთო ნიშნები, რასაც გარკვეული მნიშვნელობა აქვს იდენტიფიკაციისათვის, მაგრამ საკითხის დადებითად გადაწყვეტისათვის (ინდივიდუალური იდენტიფიკაციისათვის) საკმარისი არ არის. დერილოვანი ხაზების სახეებისა და ქვესახეების გარდა, უნდა განისაზღვროს ცალკეული დერილოვანი ხაზების თავისებურება, ე.ი. დადგინდეს დერილოვანი ხაზების კერძო ნიშნები, რის გარეშეც შეუძლებელია თითის ანაბეჭდების მიხედვით პიროვნების დადგენა.

დაქტილოსკოპიაში მიღებული იყო დერილოვანი ხაზების 12-16 თავისებურება (კერძო ნიშანი). ამ დარგში სპეციალური გამოკვლევის შედეგად ჩვენ მიერ დადგენილ იქნა დერილოვანი ხაზების 25 თავისებურება (კერძო ნიშანი). მათ მიეკუთვნება: დერილოვანი ხაზი (დასაწყისი და დაბოლოება), დერილოვანი ხაზის განშტოება (ორთითა), წერტილები, კაუჭი, წრიული თვალაკი, ოვალური (წაგრძელებული) თვალაკი, სამკუთხა თვალაკი, ბოგირი, მოკლე დერილოვანი ხაზი, წვეტილი დერილოვანი ხაზი, შეწყვეტილი დერილოვანი ხაზი, ვიწრო დერილოვანი ხაზი, შემხვედრი დერილოვანი ხაზები, გამკვეთი დერილოვანი ხაზი, განშტოება (ორთითა) შიდა დერილოვანი ხაზით, შეერთებული განშტოებები, შემხვედრი განშტოებები, წყვილი განშტოებები, გაორებული განშტოებები, ჩამოკიდებული განშტოებები, განშტოება თვალაკით, მარყუქი შიდა დერილოვანი ხაზით, მარყუქი შიდა ორი დერილოვანი ხაზით, ორმაგი მარყუქი, ნაძვისებური დერილოვანი ხაზები (იხ. სურ. 12).

თითის ანაბეჭდის მიხედვით პიროვნების იდენტიფიცირებისათვის გათვალისწინებულ უნდა იქნეს არა მარტო დერილოვანი ქარგების სახეებისა და ქვესახეების, არამედ დერილოვანი ხაზების თავისებურებათა (კერძო ნიშნების) დამთხვევა, მათი ურთიერთგანლაგება გამოსაკვლევ და შესადარებელ თითის ანაბეჭდში.

შემთხვევის ადგილზე თითის ანაბეჭდების აღმოჩენა. შემთხვევის ადგილზე შეიძლება იყოს როგორც მოცულობითი ხელის კვალი, ისე ზედაპირული, როგორც ხილვადი და ნაკლებად ხილვადი, ასევე უხილავი თითის ანაბეჭდები. იდენტიფიკაციისათვის ვარგისი თითის ანაბეჭდები რჩება ისეთ საგნებზე, რომელთაც გლევი ზედაპირი აქვთ ან

¹ Паллашвили А. Я. Идентификационное значение деталей папиллярных узоров в дактилоскопической экспертизе М., 1960.

სურ. 12. დენდროლოგიური ნიშნების ილუსტრაცია (დენდროლოგიური ნიშნები)

1. დენდროლოგიური ნიშნი (დენდროლოგიური და დენდროლოგიური);
2. დენდროლოგიური ნიშნის განმარტება;
3. ნიშნები;
4. კუთხე;
5. წრიული თვალაქი;
6. წვეტიანი თვალაქი (თვალაქი);
7. სამკუთხედიანი თვალაქი;
8. ზოგადი;
9. მოკლე დენდროლოგიური ნიშნები;
10. წვეტიანი დენდროლოგიური ნიშნი;
11. შეწყვეტილი დენდროლოგიური ნიშნი;
12. კიწრო დენდროლოგიური ნიშნი;
13. შემხვედრი დენდროლოგიური ნიშნები;
14. გამკვეთი დენდროლოგიური ნიშნი;
15. განმარტება შიდა დენდროლოგიური ნიშნით;
16. შეერთებული განმარტებები;
17. შემხვედრი განმარტებები;
18. წვეტილი განმარტებები;
19. გაორებული განმარტებები;
20. ჩამოკიდებული განმარტებები;
21. განმარტება თვალაქით;
22. მარჯვნივ შიდა დენდროლოგიური ნიშნით;
23. მარჯვნივ შიდა ორი დენდროლოგიური ნიშნით;
24. ორმაგი მარჯვნივ;
25. ნაძვისებური დენდროლოგიური ნიშნები.

რომლის ზედაპირის სტრუქტურაც (აგებულება) უფრო მცირეა, ვიდრე ხელის თითის ბალიშის. ასეთ საგნებს მიეკუთვნება, მაგალითად: მინა და მინის ნაწარმი, პლასტიკატები და მათი ნაწარმი, ფაფური და მისი ნაწარმი, ლითონი და მისგან დამზადებული საგნები, ლაქით დაფარული ზედაპირი, ავეჯი, ქაღალდი, მუყაო, მასები (პლასტილინი, კარაქი, პარაფინი) და სხვა.

იმისათვის, რომ აღმოვაჩინოთ ნაკლებად ხილვადი და უხილავი თითის ანაბეჭდები, საგნები უნდა დათვალიერდეს დახრილი კუთხით 40-45°, ანდა უნდა განათდეს აღნიშნული კუთხით, ხოლო მეორე (მოწინააღმდეგე) მხრიდან (ამავე კუთხით დახრილი) უნდა ეუცქიროთ საგნის ზედაპირს. ასეთი დათვალიერების შედეგად თითის ანაბეჭდები შესამჩნევად ხდება. თითის ანაბეჭდების აღმოჩენის ყველა შემთხვევაში იგი უნდა იყოს ფოტოგრაფირებული დეტალური და საკვანძო ფოტოგრაფიების წესით. თუ თითის ანაბეჭდი დატოვებულია ისეთ საგანზე, რომლის ამოღებაც პრაქტიკულად შეუძლებელია, იგი უნდა იყოს ამოღებული და სათანადოდ შეფუთული. შემდგომში ამოღებულ თითის ანაბეჭდებს ექსპერტი გამოიკვლევს.

თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნება. უხილავი და ნაკლებად ხილვადი თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნების სხვადასხვა ხერხი არსებობს. ყველა მათგანი იყოფა ორ ჯგუფად: მექანიკური საშუალებები, ე.ი. ფხვნილების გამოყენება; ქიმიური საშუალებები, ე.ი. ქიმიური ნივთიერებების (იოდის ორთქლი, ნინჰიდრინი, პოლიმერები) გამოყენება თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნებისათვის. ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განისაზღვროს ის საშუალება, რომელიც უფრო ეფექტურია თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნებისათვის. ამ საკითხის გადაწყვეტის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნეს კვალის მიმღები ობიექტის ზედაპირი და ფერი. თუ ზორკლიანი ზედაპირია, უმჯობესია გამოვიყენოთ პოლიმერები. თუ თითის ანაბეჭდი დატოვებულია მუქ ფერის გლუვ ზედაპირზე, სასურველია გამოვიყენოთ ისეთი თეთრი ფერის საშუალება, რომელიც უფრო კონტრასტულს გახდის თითის ანაბეჭდს (მაგალითად, ალუმინის ფხვნილი). თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნებისათვის გათვალისწინებულ უნდა იქნეს აგრეთვე კვალის წარმოქმნის მექანიზმი, დატოვებული თითის ანაბეჭდის ზანგრძლივობა, მისი შენახვის პირობები და სხვა.

მექანიკური საშუალებების გამოყენება თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნებისათვის. მექანიკური საშუალებებით თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომჟღავნება შედარებით ხშირად გვხვდება პრაქტიკაში. საგამოძიებო ჩემოდანში არსებობს ყველა საჭირო ხელსაწყო, რის მეშვეობითაც ხდება მექანიკური საშუალებებით თითის ანაბეჭდების გამოვლინება. პრაქტიკაში ხშირ შემთხვევაში გამოიყენება ბრინჯაოს, ალუმინის, გრაფიტის, ტყვიის, თუთიის ზეყანგისა და ლითონის ფხვნილები. ფხვნილების

გამოყენების დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს შემდეგი გარემოება. ფხვნილები არ გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ თითის ანაბეჭდი სველი, ნოტიო ან დანაშულია. ასეთი წესი იმით არის განპირობებული, რომ ფხვნილის მიზიდვას არა მარტო თითის ანაბეჭდი, არამედ საგნის მთელი სველი, ნოტიო ან დანაშული ზედაპირი. ფხვნილებით თითის ანაბეჭდების დამუშავება, როგორც წესი, ხდება ახლად დატოვებულ კვალზე, რადგან თითის ანაბეჭდში ჯერ კიდევ შეიძლება იყოს ადამიანის თითის ფორებიდან გამოყოფილი ოფლი და მარილი. თეთრ ზედაპირზე დატოვებული თითის ანაბეჭდების გამოსამკვლავლებლად გამოიყენება მუქი ფერის ფხვნილები (თუთის ზედაპირი, გრაფიტის, ლითონის ფხვნილები) და პირიქით, მუქ ზედაპირზე დატოვებული თითის ანაბეჭდის გამოსამკვლავლებლად გამოიყენება თეთრი ფერის ფხვნილები (ალუმინის, ბრინჯაოს ფხვნილები).

თითის ანაბეჭდის გამოკვლევის მიზნით, დაქტილოსკოპური ფუნჯის გამოყენებით ფხვნილით ფრთხილად დაფარავენ თითის კვალის ზედაპირს. ამავე მიზნით გამოიყენება აგრეთვე საგამოძიებო ჩემოდანში მოთავსებული სპეციალური პულვერიზატორი, რომლის მეშვეობითაც ზორციელდება თითის ანაბეჭდის ფხვნილით დამტკვრვა. თითის ანაბეჭდზე ზედმეტი ფხვნილის ჩამოცილება ხდება ფუნჯის ფრთხილი ჩამოსმით. იმ შემთხვევაში, როდესაც თითის ანაბეჭდის დამუშავებისათვის გამოიყენება ლითონის ფხვნილი, მას გადაიტანენ თითის ანაბეჭდზე სპეციალური მაგნიტური ფუნჯის მეშვეობით. ზედმეტი ფხვნილის ჩამოცილების შემდეგ საგანზე რჩება მხოლოდ გამოკვლეული თითის ანაბეჭდი, რომელიც ფოტოგრაფირებულ უნდა იქნეს დეტალური ფოტოგრაფირების წესით და გადატანილი დაქტილოსკოპურ ფირზე.

ქიმიური საშუალებების გამოყენება თითის ანაბეჭდების გამოვლინება-გამომკვლევებისათვის. ქიმიური საშუალებებიდან თითის ანაბეჭდების გამოსამკვლავლებლად შედარებით ხშირად გამოიყენება იოდის ორთქლი, ნინჰიდრინი და პოლიმერები.

იოდის ორთქლი გამოიყენება, როგორც წესი, ქაღალდზე, მუყაოზე, ხის გლუვ ზედაპირზე დარჩენილი უხილავი კვალის გამოვლინებისათვის, აგრეთვე ისეთი ძველი თითის ანაბეჭდის გამოვლინებისათვის, როდესაც ფხვნილების ხმარება არ ევაძლევს სასურველ შედეგს. იოდის ორთქლის გამოყენება კარგ შედეგს იძლევა ჭუჭყლით დაფარულ კვალთა გამოვლენებისათვის.

იოდის ორთქლის გამოყენების ტექნიკა შემდეგია: საგამოძიებო ჩემოდანში მოთავსებულია სპეციალური ზელსაწყო — იოდის მღლაკი. მასში ათავსებენ იოდის კრისტალებს. სპირტიქურის მეშვეობით ან უშუალოდ მღლაკის ზელში დაჭრით, სითბოს ზეგავლენით, იოდის კრისტალები ორთქლად იქცევა. ამ ორთქლით დაფარავენ გამოსამკვლავლებელ თითის

ანაბეჭდს. იოდის ორთქლი შეერწყება თითის ანაბეჭდზე არსებულ ოფლსა და მარილს, რის შედეგადაც უხილავი თითის ანაბეჭდი ხილვადი (ყავისფერი) გახდება. იმის გამო, რომ იოდი მალე ორთქლდება, გამოკვლევებულ თითის ანაბეჭდი სწრაფად უნდა იქნეს ფოტოგრაფირებული დეტალური ფოტოგადაღების წესით. იოდის ორთქლის გამოყენებით თითის ანაბეჭდი შეიძლება რამდენჯერმე გამოკვლავდეს.

იოდის ორთქლით გამოკვლავებული თითის ანაბეჭდების ფიქსირებისათვის, ფოტოგრაფირების გარდა, გამოიყენება მისი ფხვნილებით დამუშავება, გამოკვლავებული ანაბეჭდის გადატანა ფოტოფირსა ან ფოტოქაღალდზე¹.

პრაქტიკაში თითის ანაბეჭდების გამოკვლევების მიზნით წარმატებით გამოიყენება ისეთი ქიმიური ხსნარი, როგორიცაა ნინჰიდრინი, ნინჰიდრინის გამოყენება უვექტურ შედეგებს იძლევა ქაღალდზე დარჩენილი კვალის გამოკვლევებისა და ძველი თითის ანაბეჭდების გამოვლინებისათვის.

ნინჰიდრინის გამოყენების ტექნიკა გამოიხატება შემდეგში: გამოსამკვლევებელი თითის ანაბეჭდს პულვერიზატორის, ფუნჯის ან ბამბის მეშვეობით დაფარავენ ნინჰიდრინის სითხით, რომელიც რეაქციაში შედის თითის ანაბეჭდების ოფლისა და მარილის ნაწილაკებთან. დაფარვიდან გარკვეული დროის მონაკვეთში უხილავი თითის ანაბეჭდები მიიღებს იისფერ გამოსახულებას. გამოკვლევების დრო დამოკიდებულია სინათლისა და სითბოზე, რაც უფრო მეტია განათება და სითბო, მით უფრო ჩქარა გამოვლინდება უხილავი თითის ანაბეჭდები. დროის ხანგრძლივობა შეიძლება გაგრძელდეს ნახევარი საათიდან ოცდამდე საათამდე. გამოვლინილი უხილავი თითის ანაბეჭდი გადაიღება დეტალური ფოტოგადაღების წესით.

უკანასკნელ პერიოდში მოცულობითი ან ზედაპირული თითის ანაბეჭდიდან ტიფურის დამზადებისათვის წარმატებით გამოიყენება პოლიმერები, კერძოდ კი, სილიკატური მალამო (პასტა) „K“. ამ საშუალებას გამოიყენებენ მასში, როდესაც თითის ანაბეჭდები (ხილვადი ან ნაკლებად ხილვადი) დამტკვრილია, დაფარულია ზეთით ან სხვა სახის ჭუჭყლით. სილიკატური მალამოს „K“ გამოყენება შემდეგი წესით ხდება: მალამოს მოხმით ფრთხილად (ისე, რომ კვალი არ დამჩანდეს) დაფარავენ თითის ანაბეჭდის ზედაპირს და შეურყევენ მას კატალიზატორის სითხეს (დამაჩქარებელ სითხეს) იმ მიზნით, რომ მალამო „K“ შედარებით სწრაფად გადაიქცეს თეთრი ფერის რეზინისმაგვარ მასად (ამას სჭირდება გარკვეული დრო, რაც დამოკიდებულია პარის ტემპერატურაზე). რეზინისებურ მასაზე მთლიანად და ზუსტად აისახება თითის ანაბეჭდების დერილოვანი სახეები და მისი ყველა დამახასიათებელი ნიშანი. უკანასკნელ პერიოდში მალამო „K“-ს ნაცვლად წარმატებით გამოიყ-

¹ დაწვრილებით ამ საკითხზე იხ. ფაფაშვილი შ.გ., დაქტილოსკოპია და მისი როლი დამამკვლავებელ ბრძოლის საქმეში, თბ., 1999, გვ. 104-122.

ენება ახალი პლასტიკური სილიკატური საშუალებები: ექსაფლესი, ოპოზილი, პროვილი, რომელთა გამოყენებაც თითის ზედაპირული ან მოცულობითი კვალის ამოღებისათვის უფრო ეფექტურ შედეგს იძლევა და გამოყენების პროცესი შედარებით მარტივია.⁶

თითის ანაბეჭდების ამოღება შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი თითის ანაბეჭდი (ხილვადი თუ უხილავი) ყველა შემთხვევაში დაწვრილებით უნდა იქნეს აღწერილი საგამოძიებო მოქმედების ოქმში, ამოღებული და დაერთოს საქმეს ნივთიერი მტკიცებულების სახით.

მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც თითის ანაბეჭდიანი საგნის ამოღება შეუძლებელია მისი სიდიდის თუ სწრაფფუჭებადობის გამო, ზედაპირული გამოიმედვებული თითის ანაბეჭდი გადატანილ უნდა იქნეს დაქტილოსკოპურ ფირზე.

დაქტილოსკოპური ფირი მოთავსებულია საგამოძიებო ჩემოდანში. ფირი მზადდება ორი ფერის: გამჭვირვალე და შავი, ზომით 9X12. დაქტილოფირი შედგება ორი ფენისაგან. მისი ერთი ფენა დაფარულია სპეციალური წებოვანი ნივთიერებით, ხოლო მეორე (დამცველი ფენა) — ფარავს წებოვანი ნივთიერებით დაფარულ მხარეს.

დაქტილოსკოპური ფირის (დაქტილოფირის) გამოყენების ტექნიკა გამოითვლება შემდეგში: კონტრასტულობის გადიდების მიზნით თითი საგანზე დარჩენილ თითის ანაბეჭდებისათვის გამოიყენება შავი ფერის დაქტილოფირი და პირიქით იმისათვის, რომ დაქტილოფირზე გადავიტანოთ თითის ანაბეჭდი, დაქტილოფირს უნდა ავაცალით დამცველი და წებოვანი ნივთიერებით დაფარული ფენით ერთი შეხებით დაფაროთ თითის ანაბეჭდი ისე, რომ იგი არ დაზიანდეს. დაფარვის შემდეგ უნდა განიდევნოს პერის დარჩენილი ბუშტულები ფენაზე ხელის ერთი გასმით. ამის შემდეგ უნდა ავაცილოთ წებოვანი ნივთიერებით დაფარული ფენა თითის ანაბეჭდს. გადატანილი თითის ანაბეჭდის დაცვის მიზნით ამ ფენას უნდა დაეფაროს დაქტილოფირის მეორე, დაცვითი ფენა და გაედევნოს პერის დარჩენილი ბუშტულები ისე, რომ არ დაზიანდეს დაქტილოფირზე გადატანილი თითის ანაბეჭდი.

დაქტილოსკოპური ფირის კიდეები სასურველია შეიკეროს, რათა თითის ანაბეჭდი არ დაზიანდეს. დაქტილოფირს უნდა მიეკრას მუყაოს ნაჭერი წარწერით, თუ სად, რომელ საქმეზე, როდის და ვის მიერ იყო ამოღებული თითის ანაბეჭდი. წარწერას ხელს აწერს გამოძიებელი და დამსწრეები. დაქტილოფირი ერთვის საქმეს, როგორც ნივთიერი მტკიცებულება და მასზე ვრცელდება ის პროცესუალური რეჟიმი, რაც საპროცესო კანონით დადგენილია ნივთიერი მტკიცებულების მოპოვებისათვის.

⁶ იხ. გ. პატიძე, ი. გალცეა, ე. სიმონიშვილი, კვალთა ასაღები ახალი საშუალება, „საბჭოთა სამართალი“, 1989, № 6, გვ. 47-49.

§4. ადამიანის ფეხის კვალი

სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების დროს გვხვდება ადამიანის ფეხის კვალი, დარჩენილი შემთხვევის ადგილზე. ფეხის კვალის მუშაობით დგინდება დანაშაულის ჩადენის გარემოება: ფეხის კვალის დამტოვებლის სქესი; სიმაღლე; პირთა რაოდენობა; დანაშაულის ჩადენის დრო და ადგილი; ფეხის კვალის დამტოვებლის სიარულის თავისებურება; ფეხსაცმლის ფორმა, ზომა, მისი საერთო და კერძო ნიშნები. ფეხის კვალის საფუძველზე აიგება ვერსიები და ხორციელდება ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებანი. იმ შემთხვევაში, როდესაც კვალი დატოვებულია ადამიანის შიშველი ფეხით, მისი გამოკვლევის საფუძველზე ხდება უშუალოდ პიროვნების დადგენა, სხვა შემთხვევებში — ფეხსაცმლის იდენტიფიკაცია.

ადამიანის ფეხის კვალის სახეები. შემთხვევის ადგილზე შეიძლება აღმოჩენილ იქნეს როგორც მოცულობითი ფეხის კვალი, ისე ზედაპირული, როგორც სტატიკური, ისე დინამიკური. ფეხის კვალთა ფიქსირებისა და გამოკვლევის თავისებურება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის ფეხის კვალთან გვაქვს საქმე.

ადამიანის ფეხის კვალი შეიძლება დარჩეს შემთხვევის ადგილზე სხვადასხვა პირობებში. კერძოდ: სიარულის პროცესში, სიარულის შემთხვევაში, დგომისა და გადახტომის შედეგად. ყველა ამ სახის კვალს მისთვის დამახასიათებელი ნიშნები და თავისებურებანი გააჩნია, რაც გათვალისწინებულ უნდა იქნეს გამოკვლევის პროცესში.

შემთხვევის ადგილზე გვხვდება ადამიანის ფეხის კვალის შემდეგი სახეები: კვალი, დატოვებული შიშველი ფეხით, ფეხსაცმლით და ფეხის კვალი, დატოვებული წინდებით. ამ კვალთა ცალკეული სახისათვის დამახასიათებელია სპეციფიკური საერთო და კერძო ნიშნები, მათი ფიქსირებისა და გამოკვლევის თავისებურებანი.

შემთხვევის ადგილზე შეიძლება აღმოჩენილ იქნეს როგორც ფეხის ერთი კვალი, ისე მრავალრიცხოვანი; როგორც ერთი ადამიანის ფეხით დატოვებული, ისე სხვადასხვა პირთა მიერ. კვალთა ამ სახეთა გათვალისწინებით შეიძლება აიგოს სათანადო ვერსიები და აიხსნას დანაშაულის ჩადენის გარემოება.

ადამიანის ფეხის კვალის მექანიზმის ახსნისათვის გარკვეული მნიშვნელობა აქვს სხეულის სიმძიმის განაწილებას სიარულისა და ფეხის კვალის წარმოქმნის დროს. ადამიანის სიარული წარმოადგენს მოძრაობის რთულ პროცესს, რომლის დროსაც ადამიანის სხეულის სიმძიმე გადაიტანება წინ გადადგმულ ნაბიჯზე და, კერძოდ, ფეხის ამ ნაწილზე (როგორც წესი, ქუსლით ნაწილზე), რომლითაც ფეხი ეხება კვალის მიმღებ ობიექტს (იატაკი, მიწა და ა.შ.). ფეხის კვალი ამ ნაწილებში უფრო ღრმა

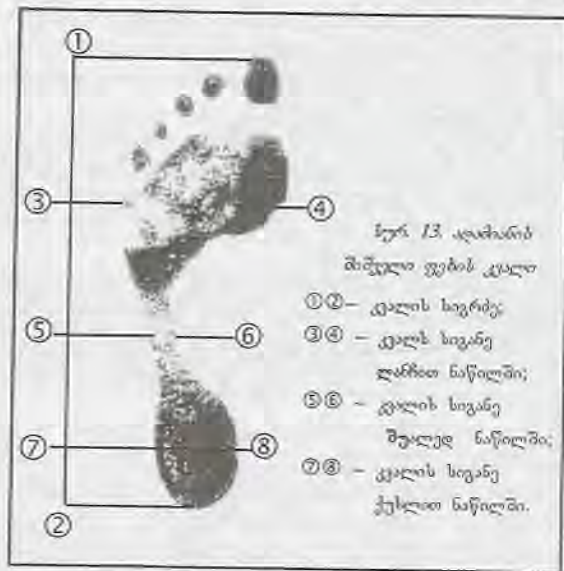
(მოცულობითი) და კარგად გამოხატულია. ფეხის ასეთ კვალში, როგორც წესი, აღბეჭდება ინდივიდუალური (კერძო) ნიშნები.

შიშველი ფეხის კვალი. ადამიანის შიშველი ფეხის კვალი რჩება: გლუვ ზედაპირზე, ლაქით დაფარულ იატაკზე, მიწასა და პლასტიკატზე. ამ სახის კვალი შეიძლება იყოს როგორც ზედაპირული, ასევე მოცულობითი.

ადამიანის შიშველი ფეხის ძირის აგებულება ისეთივეა, როგორიც ხელის გულისა და თითების ბალიშების. შიშველი ფეხის ძირზე არსებობს დერილოვანი ზაზები და დერილოვანი ქარვები; საკეცი ზაზები და ნაოჭები; ფორები, საიდანაც გამოიყოფა ოფლი და მარილი. ყოველივე ის, რაც ითქვამის ზემოთ თითის ანაბეჭდების შესახებ, ვრცელდება ადამიანის შიშველი ფეხის ანაბეჭდზეც. შიშველი ფეხის კვალში გამოისახება თითების, ტერფისა და ქუსლის ნაწილის ანაბეჭდები, აგრეთვე შიშველ ფეხზე არსებული თავისებურება (ანატომიური, ანომალიები, ჭრილობები და სხვა).

ადამიანის შიშველი ფეხის კვალი ექვემდებარება ფოტოგადაღებასა და განზომილებას (იხ. სურ.13).

ადამიანის შიშველი ფეხის კვალი შეიძლება გამოძღვანდეს ფეხნიღებისა და ქიმიური საშუალების (იოდის ორთქლი, ნინჰიდრინი) გამოყენებით.

სურ. 13. ადამიანის შიშველი ფეხის კვალი

- ①② — კვალის სიგრძე;
- ③④ — კვალის სიგანე ღანჭით ნაწილში;
- ⑤⑥ — კვალის სიგანე შუალედ ნაწილში;
- ⑦⑧ — კვალის სიგანე ქუსლით ნაწილში.

გამომჟღავნებული ფეხის კვალის ანაბეჭდის გადატანა ხდება დაქტილოსკოპურ ფირზე. მოცულობითი შიშველი ფეხის კვალიდან შეიძლება დამზადდეს ტვიფრი მალაქო „K“-ს გამოყენებით. ადამიანის შიშველი ფეხის კვალის გამოკვლევის შედეგად შეიძლება მოხდეს კვალის დამტოვებული პიროვნების იდენტიფიკაცია.

წინდებით დატოვებული ფეხის კვალი. ამ სახის

კვალი, როგორც წესი, რჩება გლუვ ზედაპირზე ზედაპირული კვალის

სახით, იგი შეიძლება იყოს აგრეთვე მოცულობითი კვალიც. წინდებით დატოვებული ფეხის კვალი პრაქტიკაში იშვიათად გვხვდება. ამ სახის კვალს ადამიანი ტოვებს მაშინ, როდესაც იგი, მაგალითად, ქუჩის ჩადენის დროს იხდის ფეხსაცმელს იმ მიზნით, რომ არ გამოიწვიოს ხმაური.

წინდებით დატოვებულ ფეხის კვალში აღბეჭდება როგორც ზოგადი ნიშნები: ფეხის ზომა, ფორმა, სიგანე, წინდების სტრუქტურა და აგებულება, ასევე კერძო ნიშნებიც: გახევის ადგილი; მისი ფორმა; გახევის ადგილებში; ფეხის თითების დერილოვანი ზაზები და ქარვები; საჭარხნო და კუსტარული წესით წარმოქმნილი ნაკერები.

აღნიშნული ზოგადი და კერძო ნიშნების, მათი ურთიერთგანლაგების შესწავლისა და გამოკვლევის საფუძველზე შეიძლება მოვახდინოთ წინდების იდენტიფიკაცია, ზოგ (იშვიათ) შემთხვევაში კი პიროვნების იდენტიფიკაცია, თუ ამისათვის საერთო და კერძო ნიშანთა საკმარისი ერთობლიობაა.

ფეხსაცმლის კვალი. პრაქტიკაში შედარებით ხშირად გვხვდება ფეხსაცმლით დატოვებული კვალი. ასეთი კვალი შეიძლება იყოს ზედაპირული (როდესაც კვალის მიძღები ობიექტი არ იცვლის ზედაპირს) და მოცულობითი ანუ ჩაღრმავებული (როდესაც კვალის მიძღები ზედაპირი იცვლის თავის პირვანდელ სახეს). უმრავლეს შემთხვევებში საქმე გვაქვს სტატიკურ და იშვიათ შემთხვევებში — დინამიკურ კვალთან. ეს უკანასკნელი წარმოიშობა ფეხსაცმლის ნიადაგზე დაცურების შემთხვევაში.

ფეხსაცმლის კვალი სამ ნაწილს მოიცავს. ეს არის: ღანჭითი, შუალედური და ქუსლითი. ფეხსაცმლის კვალში უფრო მკაფიოდ აისახება ქუსლითი ნაწილი, შემდგომ — ღანჭითი და იშვიათ შემთხვევებში — შუალედური ნაწილი.

ფეხსაცმლის კვალის ზოგად ნიშნებს მიეკუთვნება: მისი ზომები; ფეხსაცმლის ძირის საერთო ფორმა; ღანჭითი, შუალედური და ქუსლითი ნაწილის ფორმები; ფეხსაცმლის სახე; კვალში აღბეჭდილი საფაბრიკო ნიშნები; ფეხსაცმლის ძირის დამაგრების ზერხები (მიკერვით, ხრახნილებით, ლურსმნებით მიჭდილი, დაწებებული) და სხვა.

ზოგადი ნიშნების შესწავლის საფუძველზე შეიძლება მოვახდინოთ ჯგუფური იდენტიფიკაცია, რაც საშუალებას გვაძლევს შევაფასოთ მოსაძებნი ფეხსაცმლის წრე (გამოვრიცხოთ სხვა ზომის, სახისა და ფორმის ფეხსაცმელი).

ზოგადი ნიშნების გარდა, ფეხსაცმლის კვალში აისახება კერძო (ინდივიდუალური) ნიშნებიც, რომელთაც მიეკუთვნება ფეხსაცმლის ხმარების დროს წარმოშობილი თავისებურებანი: გაცვეთის ადგილის თავისებურე-

ბა და რელიეფი, ლურსმნის თავების დაზიანების თავისებურება, ფეხსაცმლის ძირის შეკეთების ადგილის თავისებურება, ფეხსაცმლის ძირის დეფექტები, დეფორმაციები და სხვა.

ზოგადი და კერძო ნიშნების დამთხვევის შემთხვევაში, როდესაც მათი ერთობლიობა საკმარისია დასკვნის მისაცემად, ექსპერტი ახდენს იდენტიფიკაციას და ადგენს, თუ რომელი კონკრეტული ფეხსაცმლით იყო შემთხვევის ადგილზე დატოვებული ადამიანის ფეხსაცმლის კვალი.

თანხლებითი კვალი. ზოგ შემთხვევაში ადამიანის ფეხის კვალს ან კვალთა ბილიკს ახლავს ევრთ წოდებული თანხლებითი კვალი. ამ სახის კვალის სახით შედარებით ხშირად ვხვდებით პრაქტიკაში ყავარჯნის კვალს, პროთეზის კვალს, სხვადასხვა საგნის თრევის ან ნიადაგზე დაღების კვალს. ასეთი კვალები არ უნდა დარჩეს გამოძიებლის ყურადღების გარეშე. ყველა შემთხვევაში ისინი უნდა დადგინდეს, დაფიქსირდეს და დაეროოს საქმეს ფეხის კვალთან ერთად როგორც ნივთიერი მტკიცებულება.

თანხლებითი კვალის მეშვეობით შეიძლება ვიმსჯელოთ იმ საგანზე, რომლითაც დატოვებულია იგი, რომელ ხელში ეჭირა პირს ყავარჯნი თუ სხვა საგანი, ხომ არ სარგებლობდა კვალის დამტოვებელი პირი მარცხენა ხელით, რომელ ფეხზე ჰქონდა ადამიანს პროთეზი და ა.შ.

ფეხის ცრუ კვალი. ქონების გატაცების სიმულაციისას, ქურდობის დროს, სახელმწიფო საზღვრის დარღვევის შემთხვევაში ვხვდებით ევრთ წოდებულ ფეხის ცრუ კვალს. ერთ შემთხვევაში დანაშაულის ჩამდენი პირი ხმარობს უფრო დიდი ზომის ფეხსაცმელს, მცირე ზომის ან ქალის ფეხსაცმელს, რომელსაც მიიმაგრებს ფეხზე. მეორე შემთხვევაში ფეხსაცმელს მიიმაგრებს ფეხზე ქუსლითი ნაწილით წინ, რათა შექმნას კვალთა ბილიკის მიმართულების ცრუ წარმოდგენა. მესამე შემთხვევაში დანაშაულის ჩამდენი პირი ფეხზე მიიმაგრებს ცხოველის (ცხენის, ძროხის, დათვის) კვალს, რათა არასწორი წარმოდგენა შეუქმნას გამოძიების ორგანოებსა და ოპერატიულ მუშაკებს. ამ უკანასკნელს ადგილი აქვს სახელმწიფო საზღვრის დარღვევის შემთხვევაში.

ფეხის ცრუ კვალისათვის დამახასიათებელია თავისებური ნიშნები, რომელთა დადგენა და გამოკვლევა საშუალებას იძლევა გავაკეთოთ სწორი დასკვნა. ასეთი ცრუ კვალისათვის დამახასიათებელია სიარულის დროს ადამიანის სიმძიმის ცენტრის არასწორი გადაწევა კვალში. კერძოდ, იმ შემთხვევაში, როდესაც ფეხსაცმელი ამოკრულია ადამიანის ფეხზე ქუსლითი ნაწილით წინ, უფრო ღრმაა ადამიანის ფეხის წინა ნაწილის კვალი, ვიდრე ქუსლითი ნაწილის. ცრუ კვალის დატოვების შემთხვევაში მცირდება ნაბიჯის სიდიდე, უფრო ფართოვდება ნაბიჯის გადადგმის კუთხე, ფეხის ბილიკი ტეხილია (კლაკნილი), რჩება ფეხსაცმლის თრევის

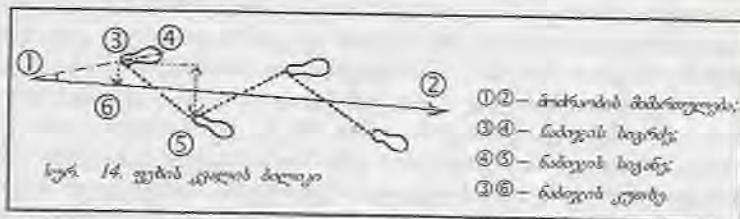
კვალი. ფეხის ცრუ კვალის დადგენისათვის საჭიროა, რომ შემთხვევის ადგილზე მოხდეს კვალის გულდასმით დათვალიერება და დაფიქსირდეს ფეხის კვალის ყოველი თავისებურება.

ფეხის კვალითა ბილიკი. პრაქტიკაში გვხვდება არა მარტო ცალკეული ფეხის კვალი, არამედ ფეხის კვალთა ბილიკი, რომელიც მიუთითებს სიარულის მიმართულებაზე. ფეხის კვალთა ბილიკის მეშვეობით შეიძლება ვიმსჯელოთ ადამიანის სქესზე, სიარულის თავისებურებაზე, ნაბიჯის სიგრძეზე, სიგანესა და კუთხეზე. ყველა ამ ნიშანს გარკვეული როლი ენიჭება კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის დადგენის დროს.

ნაბიჯის სიგრძე განისაზღვრება მარჯვენა და მარცხენა ფეხის ერთი გადადგმის მანძილით კრიმინალისტიკაში მიღებულია, რომ ნაბიჯის სიგრძე მამაკაცებისათვის მერყეობს 65-90 სმ ფარგლებში, ხოლო ქალების ნაბიჯის სიგრძე კი - 50-70 სმ ფარგლებში. სიარულის შემთხვევაში ნაბიჯის სიგრძემ შეიძლება მიაღწიოს 1 მეტრს. ყოველი ეს მონაცემი პირობითია, რადგან ნაბიჯის სიგრძე დამოკიდებულია სხვადასხვა ფაქტორზე: ადამიანის სიმაღლეზე, ასაკზე, ფიზიკურ მდგომარეობაზე, ნიადაგის ზედაპირზე (მშრალი, სველი, ტალახიანი, მოყინული, თოვლიანი), ნიადაგის დაქანებაზე (აღმართი, დაღმართი), სიარულის სიჩქარეზე, ტვირთის სიმძიმეზე, რომელიც ადამიანს ხელთ აქვს.

ნაბიჯის სიგანე არის მანძილი მარჯვენა და მარცხენა ფეხის ქუსლით ნაწილთა შორის. ნაბიჯის სიგანე მერყეობს 6-12 სმ ფარგლებში.

ნაბიჯის კუთხე ის კუთხეა, რომელიც წარმოიშობა კვალთა ბილიკის წარმოსახვით სწორ ხაზსა და ფეხის გადადგმის მდგომარეობის ღერძს შორის. მამაკაცის ნაბიჯის კუთხე მერყეობს 18-25° შორის, ხოლო ქალების - 12-20° ფარგლებში. კრიმინალისტიკაში ასევე მიღებულია, რომ ფეხის კვალის სიგრძის შეფარდება ადამიანის სიმაღლესთან შეადგენს 1:7 (იხ. სურ.14).

კვალთა აღმოჩენა და ფიქსირება. ფეხის კვალის აღმოჩენა შემთხვევის ადგილზე, როგორც წესი, არ წარმოადგენს სირთულეს, რადგან იგი კარგად ხილვადია. კვალის აღმოჩენა ხდება შემთხვევის ადგილას ვიზუალური

დათვალიერების შედეგად. მაგრამ არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც საქმე გვაქვს ნაკლებად ხილვად ან უხილავ ფეხის კვალთან. ასეთებს მიეკუთვნება, როგორც წესი, ადამიანის მიშველი ფეხის კვალი გლეჯ ზედაპირზე (მიწაზე, ლაქით დაფარულ საგანზე და ა.შ.). ასეთ შემთხვევაში კვალის აღმოჩენა ბორცოვან კვალის მიმდებარე საგნის კუთხური განათების (45° კუთხით) შედეგად, ხოლო ამ საგნის ზედაპირის ცქერა უნდა მოხდეს მოპირდაპირე კუთხიდან. ყოველი აღმოჩენილი კვალი დაცულ უნდა იქნეს გაფუჭებისა და დაზიანებისაგან.

ფეხის კვალის აღწერა და გაზომვა. შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში დაწვრილებით უნდა აღინიშნოს კვალის აღმოჩენის ადგილი; საგანი, რომელზედაც კვალი იქნა აღმოჩენილი; ფეხის კვალის ზომები; კვალთა ურთიერთგანლაგება; კვალთა ბილიკის მიმართულება და რაოდენობა; ნაბიჯის სიგრძე, სიგანე და კუთხე; ფეხის კვალის ფორმა, სიგრძე, სიგანე და სიმაღლე.

ფეხის კვალის სიგრძე იზომება ქუსლითი ნაწილის უკიდურესი წერტილიდან ფეხის კვალის წინა ნაწილის წერტილს შორის. ცალკე იზომება ლანჩითი, შუალედი და ქუსლითი ნაწილების სიგრძე. ამასთანავე, გაზომვას ექვემდებარება ფეხის კვალის სიგანე ლანჩითი და ქუსლითი ნაწილის ყველაზე უფრო ფართო ადგილზე და ფეხის კვალის შუალედი ადგილი ყველაზე უფრო ვიწრო ადგილზე. ასევე უნდა იყოს აღწერილი კვალის მიმდებარე ზედაპირი (იატაკი, კედელი, ფხვიერი ნიადაგი, ტალახი, თოვლი და ა.შ.).

შემთხვევის ადგილის გეგმასა და სქემაზე ნათლად უნდა გამოისახოს კვალის აღმოჩენის ადგილი, მიზი პარამეტრები ახლო მდებარე საგანთა შორის და, განსაკუთრებით, უძრავი საგნების მიმართებით (კედელი, ღობე, კიბე და ა.შ.).

კვალის ფიქსირების ერთ-ერთი ეფექტური საშუალებაა მისი ფოტოგრაფირება. შემთხვევის ადგილზე საორიენტაციო და მიმოხილვითი ფოტოგრაფიების გარდა, უნდა მოხდეს ფეხის კვალის საკანძო გადაღება (ახლომდებარე საგანთა შორის), მისი დეტალური (მასშტაბური) გადაღება. ფოტოგრაფებამდე ფეხის კვალი უნდა გასუფთავდეს. ფოტოგრაფების დროს სწორად უნდა შეირჩეს განათების ხერხი, შექვილტრი, ნეგატიური ფოტომასალა, დიფრაგმა და გადაღების ექსპოზიცია. გადაღების დროს ფოტოაპარატი უნდა იყოს ფეხის კვალთან შეფარდებით პარალელურ მდგომარეობაში. კვალის ბილიკის გადაღების დროს, საჭიროების შემთხვევაში, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს პანორამული სიგრძედი ფოტოგადაღება.

ფეხის კვალის ფოტოგადაღების პირობები დაწვრილებით უნდა იქნეს აღწერილი შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში.

ფეხის კვალისაგან ტვიფრის დამზადება. ფეხის კვალთან ტვიფრის დამზადება ხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც პრაქტიკულად შეუძლებელია იმ საგნის ამოღება, რომელზედაც ფეხის კვალი დარჩენილი მისი სიდიდის, სწრაფფუჭებადობის, კვალის დამსწერებისა და გაფუჭების გამო.

ფეხის კვალიდან ტვიფრი მზადდება იმ შემთხვევაში, როდესაც გვაქვს მოცულობითი (ჩაღრმავებული) კვალი. ზედაპირული კვალისაგან ტვიფრი ვერ დამზადდება და ამიტომ ხდება ზედაპირული ფეხის კვალის ფოტოგრაფირება.

ფეხის კვალის თაბამირის ტვიფრის დამზადების ორი ხერხი არსებობს: თაბამირის ხსნარის ჩასხმითა და თაბამირის ფხვნილის ჩაყრით.

თაბამირის ხსნარის ჩასხმის შემთხვევაში ფეხის კვალის ტვიფრი მზადდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ მეთოდის გამოყენებით კვალი არ დაზიანდება და არ განადგურდება. ასეთი ტვიფრის დამზადების ტექნიკა გამოიხატება შემდეგში: 1. მოცულობითი ფეხის კვალი უნდა გასუფთავდეს გარეშე საგნებისაგან (კენჭები, ქაღალდის ნაგლეჯები, ფოთლები); 2. უნდა მოხდეს ჩაღრმავებული ფეხის კვალის დეტალური ფოტოგადაღება; 3. მოცულობითი ფეხის კვალს უნდა შემოეღოს ჯებირი (მიწით, თიხით, ფიცრით და ა.შ.); 4. უნდა დამზადდეს არმატურა (მათულებით ან ჩხირებით). არმატურის დანიშნულებაა, რომ თაბამირის ტვიფრს მისცეს სიმკვრივე, რათა იგი არ დაიშხვრეს ხმარების დროს; 5. უნდა დამზადდეს თაბამირის ხსნარი ერთი ორთხან შეფარდებით (თაბამირის ილევენ ორჯერ მეტი წონისა, ვიდრე წყალს). იმ შემთხვევაში, თუ საჭიროა თხელი ხსნარის დამზადება, პროპორციას ადიდებენ წყლის დამატებით. თაბამირის ხსნარის დასამზადებლად ყველა საჭირო ხელსაწყო მოპოვება საგამომიბო ჩემოდანში; 6. თაბამირის ხსნარი უნდა იყოს ჩახსხმული ფეხის კვალში ისე, რომ მთლიანად დაფაროს ფეხის კვალის ძირი; 7. ფეხის კვალში მოათავსებენ წინასწარ დამზადებულ არმატურას; 8. ხელმოკრედ დაახავენ თაბამირის ხსნარს (შეორე ფენას) ისე, რომ მთლიანად დაიფაროს მოცულობითი ფეხის კვალი; 9. პერის ტემპერატურის გათვალისწინებით 20-25 წუთში თაბამირის ხსნარი გამაგრდება, რის შემდეგ თაბამირის ტვიფრი უნდა იყოს ამოღებული ფეხის კვალთან იმდენად ფრთხილად, რომ არ დაზიანდეს ტვიფრი და მასზე არსებული ინდივიდუალური ნიშნები (ამ დროს არ შეიძლება ლითონის საგნების გამოყენება); 10. ამოღებული ფეხის კვალის ტვიფრი უნდა იყოს ხელით ფრთხილად გასუფთავებული ან გარეცხილი; 11. დამზადებულ ფეხის კვალის ტვიფრს უნდა მიემავროს მუყაო ან მკვრივი ქაღალდი წარწერით: სად, რომელ საქმეზე, ვის მიერ და როდის იყო დამზადებული ტვიფრი. ამ მონაცემებს ხელს აწერს გამომძიებელი და დამსწერები.

თაბაშირის ფეხნილის ჩაყრის შემდეგობით ფეხის კვალის ტვიფრი მზადდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ფეხის კვალი დატოვებულია ფეხიერ ნიადაგზე, ტალახში, სველ ნიადაგსა ან თოვლზე. ყოველივე ის, რაც ითქვამს ფეხის კვალის ტვიფრის დაზნადების შესახებ თაბაშირის ხსნარის ჩასხმის შემდეგობით, ვრცელდება ამ მეთოდის გამოყენების დროსაც იმ თავისებურებებისა გარდა, რაც ახასიათებს ტვიფრის დაზნადებას თაბაშირის ფეხნილის ჩაყრით. ეს თავისებურებები შემდეგია: 1. ფეხის მოცულობით კვალში ჩაყრიან თაბაშირის გაცივლ ფეხნილს ისე, რომ დაიფაროს ფეხის კვალის ძირი; 2. თაბაშირის ფეხნილი ყნდა დასველდეს მასზე სველი ჩეარის ან მარლის დადებით. 3. კვალში არმატურის მოთავსების შემდეგ ზედაპირი ჩაყრიან თაბაშირის ფეხნილს ისე, რომ კვალი მთლიანად დაიფაროს; 4. ისევე დასველებენ თაბაშირის ფეხნილს სველი ჩეარის შემდეგობით ან ჩეარზე წყლის თანაბარი დასხმით.

ფეხის კვალის ტვიფრი შეიძლება დაზნადდეს აგრეთვე პოლიმერების, კერძოდ კი, მალამო „K“-ს გამოყენებით, რის შესახებაც აღინიშნა წინა მე-3 პარაგრაფში.

შეშვლილი ფეხის, წინდებში ჩაცმული ფეხის და ფეხის კვალის ბილიკის ნიმუშების მიღება ხდება ფეხის წინდების ან ფეხსაცმლის ძირის სტამბური საღებავის დაფარვით და თითო მკვრივ ქაღალდსა ან მუყაოზე გავლით. ნიმუშების მიღება უნდა გამოიწვევდეს, რადგან გამოიყენებული იყოს შემთხვევითობა ან ფეხის ნაბიჯის სიგრძის, სიგანისა და ფეხის კუთხის განზრახ შეცვლა.

§5. კბილის კვალი

ადამიანის კბილის კვალის მიხედვით კრიმინალისტიკაში ზორციელდება პიროვნების იდენტიფიკაცია.

მოუხდავად იმისა, რომ ადამიანის კბილის კვალი იშვიათად გვხვდება პრაქტიკაში, მისი გამოკვლევის შემდეგობით არაერთი მძიმე დანაშაულია გახსნილი. სწორედ ამიტომ საჭირო და აუცილებელია, რომ მეტი ყურადღება დაეთმოს კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში კბილის კვალის შესწავლის საკითხებს. მეორეც, ოპერატიულმა მუშაკებმა და გამოძიებელმა საჭიროა შემთხვევის ადგილზე გულდასმით და ყურადღებით ეძებონ ადამიანის კბილის კვალი, იცოდნენ მათი ფიქსირება და მისგან ტვიფრის დაზნადება.

კბილის (კბილების) კვალი რჩება ცალკეულ საგნებზე, რომელთაც აქვთ რბილი ზედაპირი (მოკოლადი, კამფეტი, მარგარინი, კარაქი, ყველი, ვაშლი, სიგარეტი და ა.შ.). პროდუქტებისა და საგნების გარდა, კბილის კვალი რჩება ადამიანის სხეულზე (დაზარალებულისა და ბოროტმოქმედის ტანზე) ან გვამზე.

იმ შემთხვევაში, როდესაც კბილის კვალი დატოვებულია ადამიანის სხეულზე ან გვამზე, მისი გამოკვლევა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტის კომპეტენციაა, კერძოდ კი, სტომატოლოგიური ექსპერტიზის შესწავლის საგანია. სხვადასხვა სახის საგნებზე კბილის კვალის გამოკვლევას კი აწარმოებს ექსპერტ-ტრასოლოგი. გარკვეულ შემთხვევებში კბილის კვალის მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაციის საკითხის გადასაწყვეტად ინიშნება კომპლექსური (სასამართლო-სამედიცინო და კრიმინალისტიკური) ექსპერტიზა.

კბილის კვალის ფიქსირება სხვადასხვა საგნებსა და ადამიანის სხეულზე ხდება ორი გზით: ფოტოგრაფიული და კბილის კვალის ტვიფრის დაზნადებით. ფოტოგრაფიის გამოყენებით უნდა იყოს ფიქსირებული ყველა სახის კბილის კვალი როგორც ზედაპირული, ისე მოცულობითი. საკანბო ფოტოგრაფიების გარდა, ყველა შემთხვევაში უნდა მოხდეს დეტალური მასშტაბური გადაღება.

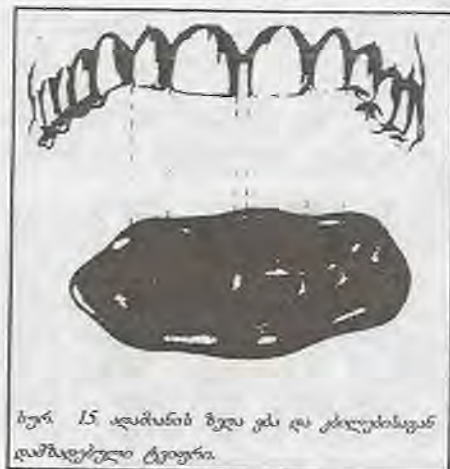
ტვიფრი მზადდება მოცულობითი (ჩაღრმავებული) კბილის კვალიდან. ამ მიზნით გამოიყენება სამედიცინო თაბაშირი, მალამო „K“, პარაფინი. ტვიფრის დაზნადება ხდება ჩვეულებრივი წესით უძვლობისა კბილის კვალის ტვიფრი დაზნადების სპეციალისტ-კრიმინალისტიკა ან სპეციალისტ-მედიკოსმა. ტვიფრის დაზნადება ხდება იმ შემთხვევაში, თუ კბილის კვალი დატოვებულია სწრაფფეხებად საგანზე ან იმ შემთხვევაში, როდესაც საგნის ამოღება და საქმეზე დართვა პრაქტიკულად შეუძლებელია. საგანზე (პროდუქტებზე) დატოვებული კბილის კვალის შეჩახვის მიზნით ამ საგნის მოათესისგან მაცივარში ან მას დაამუშავებენ ფორმალინის ხსნარში.

კრიმინალისტიკურ პრაქტიკაში შედარებით ხშირად გვხვდებით მოკბინისა და ჩაკბენის კვალი. მოკბენის დროს საგანზე რჩება ჩაღრმავებული კვალი როგორც ზედა ყბის წინა კბილების, ასევე აღბეჭდება ქვედა ყბის წინა კბილებიც. ჩაკბენის კვალი წარმოიშობა ზედა ყბის საჭრელი კბილებით.

ადამიანის კბილის კვალის მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაცია შესაძლებელია იმდენად, რომ ადამიანის კბილის კვალში აღიბეჭდება როგორც პიროვნებისათვის დამახასიათებელი საერთო ნიშნები, აგრეთვე თავისებურებანიც (კერძო ნიშნები). საერთო ნიშნებს მიეკუთვნება ისეთები, როგორიცაა: კბილის ფორმა, ზომა, მანძილი კბილებს შორის (ვიწრო, ფართო), ზედა და ქვედა ყბის კბილების საერთო აგებულება, კბილების დახრილობა (წინდახრილი, უკანადახრილი).

ადამიანის კბილის კვალის თავისებურებანი (კერძო ნიშნები) წარმოიშობა კბილთა ანომალიის საფუძველზე: კბილთა რაოდენობა (32 კბილზე მეტი ან ნაკლები), ძალზე პატარა ან ძალზე დიდი კბილები, სხვადასხვა კუთხით დახრილი და ა.შ. კბილთა მექანიკური დაზიანების საფუძ-

ველზე: დაცემის, დარტყმის შედეგად, ცალკეული კბილის ჩამოტყვევება ან ყბის დაზიანება. კბილთა ავადმყოფობის საფუძველზე: დაპლომბილი კბილის თავისებურება, კბილის მთლიანი ან მისი ნაწილის დამსხვრევა, პროთეზის თავისებურება, დაზიანებული კბილის დაფარვის თავისებურება (ფერადი ლითონების გამოყენებით, ფაიფური ან სხვა საშუალებებით). ადამიანის პროფესიის საფუძველზე: კბილების გარკვეულ თავისებურებებთან შეიძლება გვქონდეს საქმე იმ შემთხვევებში, როგორებიცაა: პოლიგრაფიის თანამშრომლები, მინის ნაკეთობების დამამზადებლები (მინის მზერავები), სპილენძისა და სხვა ფერადი ლითონების დამამზადებელი მუშები და ა.შ. (იხ. სურ. 15).

იმისათვის, რომ ადამიანის კბილის კვალის მეშვეობით მოხდეს პიროვნების იდენტიფიკაცია, ექსპერტის მიერ დადგინდეს კბილთა კვალის საერთო და კერძო ნიშნების საკმარისი და განუყოფელი ერთობლიობა, ექსპერტს გამოკვლევისათვის უნდა გადაეცემა საგანზე დატოვებული კბილის კვალი და მისი ტვიფრი.

§6. სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი

ტექნიკური რევოლუციის პირობებში სულ უფრო იზრდება სატრანსპორტო საშუალებათა როლი და მნიშვნელობა მყურნეობასა და მშრომელთა მომსახურებაში. ეს კი იწვევს საპაერო, რკინიგზის, საზღვაო და საავტომობილო სატრანსპორტო საშუალებათა ზრდას. შესაბამისად იზრდება საგზაო შემთხვევების რიცხვიც.

სატრანსპორტო საშუალებების რიცხვს მიეკუთვნება საპაერო ტრანსპორტი; რკინიგზის (მიწის ზედა და მიწის ქვეშ მოძრაობა) ტრანსპორტი; ზღვისა და მდინარეების სატრანსპორტო საშუალებები; სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების ავტომობილები, მოტოციკლები, მოტორ-ოლერები, ტრაქტორები, კომბაინები, ელოსიპედები; სატრანსპორტო საშუალებები, სადაც გამწვევ ძალას წარმოადგენს ცხოველები (ცხენი, ხარი, ვირი, აქლემი, ირემი, ძაღლები); თხილამურები, ციგა და სხვა.

საკამოძიებო და სასაპარტოლო ორგანოების პრაქტიკაში გვხვდება სატრანსპორტო საშუალებათა სხვადასხვა სახის კვალი, რომელთა წარმოქმნის მექანიზმი ასევე სხვადასხვაა. ერთ შემთხვევაში გვხვდება მატერიალურ-ფიზიკური კვალი, რომელთა რიცხვს ზმირად მიეკუთვნება ბორბლებისა და საბურავების კვალი; სატრანსპორტო საშუალების დაჯახების, გადაბრუნების, გადავარდნის კვალი; სატრანსპორტო საშუალების სხვადასხვა საგანზე, ადამიანებსა და ცხოველებზე გადავლის კვალი. მეორე შემთხვევაში კვალს ტოვებს სატრანსპორტო საშუალებათა ცალკეული ნაწილები, მათი მოწყვეტის, მოგლეკის ან დამსხვრევის შედეგად. მესამე შემთხვევაში კვალს ტოვებს სხვადასხვა სახის სითხეები (მანქანის ზეთი, ბენზინი, საღებავი, სისხლი და ა.შ.).

სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი რჩება გზებზე და ნიადაგზე; საგნებზე, რომლებსაც დაეჯახა სატრანსპორტო საშუალება; ადამიანზე, გვამზე, ტანისამოსზე და ა.შ.

შემთხვევის ადგილზე სატრანსპორტო საშუალებათა კვალის მიხედვით, აგრეთვე თვით სატრანსპორტო საშუალებების გულდასმით დათვალიერების შედეგად აღმოჩენილი კვალის მიხედვით შეიძლება აისინას და დადგინდეს ისეთი სახის ფაქტები, რომლებსაც პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს იდენტიფიკაციისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დასადგენად.

სატრანსპორტო საშუალებების კვალისა და მისი წარმოშობის მექანიზმის შესწავლის საფუძველზე შეიძლება დადგინდეს და გაირკვეს საგზაო შემთხვევის კონკრეტული გარემოება; სატრანსპორტო საშუალების მოძრაობის მიმართულება, მოძრაობის სიჩქარე, სატრანსპორტო საშუალებათა ურთიერთგანლაგება საგზაო შემთხვევის დროს, მათი დაჯახების ადგილი და ა.შ.; აიგოს კონკრეტული ვერსიები, რომელთა შემოწმება და ახსნა საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ საგზაო შემთხვევის დეტალები და განვსაზღვროთ გამოძიების მიმართულება; შევუძლებს ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებანი იმ კონკრეტული სატრანსპორტო საშუალების მოსაძებნად, რომელიც მონაწილეობდა საგზაო შემთხვევაში და იმ პირის დასადგენად, ვინც მართავდა სატრანსპორტო საშუალებას; განისაზღვროს სატრანსპორტო საშუალების ჯგუფური კუთვნილება; სამგზავრო, საბარგო, მსუბუქი თუ სპეციალური დანიშნულების მანქანა; სატრანსპორტო საშუალების კონკრეტული სახე; ქარხანა და საქარხო ნიშნები; დადგინდეს ინდივიდუალური ნიშნები, რაც საშუალებას გვაძლევს დავადგინოთ კონკრეტული სატრანსპორტო საშუალება, რომელიც უშუალოდ გაწეშია საგზაო შემთხვევასთან (საბურავების დეფექტები, რომლებიც წარმოიშვა ექსპლოატაციის შედეგად, მათი ადგილმდებარეობა და ზომები; საბურავის გაჭრის, გახეთქის კვალი, მათი ურთიერთგანლაგება და ა.შ.).

აიხსნას ავტოსაგზაო შემთხვევის მიზეზები: საშუალოდ სისტემის დაზიანება, საჭის გაუმართაობა, სატრანსპორტო საშუალების კონსტრუქციული უარყოფითი მხარეები, გზის საგალი ნაწილის დაზიანება, გაუმართაობა და სხვა.

შემთხვევის ადგილზე შეიძლება აღმოჩნდეს სატრანსპორტო საშუალების მოცულობითი (ჩაღრმავებული) კვალი რბილ ნიადაგზე (მიწა, ტალახი, ასფალტი და ა.შ.), ასევე ზედაპირული კვალი, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც დაზრეკებული, ასევე ამრეკებული. შემთხვევის ადგილზე გზებით აგრეთვე ავტოსატრანსპორტო საშუალების სტატიკურ კვალს, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს იდენტიფიკაციისათვის, აგრეთვე დინამიკურ კვალს, მაგალითად: საბურავების სრიალის კვალი, დამუხრუჭების კვალი, ნაკაწრები და ა.შ. გარკვეული მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს ამ კატეგორიის საქმეთა გამოძიების დროს ავტოსატრანსპორტო საშუალების როგორც ლოკალურ, ისე პერიფერულ კვალს. ყოველი სახის კვალი, რომელიც არსებობს შემთხვევის ადგილზე, უნდა იყოს გამოძიებულ, აღმოჩენილი და სათანადოდ პროცესუალურად გაფორმებული.

იმისათვის, რომ დადგენილ იქნეს სატრანსპორტო საშუალების სახე (მსუბუქი, საბარგო თუ სპეციალური დანიშნულების) უნდა განისაზღვროს და დადგინდეს მანძილი ორ წინა ბორბალს შორის ე.წ. „კალეია“. ამ მანძილის განსაზღვრა ხდება ერთგვაროვან ბორბლებს შორის კვალის გაზომვის შედეგად. გაზომილი უნდა იყოს მანძილი ბორბლების კვალის შუა წერტილებიდან. ასევე მეთოდით უნდა განისაზღვროს მანძილი უკანა ბორბლებს შორის და, თუ მანქანა სამღერძიანია, ასევე მანძილი შუა და ბოლო ბორბლებს შორის. იმ შემთხვევაში, როდესაც უკანა ღერძზე არსებობს ორ-ორი ბორბალი, უნდა განისაზღვროს მანძილი ორ ბორბალს შუა წერტილებს შორის.

სატრანსპორტო საშუალებების სახის დადგენის მიზნით უნდა გაიზომოს აგრეთვე მანძილი წინა და უკანა ღერძებს შორის და, თუ მანქანა სამღერძიანია, მანძილი ღერძებს შორის უნდა დადგინდეს ცალკე: წინა და შუა ღერძებსა და შუა და უკანა ღერძებს შორის. აღნიშნული განზომილებანი უნდა მოხდეს სტატიკური კვალის ან მანქანის დგომის კვალის შემთხვევაში.

სატრანსპორტო საშუალების სახის განსაზღვრისათვის გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება აგრეთვე საბურავის პროტექტორის კვალს, საბურავის ნახატს, სახეს, მის დიამეტრსა და სიგანეს. აქვე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ ზოგ შემთხვევაში სატრანსპორტო საშუალებას უყვანებენ არა იმ ტიპისა და სახის საბურავს, რომელიც მას ესაჭიროება, არამედ სხვა ტიპისას.

სატრანსპორტო საშუალების მოძრაობის შემთხვევაში წინა საბურავების კვალს მთლიანად ან ნაწილობრივ შლის უკანა საბურავების კვალი, თუ

სატრანსპორტო საშუალება სამღერძიანია, კვალში აისახება მხოლოდ ბოლო ღერძის საბურავების კვალი.

ამ გარემოების გათვალისწინებით უნდა იქნეს შესწავლილი საბურავების კვალის აღნაგობა, ტიპი და სახე წინა საბურავების კვალის დასადგენად საჭიროა, რომ მოინახოს მანქანის მოხვევის კვალი. სატრანსპორტო საშუალების მოხვევის შემთხვევაში აისახება წინა საბურავების კვალიც, რომელსაც განაპირა მდგომარეობა უკავია, ე.ი. ჯერ განაპირა ნაწილში აისახება წინა საბურავის კვალი, შემდეგ კი (მიდა ნაწილში) — უკანა საბურავის.

ბორბლებისა და საბურავების კვალის აღმოჩენის შემთხვევაში არ უნდა შემოვიფარგლოთ მხოლოდ ზოგადი ნიშნების დადგენით (საბურავის პროტექტორის ტიპი, სახე, დიამეტრი, სიგანე და ა.შ.). ყველა შემთხვევაში აუცილებელია დავადგინოთ სატრანსპორტო საშუალების ბორბლის ან საბურავის კვალში ინდივიდუალური ნიშნები, ე.ი. ისეთი თავისებურებანი, რომელიც წარმოიშვა სატრანსპორტო საშუალების ექსპლოატაციის პროცესში. მათ მიეკუთვნება: დეფექტები, დაზიანებები, გაჭრის ან გახვევის კვალი, ამ კვალთა ურთიერთგანლაგება და ა.შ. ინდივიდუალური ნიშნების ერთობლიობა და საკმარისობა საშუალებას იძლევა დავადგინოთ კონკრეტული სატრანსპორტო საშუალება.

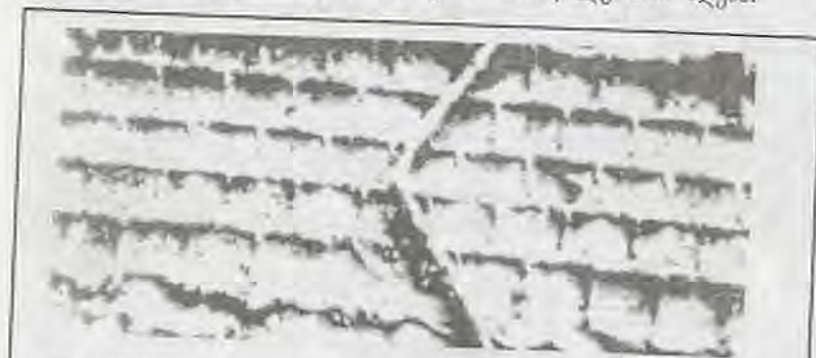
იმ შემთხვევაში, როდესაც სატრანსპორტო საშუალების გამწვევ ძალას წარმოადგენს ცხოველები, ბორბლის კვალის გარდა, ყურადღება უნდა მიექცეს სატრანსპორტო ცხოველთა ფეხების კვალის შესწავლას. ამ სახის კვალთა აღმოჩენა, ფიქსირება, ზოგადი და ინდივიდუალური ნიშნების განსაზღვრა ხდება იმ მეთოდის საფუძველზე, რაც დადგენილია ადამიანის ფეხის კვალისათვის.

კრიმინალისტიკური თვალსაზრისით გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება სატრანსპორტო საშუალებების მოძრაობის მიმართულების განსაზღვრასაც. არსებობს მთელი რიგი ისეთი ნიშნები, რომლებიც მიუთითებენ სატრანსპორტო საშუალების მოძრაობის მიმართულებას. კერძოდ: დამუხრუჭების შემთხვევაში დამუხრუჭების კვალის ბოლო ნაწილზე წარმოიშობა გარკვეული ამბლლება, რომელსაც წარმოქმნის მტვერი, ბალახის ნაწილაკები, კერძები და ა.შ. ეს ამბლლება მანქანის მოძრაობის მიმართულებითაა. თუ მანქანამ გაიარა ტალახში, თოვლში, წყალში კვალის ფერის ინტენსიურობის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ სატრანსპორტო საშუალების მიმართულებასზე — კვალი ნაკლებად ინტენსიური ხდება მოძრაობის მიმართულებით. სითხეები (ზეთი, სისხლი, სხვადასხვა საღებავი), რომლებიც წვეთავს სატრანსპორტო საშუალებიდან, წაწვეტილებული თავებით იჭება განლაგებული მოძრაობის მიმართულებით. ჩხირები, რომელსაც გადაუვლის სატრანსპორტო საშუალება გახსნილი თავებით იჭება განლაგებულ-

ლი მოძრაობის მიმართულებით. სატრანსპორტო საშუალება, ტალახის, თოვლის შეფუება და სხვა სითხეების ნაწილაკებს ისვრის გვერდით და წინ მოძრაობის მიმართულებით დამუხრუჭების კვალის მიხედვით ექსპერტს შეუძლია განსაზღვროს სატრანსპორტო საშუალების მოძრაობის სიჩქარე (იხ. სურ.16).

საქმეზე ტექსტურიტების დასადგენად გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება სატრანსპორტო საშუალების ცალკეული დეტალების კვალს ან თვით დეტალების აღმოჩენას შემთხვევის ადგილზე. ავტოსაგზაო შემთხვევის შედეგად შეიძლება აღმოჩენილ იქნეს მინის ნაშხვრეები, კარების სახელური, ჭანჭიკები, სხვადასხვა ნაწილის ნატყეხები. დაჯახების ან გადაბრუნების შემთხვევაში აგრეთვე — მანქანის ნაწილებით დატოვებული კვალი, რაც დაწერილობით აღწერასა და ფიქსირებას მოითხოვს. დათვალიერების შედეგები აღწერილ უნდა იქნეს შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში. შემთხვევის ადგილზე უნდა შედგეს შემთხვევის ადგილის სქემა და გეგმა. შემთხვევის ადგილი უნდა იყოს ფოტოგრაფირებული საორიენტაციო და მიმოხილვითი წესით, რაც შეეხება ცალკეულ კვალსა და დაჯახების ადგილს, ისინი უნდა იქნას გადაღებული საკანძო და დეტალური ფოტოგადაღების გამოყენებით. ყველა მოცულობითი კვალისაგან უნდა დამზადდეს ტვიფრი, თუ ამ კვალის უშუალო ამოღება პრაქტიკულად შეუძლებელია.

შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, კვალთა აღმოჩენა და ფიქსირება, როგორც წესი, სპეციალისტის მონაწილეობით ხდება.

სურ. 16. საძირკვის პროტექტორის მოცულობითი კვალი

წირები გახსნილი იყვნენ განლაგებულია მანქანის მოძრაობის მიმართულებით.

§7. გატეხის იარაღთა კვალი

ჭურჭლისა და გაძარცვის დროს, ხშირ შემთხვევებში გამოიყენება გატეხის იარაღები და ხელსაწყოები, რომელთა კვალის მიხედვით შეიძლება დადგინდეს დანაშაულის ჩადენის გარემოება, ჯგუფური კუთვნილება, გატეხის იარაღთა და პიროვნების იდენტიფიკაცია.

გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა კვალთან საქმე გვაქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც ბოროტმოქმედი დაკეტილი ან დაზარალებული საცავეების მოღიწი ან ნაწილობრივი დაზიანების შედეგად შეაღწევს საცავეში დანაშაულებრივი ქმედების განხორციელების მიზნით. ამ დროს შემთხვევის ადგილზე შეიძლება აღმოჩენილ იქნეს მექანიკური ზემოქმედების როგორც მოცულობითი, ისე ზედაპირული, ასევე სტატიკური და დინამიკური კვალი, თვით გატეხის იარაღები, სითხეები, ნივთიერებანი, ფეხნილები და ა.შ.

გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა კვალის მიხედვით შეიძლება დადგინდეს ისეთი ფაქტები და გარემოებანი, რომელთაც გარკვეული მნიშვნელობა აქვთ ჩადენილი დანაშაულის გახსნისას და საქმეზე ტექსტურიტების დასადგენად. კერძოდ, გატეხის იარაღთა კვალის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ პიროვნების ფიზიკურ შესაძლებლობებზე, მის პროფესიულ ჩვევებზე, პირთა რაოდენობაზე, წინააღმდეგობის გადართობისა და საცავეებში შეღწევის სერებზე. ამ კვალთა საფუძველზე შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ მოცემულ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა დანაშაულის ჩადენის ინსცენირებას (სიმულაციას). შესაძლოა, აგრეთვე აიგოს გამოძიების რეალური ვერსიები და ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა განხორციელების კონკრეტული გზები. გატეხის იარაღთა კვალის საფუძველზე შეიძლება ვიმსჯელოთ იმ კონკრეტულ იარაღებსა და ხელსაწყოებზე, რომლებიც გარკვეულ შემთხვევაში გამოიყენეს. იმ შემთხვევაში, როდესაც ეჭვმიტანილის ტანსაცმელზე აღმოჩნდება ნახერხის ან ლითონის ფეხნილი, საღებავის კვალი და ასეთივე კვალი არსებობს შემთხვევის ადგილზეც, შესაძლებელია მოხდეს პიროვნების იდენტიფიკაცია.

გატეხის ობიექტები სხვადასხვაა. ყველა მათგანის ამოწურავი ჩამოთვლა შეუძლებელია. პრაქტიკაში შედარებით ხშირად გვხვდება გატეხის ისეთი ობიექტები, როგორიცაა: ბოქლომები, შინაგანი და გარეგანი საკეტები, სპეციალური შესანახები (რკინის ყუთი, რკინის კარადა, სეიფი და ა.შ.), სხვადასხვა სახის ნაშენი წინააღმდეგობა (ფანჯარა, კარები, კედელი, იატაკი, ჭერი და ა.შ.).

ასევე სხვადასხვაა გატეხის იარაღები და ხელსაწყოები. ერთ შემთხვევა-

ში გამოიყენება გატეხის ისეთი იარაღები, რომელთაც საყოფაცხოვრებო, სამეურნეო-საწარმოო დანიშნულება აქვთ: საჩეჩელო ან საღურგლო ინსტრუმენტები (ჩაქეზი, ურო, დანა, ნაჯახი, ქსოვილისა და თუნუქის საჭრელი მაკრატელი, აღმასი, მინის საჭრელი, ბრტყელტუჩა, სახრანნი, კენჭტლა, ძალაყინი, ლურსმნის ამოსაღები, ზისა და ლითონის ზერხი, ავტოგვრელი და ელექტრომომღებელი აპარატი, ფეთქებადი ნივთიერება). მეორე შემთხვევაში იხმარება შემთხვევითი საგნები. კერძოდ, დანაშაულის ადგილზე მდებარე ლითონის ნაჭერი, ლითონის მილი, მავთული, ჯოხი, ქვა, აგური, სატრანსპორტო საშუალებანი და ა.შ. მესამე შემთხვევაში გამოიყენება გატეხის ისეთი სპეციალური იარაღები, რომლებიც საქარზნო ან ხელოვნური წესით არის დამზადებული წინააღმდეგობის გადსაღებად. ასეთს მიეკუთვნება, მაგალითად, მრგვალტუჩა (უისტიტი), ძალაყინი ბრტყელი დაბოლოებით, საკეტის უნივერსალური გასაღები და ა.შ.

კრიმინალისტიკაში მიღებულია გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა კვალითა დაფოფა მათი წარმოშობის მექანიზმისა და მექანიკური ზემოქმედების მიხედვით განასხვავებენ შემდეგი სახის კვალებს: დაწოლისა (დარტყმის) და გაწევის კვალი; სრიალისა (დაცურების) და ხახუნის კვალი; გაჭრის, გახერხვისა და გაბურღვის კვალი. დაწოლისა (დარტყმის) და გაწევის კვალი წარმოიქმნება წინააღმდეგობაზე დაწოლის ან დარტყმის შედეგად: ხელის ან ფეხის დარტყმით, სხეულის დაწოლით, მყარი იარაღების დარტყმით (ჩაქეზი, ურო, ნაჯახი), ან გაწევის საფუძველზე. ამ უკანასკნელს ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც ძალაყინს წაწვეტებული ან ბრტყელი თავით შედეგზე ფანჯრის ან კარების ჩარჩოს შორის ნაპრალებში ან ორ კარს (ფანჯარას) შორის და ძალაყინზე დაწოლის შედეგად საკეტი მოწყობილობა ამოვარდება ბუდიდან და კარები (ფანჯარა) გაიღება.

დაწოლისა (დარტყმის) და გაწევის კვალებში, როგორც წესი, აისახება ზოგადი ნიშნები (ფორმა, ზომა, ნაკაწრები), ამიტომ მათ საფუძველზე, როგორც წესი, შესაძლებელია ჯგუფური კუთვნილების დადგენა და არა ინდივიდუალური იდენტიფიკაცია.

სრიალისა (დაცურების) და ხახუნის კვალი წარმოიშობა წინააღმდეგობაზე გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა მოძრაობის საფუძველზე (სრიალი, დაცურება, ხახუნი). ამ სახის კვალიან შედარებით ხშირად გვაქვს საქმე მორგებული გასაღები გამოყენების დროს. კვალი გამოიხატება ნაკაწრების, ღარებისა და ლილვაკების სახით. ამგვარი კვალის საფუძველზე შეიძლება დადგინდეს, ისიც იშვიათ შემთხვევაში, მხოლოდ გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა ჯგუფური კუთვნილება.

გაჭრის, გახერხვისა და გაბურღვის კვალი წარმოიშობა საჭრელი ხე-

ლსაწყოების გამოყენებით (ნაჯახი, დანა, ქსოვილისა და თუნუქის მაკრატელი, აღმასი, მინის საჭრელი, კენჭტლა). ზერხისა (ზისა და ლითონის) და ბურღვის შედეგად, რომელსაც კრიმინალისტიკური მნიშვნელობა აქვს. ამ სახის კვალი ჩნდება წინააღმდეგობის ზედაპირზე საჭრელი (ხახუნის, საბურღავი) ხელსაწყოთა მჭრელი ნაწიბურების ზემოქმედების შედეგად.

პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც ზისაგან დამზადებული დაკეტილი საცავის გაღებისათვის ამოჭრიან ან ამოხერხავენ ზის კარებს საკეტის ირგვლივ მისი გაღების მიზნით. გამოიყენება აგრეთვე საკეტის ირგვლივ გაბურღვა რამდენიმე ადგილზე შემდგომში მისი ამოხერხვის მიზნით.

ლითონისაგან დამზადებული საცავების გაღების მიზნით (კარები, ცეცხლგამბლე ყუთები, კარადა, სიფი), გამოიყენება ლითონის ზერხი, ელექტრომომღებელი და ავტოგვრელი ხელსაწყოები. ლითონის ზერხის მეშვეობით ხდება აგრეთვე საცავზე დაკეტილი ბოჭლოების გაღახერხვა.

მინიდან დამზადებული საცავების (ფანჯარა) ამოჭრა წარმოებს აღმასის ან მინის საჭრელი ხელსაწყოთა გამოყენებით. ზოგ შემთხვევაში ხდება მინის შემტვრევა. ხმაურის აცილების მიზნით მინაზე გააკრავენ წებოვან ქსოვილს ან მკერივ ქაღალდს. გაჭრის, გახერხვისა და გაბურღვის შედეგად შემთხვევის ადგილზე გვხვდება სხვადასხვა სახის კვალი: ტანგისა და საღებავის კვალი, რომელიც ჩამოსცილდა გამოყენებულ ხელსაწყოებს; ლითონის ფხვნილი; ზის ნაფოტები; ზისა და ლითონის ბურბურღვა; გამოყენებული ხელსაწყოთა საჭრელი ზედაპირის ნაწიბურების კვალი ტრანსების, ნაკაწრებისა და ღარების სახით. გაჭრის, გახერხვისა და გაბურღვის შემთხვევაში, როგორც წესი, გვხვდება დინამიკური კვალი, რომელსაც ნაკლები იდენტიფიკაციური მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე სტატიკურ კვალს.

დაკეტილი საცავის გასაღებად კარების შემტვრევისა და საკეტის ამოჭრის გარდა, არსებობს აგრეთვე სხვა ზერხებიც. ერთ შემთხვევაში დაკეტილი კარები იღება იმავე გასაღებით, რომელიც აღმოჩნდა პროტმოქმედის მფლობელობაში ან იგი დამზადებულ იქნა საგანგებოდ. მეორე შემთხვევაში საკეტი იღება მორგებული გასაღებით, ან ლითონის მავთულის მოღუნული თავის გამოყენებით. მესამე შემთხვევაში, თუ გასაღები დატოვებულია საკეტის ზერელში, მისი შემობრუნება შეიძლება გარე მხრიდან. ამ მიზნით გამოიყენება სპეციალურად დამზადებული ლითონის მილი ან მრგვალტუჩა (უისტიტი). მრგვალტუჩას ოვალურ ნაწილს ჩასჭიდებენ საკეტის ზერელში დატოვებული გასაღების ბოლო ნაწილს და შემობრუნებენ მას, რითაც ხდება კარის გაღება.

გარკვეული თავისებურება ახასიათებს კვდლის გამომგრვას. ამ მიზნით

ზოგჯერ გამოიყენება საგანგებო სანგრევი ხელსაწყოები ან ხდება კვდლის დაშლა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში კედლიდან გამოიღებენ ერთ აგურს ან ქვას, შემდეგ კი ძალაყინის საშუალებით შლიან კედელს.

დალუქული, დაპლომბილი საკაგის გაღება წარმოებს შემოთ მოყვანილი ზურხების გამოყენებით, მას შემდეგ, რაც ლუქი და პლომბი იჭება მოჭრილი, მოკვეთილი ან მოხერხილი. არის ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც დარღვეული პლომბის მთლიანობა სათანადოდ ინიღბება.

პლომბებისა და ლუქის დათვალიერების დროს ყურადღება უნდა გაამახვილდეს მასალის სახეობაზე (ტყეა, თუნუქი, პლასტიკური ნივთიერება); მათ ზომებზე (დიამეტრი, სისქე, სიგანე); შემყურებული მასალის სახეზე (კანაფი, მათული). აუცილებელია დადგინდეს აგრეთვე თუ რა საგანზეა გამობმული პლომბი ან ლუქი (კარის სახელურზე, საკეტზე, რგოლზე). საჭიროა წაეთხუღ იქნეს ტექსტი, რომელიც არსებობს პლომბის ან ლუქის ზედაპირზე. ყოველივე აღნიშნული, ასევე კვალის კერძო ნიშნები, ფიქსირებულ უნდა იქნეს შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში.

გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა მიერ დატოვებული კვალი შემთხვევის ადგილზე უნდა იქნეს ფოტოგრაფირებული კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის ზერხების გამოყენებით და დაწვრილებით აისახოს შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში. კვალთა აღწერის დროს უნდა აღინიშნოს მათი აღმოჩენის ადგილი; საგანი, რაზედაც დატოვებულია იგი; ამ საგნის ზედაპირი; კვალის ფორმა, სახე, სიგანე, სიგრძე, დიამეტრი. კვალის ასეთი ზოგადი დახასიათების საფუძველზე შემდგომში დგინდება გატეხის იარაღთა ჯგუფური კუთვნილება.

გატეხის იარაღთა და მათი კვალის აღმოჩენის დროს არ შეიძლება მხოლოდ ზოგადი ნიშნების აღწერით შემოფარგვლა. ყველა შემთხვევაში უნდა მიეთითოს კვალის ინდივიდუალური (კერძო) ნიშნებზეც, რომლებმაც ასახვა პოვენ კვალში: გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა დაზიანება, წარმოშობილი მათი ექსპლაცაციის შედეგად; საჭრელი, სახერხი ნაწილის თავისებურებანი. გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა სამუშაო ზედაპირის აგებულების დამახასიათებელი ნიშნები და სხვა.

გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა კვალის კერძო ნიშნების საფუძველზე შესაძლებელია დადგინდეს კონკრეტული გატეხის იარაღი; მოხდეს პიროვნების იდენტიფიცირება, რაც ხელს უწყობს საქმის გარემოებათა სრულყოფილ გამოკვლევასა და ჭეშმარიტების დადგენას.

შესაბამისი ინსტრუქციის თანახმად, გატეხის იარაღების კვალთა გამოკვლევისათვის ექსპერტს უნდა გადაეგზავნოს საგანი მთლიანად ან საგნის ის ნაწილი, რომელზედაც დარჩენილია გატეხის კვალი; თვით გატეხის იარაღი და ხელსაწყო, თუ ისინი ამოღებული იყო შემთხვე-

ვის ადგილზე ან ჩამოერთვა დანაშაულის ჩადენაში ექვმიტანილ პირს. იმ დროს, როდესაც გამოსაკვლევად არ შეიძლება გადაეგზავნოს გატეხის იარაღის კვალი, ამ კვალისაგან უნდა დამზადდეს ტვიფრი და იგი გადაეცეს ექსპერტს გამოკვლევის მიზნით.

თუ გამოსაკვლევი ბოქლომი ან საკეტი შექანიში, ექსპერტს გამოკვლევისათვის უნდა გადაეგზავნოს აგრეთვე შესაბამისი გასაღები ან მორგებული გასაღები.

პლომბების ექსპერტიზის დანიშვნის შემთხვევაში შესადარებელი მასალის სახით იგზავნება ანალოგიური პლომბები, საპლომბო ხელსაწყოები, დასაპლომბი მათული, ძაფი, კანაფი. თუ პრაქტიკული საშუალება არსებობს, გამოსაკვლევად უნდა გადაეგზავნოს აგრეთვე საექვო ხელსაწყოები (ბრტყელტუნა, კენეტელა, მაკრატელი), რომლითაც შესაძლოა მოიჭრა ან მოიკენილა პლომბი.

• §8. სხვადასხვა სახის კვალი, როგორც ტრასოლოგიური გამოკვლევის ობიექტი

სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების დროს ტრასოლოგიური გამოკვლევის საგანი შეიძლება გახდეს სხვადასხვა სახის ობიექტი, რომელთა აღმოჩენას, ფიქსირებასა და გამოკვლევას შეუძლია ხელი შეუწყოს დანაშაულის გარემოებათა დადგენასა და საქმეზე ჭეშმარიტების მიღწევას. წინა პარაგრაფებში დასახელებული ტრასოლოგიური გამოკვლევის ობიექტების გარდა, პრაქტიკაში გვხვდება ცხოველთა ფეხის კვალი, ადამიანის ფრჩხილების კვალი, მიკროკვალი და მიკრონაწილაკები, აგრეთვე ნაკეთობის დამზადების წყაროს დადგენა კვალის მეშვეობით და მთელის იდენტიფიკაცია მისი ნაწილების მიხედვით.

ცხოველის ფეხის კვალი. ცხოველის ფეხის კვალი, როგორც ტრასოლოგიური გამოკვლევის ობიექტი, ძირითადად გვხვდება ორ შემთხვევაში: როდესაც ცხოველები სატრანსპორტო საშუალებათა გაშვები ძალა და როდესაც ცხოველების ქურდობასთან გვაქვს საქმე.

ცხოველის ფეხის კვალი შეიძლება იყოს როგორც მოცულობითი, ისე ზედაპირული.

იდენტიფიკაციის დასადგენად, როგორც წესი, გამოიყენება ცხოველთა ფეხის მოცულობითი კვალი, ვინაიდან მასში აისახება ცხოველთა ფეხის ინდივიდუალური ნიშნები. პრაქტიკაში გვხვდება ცხოველთა ჭლიქების ან ნაღის კვალი.

ცხოველთა ფეხის კვალის მეშვეობით შეიძლება ვიმსჯელოთ მოძრაობის მიმართულებაზე, კვალის ბილიკზე, ნაბიჯის სიგრძეზე, სიგანესა

და კუთხეზე, აგრეთვე ცხოველთა სახეზე. ყოველივე ამ მონაცემს გარკვეული მნიშვნელობა აქვს ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრისათვის. ინდივიდუალური იდენტიფიკაციისათვის კი საჭირო და აუცილებელია დადგინდეს ჩლიქების ან ნაღის კერძო ნიშნები, რომელთაც მიეკუთვნება: ნაღის ძირის თავისებურება, დეფექტები, ნაღის დასამაგრებელი ლურსმნების თავების კონფიგურაცია, ჩლიქების დეფორმაცია, მასზე წარმოშობილი ამაღლება და ჩაზნექილობა (მათი ფორმა და ადგილი), ჩლიქების გაბობის ან გაბზარვის ადგილი და ფორმა.

შემთხვევის ადგილის დათვალიერების დროს ოქმში, სხვა მონაცემებთან ერთად, დაწვრილებით უნდა აისახოს ცხოველთა ფეხის კვალის როგორც ზოგადი, ისე ინდივიდუალური ნიშნები. ექსპერტს გამოსაკვლევად ეგზავნება უშუალოდ კვალი ან მისგან დამზადებული ტვიფრი და ცხოველის ფეხის კვალის ექსპერიმენტული ნიმუშები. ტრასოლოგიური გამოკვლევის შედეგად წყდება შემდეგი საკითხები: რომელი ცხოველის მიერ არის დატოვებული ფეხის კვალი; დარჩენილია თუ არა იგი მოცემული კონკრეტული ცხოველის მიერ; კვალი არის თუ არა დატოვებული მოცემული ნალით.

ფრჩხილების კვალი. ადამიანის ფრჩხილის კვალი შედარებით იშვიათად გვხვდება პრაქტიკაში. ამ სახის კვალი უნდა ვეძოთ ისეთ დანაშაულთა საქმეებზე, რომლებიც მიმართულია პიროვნების ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის წინააღმდეგ (მკვლელობა, გაუპატიურება). მიუხედავად იმისა, რომ ფრჩხილების კვალი პირობითად ან დაზარალებულის სხეულზე არ გამოდგება ინდივიდუალური იდენტიფიკაციისათვის, მასზე ინდივიდუალური ნიშნების არარსებობის გამო, მის აღმოჩენასა და ფიქსირებას გარკვეული მნიშვნელობა აქვს დანაშაულის ჩადენის გარემოებათა დასადგენად.

ზოგ შემთხვევაში ადამიანის ფრჩხილებში რჩება დაზარალებულის სხეულის ნაწილაკები, კანი და თმები. ყოველივე ეს უნდა დადგინდეს პიროვნების, გვამის ან შემთხვევის ადგილის დათვალიერების დროს, სათანადოდ გაფორმდეს და გადაეგზავნოს ექსპერტს გამოკვლევისათვის.

მიკროკვალი და მიკრონაწილაკები. საქმეზე ჰეშმარიტების დადგენისათვის გარკვეული მნიშვნელობა აქვს შემთხვევის ადგილზე, დაზარალებულის ან ბრალდებულის სხეულზე, სხვადასხვა საგანზე მიკროკვალისა და მიკრონაწილაკების აღმოჩენასა და გამოკვლევას. კრიმინალისტიკაში მიკრონაწილაკი ეწოდება მყარ მატერიალურ სხეულს, რომლის ზომა არ აღემატება 1 მმ-ს, ხოლო მიკროკვალი არის სხვადასხვა სიონის შედეგად დატოვებული კვალი, რომლის წონა არ აღემატება 1 მგ-ს¹.

პრაქტიკაში შემთხვევის ადგილზე ბრალდებულისა და დაზარალებულის სხეულზე, ტანსაცმელზე, გვამზე, ფეხსაცმელზე, შეიძლება აღმოჩენილი იქნეს სხვადასხვა წარმოშობის მიკრონაწილაკები. მაგალითად: ოქროს, ვერცხლის, სპილენძის, ლითონის, ტყვიის; სამშენებლო მასალის: ცემენტის, კირის, თაბაშირის, გაუხის, აგურის; ქსოვილების ბოჭკოების; ნართი, ძაფი, თოკი, ბამბის ბოჭკოები, ნარკოტიკული საშუალებების, ქიმიური, მინერალური და ბიოლოგიური მიკრონაწილაკები, მცენარეთა მიკრონაწილაკები და ა.შ.

შეხების შედეგად მიკრონაწილაკები შეიძლება გადავიდეს ერთი საგნიდან მეორეზე, დაზარალებულის ტანისამოსიდან ბრალდებულის ტანისამოსზე და პირიქით. ასევე მიკრონაწილაკები შეიძლება დარჩეს შემთხვევის ადგილსა და გვამზე.

ახეთივე ვითარებაში გვხვდება მიკროკვალიც. პრაქტიკაში შედარებით ხშირია ნათობპროდუქტების მიკროკვალი, ადამიანის გამონაყოფის მიკროკვალი (სისხლი, ნერწყვი, ოფლი, სპერმა, შარდი და ა.შ.).

მიკროკვალისა და მიკრონაწილაკების გამოკვლევა ხდება შესაბამისი სპეციალობის ექსპერტების მიერ კრიმინალისტიკური, სასამართლო-სამედიცინო, ბიოლოგიური, მეტალოგრაფიული, ქიმიური და ა.შ. მაგრამ მათი აღმოჩენა, ფიქსირება და ამოღება ყველა შემთხვევაში შედის გამოძიებულის კომპეტენციაში, შესაბამისი სპეციალისტის მონაწილეობითა და დახმარებით. ყოველი მიკროკვალი და მიკრონაწილაკი შემთხვევის ადგილზე, ადამიანის სხეულზე, ტანსაცმელსა და ფეხსაცმელზე აღმოჩენდება ან ვიზუალური წესით, ანდა ტექნიკური და ოპტიკური ხელსაწყოების გამოყენებით (გამადიდებელი მინა, მიკროსკოპი, ულტრაიისფერი, ინფრაწითელი და რენტგენის სხივები და ა.შ.).

მიკროკვალისა და მიკრონაწილაკების გამოკვლევის შედეგად შეიძლება შექცეულიყოს დანაშაულის ჩადენის გარემოებას, დადგინდეს ბრალდებულის პიროვნება, მისი პროფესია, ავტოს შესაბამისი ვერსიები და განზოცოდდეს სწორი ოპერატიულ-სამხებრო ღონისძიებანი. ყოველივე აღნიშნულის გამო იმ დასკვნამდე მივდივართ, რომ მიკრონაწილაკებისა და მიკროკვალის გამოძიება-გამოკვლევის პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა უნდა მიეცეს სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიებისა და დანაშაულის გახსნის დროს.

ნაკეთობის დამზადების წყაროს დადგენა. პრაქტიკაში წამოიჭრება საკითხი იმის შესახებ, დამზადებულია თუ არა გარკვეული ნაკეთობა მოცემულ ქარხანაში (ფაბრიკაში), გარკვეულ პერიოდსა და გარკვეულ დანადგარზე. ნაკეთობანი, აღმოჩენილი სხვადასხვა ადგილას, დამზადებულია თუ არა ერთი და იმავე საწარმოო მექანიზმით, ე.ი. დგინდება ნაკეთობის დამზადების წყარო. ამას კი საფუძვლად უდევს იდენტიფიკაცია კვალის მიხედვით. ნაკეთობის დამზადების წყაროს ობიექტები სხვადასხვაა. ერთ შემთხ-

¹ Криминалистика, М., 1988, с. 197; Крылов И. Ф. В мире криминалистики, Ленинград, 1989, с. 194-195.

ვევაში ეს არი ცალკეული დეტალი (ავტოსატრანსპორტო საშუალებების, დაზვებისა და დანადგარების, ცალკეული ხაგნისა და ნივთის). მეორე შემთხვევაში მათ მიეკუთვნება დამზადებული ნაწარმი (ქსოვილები, მოხმარების საგნები, საამშენებლო მასალა, დასამარებელი საშუალებანი). მესამე შემთხვევაში — ქიმიური და ბიოლოგიური ნივთიერებები, ნარკოტიკული საშუალებები და ა.შ.

ყოველი საწარმოო მექანიზმი, რომელზედაც მზადდება ნაკეთობები, საგნები, დეტალები, ქიმიური და ბიოლოგიური ნივთიერებები, ტოვებს დამზადებულ საგნებზე გარკვეულ კვალს, რომელიც დამახასიათებელია მოცემული ქარხნისათვის (ფაბრიკისათვის). ნაწარმზე აღიბეჭდება აგრეთვე საფაბრიკო (საქარხნო) ნიშნები. ნაწარმი მზადდება გარკვეული ხერხებითა და პირობებში, გარკვეული დროის მანძილზე. ყოველივე აღნიშნული საშუალებას იძლევა დავადგინოთ ნაკეთობის დამზადების კონკრეტული წყარო, მისი ადგილი, დამზადების დრო, ნაკეთობისა და ნივთიერების შემადგენლობა.

აღნიშნულ გარემოებათა და ფაქტების დადგენას გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება ისეთ დანაშაულთა გამოძიების დროს, როგორიცაა: სხვისი ქონების გატაცება, ავტოსაგზაო შემთხვევები, აკრძალული მოღვაწეობა, არასტანდარტული და უკომპლექტო საგნებისა და საქონლის დამზადება.

მთელის იდენტიფიკაცია ნაწილების მიხედვით. მთელის იდენტიფიკაციას ნაწილაკების მიხედვით საფუძვლად უდევს კვალის მიხედვით ერთი მთლიანი ობიექტის დადგენა-განსაზღვრა. იდენტიფიკაცია ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც გარკვეული ერთი მთლიანი ობიექტის ნაწილები, ნახევები ან ნამსხვრევები აღმოჩენილია სხვადასხვა ადგილზე: შემთხვევის ადგილზე ან დაზარალებულის ბინაში. იშვიათ შემთხვევაში ნაწილების მიხედვით მთელის იდენტიფიკაციის საკითხი შეიძლება დაისვას მაშინ, როდესაც ნამსხვრევები, ნახევები, ნაწილები აღმოჩენილია ერთ ადგილზეც. ამ საზის იდენტიფიკაციას ადგილი აქვს ისეთ დანაშაულთა გამოძიების დროს, როგორიცაა: საკუთრების გატაცება, მკვლელობა, გაუპატიურება, ქურდობა და ძარცვა, ავტოსაგზაო შემთხვევები და სხვა.

გამოკვლევის ობიექტებად ხშირად გვევლინება სხვადასხვა ხასიათის დახეული საბუღალტრო დოკუმენტები, ხელნაწერები, დამსხვრეული ხის ნაკეთობანი, ოქროსა და ვერცხლის ნივთები, გატეხის იარაღები, მინა და ავტომანქანის ფარები, დაჭრილი ქსოვილები და ა.შ.

მთელის იდენტიფიკაცია ხდება ნაწილების (ნამსხვრევების, ნახევების) კვალის შეთავსების მიხედვით. ზოგ შემთხვევაში ასეთი იდენტიფიკაციის დადგენისათვის საჭირო არ არის ექსპერტის სპეციალური ცოდნის გამოყენება. ტრასოლოგიური ექსპერტიზა ნაწილების მიხედვით მთელის იდენ-

ტიფიკაციის მიზნით ინიშნება იმ დროს, როდესაც რთულ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე და საჭიროა ექსპერტის სპეციალური ცოდნის გამოყენება.

ცეცხლგამძლე კარადის შემტვერვის შედეგად შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი იქნა ლითონის კუთხური ფორმის ბრტყელი ნაწილი (იხ. სურ.17), ექვმიტანილის ბინის გაჩხრეკის დროს ამოღებულ იქნა ნაჯახი, რომელსაც არ ჰქონდა საჭრელის კუთხური ფორმის ნაწილი (იხ. სურ.18). იმ მიზნით, რომ დადგენილიყო შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი ლითონის კუთხური ფორმის ბრტყელი ნაწილი და ექვმიტანილის ბინიდან ამოღებული ნაჯახი შეადგენდა ერთ მთლიანობას, დაინიშნა ტრასოლოგიური ექსპერტიზა. ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად დადგინდა, რომ შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი ლითონის კუთხური ფორმის ბრტყელი ნაწილი და ექვმიტანილის ბინიდან ამოღებული ნაჯახი შეადგენდა ერთ მთლიანობას (იხ. სურ.19). ექსპერტის ასეთმა დასკვნამ ხელი შეუწყო დანაშაულის გახსნასა და საქმეზე კვშიარტების დადგენას.

სურ. 17. შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი ლითონის ბრტყელი ნაწილი

სურ. 18. ჩხრეკის შედეგად ამოღებული ნაჯახი

სურ. 19. შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი ლითონის ნაწილის შეთავსება ექვმიტანილის ბინიდან ამოღებულ ნაჯახთან

§9. ტრასოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარების ძირითადი საკითხები

ტრასოლოგიური ექსპერტიზა ინიშნება იმ შემთხვევაში, როდესაც სისხლის სამართლის საქმის გამოძიება-განხილვის დროს წარმოიშობა ისეთი სპეციალური საკითხები, რომელთა გადაწყვეტა მოითხოვს ექსპერტ-ტრასოლოგის სპეციალური ცოდნის გამოყენებას. ამ სახის ექსპერტიზის მთავარი მიზანი ის არის, რომ კვალთა გამოკვლევის საფუძველზე დადგინდეს მისი წარმოშობის შექანიზმი, მოხდეს ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრა და ინდივიდუალური იდენტიფიკაცია.

ტრასოლოგიური ექსპერტიზის დანიშვნის ყველა შემთხვევაში უნდა განისაზღვროს ის გამოსაკვლევი ობიექტები და შესადარებელი მასალა, რომელიც გადაეცემა ექსპერტს გამოკვლევის ჩატარებისათვის.

ამგვარი გამოსაკვლევი ობიექტებია: თითის ანაბეჭდი, ფეხის, კბილის კვალი, სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი, გატეხის იარაღის კვალი და ა.შ. ყოველი გამოსაკვლევი ობიექტი უნდა გადაეცეს ექსპერტს იმ საგანთან ერთად, რაზედაც იყო იგი დატოვებული. თუ ასეთი ობიექტის ამოღება და ექსპერტისათვის გადაცემა პრაქტიკულად შეუძლებელია მისი სიდიდის ან სწრაფფუჭებადობის გამო, მაშინ ექსპერტს ეგზავნება გამოსაკვლევი ობიექტის ტვიფრი ან კვალიდან დამზადებული დეტალური ფოტოსურათი.

გამოსაკვლევი ობიექტის გარდა, ექსპერტს ეგზავნება შესადარებელი მასალა — ნიმუშები. მაგალითად: იმ პირის თითის ანაბეჭდები, ვის მიერაც შესაძლებელი იყო შემთხვევის ადგილზე ხელის კვალის დატოვება. ფეხის კვალის დატოვების შემთხვევაში — ეჭვმიტანილის ფეხსაცმელი ან ცხოველის ფეხის კვალი, სატრანსპორტო საშუალების საბურავები, გატეხის იარაღები და ა.შ. თუ ამ სახის შესადარებელი ობიექტების ექსპერტისათვის გადაცემა პრაქტიკულად შეუძლებელია, მაშინ უნდა დამზადდეს ექსპერიმენტული ნიმუშები და ტვიფრები.

ექსპერტ-ტრასოლოგის განკარგულებაში გამოსაკვლევი ობიექტისა და ნიმუშების გარდა, უნდა გადაეცეს ყველა იმ მასალა, რომელიც დაკავშირებულია გამოსაკვლევი ობიექტის აღმოჩენასთან, ამოღებასა და ფიქსირებასთან. ასეთ მასალებს მიეკუთვნება: შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმი; ავტოსატრანსპორტო საშუალების დათვალიერების ოქმი; გეგმები და სქემები; დადგენილება ნივთმტკიცების სახით გამოსაკვლევი ობიექტის საქმეზე დართვის შესახებ; იმ პირთა დაკითხვის ოქმები, რომელთა ჩვენებებიდან ვლინდება ისეთი გარემოებანი, რაც დაკავშირებულია გამოსაკვლევი ობიექტებთან. თუ ტრასოლოგიური ექსპერ-

ტიზა ტარდება განმეორებით, ექსპერტს უნდა გადაეცეს აგრეთვე პირველადი ექსპერტიზის დასკვნაც.

დადგენილებაში (განჩინებაში) ტრასოლოგიური ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ ოფიციალური მონაცემების გარდა, აღინიშნება სპეციალური ცოდნის გამოყენების აუცილებლობის თაობაზე; გამოსაკვლევი ობიექტებისა და ნიმუშების აღმოჩენის და მიღების ადგილსა და პირობებზე; იმ დამატებითი მასალების შესახებ, რომლებიც ეგზავნება ექსპერტს. დადგენილებაში (განჩინებაში) ნათლად და გასაგებად უნდა ჩამოყალიბდეს ექსპერტის მიერ გადასაწყვეტი საკითხები, რომლებიც განეკუთვნება ექსპერტ-ტრასოლოგის კომპეტენციას და იმის შესახებ, თუ ვის ევალება ტრასოლოგიური გამოკვლევის ჩატარება.

საკითხები, რომლებიც გადაწყდება ტრასოლოგიური გამოკვლევის შედეგად, მრავალფეროვანია იმისდა მიხედვით, თუ რა სახის კონკრეტულ გამოკვლევასთან ვეკავს საქმე.

დაქტილოსკოპური ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად შეიძლება გადაწყდეს შემდეგი საკითხები: დატოვებულია თუ არა საგანზე თითის ანაბეჭდები; ვარგისია თუ არა იგი გამოკვლევისათვის; რა სახის დერილოვანი ქარგაა გამოსახული თითის ანაბეჭდში; რომელი თითისაგან არის იგი დატოვებული; კონკრეტულად ვის მიერ არის დარჩენილი; რამდენიმე საგანზე დატოვებული თითის ანაბეჭდები მიეკუთვნება ერთ თუ სხვადასხვა პირს.

ფეხის კვალის გამოკვლევის შედეგად გადაწყდება შემდეგი ძირითადი საკითხები: კვალი დატოვებულია თუ არა ადამიანის შიშველი ფეხით, წინდებითა თუ ფეხსაცმლით; ვარგისია თუ არა კვალი გამოკვლევისათვის; რა ზომისა და ფორმის ფეხსაცმლით არის დატოვებული კვალი; დატოვებულია თუ არა იგი კონკრეტული ფეხსაცმლით, წინდებითა თუ შიშველი ფეხით; ერთი და იმავე ფეხსაცმლით არის თუ არა დატოვებული ფეხის სხვადასხვა კვალი; ზომ არ არის პროთეზის ფეხის კვალი; რა მიმართულებით მიდიოდა პიროვნება; ზომ არ არის დატოვებული კვალი ყავარჯნით ან ფეხის პროთეზით.

კბილის კვალის ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად შეიძლება გადაწყდეს საკითხები: წარმოადგენს თუ არა კვალი ადამიანის კბილის ან ცხოველის კბილის კვალს; რომელი კბილით ან კბილებით არის იგი დატოვებული; სხვადასხვა საგნებზე (სხეულზე) დარჩენილი კვალი ზომ არ წარმოადგენს ერთსა და იმავე პირის კვალს; დატოვებულია თუ არა კვალი პროთეზით.

სატრანსპორტო საშუალებათა კვალის ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად შეიძლება გადაწყდეს საკითხები: რომელი სახის, მოდელის სატრანსპორტო საშუალებით არის დარჩენილი კვალი; რომელი კონკრეტული სატრანსპორტო საშუალებით არის დატოვებული კვალი; სატრანსპორტო საშუალების მოძრაობის მიმართულება; რომელ მანქანას მიეკუთვნება შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი სატრანსპორტო საშუალების ნაწილები და დეტალები; სატრანსპორტო საშუალებათა ურთიერთგანლაგება შემთხვევის ადგილზე; სატრანსპორტო საშუალებაზე არსებული დაზიანება, ნაკაწრები წარმოქმნილია თუ არა სხვა სატრანსპორტო საშუალების დაჯახების ან გადაბრუნების დროს.

გატეხის იარაღთა და ხელსაწყოთა კვალის გამოკვლევის შედეგად შეიძლება დადგინდეს შემდეგი საკითხები: რა ხერხით არის წინაღობა გატეხილი; რომელი კონკრეტული გატეხის იარაღი ან ხელსაწყო იყო გამოყენებული; გატეხის იარაღის გამოყენების მიმართულება და თანმიმდევრობა; გატეხის იარაღის სახე; რომელი მხრიდან იყო გატეხილი წინაღობა; შემთხვევის ადგილზე არსებული გატეხის კვლევი დატოვებულია ერთი თუ სხვადასხვა გატეხის იარაღით ან ხელსაწყოთი; გამოტეხილია თუ არა მოცემული საკეტი ან ბოქლომი; რა ხერხით არის იგი გაღებული; რომელი კონკრეტული ხელსაწყო იყო გამოყენებული ბოქლომის ან საკეტის გასაღებად ან გასატეხად; პლომბის, ლუქის მთლიანობა რა ხერხით დაზიანდა; მოცემული დასაპლომბი ხელსაწყოთი იყო თუ არა გადატანილი ტექსტი პლომბზე.

ყოველი დასახელებული საკითხის ჩამოთვლა სანიშნოა, ტრასოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად შეიძლება გადაწყდეს სხვა საკითხებიც.

ტრასოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარების მეთოდიკა შეესატყვისება კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების საერთო მეთოდიკას. პირველ რიგში, ექსპერტი უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ მას გადაეცა ნამდვილი გამოსაკვლევი ობიექტები და შესადარებელი მასალა, რომ ეს ობიექტები შეესაბამება მათ აღწერას ტრასოლოგიური ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილებაში. ექსპერტიზის კვლევით ნაწილში აღინიშნება გამოსაკვლევი ობიექტი და შესადარებელი მასალა, რის შემდეგ ცალკე იქნება შესწავლილი გამოსაკვლევი ობიექტის საერთო და კერძო ნიშნები და ცალკე – შესადარებელი ობიექტების.

ტრასოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარების მნიშვნელოვან საფეხურს წარმოადგენს შედარებითი გამოკვლევა, რომლის დროსაც ჯერ დარდება ზოგადი და საერთო ნიშნები, ხოლო შემდეგ კერძო და ინდივიდუალური ნიშან-თვისებები. შედარების შედეგები ექსპერტის მიერ უნდა შეფას-

დეს სრულყოფილად და ობიექტურად. შედეგების კრიტიკული შეფასების დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნეს როგორც ნიშან-თვისებათა დამოხვევა, ასევე მათი განსხვავებაც. კატეგორიული დასკვნის გაკეთება მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როდესაც დადგენილი დამოხვევები ან სხვაობანი მათ ერთობლიობაში სისტემურია და განუმეორებელი სხვა შემთხვევაში.

ექსპერტ-ტრასოლოგის დასკვნა (საკითხის დადებით, თუ უარყოფით გადაწყვეტის შემთხვევაში) უნდა იყოს ილუსტრირებული ფოტოსურათებით, სქემებით, გეგმებით და ა.შ. ასეთი წესის დადგენა იქიდან გამომდინარეობს, რომ იგი თვალსაჩინოს ხდის ექსპერტის დასკვნას და აადვილებს მის კრიტიკულ შეფასებას საგამომიებო და სასამართლო ორგანოების მხრივ და პროცესის სხვა შესაბამის მონაწილეთა მიერ⁸.

⁸ ტრასოლოგიის შესახებ დაწვრილებით იხ. ფაფიაშვილი შვ.: *დაქტილოსკოპია და მისი როლი დამნაშავეობის ბრძოლის საქმეში*, თბ., 1999. Шестченко Б.И., *Теоретические основы трассологической идентификации в криминалистике*, М., 1975; Турчин Д.А. *Теоретические основы учения о следах в криминалистике*, Владивосток, 1983; Крылов И.Ф. *Следы на месте преступления*, Ленинград, 1961; Крылов И.Ф. *Криминалистическое учение о следах*, Ленинград, 1976; Зусв Е.И., *Трассологическая экспертиза следов обуви*, М., 1964; Селиванов Н.А., Дворкин А.И., Викторова Е.Н., *Возможности порошкового метода при дактилоскопических исследованиях*, М., 1975; *Дактилоскопическая экспертиза*, Красноярск, 1990; *Криминалистика (учебник)*, М., 1996; *Криминалистика*, М., 1999, изд. „Юрист“, под ред. Яблокова Н.П., *Криминалистика*, М., 1999, изд. „Норма-Инфра“, под ред. Белкина Р.С.

კრიმინალისტიკური ბალისტიკა

§1. კრიმინალისტიკური ბალისტიკის არსი და ობიექტები

ბალისტიკა სამხედრო-ტექნიკური მეცნიერებაა, რომელიც შეისწავლის ჭურვის მოძრაობასა და მასთან დაკავშირებულ მოვლენებს. მისი ერთი ნაწილი შეისწავლის ჭურვის მოძრაობას ლულის შიგნით, რასაც შიდა ბალისტიკა ეწოდება, მეორე კი შეისწავლის ჭურვის მოძრაობას ლულის გარეთ, რასაც გარე ბალისტიკა ეწოდება. კრიმინალისტიკური ბალისტიკა კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგია, რომელიც შეისწავლის ცეცხლსასროლ იარაღებს, მათი ნაწილების მიერ დატოვებულ კვალს, სროლის დროს წარმოშობილ მოვლენებს, სროლის ტექნიკურ პირობებს, ტყვიის ტრაექტორიასა და საბრძოლო მასალას, დანაშაულის გახსნისა და საჩქევე ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით.

კრიმინალისტიკური ბალისტიკა, ცეცხლსასროლი იარაღების, მათი საბრძოლო მასალებისა და ფეთქებადი ნივთიერებების გარდა, განიხილავს ისეთ საკითხებს, რაც დაკავშირებულია ცეცხლსასროლი იარაღისა და ფეთქებადი ნივთიერებების გამოყენებასთან. აღნიშნულს იგი შეისწავლის მომიჯნავე მეცნიერებების მეთოდებისა და საშუალებების გამოყენებით. სროლის კვალი ხშირად შეისწავლება კომპლექსურად, სასამართლო სამედიცინო, ფიზიკო-ქიმიურ და სხვა ექსპერტებთან ერთად, სპექტრალური, რენტგენოლოგიური, ქრომატოგრაფიული, ინფრაწითელი, ულტრაიისფერი სპექტრომეტრული და სხვა მეთოდების გამოყენებით.

ვინაიდან სასამართლო ბალისტიკის ინტერესი განისაზღვრება მხოლოდ იმ კვლებისა და მოვლენების შესწავლით, რომლებიც გვეხმარება დანაშაულის გახსნასა და გამოძიებაში, ამდენად, ცეცხლსასროლი იარაღები, საბრძოლო მასალა და ფეთქებადი ნივთიერებები განიხილება მხოლოდ ამ ინტერესთა თვალსაზრისით.

ცეცხლსასროლი იარაღები დაკავშირებულია დენთის გამოგონებასთან. უძველესი ფეთქებადი ნივთიერება — შავი დენთი, პირველად მიღებულ იქნა ჩინეთში, სადაც მას სადღესასწაულო შუშხუნების სახით იყენებდნენ, ხოლო სამხედრო მიზნებისათვის, იგი პირველად არაბებმა გამოიყენეს XI საუკუნეში. XIV საუკუნიდან შავი დენთი გავრცელდა დასავლეთ ევროპაში და დამზადდა პირველყოფილი, პრიმიტიული თოფი ხოლო ამის შემდეგ დამბაჩა, რამაც განიცადა რა ევოლუცია, მოვიდა დღევანდელ სხვადასხვა დანიშნულების ავტომატურ იარაღებამდე.

პირველყოფილი თოფი წარმოადგენდა ლითონის ცალ მხარეს დასურულ ლულას, რომელშიც ჩაყრილი დენთი ფეთქდებოდა, მის ძირთან, ზევიდან გაკეთებულ ნახევრებთან, ცეცხლის შიგნით.

XV საუკუნის პირველი ნახევრიდან თანდათან გაუმჯობესდა თოფების აგებულება, დაგრძელდა ლულა და თოფის ზის ნაწილმა, რაზედაც დამატებული იყო ლულა, თანამედროვე თოფის კონდახის მსგავსი ფორმა მიიღო.

ცეცხლსასროლი თოფები, თავისი სიმძიმის, დამუხტვისათვის საჭირო დიდი დროის, მოქმედების მცირე მანძილისა და მიზანში ცუდი მოხვედრის გამო ჯერ კიდევ უმატურ კონკურენტებს ვერ უწევდა მშვილდისარსა და არბალეტს.

XIX საუკუნის შუა წლებში გამოჩნდა ორღარიანი თოფის ლულები და მრგვალი ტყვია, რომელსაც ღარის სიფართის სიმეტრიული რგოლი აქონდა. ამით გაიზარდა ტყვიის ფრენის სიშორე და მიზანში მოხვედრა. შემდეგში მრგვალი ფორმის ტყვია შეიცვალა წაგრძელებული კონუსის ფორმის ტყვიით, რაც თავის აეროდინამიკური თვისებით უკეთესი იყო.

გლუვლულაანი თოფით შეიძლებოდა მიზანში სროლა მხოლოდ 300 ნაბიჯამდე, მაშინ, როდესაც ხრახნიანი თოფები 1200 ნაბიჯზე ისროდა ტყვიას.

აღნიშნული ტექნიკური გაუმჯობესების შემდგომი საფეხური იყო ქაღალდის ვაზნების გამოგონება, რაც თანამედროვე ვაზნების წინაპარი იყო.

თოფების შემდგომი გაუმჯობესება მდგომარეობდა იმაში, რომ გამოიგონეს თოფები, რომლებიც იტენებოდა არა ლულის ბოლოდან, არამედ თავიდან, ლულაში იდებოდა ქაღალდის ვაზნა, რის შემდეგაც ლულა იკეტებოდა და სროლა წარმოებდა ჩაჩმახის ფისტონზე დაცემით.

შემდგომ დადგა საკითხი სროლის სიჩქარის გაზრდაზე აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტა ხდებოდა სროლის ორგანიზაციით ვაზნები მსროლელს წელზე კი არ ეკიდა, არამედ 10 ვაზნა ერთად შეკრული მაგრებოდა თოფზე სატყვიის გვერდით, რაც წარმოადგენდა მჭიდვს თავდაპირველ ჩანასახს. ამის შემდეგ დამზადდა მუდმივად მიღებული მჭიდვე, რაც შედარებით უკეთესი იყო, მაგრამ ასევე დიდ დროს მოითხოვდა დასამუხტავად.

შემდეგში სროლის სიჩქარის საკითხის გადაჭრაში დიდი როლი ითამაშა ტყვიების ყალიბის შემცირებამ და აქედან მჭიდვში მეტი რაოდენობის ვაზნების მოთავსებამ.

თოფისაგან განსხვავებით მოკლე, ერთი ხელით ცეცხლსასროლი იარაღი მხოლოდ XIV საუკუნეში გამოჩნდა და მის გამოგონებლად ითვლება იტალიის ქ. პისტოლაში მცხოვრები ოსტატი კამპალ ვეტელი. ასეთ ცეცხლსასროლ იარაღს პისტოლეტი ეწოდა.

იტალიელ ოსტატს კამალ ვეტელის მიერ გამოგონილ მოკლელულიან იარაღს მოჰყვა მთელი რიგი გაუმჯობესებები და უამრავი იარაღების დამზადება, რომელთა ტექნიკური შესწავლისა და ანალიზისათვის აუცილებელი იყო მათი კლასიფიკაცია, რათა შესაძლო ყოფილიყო მათი ნაწილების მიერ დატოვებული კვლების შესწავლა.

პირველ მოკლელულიან იარაღს, რომელსაც მისი გამომგონებლის პატივსაცემად პისტოლეტი ეწოდა, შემდეგში მოჰყვა რევოლვერები, შემდეგ კი თანამედროვე პისტოლეტების წინაპარი პისტოლეტები. იარაღები დაიყო მათში ვაზნების მოთავსებისა და მათი ლულაში მიწოდების წესის მიხედვით. ე.ი. რევოლვერები ეწოდა ისეთ იარაღებს, რომლებშიც ვაზნები თავსდება მბრუნავ დოლურაში, ზოლო ისეთ იარაღებში კი, რომლებშიც ვაზნები თავსდება მჭიდვით, ეწოდა პისტოლეტი. იარაღების ასეთი დაყოფა წყობის მიხედვით საყოველთაოდ არის მიღებული, მაგრამ ისმება კითხვა, რომელ კლასიფიკაციასა და წყობას ეკუთვნის იტალიელი ოსტატის მიერ გამოგონილი მოკლელულიანი იარაღი, რასაც პისტოლეტი დაარქვეს.

ქართულ ენაზე მოკლელულიანი იარაღების კლასიფიკაცია უფრო ზუსტად მოხდა და ისეთ იარაღებს, რომლებსაც მისი გამომგონებლის პატივსაცემად, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პისტოლეტს უწოდებენ, დამბაჩა დაარქვეს, რის შემდეგაც, დღეისათვის იარაღების მიღებული კლასიფიკაციის, ე.ი. წყობის მიხედვით, მბრუნავ დოლურიან იარაღს რევოლვერი ეწოდა, ზოლო მჭიდვებიან იარაღებს კი — პისტოლეტი.

მოუხერხებლობის გამო, რაც მდგომარეობდა რევოლვერების გადატენვის დიდ დროში, მოხდა მათი ტექნიკური გაუმჯობესება და რევოლვერიდან მასრების გამოცვლა შესაძლებელი გახდა ლულისა და დოლურის ერთდროული წინა მზარეს გაწევით. აღნიშნული პირველად განხორციელდა XIX საუკუნის 60-იან წლებში სმიტ ვესონის რევოლვერებზე, ზოლო დოლურას გვერდზე გადმოწევის ტექნიკა კი პირველად განხორციელდა კოლტის რევოლვერებზე (იხ. სურ.1).

თუ მხედველობაში მივიღებთ იარაღების ტექნიკურ ევოლუციას, მაშინ ნათელი გახდება რევოლვერების შემდეგ თანამედროვე პისტოლეტების გამოჩენა და ამასთან დაკავშირებით მათ შუალედში, XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში, ისეთი იარაღების გამოჩენა, რომლებიც წყობის მიხედვით არც რევოლვერები იყო და არც პისტოლეტები.

აქვე უნდა აღინიშნოს ვაზნების მიწოდების ორგანიზაციულ-ტექნიკური საკითხი, რაც გამოიხატება ვაზნების მჭიდის გამოგონებაში, რამაც მნიშვნელოვნად გაზარდა სროლის სიჩქარე.

რევოლვერის განვითარების ისტორიაში მეტად მოხერხებული გამოდ-

გა ამერიკელ სამეფელ კოლტის მიერ 1836 წელს შემოთავაზებული კონსტრუქცია, რაც დასაწყისი გახდა დღევანდელი აგებულების რევოლვერებისათვის. დღეისათვის ოფიციალურად რევოლვერების უშუალო წინაპარია 1870-1874 წლებში ბელგიელ ლეონ ნაგანის მიერ გამოგონებული რევოლვერი, რაც „ნაგანად“ იწოდება.

კრიმინალისტიკური ბალისტიკის ობიექტის გარკვევისათვის საჭიროა დავადგინოთ თუ რას წარმოადგენს ცეცხლსასროლი იარაღი და რა ნიშნები მისთვის დამახასიათებელი.

უპირველეს ყოვლისა, ცეცხლსასროლ იარაღს ახასიათებს ფეთქებადი ნივთიერების გამოყენება ჭურვის გასატყორცნად. მეორე, აქვს ლულა ან სხვა საშუალება ჭურვის მიმართულების მისაცემად. მესამე, მუხტის

ასაფეთქებელი მოწყობილობა. მეოთხე, ჭურვის საკმაო სიმძლავრე და ბოლოს მეხუთე, კონსტრუქციის საკმაო სიმყარე.

ლულა ჭურვის მიმართულების მიმცემია, გარდა ამისა, მიმართულების მიმცემია დანადგარიც, რაზედაც ჭურვი დგას. რაკეტის მიმართულების მიმცემია სტაბილიზატორი, მაგრამ ეს უკანასკნელი დამახასიათებელია საარტილერიო და სარაკეტო იარაღებისათვის, რაც მოცემულ შემთხვევაში არ წარმოადგენს შესწავლის ობიექტს.

მოწყობილობა თუ ცეცხლსასროლია, მას უნდა გააჩნდეს კიდევ საამისო სათანადო წყობა, რათა იგი იწოდებოდეს ცეცხლსასროლ იარაღად.

ჭურვის მოქმედების სიძლიერე განისაზღვრება კვადრატულ მილიმეტრზე მოქმედი კინეტიკური ძალით, რაც მოცემულ შემთხვევაში არანაკლებ 0,05 კილოგრამი უნდა იყოს მრგვალი ფორმის ჭურვისათვის, ხოლო კონუსისმაგვარი ჭურვისათვის — უფრო ნაკლები. რაც შეეხება კონსტრუქციის სიმყარეს, იგი უნდა ვარგოდეს ერთზე მეტი გასროლისათვის.

ცეცხლსასროლი იარაღები თავისი პირდაპირი ფუნქციით, მხოლოდ ვაზნების საშუალებით ტოვებს საჭირო კვალს. ვაზნა წარმოადგენს ცეცხლსასროლი იარაღის საბრძოლო მასალას, რაც ლულის შიდა ზედაპირის მიხედვით ორ ჯგუფად იყოფა: ვაზნა ხრახნიანი და გოლუვულუიანი იარაღებისათვის. გარდა ამისა, აგებულების მიხედვით, ხრახნიანი იარაღის, მცირე ყალიბის ვაზნა, განსხვავებულია დანარჩენებისაგან.

ვაზნა შედგება სამი ნაწილისაგან: ტყვიისაგან, მასრისა და დენთისაგან. (ვაზნების ძირითადი ნაწილების დასახელების შესახებ იხ. სურ. 2). ტყვიის დანიშნულებაა სამიზნე ობიექტის დაზიანება. ტყვიები, ყალიბის გარდა, ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ფორმით, აგებულებითა და დანიშნულებით.

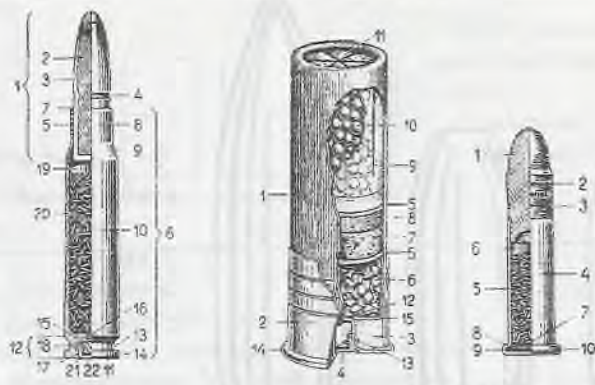
ფორმის მიხედვით, ტყვიები არის:

1. მომრგვალებული.
2. ბრტყელი თავით.
3. წვეტიანი (იხ. სურ.3).

აგებულების მიხედვით, ტყვიები არის:

1. უგარსო.
2. ნახევარგარსიანი.
3. გარსიანი (იხ. სურ.4).

უგარსო არის მცირეყალიბიანი შაშხანის, სპორტული რევოლვერისა და პისტოლეტის ტყვიები, რომლებიც მხოლოდ ტყვიის ლითონისაგან შედგება. ასეთივეა გლუვულუიანი სანადირო თოფების ტყვიები. ნახევრად გარსიანია ზოგიერთი სანადირო თოფის ტყვიები, რომლებიც ნაწილობრივ დაფარულია სხვა ლითონის გარსით. გარსიანია საბრძოლო

სურ. 2 ვაზნის შედგენილობა

I

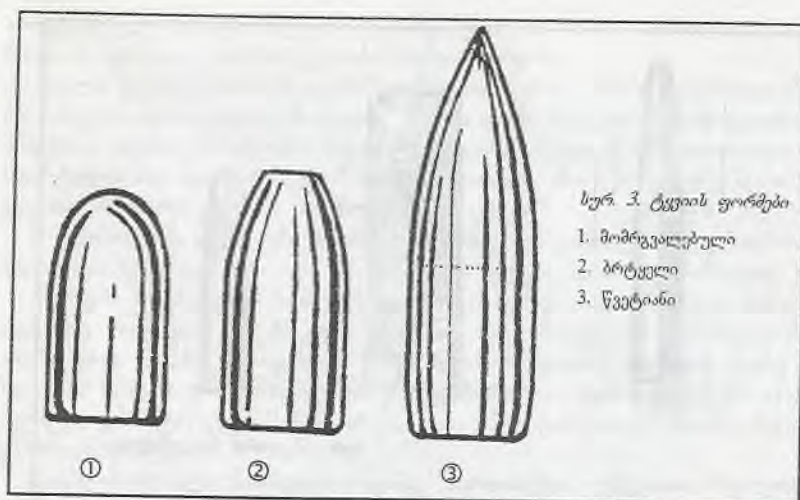
1. ტყვია
2. ტყვიის გულა
3. ტყვიის გარსი
4. ტყვიის არხი
5. ტყვიის წამყვანი ნაწილი
6. მასრა
7. მასრის პირი
8. მასრის ყელი
9. მასრის დაქანება
10. მასრის კორპუსი
11. მასრის ძირი
12. მასრის ძირის ნაწილი
13. მასრის ძირის ღრმული
14. ქიშურა
15. ტიხარი
16. საპირწამლის ნახვრეტი
17. დეტონატორის ბუდე
18. ბუდე
19. მუხტის კამორა
20. დენთი
21. ფისტონი
22. აალებადი შემადგენლობა

II

1. კომბინირებული ვაზნის მუყაოს ან პლასტმასის კორპუსის ნაწილი
2. ვაზნის ფუძე
3. ვაზნის ძირი
4. ფისტონი
5. მუყაოს ტიხი
6. დენთი
7. საფენი
8. ქეჩის საფენი
9. საფანტის პოლიმერის კონტეინერი
10. საფანტი
11. საზურავი
12. ნახვრეტი ფისტონისათვის
13. ბუდე
14. ქიშურა
15. დენთის კამორა

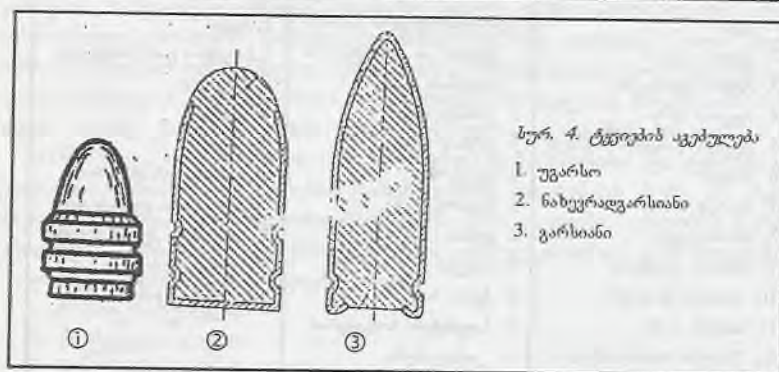
III

1. ტყვია
- 2,3. ტყვიის გარშემოჭერილი არხები
4. ვაზნა
5. დენთი
6. ვაზნის ოქროს კამორა
7. ჩაწევილი დენთის ფენა
8. აალებადი შემადგენლობა
9. ვაზნის ჯიბე
10. ვაზნის ქიშურა

სურ. 3. ტყვიის ფორმები

1. მომრგვალებული
2. ბრტყელი
3. წვეტიანი

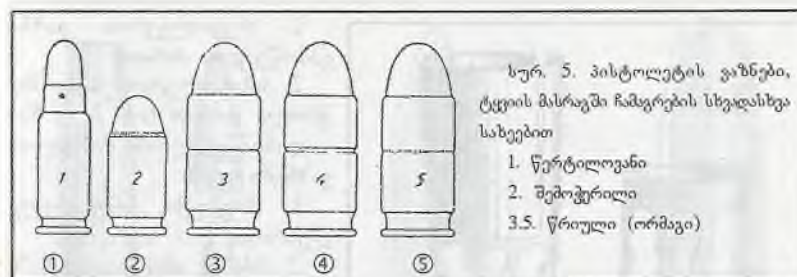
სურ. 4. ტყვიების აკესულები

1. უგარსო
2. ნახევრადგარსიანი
3. გარსიანი

იარაღების ტყვიები, რომლებსაც შიგნიდან ტყვიის ლითონის სხმული აქვს, ხოლო გარედან კი — მაგარი ლითონის გარსი.

მასრაში ჩამაგრების მიხედვით ტყვიები არის:

1. წერტილოვანი;
 2. შემოჭრილი;
 3. წრიული (ორმაგი სამაგრი (იხ. სურ. 5)).
- ფორმის მიხედვით მასრები არის:
1. წაკვეთილი კონუსისმაგვარი;

სურ. 5. პისტოლეტის ვაზნები, ტყვიის მასრაში ჩამაგრების სხვადასხვა სახეებით

1. წერტილოვანი
2. შემოჭრილი
- 3.5. წრიული (ორმაგი)

2. ბოთლისებური;

3. ცილინდრისებური (იხ. სურ. 6).

მასრების ძირზე არის ქარხნის, გამოშვების თარიღის, ყალიბისა და სხვა ინფორმაციული ხასიათის მონაცემები.

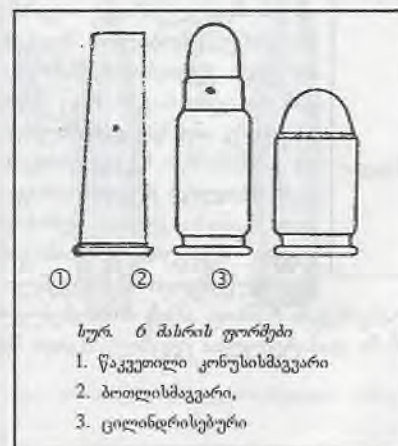
სანადირო გლუვლულიანი თოფის მასრა ყველა ცილინდრისებურია, ზოგი მათგანი სპილენძისაა, ზოგი — მუყაოსი, ზოგი კი — პლასტმასის.

სანადირო გლუვლულიანი თოფის მასრა ზომის მიხედვით მოკლეა, 65 მმ-იანი და გრძელია — 70 მმ-იანი. ზოგიერთ მათგანს, ზრახნიანი იარაღების მასრებისაგან განსხვავებით, ძირის გარდა, გვერდებზეც გააჩნია ინფორმაციის შემცველი წარწერები და ისინი სხვადასხვა ფერისაა.

სანადირო თოფის ვაზნი ზრახნიანისაგან განსხვავებით (იხ. სურ. 2), შედგება მასრისაგან დეტონატორ ფისტონისა და ტყვია-წამლისაგან. მას-

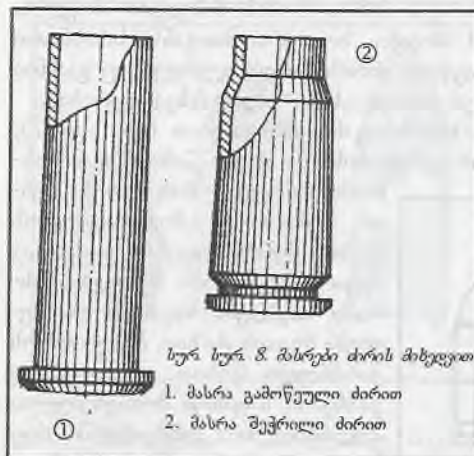
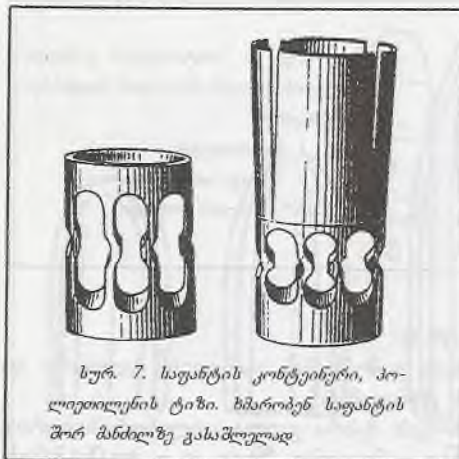
რაში პირველ ფენად იყრება დენ-თი, შემდეგ მას ეხურება მუყაოს ტიზი, ქეჩის საფენი და კვლავ მუყაოს ტიზი, რის შემდეგაც მასრაში თავსდება საფანტი და იფარება მუყაოს ტიზით. ბოლო დროს ქარხნული წესით დამზადებულ ვაზნებში საფანტი მოთავსებულია პოლიეთილენის კონტეინერში, რაც ხელს უწყობს საფანტის შორს და შემჭიდროვებულად წაღებას (იხ. სურ. 7). საფანტის გარდა, გლუვლულიანი იარაღიდან შეიძლება ტყვიის სროლაც.

ძირის მიხედვით მასრები არის:

სურ. 6 მასრის ფორმები

1. წაკვეთილი კონუსისმაგვარი
2. ბოთლისმაგვარი,
3. ცილინდრისებური

ბისაგან, ფოლადის, გულასაგან და პერანგისაგან რაშიაც არის მოთავსებული დასახელებული შიგთავსი. მგზავ ვაზნაში დამატებულია ცეცხლწამკიდი შე-
მადგენლობა.

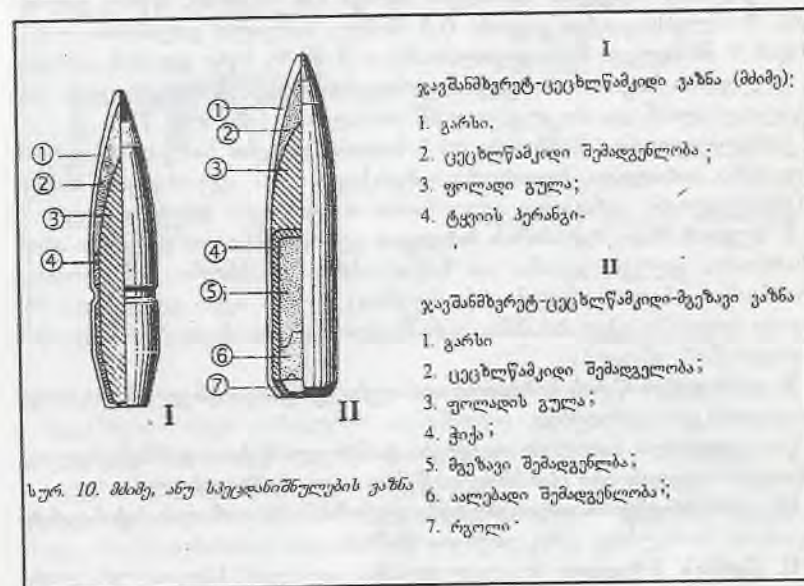
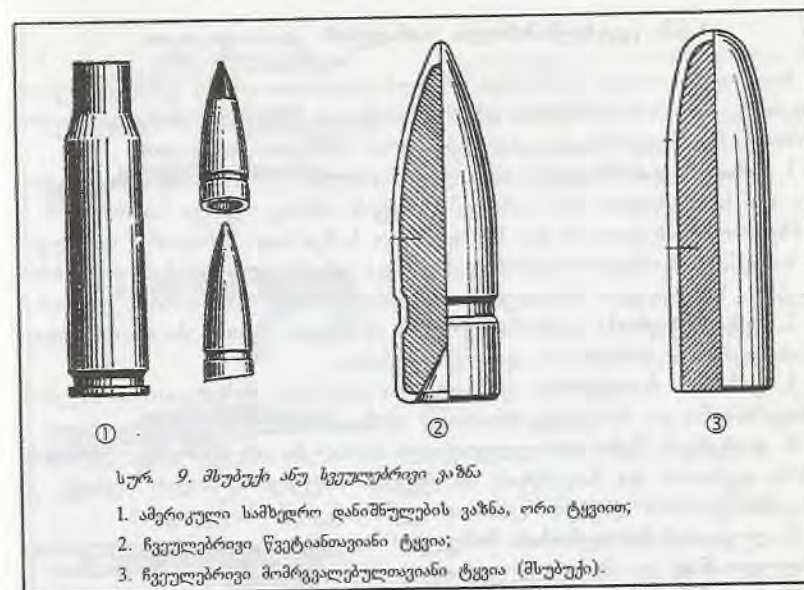
1. რევოლვერის ვაზნა
გამოწეული ძირით;

2. პისტოლეტის ვაზნა შე-
ჭრილი ძირით (იხ. სურ. 8).
დანიშნულების მიხედვით
ვაზნები არის:

1. მსუბუქი, ანუ ჩვეუ-
ლებრივი; (იხ. სურ. 9)

2. მძიმე, ანუ სპეცდანიშ-
ნულების (იხ. სურ. 10).

მსუბუქი ვაზნების ტყვიები მა-
რტივი აგებულებისაა და შე-
დგება ტყვიის, გულასა და მაგა-
რი ლითონის გარსისაგან, ხო-
ლო მძიმე, ანუ სპეცდანიშნულებ-
ის ვაზნების ტყვიებია ჯავშან-
მზერეტი (წვერზე შავი საღე-
ბავით), მანათობელი (წვერზე
მწვანე საღებავით), ცეცხლ-
წამკიდი (წვერზე წითელი სა-
ღებავით) ან კომბინირებული
სახითა (იხ. სურ. 9). მსუბუქი
ანუ ჩვეულებრივი ვაზნა,
როგორც ცნობილია შედგება
მარტივი ტყვიისაგან, მასრისა-
გან და ღენტისაგან. რაც შეეხ-
ება მძიმე, ანუ სპეცდანიშნულებ-
ის ვაზნას, იგი ჩვეულებრივის-
აგან მხოლოდ ტყვიის აღნაგო-
ბით განსხვავდება, კერძოდ;
ტყვია შედგება გარსისაგან,
ცეცხლწამკიდი შემადგენლო-

* §2. ცეცხლსასროლი იარაღების კლასიფიკაცია

ხელით სასროლი იარაღები მრავალსახეობისაა. ისინი განსხვავდებიან სიგრძის, წალიბის, ვაზნებისა და სხვა ნიშნების მიხედვით, ამიტომ საჭიროა მოზდეს მათი კლასიფიკაცია ჯგუფური ნიშნების მიხედვით:

1. **იარაღის დანიშნულება.** იარაღები შეიძლება იყოს საბრძოლო, სანადირო და სპორტული. ეს იარაღები, თავის მხრივ, იყოფა საბრძოლო – სამხედრო, სამოქალაქო და საპოლიციო სახეობად. სანადირო იარაღები – სარეწაო, სამხედრო-სამონადირეო და სპორტულ-სამონადირეო იარაღებად. სპორტული იარაღებია: სავარჯიშო და სპეცდანიშნულების.

2. **ავტომატიურობა.** ავტომატიურობის მიხედვით შეიძლება იყოს: არაავტომატიური, ავტომატიური და თვითტენადი.

3. **ვაზნათა რაოდენობა.** ვაზნათა რაოდენობის მიხედვით იარაღებია: ერთვაზნიანი და მრავალვაზნიანი.

4. **დატენვის წესი.** პირველყოფილი იარაღები იტენებოდა ლულიდან, მასში დენთისა და საფანტის ან ტყვიის ჩატენვით, ხოლო შემდეგ კი განვითარებასთან დაკავშირებით თოფები იტენება სატყვიედან.

5. **ლულათა რაოდენობის მიხედვით** თოფები იყოფა ერთლულიანად, ორლულიანად და მრავალლულიანად.

6. **წალიბის მიხედვით** იარაღები იყოფა სამ ჯგუფად: მცირე წალიბიანი, რომლებსაც აქვთ წალიბი 6,5 მმ-მდე, საშუალო წალიბიანი – 6,5 მმ-დან 9 მმ-მდე და მსხვილწალიბიანი – 9 მმ-ზე მეტი წალიბის იარაღი.

7. **ლულის სიგრძის მიხედვით** იარაღები იყოფა: გრძელლულიან, საშუალოლულიან და მოკლელულიან იარაღებად (იხ. სურ. II).

გრძელლულიანია: შაშხანები და სანადირო თოფები. საშუალო სიგრძის ლულიანი იარაღებია ხელის ტყვიამფრქვევები და ავტომატები, ხოლო მოკლელულიანი იარაღებია ყველანაირი პისტოლეტი და რევოლვერი.

8. **ლულის შიდა ზედაპირის მიხედვით** ცეცხლსასროლი იარაღები არის ხრახნიანი, გლუვლულიანი და ნაწილობრივ ხრახნიანი. ნაწილობრივ ხრახნიანია ისეთი იარაღები, რომლებსაც ლულა აქვთ გლუვი და მხოლოდ ბოლოში აქვთ ხრახნი. აღნიშნული იარაღი ძველებურია და მას „პარადოქსი“ ეწოდება.

9. **დამზადების წესის მიხედვით** იარაღები იყოფა: ქარხნულ, კუსტარულ და თვითნაკეთ იარაღებად.

გადაკეთებული იარაღები ითვლება ქარხნული წესით დამზადებულად, ვინაიდან თავიდან იგი ქარხნული წესით იყო დამზადებული.

10. **კონსტრუქციის თავისებურება** გულისხმობს იარაღის სტანდარტულობას, რომელსაც განეკუთვნება შაშხანა და კარაბინი.

11. **წყობის მიხედვით** მოკლელულიანი იარაღები სპეციალურ ლიტ-

ერატურაში იყოფა: დამბაჩებად, რევოლვერებად და პისტოლეტებად.

ცეცხლსასროლი იარაღების აღნიშნული კლასიფიკაცია პირობითია და იგი შეიძლება გაგრძელდეს სასურველი ნიშნების მიხედვით.

ცეცხლსასროლი იარაღები ერთმანეთისაგან განსხვავდება სიძლიერითაც, რაც განისაზღვრება პარამეტრებში, როგორცაა: ჭრა, დამანგრეველი ძალა, მოქმედების სიშორე და სხვა.

ჭრის სიძლიერე განისაზღვრება ტყვიის ლულიდან გამოსვლის დროს არსებული სიჩქარით მ/წმ, ტყვიის დამანგრეველი ძალა იზომება ტყვიის ფორმით, ტყვიის მოჭედების სიშორე – ტყვიის საწყისი სიჩქარითა და ფორმით.

ტყვიის ჭრის სიძლიერისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ტყვიის ბრუნვის სიჩქარეს თავისი ღერძის გარშემო, რასაც იგი ლებულობს (სიზვა პირობების გარდა) ზრახნის დახრის კუთხის გაზრდით. ასეთი ტყვია სხეულში შეჭრის შემდეგ მცირე წინააღმდეგობის შეხვედრისთანავე იცვლის მიმართულებას, რის გამოც იგი უფრო აზიანებს წინაღობას, ვიდრე გამჭოლი ტყვია.

ტყვიის დამანგრეველ თვისებაზე გავლენას ახდენს მისი ფორმა. რამდენადაც ტყვია ბლაგვი და არასწორი ზედაპირისაა, იმდენად დამანგრეველია, მაგალითად, ნაგანის ბრტყელთაგან ტყვიას გაცილებით მეტი დამანგრეველი ძალა აქვს, ვიდრე იმავე ყალიბის პისტოლეტის „ტტ“ ტყვიას, თუმცა ჭრის ძალა ამ უკანასკნელს უფრო მეტი აქვს.

საკმაოდ ხშირად გვხვდება უხმო ცეცხლსასროლი იარაღი, რომლის ხმის ჩახშობაც მიიღწევა ლულის ბოლოში ხმის ჩამხშობი კომპენსატორით (მაყუჩით).

აღნიშნული კომპენსატორის გარდა, კიდევ არის სპეციალური უხმო ვაზნები, რომლებიც გარეგნულად თითქმის არაფრით არ განსხვავდება ავტომატის ბოთლის ფორმის ვაზნისაგან, გარდა იმისა, რომ მასრის ძირზე, ფისტონის გარეთ აქვს ჯვარედინად განლაგებული წრეხაზზე არსებული ოთხი ნაჭდევი.

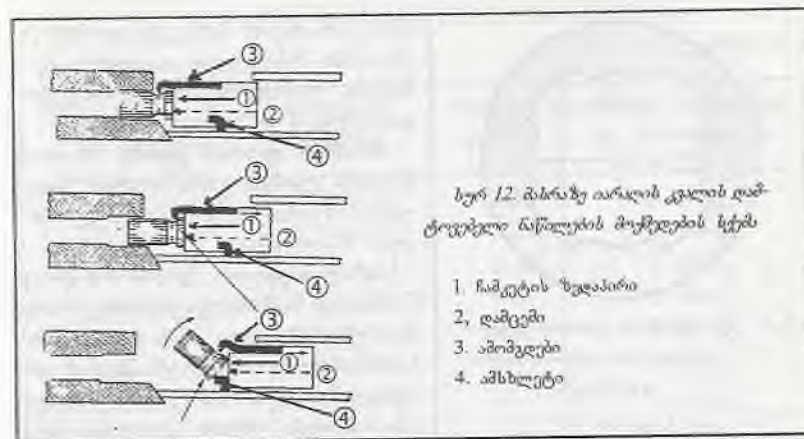
მასრაში ფეთქებად ნივთიერებად გამოყენებულია გოგირდწყალბადის სუნიანი ქიმიური ნაერთი, რომელზედაც დგას დგუში. აფეთქების შედეგად დგუში მოძრაობს წინ და მის ღერძს მოძრაობაში მოჰყავს ტყვია. დგუშის ძირი მისი წინ მოძრაობის დროს მასრაში ახშობს აფეთქების ხმას, რის გამოც სროლა უხმოდ წარმოებს.

§3. კვალთა წარმოშობის მექანიზმი

კრიმინალისტიკის ერთ-ერთი მთავარი მიზანია შეისწავლოს იარაღის, კვალის დამტოვებელი ნაწილები, კვალის დატოვების მექანიზმი და კვლები. ვაზნაზე კვალის დამტოვებელი ნაწილებია:

- I- ლულა (იხ. სურ. 14);
- II- ჩამკეტი (იხ. სურ. 12);
- III- ამსხლეტი (იხ. სურ. 12);
- IV - მჭიდვე;
- V - შემთხვევითი კვალი;

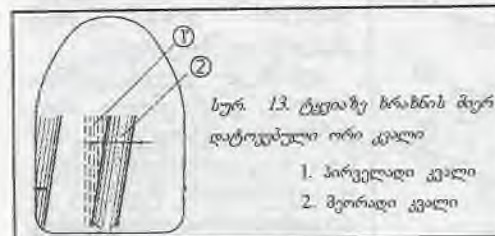
I. იარაღის ლულა. ლულა თავის კვალს ტყვიაზე ტოვებს მხოლოდ ზრახნის

საშუალებით (იხ. სურ. 13). ტყვიაზე დარჩენილი კვალი შეიძლება იყოს სხვადასხვა, კერძოდ:

1. ზრახნის პირველადი კვალი;

2. ზრახნის მეორადი კვალი.

1. ზრახნის პირველადი კვალი წარმოიშობა ჩამკეტის მიერ ვაზნის ლულაში ჩატენის დროს, რის შედეგადაც ტყვიაზე რჩება ტყვიის ღერძის პარალელური ზოლისმაგვარი კვალი.

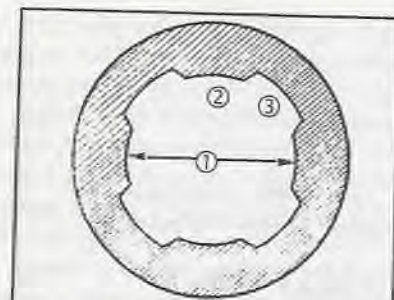
2. ზრახნის მეორადი კვალი ეწოდება სროლის შედეგად, ტყვიის ლულაში მოძრაობის დროს ტყვიაზე დარჩენილ დახრილ კვალს, რაც პირველადი კვალის ძირიდანვე იწყება.

განასროლ ტყვიაზე არსებული ზრახნის კვალის მეშვეობით განისაზღვრება ზრახნების რაოდენობა, რაც იარაღის ჯგუფური კუთვნილების დადგენის საშუალებას იძლევა (იხ. სურ. 14).

ზრახნის კვალის შესწავლით შეიძლება დადგინდეს: მისი სიფართო, რაც, თავის მხრივ, ამცირებს საძებნ იარაღთა წრეს.

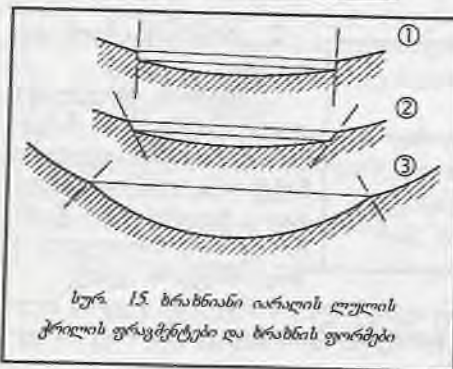
ზრახნის ფორმის განსაზღვრა, კიდევ უფრო ამცირებს საძებნ იარაღის რაოდენობას (იხ. სურ. 15).

ზრახნის მიმართულება. ვინაიდან ზრახნის მიმართულების მხოლოდ

სურ. 14. ზრახნის იარაღის ლულის
ჭრილი და ყალბის ზომის
განსაზღვრა

1. ყალიბი
2. მინდორი
3. ზრახნი

სურ. 15. ზრახნის იარაღის ლულის
ჭრილის ფრეზურები და ზრახნის ფორმები

სებობა იმის საშუალებას იძლევა, რომ ზრახნის რაოდენობის, ზრახნის სიფართის, ზრახნის დახრის კუთხითა და ზრახნის მიმართულებით დადგინდეს იარაღების ჯგუფი, რაც სხვა მონაცემებთან ერთად გამოდგება იდენტიფიკაციისათვის (იხ. ცხრილი 1).

ორი ვარიანტია, მარჯვენა და მარცხენა, მისი შესწავლით თავიდანვე შეიძლება გამოირიცხოს იარაღების გარკვეული დასახელებები.

ზრახნის დახრის კუთხე. ზრახნის დახრის კუთხის განსაზღვრით კიდევ უფრო მცირდება შესაძარებელ იარაღთა რაოდენობა.

იარაღის ყალიბი. ზრახნის რაოდენობასა და მიმართულებასთან ერთად, მით უმეტეს თუკი ამას დავამატებთ საპირისპირო მინდვრებს შორის არსებულ მანძილს, რითაც იარაღის ყალიბი იზომება, ისეთი ჯგუფური ნიშნებია, რომლების გარკვევითაც თავიდანვე შეიძლება იარაღების საკმაოდ დიდი რაოდენობით გამოირიცხვა და საძებნი იარაღის იდენტიფიკაციის დროის მნიშვნელოვნად შემცირება.

აღნიშნულ კვლევს გააჩნიათ როგორც გვაროვნული, ასევე კერძო საიდენტიფიკაციო ნიშნები რაც ვარგისია იდენტიფიკაციისათვის, ტყვიანზე კიდევ რომ არ დარჩეს გამოკვეთილი მიკრორელიეფური კვალი და ზრახნის ინდივიდუალური ნიშნები, თვით ზრახნის რელიეფური კვალის არ-

ზრახნის ზომიერობა მონაცემები

ცხრილი 1.

№	იარაღის დასახელება	ზრახნის სიფართი	ზრახნის დახრა	ზრახნის რაოდენობა და მიმართულება
1	„ვალტერი-პა“	0.70-0.79	3.82	6 მარჯ.
2	„ტიტანიკი“	0.75-0.89	3.85	6 მარჯ.
3	„სტარ“	0.54-0.63	4.49	6 მარჯ.
4	„ვებლეი-სკოტი“	0.93-1.00	5.41	6 მარჯ.
5	„ვიქტორია“	0.91-0.96	4.85	6 მარჯ.
6	„ასტრა“	0.84-0.94	5.55	4 მარჯ.
7	„ბაიარდი“	0.89-0.91	5.67	6 მარჯ.
8	„ვალტერი“	1.65-1.70	5.48	4 მარჯ.

აღნიშნულის გარდა, მასრაზე რჩება შემდეგი სახის კვალი:

II. ჩამკეტი ტოვებს: 1. ჩამკეტის ძირის მიკრორელიეფურ კვალს (იხ. სურ. 18).

2. დამცემის კვალს (იხ. სურ. 16);

3. ამომგდების კვალს (იხ. სურ. 17);

4. შეიძლება იყოს გაუთვალისწინებელი კვლები.

1. ჩამკეტის ძირის მიკრორელიეფური კვალი, რაც სხვადასხვაა, და დამახასიათებელია სხვადასხვა იარაღისათვის, სროლის შემდეგ აღიბეჭდება მასრის ძირზე.

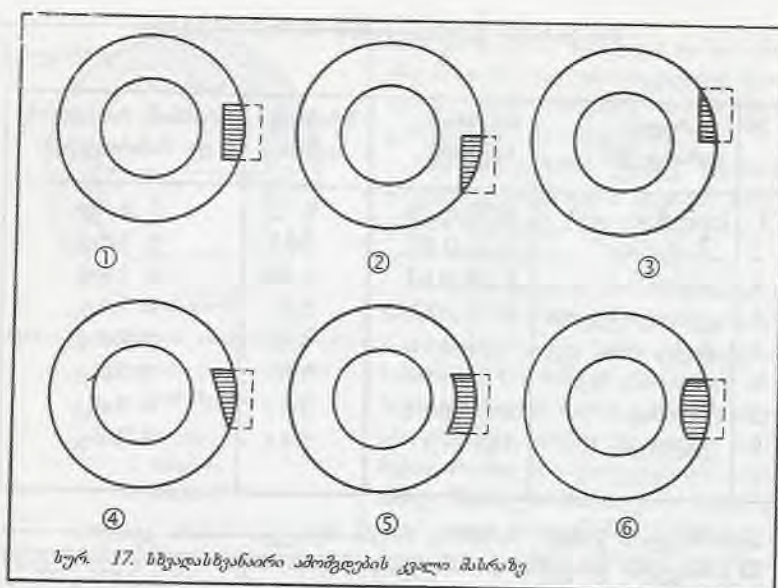

სურ. 16. პისტოლეტ „ტტ“-დან
ნაწილი ვაზნის მასრის ძირზე
დარჩენილი დამცემის მსხლისებური
ტიაური კვალი

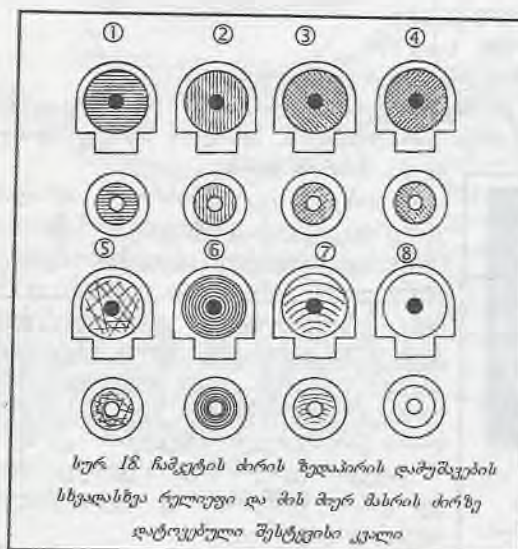
2. დამცემი, ცეცხლსასროლი იარაღის ერთ-ერთი კვალის დამტოვებელი ნაწილია, რომელსაც საიდენტიფიკაციო მიკრორელიეფური კვალის გარდა ზოგჯერ თავისი ფორმის შესაბამისად იძლევა დამატებით გვაროვნულ ნიშანს, მაგალითად, პისტოლეტ „ტტ“-ს დამცემის კვალი ყოველთვის მსხლისებური ფორმისაა (იხ. სურ. 16). ბოლო დროს გამოშვებული მოდელების გარდა.

დამცემის კვალის მიკრორელიეფი იძლევა კერძო ნიშნებს, რაც აუცილებელია იდენტიფიკაციისათვის.

3. ამომგდები, ჩამკეტის ერთ-ერთი ნაწი-

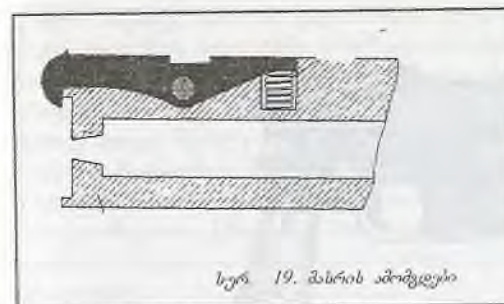
სურ. 17. სხვადასხვაანაირი ამოვლებების კვალი მასრაზე

სურ. 18. ჩამკეტის ძირის ზედაპირის დაბუშვების სხვადასხვა რელიეფი და მის მღერ მასრის ძირზე დატოვებული შესტყვისი კვალი

ილია, რომელიც თავის კვალს ტოვებს მასრის ძირის, ქიმურას შიდა ზედაპირზე, რომელიც მრავალნაირია თავისი ფორმის, ადგილისა და ამსხლეტის კვალის მიმართ მდებარეობით. გარდა ამისა, მას გააჩნია მიკრორელიეფური დამახასიათებელი კვალი (იხ. სურ. 19).

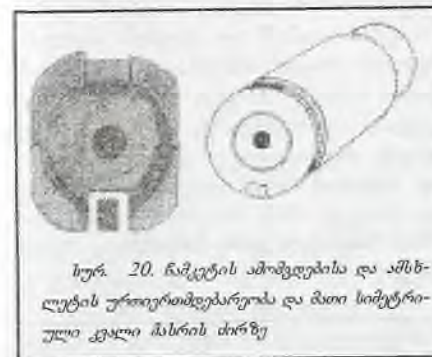
ამოვლებების კვლები ერთმანეთისაგან განსხვავდება როგორც ფორმით, ასევე მისი ადგილითა და მიკრორელიეფითაც.

სურ. 19. მასრის ამოვლები

ნახევრად ამოვლებული მასრა მოხვედს მასრის კარდნის სარკმელში და დაჭეპოს იგი, რაც მასზე რკალისებურ კვალს ტოვებს.

III. ამსხლეტი, სხვადასხვანაირია. პრინციპში იგი მდებარეობს ჩამკეტის მოძრაობის უკანა სვლის ბოლო ადგილამდე, ამოვლების საპირისპირო მხარეს, ჩამკეტის უჯრედში, მყარად მდგომარეობაში. (იხ. სურ. 20) ამსხლეტის დანიშნულებაა ამოვლების მიერ წამოღებული მასრის ასხლეტვა ჩამკეტის სახურავის სარკმელისაკენ (იხ. სურ. 20, 21).

სურ. 20. ჩამკეტის ამოვლებისა და ამსხლეტის ურთიერთმდებარეობა და მათი სიმეტრიული კვალი მასრის ძირზე

ამსხლეტი სხვადასხვა ფორმისა და ზომისაა. ამავე დროს, იგი სხვადასხვა იარაღში, სხვადასხვა კვალის დამტოვებელი ნაწილების მიმართ ურთიერთობაში, სხვადასხვა განლაგებისაა. ამსხლეტის კვალი საიდენტიფიკაციო მნიშვნელობისაა (იხ. სურ. 20).

IV. მჭიდე, ვაზნაზე პირველ კვალს ტოვებს პისტოლეტის მჭიდეს ორი მოპირდაპირე გვერდის მოღუნული თავები ორი პარალელური ხაზის სახით. თუ მასრაზე აღმოჩნდება ასეთი კვალი, ეს მოწმობს მის მჭიდეში ყოფნას, თუმცა გამოირიცხული არ არის იარაღში ვაზნის ხელით ჩადების შესაძლებლობა, რაც თავისთავად საჭირო ინფორმაციის წყაროს წარმოადგენს. საერთოდ, აღნიშნული კვალი ექსპერტიზისათვის, იდენტიფიკაციის თვალსაზრისით, არ გამოდგება. ასეთივე კვალი ვაზნაზე შეიძლება დარჩეს მჭიდედან მისი ხელით ამოღების შემთხვევაშიც, მაგრამ გამოძიებისათვის ასეთი ინფორმაცია საინტერესოა.

სურ. 21 „მეზერის“ და „პარაბელუმის“ მოდელით იარაღები, რომლებიც სროლის შემდეგ მასრებს უკან მხარეს ვრდნენ

შემთხვევითი კვლები. ზემოჩამოთვლილის გარდა, შესაძლებელია, ლულისთან დაკავშირებული შემთხვევითი კვლებიც, რაც წარმოიშობა სროლის ნორმალური პირობების დარღვევით, მაგალითად: ლულაგადაჭრილი თოფით სროლის შემდეგ, თუკი დარღვეულია ლულის გადაჭრის წესი, შესაძლებელია გარესაცმინი ტყვიის მთლიანობის დარღვევა. როდესაც იარაღის ყალიბი უფრო დიდია, ვიდრე ტყვიის. ასეთ შემთხვევაში, ტყვიაზე ჩნდება ლულის ზედაპირის კვალი, თავსა და ბოლოზე ერთმანეთის საწინააღმდეგო მხარეს. მასრისა და სატყვიის ფორმების შეუთავსებლობის შემთხვევაში სროლის შემდეგ მასრის კედელი სკდება და ეკვრება სატყვიეს კედლებს, უარეს შემთხვევაში კი სკდება სატყვიე.

საგამოძიებო პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც მუყაოს ვაზნებით

სროლის შემდეგ იარაღის გადახსნისას, ლულიდან ევექტორებს გამოაქვთ მარტო ლითონის ძირი, რისი მიზეზიც არის მასრის უხარისხობა, ე. ი. ერთ სიბრტყეზე არ არის მასრის ლითონისა და მუყაოს ნაწილების ზედაპირი, რის გამოც სროლის შემდეგ ხდება მასრისა და მუყაოს ნაწილის განცალკევება. ასეთივე შედეგი შეიძლება მოჰყვეს მუყაოს მასრაზე წვიმის წვეთის ან თოვლის ფიფქების მოხვედრის შემდეგ მასრის სატყვიეში გაჭედვას.

გლუვლულიანი სანადირო თოფების ვაზნაში ქარხნული წესით დამზადებული მუყაოს, ქეჩისა და პოლიეთილენის საფენი და საფანტის კონტეინერი (ჩატენილი ქაღალდის გარდა) გამოიყენება თოფის ყალიბის დასადგენად.

საფანტები სროლის შემდეგ ეჯახება ერთმანეთს, ეხახუნება ლულის შიდა ზედაპირს და მასზე რჩება კვალი, რაც იმდენად დიდი ზედაპირისაა, რამდენადაც მსხვილია საფანტი ან ტყვია. საფანტები სხვადასხვა ზომისა და სხვადასხვა ქიმიური შემადგენლობისაა და ქარხნული წესით დამზადებული განსხვავდება ერთმანეთისაგან და ხელოვნურად დამზადებულისაგან.

რაც შეეხება კვლებს, რომლებიც წარმოიშობა ტყვიაზე, ლულიდან გასვლის შემდეგ და წინალობაზე მოხვედრის შემდეგ. აღნიშნული პროცესი გულისხმობს ტყვიის ასხლეტვასა და პირდაპირი ტრაექტორიიდან გადახრას. ტყვიის ფრენის ბუნების გარკვევას მნიშვნელობა აქვს ტყვიის ფრენის ტრაექტორიის დადგენისათვის.

ტყვიას ფრენის კინეტიკურ ენერგიას აძლევს სატყვიეში ღერითის აფეთქების შემდეგ წარმოშობილი ჰაერის მაღალი წნევა, რაც ტყვიას აიძულებს იმოძრაოს წინ. ტყვიის ფრენის ტრაექტორიაზე გავლენას ახდენს დედამიწის გრავიტაციული მიზიდულობა ვერტიკალურ სიბრტყეზე და ღეროვანი ძალი, რაც გულისხმობს ჭურვის დაბლა და გვერდით გადადგვილებას. გრავიტაციული მიზიდულობა ჭურვს ფრენის ვერტიკალურ ტრაექტორიაზე გადაადგილებს ქვევით დედამიწისაკენ, ხოლო ღეროვანი ძალი ძალა (ჰარის ძალა) კი — ჰარის მიმართულებით, რაც შეიძლება იყოს ყოველმხრივი. გრავიტაციული მიზიდულობის გარდა, ჭურვის ფრენის სიშორეზე გავლენას ახდენს ჰაერის წინააღმდეგობა, რომლის ნაწილობრივად გადასალახავად ტყვიას მიეცა კონუსისმაგვარი ფორმა, ხოლო ცვეხლსასროლი იარაღის ლულის ხრახნის საშუალებით, ტყვიას მიეცა თავისი სიგრძივი ღერძის გარშემო ბრუნვითი მოძრაობა. აღნიშნული ჭურვს, აძლევს გიროსკოპულ ეფექტს და ტყვია მოძრაობს ისრის მსგავსად, გატყორცნის მიმართულებით, რაც მას ხელს უწყობს ჰაერის წინააღმდეგობის ნაწილობრივად გადალახვასა და მიზანში მოხვედრაში.

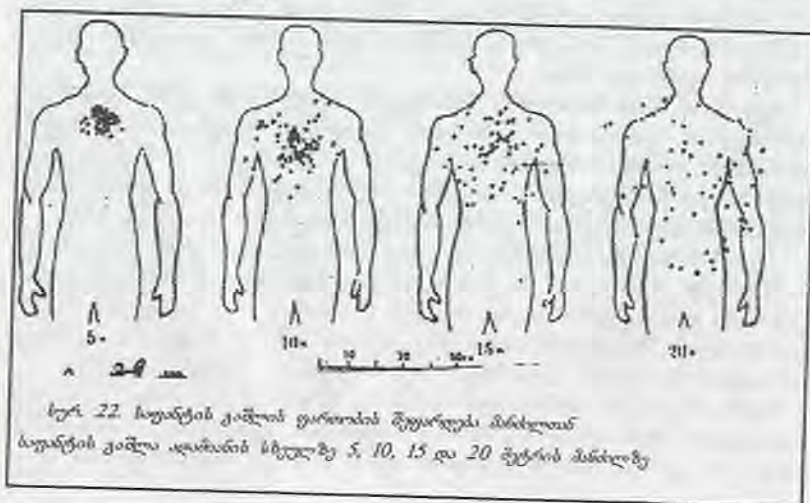
ტყვიის სიგრძივი ღერძის გარშემო ბრუნვა მას გადაადგილებს ხრახნის მიმართულების მხარეზე, რაც თავის აშკარა გამოხატულებას ღებულობს

ძირის ფორმა, სიდიდე, ძირზე აღნიშნული წარწერები, ფისტონის მდგომარეობა, მასში ტყვიის ჩამკვრების კვალი, ღებთის სუნი, ლითონის ფერი და სხვა, ასევე ღებთა მასრის აღმოჩენის ადგილის სქემა სხვა საგნებთან ურთიერთკავშირში.

საფანტი შეიძლება აღმოჩნდეს თოფის ლულაში, როდესაც ვაზნა არასწორადაა დამუხტული ან ძველია. ასევე, ამავე მიზეზით შეიძლება საფანტი გამოიყაროს ლულიდან ახლო მანძილზე ან იგი აღმოჩნდეს წინაღობაში.

არსებობს პრაქტიკულად გამოუმუშავებელი წესი, რომლის საშუალებითაც საფანტის გაშლის მიხედვით ადგენენ სროლის მანძილს, რაც პირობითადაა მისაღები, ვინაიდან საფანტის შორ მანძილზე წაღება და გაშლა დამოკიდებულია ვაზნის დატენის სიმჭიდროვეზე (ან მასში პოლიეთილენის კონტეინერის არსებობაზე). ამდენად, საფანტის სროლის მანძილის გარკვევა მისი გაშლის მიხედვით მისაღებია მხოლოდ ერთნაირად დამუხტული ვაზნებისა და ერთნაირი ლულების არსებობის შემთხვევაში. გარდა ამისა, სანადირო გლეჯელულიანი თოფების ლულები ზოგი ჩვეულებრივად ცილინდრისებურია, ზოგი კი ბოლოში შევიწროებულია, რასაც ჩოკი ეწოდება. ერთსა და იმავე თოფიდან ნასროლი ერთნაირი ვაზნები – ცილინდრისებური და ჩოკისებური ლულიდან სხვადასხვა მანძილზე და სხვადასხვა გაშლით მიდის. კერძოდ, ჩოკისებური ლულიდან ნასროლი საფანტი უფრო გვიან იშლება და შორ მანძილზე მიდის.

საფანტის გაშლის ფართობის შედარება სროლის მანძილთან, გამოსახულია სურ. 22-ზე.

შემთხვევის ადგილის დათვალიერების ოქმში აღიწერება ფართობზე საფანტების ურთიერთგანლაგება, მისი განლაგების საერთო ფართობი, საფანტების რაოდენობა, ფორმა და ზომა (აუცილებელია ფოტოსურათის გადაღება). ამოღებული საფანტი გაიკვანება ექსპერტიზაზე, ტყვიის შემადგენლობის, დამზადებისა და ნომრის დადგენის მიზნით.

ახლო მანძილიდან ან მიზეზით სროლის დროს შესაძლებელია წინააღობაში აღმოჩნდეს ტყვია, საფანტი, ქაღალდის საფენი, ქეჩის ტიზი, ღებთის დამწვარი ან დაუწვარი მარცვლები, მური, დამწვრობა და ლულიდან გამოსული მაღალი წნევის გაზის მოქმედების კვალი.

ცეცხლსასროლი იარაღები მრავალნაირია, რომლებსთვისაც გამოიყენება შედარებით მცირე დასახელების ვაზნები. მაგალითად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს სასამართლო ექსპერტიზის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის 1972 წლის გამოშვების ავტომატური პისტოლეტების კატალოგებში განხილულია 379 დასახელების იარაღი, რომლებსაც აქვთ 15 სხვადასხვა ყალიბის, თვარამეტნაირი ფორმისა და ზომის ვაზნები.

ღებთის კვალი შეიძლება იყოს ლულაში, მასრაში, ტყვიაზე, საფენებში, ტიზებსა და წინააღობებში. ღებთის დაუწვავი და დამწვარი მარცვლებით შეიძლება დადგინდეს გამოყენებული ღებთის სახეობა, ე.ი. გვაროვნული ნიშნები, ვინაიდან ყველა სახის ვაზნას თავისი ღებთი გააჩნია.

მუყაოს საფენი და ქეჩის ტიზი შეიძლება აღმოჩენილ იქნეს სროლის მიმართულებით (მანძილი დამოკიდებულია სროლისა და გარემო პირობებზე), მაგრამ აღნიშნულის გარდა, შესაძლებელია მუყაოს საფენისა და ქეჩის ტიზის მაგივრად გამოყენებული იყო უბრალო, გაზეთის ან სხვა ქაღალდი, პოლიეთილენის საფენი ან საფანტის კონტეინერი.

საფენად და ტიზად, ქაღალდის ნახევის გამოყენების შემთხვევაში, შესაძლებელია ქაღალდის ნახევი გამოდგეს ქაღალდის დანარჩენი ნაწილის აღმოსაჩენად. ამიტომ საჭიროა, რომ ოქმში დაწვრილებით აღინიშნოს ქაღალდის ფორმა, ზომა, სახეობა და მასზე არსებული ტექსტის შინაარსი.

შემთხვევის ადგილზე ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების რაიმე კვალის აღმოჩენის შემთხვევაში, ამ ადგილის სქემაში აღინიშნება კვალის აღმოჩენის ადგილი და სროლის კვალის ურთიერთმდებარეობა, რის მიხედვითაც ხდება შემთხვევის ადგილის გარეკობისა და ვითარების აღდგენა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ტყვია წინააღობაში გავლის შედეგად წინააღობაში ტოვებს ძაბრისებურ ზერელს, რომლის ფართი ნაწილიც მიმართულია ტყვიის მოძრაობის მიმართულებით. აღნიშნულის მიხედვით დგინდება სროლის მიმართულება. სროლის ადგილზე მეუთითებს მსროლელის ფეხის კვალი, იქ არსებული მასრები მუყაოსა და ქაღალდის საფენები, ქეჩის ტიზი, პოლიეთილენის საფენი და საფანტის კონტეინერი.

მსროლელის ადგილის მიმართულების დასადგენად ძაბრისებური ნატყვი-
არის გარდა იყენებენ ვიზირების მეთოდს. თუ აღმოჩნდება მსროლელის
ნაფეხურები და მასრები, შესაძლებელია დადგინდეს გამოყენებული იარაღი
მოკლელუღიანი იყო თუ არა, მოკლელუღიანი იარაღის სროლის დროს
მარჯვენა ფეხის კვალი წინაა მარცხენაზე, ხოლო გრძელუღიანი
იარაღით სროლის დროს კი — პირიქით.

მსროლელის ადგილის, ან პირიქით, მასრების ადგილის აღმოსაჩენად,
კიდევ შეიძლება გამოდგეს ის გარემოება, რომ იარაღიდან მასრების გად-
მოყრა ხდება მარცხნივ, უკან ან მარჯვნივ, რაცდამოკიდებულია იმაზე,
თუ საით აქვს იარაღს ამომგდები, ამსხლეტი და მასრის ამოსაგდები სარკ-
მელი, სადაც აღბეჭდილია „მაუზერისა“ და „პარაბელუმის“ მოდელის იარ-
აღები, რომლებიც, სროლის შემდეგ მასრებს წრიან უკან.

ექვტიანილის ბინაში ფალასკის აღმოჩენის შემთხვევაში ოქმში მიეითიება
ფალასკა შევსებული იყო თუ არა. ექსპერტს გამოსაკვლევად ეგზავნება
ყველა ის ქარხნული და ეაზნების ხელით დასამზადებული ხელსაწყოები
და ზეთი, რაც აღმოჩნდა დათვალიერების ან ჩხრეკის დროს. შემთხვევის
ადგილზე თუ აღმოჩნდება კუსტარულად დამუხტული ვაზნები, საჭიროა
სპეციალისტის დახმარებით მისი გახსნა და საფრების გასინჯვა. თუ საფე-
ნი თვითნაშადაა ხელით არსებული ქაღალდისაგან, საჭიროა მსგავსი ქაღალ-
დის მოძებნა, რაც ასევე ეგზავნება ექსპერტს გამოსაკვლევად.

ექვტიანილის ბინის დათვალიერების ან ჩხრეკის დროს ყურადღება
ექცევა ყველა იმ საგანს და მათ აღწერას, რომლებიც შეიძლება გამოყ-
ენებულიყო საფრის, ტიზისა და საფანტის კუსტარულად დასამზადებლად.

ამოღებული ტანისამოსი თუკი იგი სველია, აუცილებლად უნდა გაშრეს
ჩრდილში იმ ვარაუდით, რომ არ ჰქონდეს მას კონტაქტი შესაზვევი ქაღალ-
დის გარდა სხვა ზედაპირთან. ტანისამოსის დაკეცვის დროს გვერდები
არ უნდა შეეხოთ ერთმანეთს, ამიტომ საჭიროა მათ შორის ქაღალდის
ან სუფთა ქსოვილის ჩატანება. ტანისამოსი იფუთება ცალ-ცალკე შესაზვევ
ქაღალდში ან უკიდურეს შემთხვევაში — გაზეთში. არ შეიძლება ტანისა-
მოსის ჩადება პოლიეთილენის პარკში, სადაც იგი ორთქლდება და უვარ-
გისი ხდება ექსპერტიზისათვის.

§5. ბალისტიკური ექსპერტიზის დანიშვნა და მისი ჩატარების მეთოდიკის ძირითადი საკითხები

ცეცხლსასროლი იარაღით მიყენებული ჭრილობის არსებობის შემთხ-
ვევაში სპეციალისტის მიერ ადგილზევე ხდება ზილული კვლების ფიქსა-
ცია, რაც შემდეგ ექსპერტს, სხვა გამოკვლევებთან ერთად, საშუალებას

აძლევს გამოიტანოს კვალიფიციური დასკვნები სროლის მანძილის
შესახებ, მაგალითად, ჭრილობაზე მექანიკური და დამწვრობის კვალი
მოუთითებს ცეცხლსასროლი იარაღის 5-10 სმ-მდე სროლის ფაქტზე.
ჭვარტლი რჩება 30-40 სმ-ზე, ღენთის ერთეული მარცვლები — 80-100
სმ-მდე ან უფრო შორს. თუ სანადირო თოფის ვაზნა დამუხტული იქნება
ბოლიანი ღენთით, დამწვრობა შეიძლება იყოს 50-100 სმ-მდე, ჭვარტლი
— 150-170 სმ-მდე, ღენთის მარცვლები — 2-3 მეტრზე. უბოლო ღენთის
შემთხვევაში დამწვრობა და ჭვარტლი უფრო მცირეა. აღნიშნული მო-
ნაცემები ზუსტდება ექსპერტის მიერ ექსპერიმენტული სროლით, თუკი
იქნება გამოსაკვლევე ცეცხლსასროლი იარაღი.

ბალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარება შეიძლება გავყოთ ორ საფეხ-
ურად: ერთი, გამოძიების მიერ მასალების შეგროვება ექსპერტიზისათვის
და მეორე, ექსპერტის მიერ მასალების მიღება და ექსპერტიზის ჩატარება.

გამომძიებელი გაერკვა რა არსებულ სიტუაციაში, რომ წამოჭრილი
საკითხების გადასწვევად საჭიროა სპეციალური ცოდნა და ექსპერტ-
იზის ჩატარება, აგროვებს გამოსაკვლევ და შესადარებელ მასალებს, რის
შემდეგაც გამოაქვს დადგენილება, სადაც იგი აღწერს ფაქტობრივ გარე-
მოებას და ასაბუთებს კონკრეტული ექსპერტიზის ჩატარების აუცილე-
ლობას. შემდეგ გამოძიებელი ამოიჩენს რა საექსპერტო დაწესებულებას,
ექსპერტიზის დანიშნის დადგენილებაში აღნიშნავს ექსპერტიზის გა-
დასაწყვეტად დადგენილ საკითხებს, დაბოლოს მოუთითებს გამოსაკვლევ
ობიექტებსა და შესადარებელ მასალაზე.

ექსპერტის მიერ ექსპერტიზის ჩატარების პროცესი მასალების მიღებიდან
საექსპერტო დასკვნის მიცემამდე, შეიძლება დავყოთ შემდეგ საფეხურებად:

1. მასალების გაცნობა, რაშიც შედის როგორც დადგენილების გაც-
ნობა და მისი შესწავლა, ასევე თუ საჭირო იქნება საგამომძიებო საქმის
მასალების გაცნობა. აღნიშნულში შედის წარდგენილი ობიექტების შე-
ფუთვის შესწავლა და ფიქსირება, დაცულია თუ არა შეფუთული მასალებ-
ის მთლიანობა, არის თუ არა მასზე, მასალის კუთვნილების და თარაღის
აღნიშვნის გარდა, დამსწრეებისა და გამოძიებლის ხელმოწერა, რასაც
პროცესუალური მხიშვნელობა აქვს.

2. ექსპერტიზის მიმდინარეობის მეორე საფეხურია მასალების შესწავ-
ლა, რა დროსაც ექსპერტი საჭიროების შენთხვევაში აწარმოებს ექსპერ-
იმენტულ სროლებს და აკეტებს სათანადო დასკვნებს, ღებულობს ექს-
პერიმენტულ ნიშნებს გამოსაკვლევე იარაღის ტყვიის დამჭერში სროლით.

3. ექსპერტი შეისწავლის რა მასალებს, იდენტიფიკაციის მიზნით
ადარებს მათ ერთმანეთს, რის შემდეგაც ხდება მიღებული შედეგების
შეფასება.

4. ექსპერტიზის ბოლო საფეხურია დასკვნის ჩამოყალიბება, რაც უნდა შეფასდეს კრიტიკულად და მას ისეთივე მტკიცებულების ძალა აქვს, როგორც სხვა მტკიცებულებებს.

შემთხვევის ადგილზე მასრის აღმოჩენის შემთხვევაში ტარდება ბალისტიკური ექსპერტიზა მასზე დარჩენილი დამკემის, ამოხელების, ამსხლეტისა და ჩამკეტის ძირის და სხვა კვლის დამტოვებული ნაწილების მიერ არსებული კვლების შესასწავლად. აღნიშნული კვლები შეისწავლება შესადარებელ მიკროსკოპის საშუალებით, სადაც გამოსაკვლევი და შესადარებელი კვლების გადიდებული ტრასების ურთიერთდამთხვევით დგინდება მათი იგივეობა.

ტყვიის გამოკვლევა წარმოებს ჯერ მათი ფოტოდანადგარის საშუალებით, სადაც სასაგნე მაგიდაზე ათავსებენ ტყვიას, რომელიც ტრიალებს თავისი სიგრძეზე ღერძის გარშემო და ხდება მისი პანორამული ფოტოგადაღება, შემდეგ აღნიშნული წესით მიღებულ გამოსაკვლევ და შესადარებელ პანორამულ ფოტოსურათებს ადარებენ ერთმანეთს. შესავსი ტრასების დამთხვევის შემთხვევაში დგინდება იგივეობა (იხ. სურ. 23).

ტყვია თუ დეფორმირებულია, აჭრია მას თავს და დარჩენილს ახურებენ ტყვიის შიდასხმულის მოსაცილებლად, შემდეგ გარსი გაიჭრება შუაზე სიგრძეზე ღერძის მიმართ, გასწორდება იგი და მისი შემდგომი გამორკვევა წარმოებს უკვე აღნიშნული წესით.

სროლის კვლის დასადგენად ტარდება ექსპერტიზა კონტაქტურ-დიფუზიური მეთოდით, რაც მდგომარეობს შემდეგში: ცეცხლსასროლი იარაღის ტყვია გარსიანია, რის დამაზასიათებელიც არის მასში აუცილებლად სპილენძის არსებობა და მეორე უგარსო, რაც წარმოადგენს ლითონ ტყვიის სხმულს. გარდა ამისა, სროლის დროს იარაღის ლულიდან გადმოიფრქვევა სროლის პროცესის მონაწილე ვაზნის ნაწილებისა და მისი შემადგენლობის ზილული და უზილავი ნაწილაკები. ამდენად, მათი აღმოჩენისათვის

საჭიროა ისეთი მეთოდი, რომელიც დაადგენს სროლის პროდუქტის არსებობას.

სპილენძის მიკრონაწილაკების აღმოსაჩენად იყენებენ კონტაქტურ-დიფუზიურ მეთოდს. გამოძიებაზე ფოტოქალაქადს 2-3 წუთით ათავსებენ 12%-იან ამიაკის ხსნარში. დამუშავებულ ფოტოქალაქადს ემულისი მხრიდან ადებენ გამოსაკვლევ ზედაპირზე და ათავსებენ წნეხში 10-15 წუთის განმავლობაში, რის შემდეგაც ასხავენ მასზე რუბიან-წყალბადმ-ჟავასა და სპირტის ნაყურ ხსნარს. ფოტოქალაქადზე სპილენძის ნაწილაკების არსებობის შემთხვევაში გამოჩნდება შვევანე ფერის წერტილები და მისი ინტენსიურობის მიხედვით, ექსპერიმენტულ ნიმუშთან შედარებით, დგინდება სროლის მანძილი.

ცეცხლსასროლი იარაღის სროლის პროდუქტების სიმკვრივის გამო თუკი ზემოაღნიშნული მეთოდი დადებით შედეგს ვერ გამოიღებს, ატარებენ ემისიურ სპექტრალურ ანალიზს, რისი არსიც მდგომარეობს იმაში, რომ ლითონების ნათებაზე გახურების შემთხვევაში მისი ატომების ელექტრონი გადაადგილდება მათი მოძრაობის ორბიტაზე და ხდება გამოსხივება. მათი გამოსხივების სპექტრი ფელა ნივთიერებას ინდივიდუალური აქვს, რაც გამოიყენება კრიმინალისტიკური მიზნებისა და საჭირო ლითონის დასადგენად.

ემისიური სპექტრალური ანალიზის დროს ხდება გამოსაკვლევი მცირე ნაწილაკების გახურება ნათებად, ვოლტას რკალის საშუალებით, რის გრაფიკულ გამოსახულებასაც ლებულობენ სპექტროგრაფის საშუალებით მიღებულ გამოსახულებას ადარებენ ქიმიურ ელემენტთა ეტალონს და ადგენენ გამოსაკვლევი ლითონის არსებობას გამოსაკვლევ მასალაში.

სპექტრალური ანალიზი არის როგორც ხარისხობრივი, ასევე რაოდენობრივი. ხარისხობრივი ანალიზის მიზანია მხოლოდ საინტერესო ქიმიური ნივთიერების არსებობის დადგენა გამოსაკვლევ მასალაში, ხოლო რაოდენობრივი ანალიზის დროს კი დგინდება საინტერესო ქიმიური ნივთიერებების ინტენსივობა.

გამოსაკვლევ საგნებზე სროლის კვლის, ე.ი. ლითონის აღმოსაჩენად ტარდება შედარებით ახალი ექსპერტიზა აქტივაციური მეთოდით. გამოსაკვლევ საგანს ათავსებენ რეაქტორში, სადაც წარმოებს მისი ნეიტრონის სხივებით დაბომბვა, რისი შეწყვეტის შემდეგაც აღიზნება გამოსაკვლევი საგნის ატომები და იწყებენ მასში არსებული ლითონების გამოსხივებას. გამოსხივება იზომება პეიგერის მრიცხველით და დგინდება გამოსაკვლევ საგანში არსებული ლითონები და მათი პროცენტული შემადგენლობა.

რენტგენის სხივების მყარ ნივთიერებაში გამჭოლი თვისებების გამო, იგი გამოიყენება კრიმინალისტიკაში, კერძოდ კი, ბალისტიკაში ცეცხლსასროლი იარაღებისა და ასაფეთქებელი მოწყობილობის გასასინჯად,

იარაღებში დახურული დაზიანებისა და ასაფეთქებელი მოწყობილობის დაუშლელად და მასში არსებული ნაწილების დასათვალისწინებლად.

რენტგენის სხივებზე კიდევ უფრო მეტი შედეგის უნარი გააჩნია გამა სხივებს, რომელიც იმავე მიზნებისათვის გამოიყენება, როგორც რენტგენის სხივები.

ნივთოტკიცებათა წინასწარი გამოკვლევისა და საქსპერტო მიზნებისათვის ფართოდ გამოიყენება ყველასათვის ხელმისაწვდომი ულტრაი-ისფერი სხივების აპარატი, რომლის სხივებსაც ზოგიერთი ნივთიერება შთანთქავს, ზოგი — არეკლავს, ზოგი კი — მისი გავლენით იწყებს ფლუ-ორენციურებას (ნათებას) და კარგად მოჩანს შეუიარაღებელი თვალით.

ინფრაწითელი სხივები გამოიყენება ახლო მანძილიდან სროლის კვა-ლის აღმოსაჩენად. ინფრაწითელი სხივები თბური სხივებია და იგი აღამიანის თვალისათვის უხილავია. მისი გამოყენებისათვის აუცილებელ-ია ელექტრომაგნიტური გარდამქმნელის გამოყენება, რომელიც ინფრაწი-თელ სხივებს გარდაქმნის ხილულ სხივებად.

ვინაიდან ბალისტიკური გამოკვლევა რთული პროცესია, ექსპერტის წინაშე დასმული საკითხების გადასაწყვეტად ხშირად ტარდება კომპლექ-სური ხასიათის გამოკვლევა. ტრასოლოგიური, პიროტექნიკური, ქიმი-ური, ფიზიკური და სხვა კომპლექსური ექსპერტიზის ჩატარება საშუ-ალებას იძლევა დასაბუთებული და სრულყოფილი გამოკვლევა ჩატარდეს და გადაწყდეს ექსპერტის წინაშე დასმული საკითხები.

ბალისტიკური გამოკვლევის შედეგად შესაძლებელია გადაწყდეს სა-კითხები, რომლებიც განეკუთვნება ცეცხლსასროლ იარაღს, საბრძოლო მასალასა და სროლის კვალს.

ცეცხლსასროლი იარაღების გამოკვლევის შედეგად შეიძლება გადა-წყდეს შემდეგი საკითხები: 1. გამოსაკვლევად წარმოდგენილი საგანი არის თუ არა ცეცხლსასროლი იარაღი. დადებით შემთხვევაში რა წეს-ითაა იგი დამზადებული; 2. რა დანიშნულების და რომელი დასახელებისაა გამოსაკვლევად წარმოდგენილი იარაღი; 3. ვარგისია თუ არა სროლისათვის, თუ უვარგისია, რა არის ამის მიზეზი; 4. რომელი ნაწილი აქვს ცეცხლ-სასროლ იარაღს გამოცვლილი; 5. შესაძლებელია წარმოდგენილი თოფის ნაწილები ეკუთვნის თუ არა გამოსაკვლევ იარაღს; 6. როგორია გამოსაკ-ვლევად წარმოდგენილი იარაღის მოქმედების მანძილი; 7. შესაძლებელია თუ არა თვითგაგარდნა, დადებით შემთხვევაში რა ვითარებაში; 8. ბოლო სროლის შემდეგ ღულა გაქმნდილია თუ არა, დადებით შემთხვევაში რომელი ზეითი; 9. წამლილია თუ არა გამოსაკვლევ იარაღზე რომელიმე დამლა, დადებით შემთხვევაში რა წესით და რა არის წამლილი; 10. რომელი ღვთით, ფისტონითა და ტყვიით იყო დატენილი ბოლო ნასროლი ვაზნა; 11. რა

დრო გავიდა ბოლო სროლიდან; 12. რამ გამოიწვია გამოსაკვლევ თოფის გასკდომა; 13. გამოსაკვლევ თოფი ინახებოდა თუ არა შესაძრებლად წარმოდგენილ ბუდეში; 14. შეიძლება თუ არა გამოსაკვლევ თოფით თვითდაზიანება და თუ შეიძლება როგორ.

საბრძოლო მასალების გამოკვლევის შედეგად შეიძლება გადაწყდეს შემდეგი საკითხები: 1. რა სახეობისაა გამოსაკვლევ ვაზნა, მასრა, ტყვია, საფანტი, ღვთი, საფენი და ფისტონი; 2. ქარხნული წესითაა თუ არა იგი დამზადებული; 3. რომელი ყალიბის იარაღიდანაა ნასროლი საბრძოლო მასალის წარმოდგენილი ნიმუშები; 4. ერთნაირია თუ არა შემთხვევის ადგილიდან ამოღებული და ექვმიტანლის ბინის ჩხრეკის დროს ამოღე-ბული საბრძოლო მასალა; 5. გამოსაკვლევად და შესაძრებლად წარ-მოდგენილი საბრძოლო მასალა ერთსა და იმავე დროს ერთი და იმავე ქარხნის მიერაა თუ არა დამზადებული; 6. შესაძრებლად წარმოდგენი-ლი საგანი არის თუ არა გამოსაკვლევ მასალის ნაწილი; 7. გამოსაკ-ვლევ ვაზნა დამუხტულია თუ არა შესაძრებელი ზელსაწყოებით; 8. გამოსაკვლევად წარმოდგენილი ტყვია ან სხვა მასალა ნასროლია თუ არა ნიშანდობლივი იარაღით; 9. გამოსაკვლევ ტყვია და მასრა სრო-ლამდე წარმოადგენდა თუ არა ერთ მთლიანს; 10. რა იარაღიდანაა ნას-როლი გამოსაკვლევ ტყვია და მასრა; 11. გამოსაკვლევ ტყვია ნასრო-ლია თუ არა მასზე მეტი ყალიბის ღულადან ან გადაკეთებული თოფი-დან; 12. გამოსაკვლევ ღვთის ნაჭერი არის თუ არა ტყვიის ნაწილი, დადებით შემთხვევაში რომელი ტყვიის; 13. გამოსაკვლევ ტყვია ანაზ-ლეტია თუ არა რაიმე საგანზე; 14. რამ გამოიწვია გამოსაკვლევ ტყვიის ან მასრის დეფორმირება; 15. გამოსაკვლევ ვაზნაზე არის თუ არა ფის-ტონზე დაცემის კვალი; 16. რა სახის ღვთით იყო დამუხტული გამო-საკვლევ ტყვია და მასრა; 17. გამოსაკვლევ ტყვიებიდან რომელია პირვე-ლად ნასროლი; 18. გამოსაკვლევ მასალა დამზადებულია თუ არა შესა-ძრებელი ზელსაწყოთი; 19. ერთნაირი ქიმიური შემადგენლობისაა თუ არა წარმოდგენილი მასალები; 20. ერთი და იმავე ნომრისაა და ერთი და იმავე წესით არის დამზადებული და ერთნაირი შემადგენლობისაა თუ არა წარმოდგენილი საბრძოლო მასალა; 21. წარმოდგენილი სა-განი ნახმარია თუ არა ტიზის სახით; 22. რა ყალიბის თოფიდანაა ნას-როლი გამოსაკვლევ ტიზი; 23. რა მასალითაა დამზადებული გამო-საკვლევ ტიზი; 24. გამოსაკვლევ ტიზი ნაწილია თუ არა შესაძრე-ბელი საგნისა და წარმოდგენილი ტიზი დამზადებულია თუ არა ამ ზელსაწყოთი; 25. რა წესითაა დამზადებული ტიზი, ჩატენით, გამოჭ-რითა თუ შადლონით.

სროლის კვალის გამოკვლევის შედეგად შეიძლება გადაწყდეს შემ-

დეგი საკითხები: 1. გამოსაკვლევი დაზიანება ცეცხლსასროლი იარაღით არის თუ არა მიყენებული; 2. რით არის მიყენებული დაზიანება ტყვიით, ნაშხრევითა თუ სხვა რამით; 3. რა სახის ცეცხლსასროლი იარაღით არის მიყენებული გამოსაკვლევი დაზიანება; 4. რა მანძილიდან არის მომხდარი სროლა; 5. არის თუ არა ახლოდან სროლის შედეგები ტანისამოსზე; 6. როგორია ნატყვიარის მიმართულება; 7. რა მხრიდან და რა კუთხით მოხდა სროლა; 8. არსებული დაზიანებები ერთი ტყვიით არის თუ არა წარმოშობილი; 9. რა ადგილიდან მოხდა სროლა; 10. დაზიანების შედეგულობაში მიღებით როგორი თანმიმდევრობითაა მომხდარი სროლა; 11. რომელი დაზიანებაა პირველი; 12. რა ყალიბის ტყვიითაა მომხდარი დაზიანება; 13. რომელია შემაჯალი და გამაჯალი ზვრელები; 14. დაზიანება მომხდარია თუ არა ასხლეტილი ტყვიით; 15. როგორი იყო იარაღისა და დაზიანების ურთიერთმდებარეობა სროლის დროს.

• §6. ფეთქებად ნივთიერებათა გამოკვლევის კრიმინალისტიკური საკითხები

ტრადიციულად კრიმინალისტიკის საბელმძღვანელოებსა და საერთოდ კრიმინალისტიკურ ბალისტიკაში განიხილება მხოლოდ ცეცხლსასროლი იარაღები და მათი საბრძოლო მასალა, მაგრამ ვინაიდან საქართველოს სსკ 237-ე მუხლში ცეცხლსასროლ იარაღის და საბრძოლო მასალის გარდა, აღნიშნულია ფეთქებადი ნივთიერებაც, საჭიროა მოკლედ მაინც განვიხილოთ ფეთქებად ნივთიერებასთან დაკავშირებული კრიმინალისტიკური საკითხები.

ფეთქებადი იარაღი დამზადების მიხედვით არის ქარხნული და კუსტარული, ხოლო დანიშნულების მიხედვით – სასწავლო და საბრძოლო (იხ. სურ. 24).

აფეთქებაში ყოველთვის არ მონაწილეობს ასაფეთქებელი ნივთიერება. აფეთქება შეიძლება იყოს ფიზიკური ან ქიმიური ხასიათის. ფიზიკურ აფეთქებაში არ მონაწილეობს ფეთქებადი ნივთიერება და იგი არის ფეთქების ეფექტის მქონე ფიზიკური ხასიათის მოვლენა. მაგალითად, მეტეორიტის ჩამოვარდნა დედაძიწაზე, ვულკანის ამოფრქვევა და სხვა. რაც შეეხება ფეთქებადი ნივთიერების აფეთქებას, იგი წარმოადგენს ქიმიურ პროცესს და ზოგიერთი ნივთიერების წვის ერთ-ერთ სახეს.

წვის პროცესის ნელი მიმდინარეობა დამახასიათებელია უბრალო ჟანგვადი პროცესებისათვის, ხოლო ჟანგვის უმცირეს დროში მოხდენა კი აფეთქებაა.

აფეთქებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი აუცილებელი ნიშნების კომპლექსი: 1. სითბოს გამოყოფა; 2. აირების გამოყოფა; 3. რეაქტიის

უსწრაფესი მიმდინარეობა და 4. თვითგაერცელების უნარი. აღნიშნული ოთხი თვისებიდან ერთიც რომ არ იყოს, არ გვექნება აფეთქება.

აფეთქება შეიძლება ადამიანისათვის მომაკვდინებელი იყოს არა მარტო ჰერის დარტყმის ძალით, არამედ აფეთქების შედეგად გამოყოფილი მომწავმლელი ნივთიერებითაც.

აფეთქება შეიძლება მოხდეს სპეციალური ფეთქებადი ნივთიერებით, რომელიც არის: თხევადი, პლასტიკური, ფხვიერი და მყარი. თხევადი ფეთქებადი ნივთიერება არის ნიტროგლიცერინი, ნიტროგლიცოლი და სხვა. პლასტიკურია „გ-75“ და სხვა. ფხვიერია ამონიტი, ჰექსოგენი, ტენი, დენთი, ტროტილი და სხვა. მყარია „ტბ“, ალუმატორი, დინამიტი და სხვა. დინამიტი ფხვიერიცაა (იხ. სურ. 25).

ფეთქებადი ნივთიერება თავისით არ ფეთქდება. მის ასაფეთქებლად აუცილებელია აფეთქებისათვის საჭირო იმპულსის მიცემა, რასაც დეტონაცია

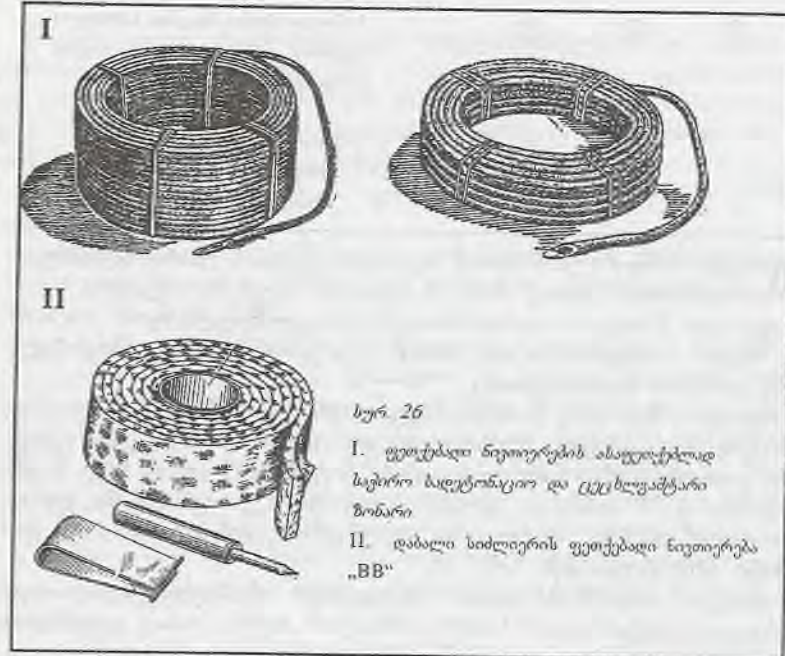
1. ტროტილი არის მყარ მდგომარეობაში.

სურ. 25. ფეთქებადი ნივთიერება ტროტილის სხმულის ფორმები და სხვა მონაცემები

ეწოდება. არსებობს სპეციალური დეტონატორები და დეტონატორული მოვლენები. სპეციალური დეტონატორებიც მოითხოვს მასში არსებული მცირე ოდენობის მაღალმგრძნობიარე ფეთქებადი ნივთიერებისათვის დეტონატორული მოვლენის წარმოშობას, რაც ხდება დარტყმით ან მაღალი ტემპერატურით (იხ. სურ. 26).

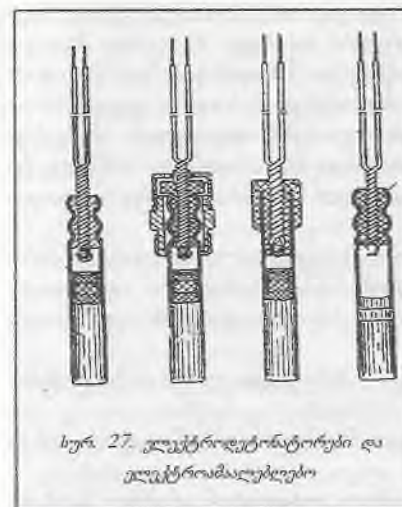
ფეთქებადი ნივთიერების დეტონატორი (ასაფეთქებელი საშუალება) ორნაირია: სპეციალური

სურ. 26

I. ფეთქებადი ნივთიერების ასაფეთქებლად საჭირო სადეტონაციო და ცეცხლგამტარი ზონარი

II. დაბალი სიძლიერის ფეთქებადი ნივთიერება „BB“

სურ. 27. ელექტროდეტონატორები და ელექტრომაღალებელი

დეტონატორი, ე. ი. კაპსულდეტონატორი, მუყაოს ან ლითონის კორპუსითა და ელექტროდეტონატორი (იხ. სურ. 27).

გამტარი საშუალება კი არის ცეცხლგამტარი ბიკფორდის ზონარი და სადეტონაციო ზონარი (ბრტყელი ფორმის).

დეტონატორების აფეთქება ხდება შექანიკური გზით, ე. ი. დარტყმითა (მაგალითად ფისტონზე დარტყმით) და მაღალი ტემპერატურით (მაგალითად, ელექტროდეტონატორით) (იხ. სურ. 27). შექანიკური გზით აფეთქებისათვის საჭიროა დეტონატორზე შექანიკური დარტყმა. მაღალი ტემპერატურის დეტონატორებისათვის კი — ელექტრონაპერწყალი, რაც ელექტროსადენებით მიიტანება. ასევე შეიძლება ცეცხლის მიტანა ცეცხლგამტარი ზონარით, დეტონაციის მიტანა სადეტონაციო ბრტყელი ზონარითა და ცეცხლის მიტანა საწვავში დასველებული კანაფით.

სურ. 28. „ბიკფორდის“ ცეცხლგამტარი ზონარი

საგამოძიებო პრაქტიკაში გვხვდება მხოლოდ ბიკფორდის ზონარი, რომელიც შესახდავად წააგავს შავი ფერის ქსოვილის გუდრონით გაუღენთილ საფარიან ელექტროსადენს, მაგრამ მისგან გარეგნულად განსხვავდება იმით, რომ ბიკფორდის ზონარის გარსაცავი შედარებით მკვერივად ნაქსოვია, არა აქვს მავთული, შუაში აქვს დენით და, ამასთან, მოქნილია (იხ. სურ. 28). აფეთქების კვალი სამნაირია:

1. დეტონატორების აფეთქების შედეგად გამოიყოფა კერცხლისწყალი და ტყვია მცირე რაოდენობით. ასეთ დაზურულ გარემოში ადამიანის დიდი ხნით ყოფნა იწვევს ცენტრალური წერეული სისტემის, საკმელდომწოდებული ორგანოებისა და ფილტვების ქრონიკულ მოწამვლას.

ხილვადი, ნაკლებად ხილვადი და უხილავი. ხილვადია ფეთქებადი ნივთიერების სახეები, ჭურჭლის ნამსხვრევები და სხვა. ნაკლებად ხილვადია ასაფეთქებელი მოწყობილობის ნაწილები, ბიკვორდის ზონარის ნაწილი, საათის ნამსხვრევები, ელექტროამფეთქებელის სადენი, ელექტრობატარეის ნაწილები და სხვა. უხილავია ფეთქების ადგილიდან ამოღებული მტვერში აღმოჩენილი ლითონისა და სხვა მიკროსკოპული ნაწილაკები და აფეთქების საყარაუდო ადგილიდან აღებულ ნაცხში აღმოჩენილი ლითონის უმცირესი ნაწილაკები.

საგამოძიებო პრაქტიკაში არსებული ასაფეთქებელი მოწყობილობები, რომელშიც შედის ფეთქებადი ნივთიერება და დეტონატორი ოთხნაირია: ასაფეთქებელი მექანიკური მოწყობილობა, ქიმიური, ელექტრო და საათის მექანიზმი (ელექტროკონტაქტისათვის).

აფეთქებასთან დაკავშირებით ტარდება პიროტექნიკური, ფიზიკო-ქიმიური და სხვა სახის ექსპერტიზები.

ექსპერტიზების ჩატარების შედეგად შეიძლება გადაწყვეტილ იქნეს შემდეგი საკითხები:

1. შემთხვევისა და აფეთქების შესაძლო ადგილიდან აღებულ ნაცხებსა და ნიმუშებზე არის თუ არა ასაფეთქებელი ნივთიერების კვალი, დადებით შემთხვევაში რა ნივთიერებაა იგი და რა სახის აფეთქებაა ქიმიური თუ ფიზიკური; 2. სად მდებარეობს აფეთქების კერა, რამდენია იგი და როგორია მათი აფეთქების თანმიმდევრობა; 3. რაში იყო შეზღუდული ასაფეთქებელი ნივთიერება და როგორი იყო მისი გარსაცმი; 4. რა ასაფეთქებელი მოწყობილობა იყო გამოყენებული; 5. რა რაოდენობის ნივთიერება აფეთქდა; 6. მომხდარი აფეთქება რა მანძილზე იყო ადამიანის ჯანმრთელობისათვის საშიში; 7. რა იყო აფეთქების გამომწვევი მიზეზი; 8. როგორი კონსტრუქციის იყო ასაფეთქებელი მოწყობილობა, მისი ფორმა, ზომა და მოქმედების პრინციპი; 9. ასაფეთქებელი ნივთიერების შენახვის, გადატანის, ექსპლუატაციის და სხვა რა წესი იყო დარღვეული; 10. როგორია აფეთქების ტალღის პრაქტიკული გავრცელების მიმართულება და მისგან გამოწვეული შედეგი; 11. აფეთქებულია თუ არა ქარხნული წესით დამზადებული ასაფეთქებელი იარაღი (ჭურვი, ნაღმი, ხელფეხმარა და სხვა); 12. როგორი წესითაა დამზადებული ასაფეთქებელი ნივთიერება ქარხნული თუ ხელოვნური; 13. ასაფეთქებელი მოწყობილობა პროფესიონალის მიერ იყო დამზადებული თუ არა; 14. რა საგანი იყო გამოყენებული ასაფეთქებელი ნივთიერების კორპუსად; 15. რა მასალისაგან იყო დამზადებული ფეთქებადი ნივთიერების კორპუსი; 16. რას წარმოადგენს შემთხვევის ადგილიდან ამოღებული ნამსხვრევები; 17. ადგილიდან და გვამიდან ამოღებული ნამსხვრევები იყო თუ არა ასაფეთქებელი ნივთიერების კორპუსის ნაწილები; 18.

ასაფეთქებელ ნივთიერებაში იყო თუ არა შერეული ლითონის საგნები, 19. რომელი ფეთქებადი ნივთიერება აფეთქდა, ქარხნული წარმოების თუ ხელოვნურად გაკეთებული; 20. ტექნიკის რა დარგში გამოიყენება აფეთქებელი ნივთიერება; 21. შემთხვევის ადგილზე გამოყენებული ფეთქებადი ნივთიერება და ექსპლუატაციის ბინიდან ამოღებული ნივთიერება ერთი და იგივეა თუ არა; 22. როგორი საშუალებით მოხდა ასაფეთქებელი ნივთიერების აფეთქება, ცეცხლგამტარი ზონარით, დეტონაციის გამტარი ზონარით, ელექტროლი, მექანიკური, კომბინირებული თუ კიდევ სხვა საშუალებით.

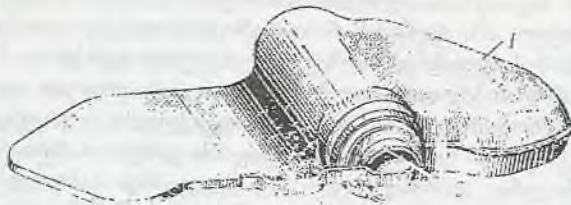
პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც ექსპერტის წინაშე გამოძიებულები და მოსამართლეები სვამენ კითხვებს არა საჭიროების მიხედვით, არამედ მექანიკურად, ყოველგვარი გააზრების გარეშე სტანდარტული კითხვების მიხედვით.

ექსპერტის მიერ გადასაწყვეტი ზემოთ ჩამოთვლილი საკითხები სანამუშაო და არა ამოწურავი. ექსპერტის წინაშე შეიძლება დაისვას სხვა სპეციალური კითხვებიც, ზიტუაციისა და საჭიროების მიხედვით.

აღსანიშნავია, რომ ტრადიციული ფეთქებადი ნივთიერებისა და მოწყობილობების გარდა, საგამოძიებო პრაქტიკაში, თანდათან სულ უფრო და უფრო მატულობს სამხედრო დანიშნულების იარაღების გამოყენების ფაქტები, მაგალითად, ცნობილი ტერორისტული აქტების დროს გამოყენებული იყო ისეთი ფეთქებადი მოწყობილობები, როგორიცაა: „MON-50“, „MON-100“, „ПФМ-1“, რომლებიდანაც პირველი ორი წარმოადგენს მიმართული მოქმედების მინებს, ხოლო „ПФМ-1“ თავისი მონაცემებით სცილდება სამხედრო დანიშნულების იარაღებს (სურ. 29). აღნიშნული ნაღმი წარმოადგენს ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ მიმართულ, საფრენი აპარატიდან გადმოვლებულ თვითღივრადიკურ ნაღმს, რაც მისი მომართვის, სასურველ დროზე დაყენებისა და ჩამოვლების შემდეგ 1-40 საათის დიაპაზონში თავისით ფეთქდება, თუკი ამაზე ადრე ვინმე არ შეეხო მას. ტექნიკური მონაცემები და ფორმა ამკარად მუთითებს მასზე, რომ იგი გათვალისწინებულია სამხედრო საქმის უცოდინარი მოსახლეობის წინააღმდეგ, რასაც ადასტურებს რუსეთის ფედერაციის სამხედრო ძალების მიერ 1999 წლის 9 აგვისტოს: ომალოს, შენაქოსა და დიკლოს სოფლებში აღნიშნული ნაღმების ჩამოყრა.

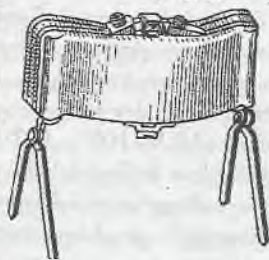
საფურადღებო კომპლუატორი მუხტის მქონე ჭურვები, რომლებსაც ჯავშნის დაზიანების დიდი ძალა მხოლოდ ისეთ შემთხვევაში გააჩნიათ, როდესაც ჭურვი მოძრაობს ობიექტის ზედაპირის ვერტიკალურად და ჭურვის თავი უშუალოდ ზდება ჯავშანს და არა ჯავშნის წინ არსებულ რაიმე ობიექტს, რაც მუხტის ფორმის თავისებურებითაა გამოწვეული. მაგალითად, ფეთქებადი ნივთიერება, რომელიც ჭურვშია მოთავსებული, მისი ზედაპირი ჩაზნექილია ძაბრისმაგვარი ღრმულით, რაც აფეთქების შემდეგ წარმოქმნის ისეთივე ეფექტს, როგორიცაა ორმხრივ ამოხრე-

ИПМ-1

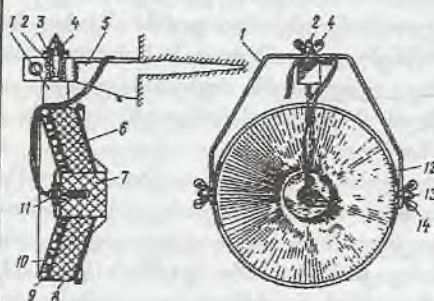
ნაღმი „ИПМ-1“ წარმოადგენს ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ მიმართულ, საფურეანი აპარატიდან გადმოვლელ თვითლიკვიდაციურ ნაღმს, რაც მისი მომართვის, სასურველ დროზე დაყენებისა და ჩამოვლების შემდეგ 1-40 საათის დიაპაზონში თავისით ფეთქდება, თუკი ამაზე აღრე ვინმე არ შეეხო გას.

МОН-50

ნაღმი МОН-50 განკუთვნილია ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ, აფეთქების დროს წარმოიშობა ნამსხვრევების მიმართული ნაკადი

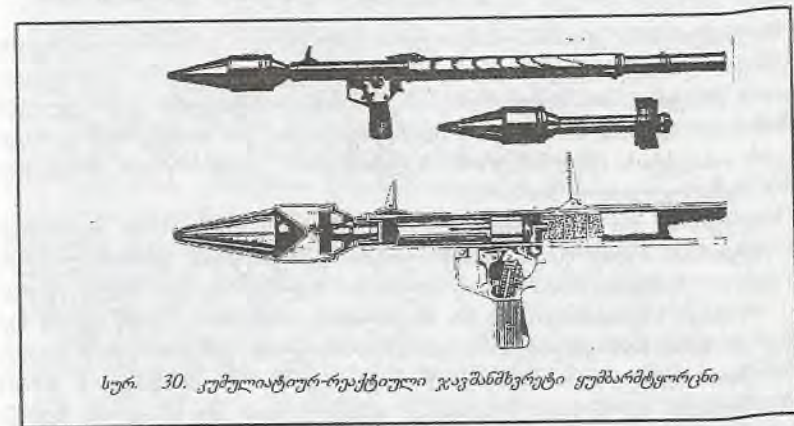
МОН-100

ნაღმი МОН-100 განკუთვნილია ცოცხალი ძალის წინააღმდეგ, ნამსხვრევების რაოდენობა - 400, ნამსხვრევების ზომა - 10 მმ. ნამსხვრევების, 100 მეტრზე გამანადგურებელი მოქმედების ზონის სიფართოება 6-9 მ. ნამსხვრევების მომაკვდინებელი მოქმედები ზონაა 160 მ.

სურ. 29. ფეთქებადი მოწყობილობები.

ქილი ლინზით მზის სხივების თავმოყრა და ცენტრში მცირე ადგილას მაღალი ტემპერატურის წარმოშობა. აფეთქების შედეგად წარმოქმნილი მაღალი ტემპერატურა ფოკუსირდება მუხტის წინ განსაზღვრულ მანძილზე, რაც არღვევს ჯავშნის მთლიანობას, ხოლო აღნიშნული მანძილის დარღვევის შემთხვევაში კი ირღვევა აფეთქების ძალის საფოკუსო მანძილი და მუხტს ეკარგება ეფექტურობა (იხ. სურ. 30).

სურ. 30. კუმულიატიურ-რეაქტიული ჯავშანშეზღუდვი ელმარმტყორცნი

აღნიშნულის გარდა, საგამოძიებო პრაქტიკაში გვხვდება ისეთი ვაზნები და მოწყობილობები, რომლებიც თავიანთი დანიშნულებით განსხვავდება საბრძოლო მასალისაგან, მაგრამ მათი მსგავსებისა და არადანიშნულებისამებრ გამოყენების გამო აუცილებელია მათი დასაზღვრება, ესენია: სამშენებლო-სამონტაჟო ვაზნები, ფუჭი ვაზნები, გამანათებელი ვაზნები, აირის ვაზნები, მუყუყავი მოქმედების ვაზნები, საჭონლის დასაზოცი ვაზნები, სასწავლო-სავარჯიშო და საცდელი ვაზნები და შპრიცის მოწყობილობა.

ხელწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა

§1. ხელწერისა და ხელის ცნება კრიმინალისტიკაში

ხელწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა კრიმინალისტიკური ტექნიკის დამოუკიდებელი დარგია და იგი ფეხსიერულ უფრო გავრცელებულა პრაქტიკაში. ხელწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის მიზანია მოახდინოს პიროვნების იდენტიფიკაცია, ე.ი. დაადგინოს გამოკვლევის ობიექტის (ხელწერის, ხელმოწერის, ციფრობრივი მონაცემების) შემსრულებელი პირი.

ხელწერას¹ და ხელს (палеограф) შეისწავლის სხვადასხვა მეცნიერება: ისტორია, პედაგოგია, ფსიქოლოგია, ფსიქიატრია, კრიმინალისტიკა. ყველა ეს მეცნიერება შეისწავლის რა ხელწერასა და ხელს (წერაში), ისაზავს სხვადასხვა მიზანს. მაგალითად, ისტორია შეისწავლის ხელწერას მისი ჩამოყალიბებისა და ისტორიულად განვითარების თვალსაზრისით. პედაგოგია მიზნად ისაზავს ხელწერის შესწავლის დროს გამოიმუშაოს ხელწერის მეთოდიკა. ფსიქოლოგია შეისწავლის ხელწერასა და ხელს, როგორც ფსიქოფიზიოლოგიურ მოვლენას, ფსიქიატრია სწავლობს ხელით დაავადებულ პირთა ხელწერის თავისებურებებს. კრიმინალისტიკური ხელმოწოდნობა, როგორც კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგი, სწავლობს ხელწერასა და ხელს, მათ ინდივიდუალობასა და შედარებით უცვლელობას პიროვნების იდენტიფიკაციის მიზნით.

თანამედროვე კრიმინალისტიკური ხელმოწოდნობა ხელწერასა და ხელს განიხილავს აკადემიკოს ი. პავლოვის სწავლების საფუძველზე „უძალიესი ნერვული მოქმედების შესახებ“.

ხელწერა (წერა) და ხელი (წერაში) ურთიერთდაკავშირებული ცნებებია, მაგრამ მათი სიცხადის თვალსაზრისით მიზანშეწონილია ხელწერისა და ხელის ცალ-ცალკე განხილვა.

ხელწერის ცნება. ტერმინს „ხელწერა“ სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს. მაგალითად, ხელწერა გავრცელებულია როგორც მწერლობა, ე.ი. გარკვეული ისტორიული განვითარების საფეხურზე ჩამოყალიბებული გრაფიკული ნიშნების სისტემა, რომელიც გამოხატავს ასოებს, ციფრებს, სიტყვებსა და ცნებებს. ნაწერის ქვეშ იგულისხმება თვით წერის პროცესი, ე.ი.

¹ ტერმინი „ხელწერა“ და „ხელწერა“ ნახარაა იდენტური მნიშვნელობით.

ადამიანის აზრების ჩამოყალიბება ქალაქზე ან სხვა საგანზე, შესრულებული როგორც ხელწერის საფუძველზე, ისე საბეჭდო მანქანაზე, სტამბური წესითა და სხვა მექანიკური საშუალებების გამოყენებით. ტერმინი „ხელწერა“ გამოიყენება აგრეთვე, როგორც ადამიანთა ურთიერთობისა და ურთიერთგავრცელების საშუალება.

კრიმინალისტიკური ხელმოწოდნობის ფარგლებში ნაწერის ცნება გულისხმობს მხოლოდ ხელწერას (ადამიანის მიერ ხელის ნაწერს) შესრულებულს როგორც ქალაქზე, ისე სხვა საგანზე (ხე, ლითონი, ტყავი და ა.შ.). ხელწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ობიექტს წარმოადგენს არა წერის პროცესი, არამედ ამ პროცესის შედეგი — ხელწერა.

ხელწერის ცნების განსაზღვრისათვის უნდა მივუთითოთ იმ ძირითად ნიშნებზე, რაც დამახასიათებელია ნაწერისათვის.

ხელწერის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი ის არის, რომ იგი ისტორიულად ჩამოყალიბებული გრაფიკული ნიშნების სისტემაა საზოგადოების განვითარების გარკვეულ საფეხურზე. ისტორიული განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე ადამიანის აზრი გამოიხატებოდა სხვადასხვა ცნებებით, თანამედროვე საფეხურზე კი — გრაფიკული ნიშნებით.

იყო დრო, როდესაც არ არსებობდა დამწერლობა. დამწერლობა, როგორც ზეპირსიტყვიერების გამოხატვის ფორმა, მშობლივად არის დაკავშირებული საზოგადოების, ადამიანის აზროვნებისა და ენის განვითარებასთან. საზოგადოების განვითარების გარკვეულ საფეხურზე ადამიანებს წარმოუშვათ მოთხოვნა არა მარტო ზეპირსიტყვიერად გამოხატა აზრები, არამედ დაეფიქსირებინათ ისინი რომელიმე საგანზე აზრების შენარჩუნებისა და სხვა ადვილზე გადაცემის მიზნით.

აღნიშნულიდან ცხადია, რომ ენა და აზრები წარმოიშვა უფრო ადრე, ვიდრე დამწერლობა. ხელწერა ენობრივი მოვლენაა, ადამიანის აზრები ენის მეშვეობით განვითარების თანამედროვე საფეხურზე შეიძლება გადაეცეს ტელეფონით, რადიოთი, ტელევიზიით და ა.შ. დამწერლობის ის თვისება, რომ იგი ადამიანის ზეპირი აზროვნების გამოხატვის საშუალებაა, წარმოადგენს ნაწერის ცნების დამახასიათებელ ნიშანს.

იმისათვის, რომ ადამიანის აზრები გამოხატულიყო ხელწერის მეშვეობით, საჭირო გახდა პირობითი ნიშნების (გრაფიკული ნიშნების) სისტემის შექმნა, რომლის მიხედვითაც ადამიანებს შეეძლოთ თავიანთი აზრები გამოეხატათ ასოებით, საგნებით, სიტყვებით.

დამწერლობის ისტორიულ განვითარებაში ცნობილია წერის ჩამოყალიბების ხუთი ისტორიული საფეხური: 1) ხატოვანი ანუ პიქტოგრაფიული (აზრის გადაცემა ნახატების მეშვეობით); 2) იდეოგრაფიული (აზრის გამოატყა სახვითი ელემენტებით, რომლის დროსაც ნახატი აღნიშნავს

არა მარტო საგანს, არამედ იდეებსაც); 3) სიტყვა-მარცვლოვანი (ლოგოგრაფიული); 4) მარცვლოვანი ანუ სილაბური (გრაფიკული ნიშანი აღნიშნავს არა მთელ სიტყვას, არამედ გარკვეულ ბგერას – მარცვალს); 5) ანბანური (ანბანური სისტემა შეიცავს ასოებს)¹.

დამწერლობის ხუთი საფეხურიდან კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ობიექტს თანამედროვე პირობებში შეადგენს ანბანური წერა. მიუხედავად იმისა, თუ რა ენაზეა შესრულებული ხელნაწერი (ქართულად, რუსულად და ა.შ.) და დამწერლობის განვითარების რომელ საფეხურთან გვაქვს საქმე (იდეოგრაფიული, ანბანური და ა.შ.). ნაწერი ყოველთვის იყო და არის ადამიანთა ურთიერთობისა და ურთიერთგაგების საშუალება. ის ფაქტი, რომ წერა არის ადამიანთა ურთიერთგაგების საშუალება საზოგადოებრივ-შრომით მოღვაწეობაში, მოუთხოვს წერის როლზე და მის ერთ-ერთ დამახასიათებელ ნიშნად განიხილება.

მიუხედავად იმისა, თუ რომელ დამწერლობასთან გვაქვს საქმე, ნაწერის მიზანია მოახდინოს აზროვნების (მეტყველების) ფიქსირება ინფორმაციის დროთა განმავლობაში შესანახად და სხვა ადგილზე გადასაცემად. ნაწერის ეს ნიშანი მოუთხოვს მის მიზნობრივ დანიშნულებას.

ნაწერი შეიძლება შესრულებული იყოს ორი ძირითადი საშუალებით;

1) მექანიკური გზით (ნაწერი, შესრულებული საბეჭდო მანქანაზე, სტამბური წესით, გასამრავლებელი საშუალებით);

2) შესრულებული ხელით (ხელნაწერი).

ხელის კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ობიექტს წარმოადგენს მხოლოდ ხელწერა. მექანიკური საშუალებებით შესრულებული ტექსტების გამოკვლევა განეკუთვნება კრიმინალისტიკური ტექნიკის სხვა დარგს, კერძოდ, დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკურ გამოკვლევას.

დაბოლოს, ხელნაწერის ცნების განსაზღვრისათვის საჭიროა მიუთითოს კიდევ ერთ ნიშანზე, კერძოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ხელწერა, როგორც ადამიანის მეტყველების ფიქსირების საშუალება, როდესაც აზროვნებით პროცესია, სირთულე გამოიხატება იმაში, რომ ხელწერაში მონაწილეობას იღებს სხვადასხვა კომპონენტი: ფიზიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, ანატომიური და, მეორე მხრივ, ხელწერა არის ჩვევის გამოუმუშავების შედეგი, რომელსაც წინ უსწრებს ხელწერის (ასოებისა და სიტყვების) გამოხატულების შესწავლა შეგნებული ვარჯიშის საფუძველზე.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, უნდა მივითითო ხელნაწერის იმ დამახასიათებელ ნიშნებს, რომელთა ერთობლიობა საშუალებას გვაძლევს განვარაუდოთ ნაწერის (ხელწერის, წერის) ცნება. მათ მიეკუთვნება შემდეგი: 1) წერა არის ისტორიულად ჩამოყალიბებული გრაფიკური ნიშნების სისტემა; 2) წერა

ყოველთვის დაკავშირებულია გარკვეულ ენასთან; 3) ნაწერის კრიმინალისტიკური გამოკვლევა ყოველთვის გულისხმობს ადამიანის ხელით შესრულებული ტექსტების, ხელმოწერების, ციფრობრივი მონაცემების გამოკვლევას; 4) ხელწერა არის ზეპირსიტყვიერი აზროვნების გამოხატვის ერთ-ერთი ფორმა (სახე); 5) ხელწერა არის შეგნებული და როდესაც პროცესი, რომლის დროსაც ადამიანის აზროვნების შედეგი დაფიქსირებულია ქაღალდზე ან სხვა საგანზე; 6) ხელწერის როლი გამოიხატება იმაში, რომ იგი წარმოადგენს ადამიანთა ურთიერთობისა და ურთიერთგაგების საშუალებას; 7) ხელწერის მიზანია ის, რომ იგი აფიქსირებს ადამიანის აზროვნების (მეტყველების) შედეგს დროთა განმავლობაში შესანახად ან სხვა ადგილზე გადასაცემად.

ამრიგად, კრიმინალისტიკურ ხელმოწერებაში ხელწერის ცნება უნდა განისაზღვროს შემდეგნაირად: ნაწერი, როგორც ადამიანთა შორის ურთიერთობისა და ურთიერთგაგების საშუალება, არის ისტორიულად ჩამოყალიბებული გრაფიკული ნიშნების სისტემა ხელწერის სახით, შესრულებული კონკრეტულ ენაზე, იგი, როგორც ზეპირსიტყვიერი აზროვნების ფიქსირების ერთ-ერთი სახე, წარმოადგენს შეგნებულ და როდესაც პროცესს ადამიანის აზროვნების დროთა განმავლობაში შესანახად ან სხვა ადგილზე გადასაცემად.

ხელის (წერაში) ცნება. ხელის ცნება იხმარება რამდენიმე გაგებით. განიხილება როგორც წერის ფორმა, ე.ი. ასოებისა და სიტყვების წერა ადამიანისათვის ჩვეული ზერხით. ხელი წარმოადგენს აგრეთვე ნაწერის გარეგან ფორმას, დამახასიათებელს გარკვეული პირისათვის.

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში ს. პოტაპოვის, ა. ენდერგის, ბ. სარაზიშვილის, ვ. ფოლოვას მიერ განსაზღვრული იყო ხელის ცნება კრიმინალისტიკაში, რომელიც ძირითადად სწორად ხსნის არსსა და დანიშნულებას კრიმინალისტიკურ ხელმოწერებაში.

ხელის ცნება, მისი ფორმირების პროცესი, განვითარება და ცვლილებები კრიმინალისტიკაში შეისწავლება გამოჩენილი რუსი ფიზიოლოგის ი. პ. პავლოვის შეხედულებების საფუძველზე. ი. პ. პავლოვისა და მისი თანამოაზრეების მიერ დამუშავებულია ისეთი მეტად მნიშვნელოვანი პრობლემები, რომელთაც პირდაპირი კავშირი აქვთ ადამიანის ხელის ფორმირებასთან. მათ მიეკუთვნება სწავლება: პირობითი რეფლექსების, დროებითი კავშირების, დინამიკური სტერეოტიპების ჩამოყალიბებისა და ჩვევების გამოუმუშავების შესახებ.

ი. პ. პავლოვი სამართლიანად მიუთითებდა, რომ ჩვევების ჩამოყალიბება პირობითი რეფლექსის გამოუმუშავების შედეგია. რამდენადაც ხელის ჩამოყალიბება წარმოადგენს ჩვევის შედეგს, წარმოქმნილს ადამიანის ინდივიდუალური მოღვაწეობის შედეგად, მას საფუძველად უდევს ადამიანის შეგნებული ვარჯიში წერისა და ხელის გამოუმუშავების მიზნით².

¹ იხ. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია, ტ. 3, თბ., 1977, გვ. 360-362.

² Павлов И. П., Полное собрание трудов, 1949, т. 4, с. 327.

წერის სწავლის პროცესი იმდენად რთული ჩვევაა, რომ მისი ჩამოყალიბების პროცესში საჭიროა რამდენიმე დამოუკიდებელი ჩვევის ათვისება. ვერ ვთქვით, წერის სწავლის პროცესში საჭიროა, რომ ადამიანმა გამოიმუშაოს საწერი ხელსაწყოების სწორი სარგებლობის ჩვევა, ხელის მოძრაობის სწორი კოორდინაცია წერის დროს, ე.ი. გამოიმუშაოს ტექნიკური ჩვევა. შემდეგ საჭიროა, რომ ადამიანმა სწორად განსაზღვროს სიტყვების ბგერითი შემადგენლობა, ე.ი. გამოიმუშაოს ორთოგრაფიული ჩვევა. დამოუკიდებელი საჭიროა, რომ ადამიანმა წერის დროს გამოიმუშაოს ასოებისა და სიტყვების გრაფიკული გამოხატულების სწორი ჩვევა, ე.ი. გრაფიკული ჩვევა.

მოუხედავად იმისა, თუ ზემოაღნიშნულიდან რომელი ჩვევის გამოიმუშავებაზე გადატანილი ადამიანის ყურადღება, წერის პროცესში განასხვავებენ ოთხ დამოუკიდებელ საფეხურს: ელემენტარულს, ბგერითს, ბგერების გადამცემსა და ჩქარი წერის საფეხურებს.

წერის ელემენტარულ საფეხურზე ადამიანის ყურადღება ძირითადად გადატანილია იმაზე, რომ სწორად მოიმარჯვოს საწერი ხელსაწყო, განსაზღვროს ხელის მოძრაობის კოორდინაცია, სწორად შეასრულოს ასოების ცალკეული ელემენტები.

წერის ბგერით საფეხურზე ადამიანის ყურადღება ძირითადად გადატანილია არა იმაზე, რომ სწორად გამოხატოს ბგერის ცალკეული ელემენტი, არამედ იმაზე, რომ სწორად დაწეროს ასოები მთლიანად.

ბგერების გადამცემ საფეხურზე ადამიანის ყურადღება გადატანილია არა იმაზე, რომ სწორად გამოხატოს ასოების ცალკეული ელემენტი და თვით ბგერები, არამედ იმაზე, რომ სწორად შეაერთოს ცალკეული ასოები და სიტყვები.

წერის ბოლო საფეხურზე (გადაბმითი ჩქარი წერის საფეხური) დაწერის ძირითადი ყურადღება გადატანილია არა ასოების, სიტყვების შესრულებასა და გადამცემაზე (ეს უკვე ხდება ავტომატურად), არამედ ჩქარ წერაზე¹.

ყველა ამ საფეხურის ათვისების შემდეგ დაწერის ყურადღება კონცენტრირებულია წერის შეგნებულ შესრულებასა და მისი შინაარსის სწორად ჩამოყალიბებაზე. ამ დროს დაწერი უკვე აღარ ფიქრობს, როგორ შეასრულოს ასოები, სიტყვები, როგორ გადაბას ისინი, რომ ასოები იყოს თანაბარი სიმაღლის, გასაგები და ა.შ. ყველაფერი ეს კეთდება ავტომატურად, უკვე წერის გამოიმუშავებული ჩვევის საფუძველზე. მაგრამ ეს სრულყოფილი არ ნიშნავს იმას, რომ გრაფიკული, ორთოგრაფიული და ტექნიკური ჩვევები სრულდება მექანიკურად. წერის პროცესში ყოველთვის მოქმედებს გიზუალური კონტროლი და წერისადმი შეგნებული დამოკიდებულება.

¹ Гурьянов Е. В., Шербак М. К. Психология и методика обучения письму в буквенный период. М., 1952, с. 9.

აღნიშნული ჩვევების ათვისების შედეგად ჩამოყალიბდა ადამიანის ხელი, რომელიც ინდივიდუალურია მოცემული პიროვნებისათვის. ხელის ინდივიდუალობა შეიძლება იყოს სხვადასხვა ხარისხის, მაგრამ იგი ყოველთვის დამახასიათებელია ხელისათვის. ადამიანის ხელისათვის დამახასიათებელია აგრეთვე მისი შედარებით უცვლელობა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი გარკვეული პერიოდის მანძილზე ასოებისა და სიტყვების გრაფიკულ გამოხატულებას ასრულებს ერთგვარად.

ი. პ. პავლოვის სწავლება უმაღლესი ნერვული სისტემის მოქმედების შესახებ ხსნის ჩვევების ჩამოყალიბების რთულ ფიზიოლოგიურ ბუნებას. წერის ჩვევების ჩამოყალიბებაში უდიდეს როლს ასრულებს ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში დროებითი ნარეული კავშირების ჩამოყალიბება. ი. პ. პავლოვის სწავლების თანახმად, ეს ჩამოყალიბებული დროებითი ნერვული კავშირები წარმოადგენს წერის ჩვევის ფიზიოლოგიურ საფუძველს. დროებითი ნერვული კავშირები ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში ჩამოყალიბდება შეგნებული ვარჯიშის საფუძველზე. გრაფიკული ჩვევების ჩამოყალიბება წარმოადგენს დროებითი ნერვული კავშირების შექმნის შედეგს.

წერის პროცესში შეგნებული ვარჯიშის საფუძველზე, დროებითი ნერვული კავშირების ჩამოყალიბება გამოიწვევს დინამიკური სტერეოტიპის შექმნას. დინამიკური სტერეოტიპის ჩამოყალიბების უშუალო შედეგს კი წარმოადგენს წერის ავტომატიზაცია, რომლის დროსაც დაწერის ყურადღება გადატანილია წერის აზრობრივ საკითხზე. ამ დროს ყოველი ადამიანი გამოიმუშავებს მისთვის ხელსაწყო და დამახასიათებელ ხელის მოძრაობის კოორდინაციას წერის პროცესში, სხვანაირად რომ ვთქვათ, პიროვნებას ჩამოყალიბდება მისთვის დამახასიათებელი წერითი ჩვევა, ე.ი. ხელი (წერაში).

ყოველივე ზემოთაღნიშნულის საფუძველზე უნდა მივითითოთ იმ ძირითად ნიშნებზე, რომელთა ერთობლიობა საშუალებას გვაძლევს განვსაზღვროთ ხელის არსი და მნიშვნელობა კრიმინალისტიკაში. ამ ნიშნებს მიეკუთვნება შემდეგი: 1) ხელი ჩვევითაა სისტემა, გამოიმუშავებული ზანგრძლივი ვარჯიშის შედეგად; 2) ხელი ავტომატური და მიზნობრივი წერის პროცესის შედეგია; 3) ხელი ინდივიდუალური და შედარებით უცვლელი წერის სისტემაა ცალკეული ადამიანისათვის; 4) ხელის გამოკვლევა კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში წარმოებს პიროვნების იდენტიფიკაციის მიზნით.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, იმ დასკვნამდე მივდივართ, რომ ხელი როგორც გარკვეული დროის მანძილზე ვარჯიშის შედეგად გამოიმუშავებული წერის სისტემა, არის ინდივიდუალური და შედარებით უცვლელი, ავტომატიზირებული და მიზნობრივი, რომელიც კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში გამოიყენება პიროვნების იდენტიფიკაციისათვის.

ხელწერა და ხელი ურთიერთდაკავშირებული ცნებებია, მაგრამ ასეთი

კავშირი სრულდება არ ნიშნავს იმას, რომ შეიძლება ამ ცნებების გაიგივება. ხელწერა და ხელი არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. სხვაობა გამოიხატება შემდეგში. ჯერ ერთი, ხელწერის ცნება უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე ხელის. ხელწერა ყოველთვის არ მოიცავს ხელს, რადგან ხელწერაში ყოველთვის არ აისახება ადამიანისთვის დამახასიათებელი ხელის მოძრაობის სისტემა, ე.ი. ხელი. მეორე, ხელის ჩამოყალიბება ყოველთვის დაკავშირებულია და არის ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში დინამიური სტერეოტიპის ჩამოყალიბების პირდაპირი შედეგი, რომელსაც საფუძვლად უდევს დროებითი ნერვული კავშირები, წარმოშობილი ხანგრძლივი ვარჯიშის შედეგად. ყოველივე ზემოაღნიშნული არ არის სავალდებულო ხელწერისათვის. წერის დამწყები პირისათვის დამახასიათებელია ასოების ნიმუშების გადახატვა და არა მიზნობრივი და ავტომატური ხელის მოძრაობა წერის დროს.

ხელის ინდივიდუალობა და შედარებითი უცვლელობა. ხელის ინდივიდუალობა გამოიხატება იმაში, რომ ყოველი დამწერისათვის დამახასიათებელია ხელის მოძრაობის ისეთი ინდივიდუალური სისტემა წერის პროცესში, რომელიც არ შეიძლება გამეორდეს სხვა შემთხვევაში, ე.ი. სხვა პირის ხელში. ხელის ინდივიდუალობა გამოვლინარეობს ცნობილი დებულებიდან, რომ სამყაროში ყოველივე ინდივიდუალური და განსხვავებულია სხვა ანალოგიური მოვლენისაგან.

ხელის ინდივიდუალობის შესახებ აღნიშნავენ რეკოლუციამდე ცნობილი კრიმინალისტიკის ე. ფ. ბურინსკი, ს. ნ. ტრეგუბოვი. ასე მაგალითად, ე. ფ. ბურინსკი მოუთხოვდა, რომ ყოველი პიროვნებისათვის დამახასიათებელია თავისებური ხელი, განსხვავებული ყველა სხვა პირის ხელისაგან და, საჭიროების შემთხვევაში, იგი სარწმუნო წყაროა პიროვნების დადგენისათვის⁵.

მარტო იმის მითითება, რომ ხელი ინდივიდუალურია ყველა პირისათვის, ვერ კიდევ არ არის საკმარისი იდენტიფიკაციისათვის. პიროვნების გაიგივებისათვის საჭირო და აუცილებელია, რომ ხელში აისახოს მისთვის დამახასიათებელი ინდივიდუალური ნიშანთა სისტემა, საკმარისი პიროვნების იდენტიფიკაციისათვის.

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში ზოგი ავტორი დაუსაბუთებლად უკავშირებს პიროვნების ხელის ჩამოყალიბებას გარკვეული ასაკის დადგომას. მაგალითად, ს. ნ. ტრეგუბოვი წერდა, რომ პიროვნების ხელის გამოქმნა საბოლოოდ ხდება 30-40 წლის ასაკში. ამის შემდეგ იგი უცვლელია⁶. ანალოგიური მოსაზრებას გამოთქამდა ნ. დ. ვორონოვსკიც⁷. ცნობილი კრიმინალ-

ისტი ვ. ნ. ტერზიევი კრიმინალისტიკის სახელმძღვანელოში აღნიშნავდა, რომ მყარი ხელი პიროვნებას ჩვეულებრივ გამოუქმნავდება 20-25 წლის ასაკში⁸.

აღნიშნული მოსაზრება არასწორად მიგვაჩნია. არც ერთი ავტორი არ მოუთხოვს თუ რატომ ჩამოყალიბდება პიროვნებას ხელი გარკვეული ასაკის დადგომისას. ხელის ჩამოყალიბება დაკავშირებულია არა გარკვეული ასაკის დადგომასთან, არამედ ხელის გამოქმნავენასა და წერის ავტომატიზაციის პროცესთან. ყოველივე ეს დაკავშირებულია ვარჯიშთან, წერის პრაქტიკის სიხშირესა და ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში ხელის დინამიური სტერეოტიპის გამოქმნავენასთან.

ინდივიდუალობის პრინციპიდან გამომდინარე აღსანიშნავია, რომ არა მარტო ხელწერაა მთლიანად ინდივიდუალური, არამედ ცალკეული ასოებისა და სიტყვების შესრულებაც, მაგრამ ასოებისა და სიტყვების მიხედვით ყოველთვის ვერ ხერხდება პიროვნების იდენტიფიკაცია, რადგან ხელისათვის დამახასიათებელი ნიშნები არ არის საკმარისი, ვერ დგინდება მათი სისტემა, კერძო ნიშნების გამოვლენისა და კანონზომიერების ფაქტი.

იმისათვის, რომ ხელის მიხედვით მოვახდინოთ პიროვნების იდენტიფიკაცია, საჭიროა ორი აუცილებელი პირობა. ჯერ ერთი, ადამიანისათვის დამახასიათებელი ხელი და მისი ინდივიდუალური ნიშნები უნდა აისახოს ხელწერაში და მეორე, უნდა იყოს ხელის ინდივიდუალური ნიშანთა გარკვეული სისტემა და კანონზომიერება. თუ გამოსაკვლევე ტექსტში არ არის ასახული ასოები, სიტყვები, ციფრები მონაცემები და მხოლოდ შტრიხება (როგორც ეს ხელწერის დროს არის), ხშირ შემთხვევაში შეუძლებელია პიროვნების გაიგივება.

ხელის შედარებითი უცვლელობა. ხელის მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაცია შეუძლებელი იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ ინდივიდუალობის გარდა, პიროვნების ხელს არ ეჭებოდა მისთვის დამახასიათებელი მეორე თვისება — შედარებითი უცვლელობა. ზოგ შემთხვევაში ხელწერის გამოკვლევა ხდება მისი შესრულებიდან გარკვეული დროის შემდეგ. ეს დრო წლებით განისაზღვრება. ასეთ შემთხვევაში იდენტიფიკაცია შეუძლებელი იქნებოდა, რომ პიროვნების ხელს შედარებითი უცვლელობა არ ახასიათებდეს. ადამიანის ხელი წლების განმავლობაში უცვლელია. უფრო ზუსტად, ადამიანის ხელის ცვლილება იმდენად უმნიშვნელოა, რომ იგი გავლენას არ ახდენს ხელის მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაციაზე. ცვლილებებს განიცდის არა ადამიანის ხელი მთლიანად, არამედ მხოლოდ გარკვეული საერთო და კერძო ნიშნები.

ხელის შედარებითი უცვლელობასაც საფუძვლად უდევს ი. პ. პავლოვის მოძღვრება ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში დინამიური სტერეოტიპის ჩამოყალიბებისა და შენარჩუნების შესახებ. სწორედ ამიტომ დამწერს არ შეუ-

⁵ Буринский Е. Ф., Судебная экспертиза документов, производство ее и пользование ею, М., 1903, с. 177.

⁶ Трегубов С. Н., Основы уголовной техники, 1915, с. 195.

⁷ Вороновский Н. Д., Уголовная техника, М., 1931, с. 110.

⁸ Терзиев В. Н., см. Криминалистика, М., 1950, с. 191.

ბოლო შექანიკურად შეცვალის მისთვის დამახასიათებელი და გამოუმჯავებული მოძრაობის სისტემა წერის პროცესში. ხელის შეცვლისათვის საჭიროა, ერთი მხრივ, გამოუმჯავებელი სტერეოტიპისა და ჩამოყალიბებული დროებითი ნერვული კავშირის დაშლა. მეორე მხრივ, წერითი ვარჯიშის საფუძველზე ახალი დროებითი ნერვული კავშირების შექმნა და ხელის ახალი დინამიკური სტერეოტიპის ჩამოყალიბება ადამიანის დიდი ტვინის ქერქში.

აღნიშნული სრულიად არ ნიშნავს, რომ დინამიკური სტერეოტიპი უცვლელია. თუ ადამიანის ახალი ხელის ჩამოყალიბებას სჭირდება ხანგრძლივი ვარჯიში. მის ნაწილობრივ შეცვლაზე გავლენის მოხდენა შეუძლია სხვადასხვა გარემოებას, ყველა გარემოება, რომელსაც შეუძლია გავლენა მოახდინოს ადამიანის ხელის ნაწილობრივ შეცვლაზე, პირობითად შეიძლება დაიყოს ხუთ ჯგუფად:

1. ხელის შეცვლა უჩვეულო პირობებში წერის გამო: აძვარა, დაწოლილი, კედელზე დოკუმენტის მოთავსებით, მატარებელში, თვითმფრინავში და ა.შ.
2. ხელის შეცვლა დროის განმავლობაში. ადამიანის ხელი იცვლება დროის განმავლობაში სხვადასხვა მიზეზის გამო: შრომითი მოღვაწეობის საფუძველზე, ასაკის გამო და ა.შ.

3. ხელის შეცვლა შემთხვევითი პირობების გამო: ქალღლის ხარისხი, განათება, დოკუმენტის მიზნობრივი დანიშნულება, საწერი ხელსაწყო და ა.შ.

4. ხელის შეცვლა დამწერის განზრახვის საფუძველზე: პიროვნებას შეუძლია თავისი ხელი შეცვალოს განზრახ ხელის გაუარესების ან ხელის უკეთესობის გათვალისწინებით, ანდა სხვისი ხელის დამსგავსების მიზნით.

5. ხელის შეცვლა დამწერის ფსიქოლოგიური და ფიზიოლოგიური მდგომარეობის გამო: ფსიქიკური დაავადება, ხელის დაზიანება, შიში, დაღლილობა, სიმთვრალე, ავადმყოფობა, პათოლოგიური აფექტი და ა.შ.

ამ პირობების ზეგავლენის გამო ადამიანის ხელი შეიძლება შეიცვალოს დროებითი ან ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, ნაწილობრივ ან მთლიანად. ცვლილება შეიძლება განიცადოს როგორც ხელის საერთო, ისე კერძო ნიშნებაც. სწორედ ამიტომ ხელნაწერების გამოკვლევის დროს ექსპერტმა უნდა იცოდეს დოკუმენტის შესრულების პირობები და ის მიზეზები, რასაც შეუძლია გავლენა მოახდინოს ადამიანის ხელის შეცვლაზე¹.

¹ კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში ხელწერისა და ხელის (წერის) ცნებები ძირითადად სწორად არის გაგებული. ამ საკითხზე იხ. ზარიშვილი ბ., კრიმინალისტიკა, თბილისი, 1969, გვ. 90-104.

Пальминист А. А. Понятие письма и почерка, Труды Тбилисского гос. университета, т. 89, 1960, с. 145-155; Техника экспертизы рукописных документов, исполненных на грузинском языке, Тбилиси, 1970, с. 11-21; Криминалистика (учебник), М., 1968, с. 269-272; Криминалистика, М., 1980, с. 172-174; Криминалистика, М., 1993, с. 247-249; Криминалистика (учебник), М., 1996, с. 263-267; Криминалистика, М., 1999, изд. „Юрист“, под ред. Яблокова Н.П., с. 282-295; Криминалистика, М., 1999, изд. „Норма-Информ“, под ред. Белова Р.С., с. 282-301.

§2. ხელნაწერის საიდენტიფიკაციო ნიშნები

ხელნაწერის საიდენტიფიკაციო ნიშნები გამოსაკვლევი ტექსტის, ხელმოწერების, ციფრობრივი მასალის ისეთი დამახასიათებელი ნიშნებია, რომლებიც მიუთითებენ და განსაზღვრავენ ხელნაწერის ინდივიდუალობას, მისი შემსრულებელი პირისათვის დამახასიათებელ ნიშნებს. ცალკეული საიდენტიფიკაციო ნიშნები სხვადასხვა ზომითა და ზარისხით ახდენენ ხელნაწერის ინდივიდუალიზაციას, მაგრამ მათი ერთობლიობა, სისტემაურობა და განუყოფლობა საშუალებას იძლევა დავადგინოთ ხელნაწერის შემსრულებელი პირი.

ხელნაწერის საიდენტიფიკაციო ნიშნები შეიძლება დაიყოს ოთხ ჯგუფად: მეტყველების წერილობითი ნიშნები, ტოპოგრაფიული ნიშნები, საერთო (ზოგადი) და კერძო ნიშნები. პირველი და მეორე ნიშნები დაკავშირებულია მეტყველების წერილობით ნიშნებთან, ხოლო მესამე და მეოთხე ჯგუფის – წერის ხელთან.

1. მეტყველების წერილობითი ნიშნები. მეტყველების წერილობითი ნიშნები მიუთითებს და განსაზღვრავს აზრის გადმოცემის თავისებურებას, მისი გადმოცემის ხერხსა და სტილს, ფრაზების აგებულებას, წერის კულტურას, წერის ათვისებისა და სიტყვების მარაგის დონეს.

მეტყველების წერილობითი ნიშნები შეიძლება დაიყოს სამ ჯგუფად: ლექსიკური, სტილისტიკური და გრაფიკული.

ლექსიკური ნიშნები მიუთითებს დამწერის სიტყვების მარაგზე, პიროვნების პროფესიასა და დიალექტურ თავისებურებებზე. ლექსიკური ნიშნების შესწავლის დროს ყურადღება უნდა მიექცეს პროფესიონალიზმს, ე.ი. სიტყვებისა და ფრაზების ხმარებას, რომელიც დაკავშირებულია დამწერის პროფესიასთან, ასევე დიალექტურ გამოთქმებს, რომელიც მიუთითებს, თუ რომელი რეგიონიდან (რაიონიდან) არის დამწერი. ამ ნიშნების საფუძველზე ვიწროვდება ის წრე, სადაც უნდა ვეძებოთ დაწერილი ტექსტის ავტორი. ლექსიკურ ნიშნებს მიეკუთვნება აგრეთვე ტექსტში უხეში სიტყვებისა და გამოთქმების ხმარება (ვულგარიზმი), ჟარგონი, არქაიზმი (ძველი სიტყვების ხმარება), ნეოლოგიზმი (ახალი სიტყვების გამოყენება), ბარბარიზმი (შეზოგადოებული სიტყვების ნაცვლად უცხო სიტყვების ხმარება).

ლექსიკური ნიშნების გამოკვლევასა და დადგენას გარკვეული პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს გამოსაკვლევი ტექსტის დამწერი პირის იდენტიფიკაციისათვის².

სტილისტიკური ნიშნები მიუთითებს აზრის გადმოცემის სტილზე, მისი

² Десонтьев М. М., Шахпарович А. М., Батов В. И., Речь в криминалистике и судебной психологии, М., 1977.

გამოხატვის საშუალებასა და კონკრეტულ ფორმაზე. სტილისტური ნიშნები ხშირად დაკავშირებულია დოკუმენტის (ხელნაწერის) მიზნობრივ დანიშნულებასთან. ასეთი ნიშნების შესწავლისა და ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ვიმსჯელოთ იმის შესახებ, თუ რა ხასიათის ატარებს გამოსაკვლევი ხელნაწერი: საყოფაცხოვრებოს, პუბლიცისტურს, მეცნიერულს, საწარმოო-სამხარგრეობის და ა.შ.

გრაფიკული ნიშნების შესწავლა საშუალებას იძლევა განვსაზღვროთ და დავადგინოთ ხელნაწერის შემსრულებელი პირის განათლების დონე, სიტყვებისა და ფრაზების შესრულების დროს დაშვებული ტიპური სინტაქსური და ორთოგრაფიული შეცდომები, სასვენი ნიშნების ხმარების დროს დამახასიათებელი შეცდომები, სიტყვების გადატანის დროს დაშვებული შეცდომები და ა.შ.

2. ხელნაწერის ტოპოგრაფიული ნიშნები. ხელის ტოპოგრაფიული ნიშნები მიუთითებს ტექსტის განლაგების თავისებურებებზე გამოსაკვლევ დოკუმენტში. ამ ნიშნებს მიეკუთვნება: ტექსტის არე (გვერდით, ზემოთ, ქვემოთ); მისი ზომა (არის გარეშე, საშუალო, დიდი); გვერდების დანომვრის თავისებურება (მარცხნივ, შუაში, მარჯვნივ); აბზაცის ზომა (აბზაცის გარეშე, მცირე ან დიდი); სტრიქონის მიმართულება (პორიზონტალური, ქვემოთ ან ზემოთ გადახრილი, ოვალური, ზაზზე, ზაზის ზემოთ ან ქვემოთ); სათაურის, ქვესათაურის, თარიღისა და ხელმოწერის ურთიერთგანლაგების თავისებურება; სიტყვების გადატანის თავისებურება (გადატანის ნიშნის გარეშე, გადატანის ორი ნიშანი); გადატანის ნიშნის ზომა (მცირე, საშუალო, დიდი, ზემოთ ან ქვემოთ გადახრილი, ოვალური); სიტყვების გადატანის თავის არიდება, რის გამოც სიტყვების დაბოლოება სტრიქონზე ქვემოთ ან ზემოთ არის გადახრილი; საწერი ხელსაწყო და წილის თავისებურება; ინტერვალების ზომა სტრიქონებსა და სიტყვებს შორის (მცირე, საშუალო, დიდი).

ქართული დამწერლობა ერთ-ერთი უძველესია მსოფლიოში. ამ დამწერლობამ გარკვეული ისტორიული ცვლილებები განიცადა, რომელიც იყოფა სამ საფეხურად: მრგვლოვანი (IX საუკუნემდე), რომელსაც ახასიათებდა, ძირითადად, რგოლური და ვერტიკალური შტრიხებით ასოების აგებულება; ნუსხური (IX-XI საუკუნეები), რომელსაც ახასიათებდა, ძირითადად, ვერტიკალური და კუთხოვანი შტრიხებით ასოების შესრულება; დაბოლოს, თანამედროვე ქართული დამწერლობა — მხედრული (XI საუკუნიდან დღემდე). ამ დამწერლობისათვის დამახასიათებელია ასოების შესრულება, ძირითადად, ოვალურ-რგოლური შტრიხებით. თანამედროვე ქართული ალფაბეტი შედგება 33 ასოსაგან.

ტოპოგრაფიული თვალსაზრისით ქართული ასოები შეიძლება დაიყ-

ოს ოთხ ჯგუფად: პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება ისეთი ასოები, რომლებიც სრულდება სტრიქონის ზაზზე (მაგალითად, ა, ი, ო, თ). მეორე ჯგუფს შეადგენს ისეთი ასოები, რომლებსაც აქვთ სტრიქონის ზაზის ზედა ნაწილი (მაგალითად, ს, ხ, შ, წ, ჯ). მესამე ჯგუფისათვის დამახასიათებელია ის, რომ ასოებს უკავია სტრიქონის ზაზის ქვედა ნაწილი (მაგალითად, ე, ვ, ტ, ფ, ც). მეოთხე ჯგუფს მიეკუთვნება ქართული ალფაბეტის ისეთი ასოები, რომელსაც ერთდროულად აქვთ სტრიქონის ზაზის ზემო და ქვემო ნაწილები (მაგალითად, ქ, ჭ). ქართული ასოების უმრავლესობა სრულდება ხელის მარჯვნივ შემოვლებული მოძრაობით. ასეთი 16 ასოა (მაგალითად: თ, ფ, ვ, ი), ქართული ალფაბეტის 6 ასო სრულდება ხელის მარცხნივ შემოვლებული მოძრაობით (მაგალითად: ა, პ, ჰ), ხოლო 11 ასო კი — ხელის შერეული მოძრაობით (მარჯვნივ და მარცხნივ შემოვლებული). ასეთ ასოებს, მაგალითად, მიეკუთვნება დ, ზ, გ, უ. ზოგიერთი ქართული ასო სრულდება ორ ვარიანტად. ასეთ ასოებს მიეკუთვნება ოთხი დ, ლ, ო, რ.

მეტყველების წერილობითი ნიშნებიდან ქართული დამწერლობისათვის უნდა გამოვიყოს ლექსიკური ნიშნები, რომელთათვისაც დამახასიათებელია სხვადასხვა დიალექტი, მათ შორის: კუთხური, ქართლური, ფშავ-ხევსურული, იმერული, გურული, მეგრული, რაჭა-ლეჩხუმური, აჭარული, აფხაზური და აგრეთვე სიტყვებისა და ფრაზების გამოთქმისა და ჩამოყალიბების თავისებურებანი¹¹.

3. ხელის საერთო (ზოგადი) ნიშნები. ხელის საერთო ნიშნებს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც საშუალებას იძლევა მოვახდინოთ ხელნაწერის (მოლი-ანად) ზოგადი დახასიათება. საერთო ნიშნების დადგენა-განსაზღვრა იდენტიფიკაციის პროცესის აუცილებელი პირობაა.

ხელის ზოგად (საერთო) ნიშნებს მიეკუთვნება: ხელით გამოშუშაება, რომელიც შეიძლება იყოს დაბალი, საშუალო და მაღალი. ხელის საერთო აგებულება (კონსტრუქცია) შეიძლება იყოს: მოსწავლის ხელის მსგავსი; ასოებისა და სიტყვების გამარტივებული შესრულება (მაგალითად, ასოს ელემენტის უჭიბლობა, ასოებისა და სიტყვების გართულებული შესრულება (მწლად წასაკითხი ტექსტი). ხელის მოძრაობის საერთო მიმართულება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სახის ასოების შესრულება ჭარბობს გამოსაკვლევ ტექსტში: ხელის მარჯვნივ თუ ხელის მარცხნივ შემოვლებით შესრულებული ასოები. ხელის გაქანება, როგორც

¹¹ აღნიშნულ საკითხზე იხ. ჰ. ხარაზაშვილი, კრიმინალისტიკა, თბილისი, 1969, გვ. 108; Абдлаძე М. П., Мгеაბიძე О. М., Особенности исследования рукописей, выполненных на грузинском языке, в: Криминалистическое исследование рукописей, выполненных на некоторых языках народов СССР, М., 1973, с. 193-194.

საერთო ნიშანი, მიუთითებს იმაზე, თუ როგორ არის შესრულებული ხელნაწერი: შემჭიდროებული ასოებითა და სიტყვებით, საშუალო შემჭიდროებით, თუ ხელის დიდი გაქანებით სტრიქონების შესრულების ხერხი შეიძლება იყოს: პორიზონტალური, ქვემოთ ან ზემოთ გადახრილი, ხაზზე მოთავსებული, ხაზის ზემოთ ან ქვემოთ არსებული, ოვალური. საწერი ხელსაწყო დაწოლა, როგორც ხელის ზოგადი ნიშანი, მიუთითებს იმაზე, თუ რა ძალის დაწოლით არის შესრულებული გამოსაკვლევი ტექსტი: დაწოლის გარეშე, საშუალო თუ ძლიერი დაწოლით. ასოების ზომა შეიძლება იყოს მცირე 2 მმ-მდე, საშუალო – 3-4 მმ, დიდი – 5 მმ და მეტი. ასოების დახრილობა განსაზღვრავს იმას, თუ ასოების შესრულების დროს რა სახის დახრილობა უფრო დამახასიათებელია გამოსაკვლევი ხელნაწერისათვის: მარჯვნივ დახრილი, მარცხნივ დახრილი თუ დაუხრილი (პირდაპირი). ასოების განლაგება შეიძლება იყოს ვიწრო, საშუალო და ფართო. ასოების გადაბმა, როგორც ზოგადი ნიშანი, მიუთითებს იმაზე, რამდენი ასოს გადაბმა უფრო ჭარბობს გამოსაკვლევი ხელნაწერში. მიღებულია, რომ თუ ასოები გადაბმა არ აღემატება 2 ასოს, იგი არის მცირე; 3-4 ასოს გადაბმა – საშუალო; 5 და მეტი ასოს გადაბმა – დიდი. წერის ტემპი შეიძლება იყოს ნელი, საშუალო და ჩქარი. მანძილი ასოებს შორის – მცირე, საშუალო და დიდი.

ხელის საერთო ნიშნების აღნიშნული კლასიფიკაცია ზოგადია და იგი მეტ-ნაკლებად დამახასიათებელია ყველა ხელნაწერისათვის, მიუხედავად იმისა, თუ რომელ ენაზეა შესრულებული გამოსაკვლევი ტექსტი.

4. ხელის კერძო ნიშნები. ხელის საერთო ნიშნებისაგან განსხვავებით, კერძო ნიშნები მიუთითებს ცალკეული ასოებისა და მისი ელემენტების შესრულების თავისებურებაზე; ასოების შესრულების დროს საწყისი და დამთავრებელი წერტილების სპეციფიკურობასა და მათ ურთიერთობაზე; ასოების ცალკეული ელემენტებისა და ასოების თავისებურებაზე; კერძო ნიშნების დამთხვევას დიდი მნიშვნელობა აქვს შემსრულებელი პირის დადგენისათვის, იგი საფუძვლად უდევს ხელნაწერის მიხედვით პიროვნების გაიგივებას (იდენტიფიკაციას).

კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში და, კერძოდ, ქართული კრიმინალისტიკის მიერ შემუშავებული და გაანალიზებულია ხელის კერძო ნიშნები და მათი გამოვლენის სიზშირე¹².

ხელის კერძო ნიშანთა შორის უნდა გამოიყოს შემდეგი (იხ. სურ. 1):

ხელის კერძო ნიშნების დადგენისა და შესწავლის დროს ყურადღება

ა) *წ წ თ დ წ მ ა ბ*

ა) მოძრაობის მძიმარულების თავისებურება ასოებისა და მისი ელემენტების შესრულების დროს:

ბ) *ჭ ა წ ჟ ე*

ბ) მოძრაობის ფორმა ასოებისა და მისი ელემენტების შესრულების დროს (კუთხური, სწორხაზოვანი, ოვალური, მარყუქისებური):

გ) *პ მ დ მ რ ბ*

გ) საწყისი წერტილის მდგომარეობა ასოს შესრულების დროს (სტრიქონის ხაზზე, სტრიქონის ზემოთ, წერტილი, წინასწარი შტრიხი, წინასწარი მარყუქი):

დ) *ე ე ჯ ჯ ე*

დ) დამთავრების წერტილის მდგომარეობა ასოს შესრულების დროს (სტრიქონის ხაზზე, სტრიქონის ზემოთ, წერტილი, დამატებითი შტრიხი, დამატებითი მარყუქი):

ე) *წ წ თ წ მ ა ბ*

ე) საწყისი და დამთავრების წერტილების ურთიერთმეფარდება ასოს შესრულების დროს:

ვ) *ჭ ჭ ჭ წ წ მ ა ბ*

ვ) ასოებისა და მისი ელემენტების შესრულების თავისებურება:

ზ) *წ წ ჯ ჯ ჯ მ ა ბ*

ზ) ასოების გადაბმის თავისებურება:

სურ. 1. ხელის კერძო ნიშნები

უნდა მიექცეს მათ სისტემატურობასა და განმეორებადობას. კერძო ნიშნის დამთხვევა არ უნდა ატარებდეს შემთხვევით ხასიათს, არამედ უნდა იყოს დამახასიათებელი მოცემული ხელნაწერის შემსრულებლისათვის. მხოლოდ ასეთ ვითარებაში კერძო ნიშნებს აქვს საიდენტიფიკაციო მნიშვნელობა და სხვა ნიშანთა (საერთო ნიშნები, ტოპოგრაფიული ნიშნები, მეტყველების წერითი ნიშნები) ერთობლიობაში საშუალებას იძლევა დავადგინოთ ხელნაწერის შემსრულებელ პირი.

¹² იხ. ვ.ს. მათაშვილის, ვ.ს. დოვლაძევის, ო.ბ. მეულაძის, ო.ბ. ელენტი, მ.ნ. აბაშიძისა და სხვა ავტორთა გამოკვლევები, განზოგადებული შრომები: *Техника экспертизы рукописных документов, исполненных на грузинском языке* (под редакцией А.Я.Палиашвили) Тбилиси, 1970.

§3. მასალების მომზადება ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევისათვის

ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ექსპერტს გადაეცემა, ერთი მხრივ, გამოსაკვლევი დოკუმენტი (ხელით შესრულებული ტექსტი, ხელმოწერა, ციფრობრივი მონაცემები) და, მეორე მხრივ, ეჭვმიტანილი პირის მიერ შესრულებული ხელნაწერები (ნიმუშები). გამოსაკვლევი დოკუმენტი უნდა იყოს გაფორმებული პროცესუალურად იმ წესებისა და პირობების დაცვით, რასაც საპროცესო კანონი ადგენს.

ხელნაწერის ნიმუში არის გამოძიებლის ან სასამართლოს მიერ საგანგებოდ ამოღებული ან მიღებული ეჭვმიტანილი პირის მიერ შესრულებული ხელნაწერი კრიმინალისტიკური გამოკვლევისათვის. ხელნაწერის ნიმუშები შეიძლება ჩამოერთვას ეჭვმიტანილისა და ბრალდებულის, ხოლო განსაკუთრებულ შემთხვევაში, დაზარალებულს ან მოწმეს (იხ. საქართველოს სსს კოდექსის 375-384-ე მუხლები).

ხელნაწერის ნიმუშების სამი სახე არსებობს: თავისუფალი, პირობითად თავისუფალი და ექსპერიმენტული.

თავისუფალი ნიმუშებია ისეთი შესადარებელი მასალა, რომელიც შესრულებულია გარკვეული პირის მიერ მიცემულ სისხლის ან სამოქალაქო საქმის აღებრამდე და უშუალო კავშირში არ არის მოცემულ სისხლის ან სამოქალაქო სამართლის საქმესთან. ხელნაწერის თავისუფალი ნიმუშების სახით უნდა იყოს ამოღებული მოცემული პირის მიერ შესრულებული ხელნაწერები: ავტობიოგრაფიისა და კადრების აღრიცხვის ბარათის სახით, კერძო და სამსახურებრივი მიმოწერები, ახსნა-განმარტებანი და განცხადებები, ხელმოწერები და ანდერძები. თავისუფალი ნიმუშების ამოღების ყველა შემთხვევაში გამოძიებელი და სასამართლო უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ ხელნაწერები ეკუთვნის მხოლოდ იმ პირს, ვინც ეჭვმიტანილია გამოსაკვლევი ხელნაწერების შესრულებაში.

პირობითად თავისუფალი ნიმუშებია ისეთი ხელნაწერები, რომლებიც მიღებულია სისხლისა თუ სამოქალაქო სამართლის საქმის აღებრის შემდეგ, მაგრამ არა სპეციალურად ექსპერტიზის ჩატარებისათვის. ამ სახის ნიმუშების სახით ხშირად გვევლინება საქმეში არსებული დაკითხვის ოქმები, ახსნა-განმარტებები, განცხადებები, შესრულებული იმ პირის მიერ, ვისაც ეჭვი ედება გამოსაკვლევი ხელნაწერის შესრულებაში.

ექსპერიმენტული ნიმუშებია ისეთი ხელნაწერები, რომლებიც სპეციალურად არის მიღებული ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევისათვის იმ პირისაგან, ვისაც ეჭვი ედება გამოსაკვლევი ხელნაწერების

ის შესრულებაში. ამ შემთხვევაში პირმა იცის, რომ მის მიერ შესრულებული ხელნაწერები გადაეცემა ექსპერტს, როგორც შესადარებელი მასალა გამოკვლევის ჩატარებისათვის.

ექსპერიმენტული ნიმუშების მასალებად გამოძიებელმა უნდა გამოიტანოს შესაბამისი დადგენილება, სასამართლომ – განჩინება. ექსპერიმენტული ნიმუშების მასალებად შეიძლება მოწვეული იყოს სპეციალისტი. ხელნაწერების ნიმუშების მიღების რამდენიმე ხერხი არსებობს. პირს, რომელსაც უნდა ჩამოერთვას ხელნაწერების ექსპერიმენტული ნიმუშები, შესთავაზებენ დაწეროს ახსნა-განმარტება, ავტობიოგრაფია, განცხადება ან სხვა ნებისმიერი ტექსტი. ნიმუშების მიღება ხდება აგრეთვე გადაწერის მეშვეობით. ამ შემთხვევაში გამოძიებელი შესთავაზებს პირს გარკვეულ ან ნებისმიერ ტექსტს. დაბოლოს, ექსპერიმენტული ნიმუშების მიღება შეიძლება ადგილი ჰქონდეს კარნახის მეშვეობით. თუ გამოძიებელი მივა დასკვნამდე, რომ პირი ცდილობს საკუთარი ხელის შეცვლას ან სხვა პირის ხელის მიმსგავსებას, მას შეუძლია, ჯერ ერთი, უფრო ჩქარი ტემპით უკარნახოს ტექსტი და, მეორეც, ხელმოწერების ნიმუშები მიიღოს რამდენიმეჯერ, გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ. ორივე შემთხვევაში ექსპერიმენტული ნიმუშები უნდა იყოს საკმარისი, რამდენიმე ფურცელზე შესრულებული. კარნახის დროს გამოძიებელი უნდა ეცადოს, რომ შეძლებისდაგვარად ნიმუშებში გვხვდებოდეს ის სიტყვები და ფრაზები, რომლებიც გამოსაკვლევი დოკუმენტშია.

ხელმოწერის ექსპერიმენტული ნიმუშების მიღების დროს პირს შესთავაზებენ მოაწეროს თავისი და იმ პირის გვარი, ვისი სახელითაც გამოსაკვლევი დოკუმენტზე არის ხელმოწერა. ასეთი ხელმოწერები უნდა შესრულდეს რამდენიმე გვერდზე.

ხელწერის ექსპერიმენტული ნიმუში უნდა შესრულდეს იმავე პირობებში, როგორც გამოსაკვლევი ხელწერა. მაგალითად, თუ ცნობილია, რომ გამოსაკვლევი ტექსტი შესრულებულია მარცხენა ხელით, დაწოლილ ან ამდგარ მდგომარეობაში, ფანქრით და ა. შ., ასეთივე პირობებში უნდა შესრულდეს ხელწერის ექსპერიმენტული ნიმუშიც.

ექსპერტს გამოსაკვლევი უნდა გადაეცემა ხელწერის როგორც თავისუფალი, ისე ექსპერიმენტული ნიმუშები, რადგან ისინი ავსებენ ერთმანეთს და ექსპერტს აძლევს შეუძლია გააანალიზოს გამოსაკვლევი ტექსტის საერთო და კერძო ნიშნების კანონზომიერება. ხელწერის თავისუფალი ნიმუშების დადებითი მხარე ის არის, რომ იგი მიღებულია თავისუფალი პირობებში და მისი შესრულებული პირი არ იცვლის თავის ხელს, არ ამსგავსებს მას სხვის ნაწერს. ექსპერიმენტული ნიმუშების დადებითი მხარე იმაში გამოიხატება, რომ ჩვენ შეგვიძლია მივიღოთ ხელნაწერები ისეთ პირობებში შესრულებული, როგორც გამო-

საკვლევი ტექსტი. სწორედ ამიტომ ექსპერტს უნდა გადაეზავნოს ყველა სახის ნიმუში (თავისუფალი, პირობითად თავისუფალი, ექსპერიმენტული). მხოლოდ თავისუფალი ან ექსპერიმენტული ნიმუშების გადაგზავნა გამოკვლევისათვის დაიშვება იმ შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს პრაქტიკული შესაძლებლობა ყველა სახის ნიმუშის მიღებისათვის. ექსპერიმენტული ნიმუშების მიღების პროცესი დაწერილებით უნდა იქნეს აღწერილი ნიმუშების მიღების ოქმში. ნიმუშების შესახებ ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილებაში უნდა აღინიშნოს შემდეგი: ნიმუშების შემსრულებელი პირის გვარი, სახელი, მამის სახელი, დაბადების წელი, განათლება, პროფესია, ისეთი ფიზიკური ნაკლის შესახებ, რასაც შეუძლია გავლენა მოახდინოს ზღწერის ხარისხზე, ნიმუშების მიღების პირობები, რაოდენობა, საზე, დრო, ნიმუშების შემსრულებელი პირის პროცესუალური მდგომარეობა.

ზღწერის ნიმუშების მიღება უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს: საპროცესო კანონის ნორმით დაცვა, ობიექტურობა, ოპერატიულობა, ნიმუშების სისრულე და მათი მიღება ისეთივე პირობებში, როგორც გამოკვლევი ზღწერის (ტექსტი, ზღმომწერა, ციფრობრივი მონაცემები).

ზღწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის საფუძველზე შეიძლება გადაწყდეს შემდეგი საკითხები: ვის მიერ არის შესრულებული გამოკვლევი ტექსტი, ზღმომწერა, ციფრობრივი მონაცემები; შესრულებულია თუ არა ერთი პირის მიერ სხვადასხვა დოკუმენტის ტექსტები, ზღმომწერები, ციფრობრივი მონაცემები; შესრულებულია თუ არა გამოსაკვლევი დოკუმენტის ტექსტი ერთი პირის მიერ, თუ მისი ცალკეული ფრაგმენტი შესრულებულია სხვადასხვა პირის მიერ; შესრულებულია თუ არა გამოსაკვლევი ზღმომწერი უწყველი პირობებში (მარცხენა ხელით, ფეხზე დგომით, დაწოლილ მდგომარეობაში, საკუთარი ხელის შეცვლით, სხვისი ხელისაღმამიმსგავსებით); ვინ არის გამოსაკვლევი ტექსტების შინაარსის ავტორი; შესრულებულია თუ არა გამოსაკვლევი ტექსტი მამაკაცის თუ ქალის მიერ.

§4. ზღმომწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ზოგადი

მეთოდика

კრიმინალისტიკის საზღვრულგარეშო ფარგლებში შეუძლებელია ზღმომწერების გამოკვლევის მეთოდის დაწვრილებითი გაშუქება, იგი სპეციალური გამოკვლევის საგანია, ამიტომ ყურადღებას გაავსახვილებთ ზღმომწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის მეთოდის ზოგად და ელემენტარულ საკითხებზე.

გამოკვლევის მეთოდის პირველი საფეხური გულისხმობს საექსპერტო მასალების გულდასმით გაცნობას და შესწავლას. გამოკვლევის ამ ეტაპზე

ექსპერტი უნდა გაეცნოს ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილების (განჩინების) შინაარსს და გადაწყვეტილის საკითხს, თუ რამდენად კანონიერად არის დანიშნული ზღმომწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა, გამოტანილია თუ არა დადგენილება (განჩინება) პროცესუალური კანონის შესაბამისად, წარმოდგენილია თუ არა გამოსაკვლევი საბუთები და რამდენად შეესაბამება ისინი დადგენილებაში (განჩინებაში) მათი რეკვიზიტების აღწერას. ექსპერტი ასევე უნდა დარწმუნდეს, რომ გამოსაკვლევი წარმოდგენილია მხოლოდ ის ზღმომწერები და დოკუმენტები, რომლებიც გამოკვლევას ექვემდებარება.

საექსპერტო მასალების გაცნობის დროს ექსპერტი უნდა დარწმუნდეს იმაში, რომ მას გადაეცა შესაღარებელი მასალის სახით ზღმომწერების ნამდვილი ნიმუშები, რომ ისინი საკმარისია გამოკვლევის ჩასატარებლად, რამდენად შეესაბამება ნიმუშები (თავისუფალი, პირობითად თავისუფალი, ექსპერიმენტული) დადგენილებაში (განჩინებაში) მათ აღწერას.

დადგენილების (განჩინების) გაცნობის საფუძველზე ექსპერტი რწმუნდება, რომ მის წინაშე გადასაწყვეტი საკითხები სწორად თუ არასწორად არის ჩამოყალიბებული, შედის თუ არა დასმული საკითხების გადაწყვეტა მის კომპეტენციაში, აქვს თუ არა მას საკმარისი განათლება და გამოცდილება მის წინაშე დასმული საკითხების გადასაწყვეტად.

დამოლოს, ექსპერტი უნდა გაერკვეს, წარმოდგენილია თუ არა ყველა ის დამატებითი მასალა და ცნობები, რასაც უშუალო კავშირი აქვს ზღმომწერების გამოკვლევის ხარისხთანა და ჩატარებისათვის (გამოსაკვლევი დოკუმენტის შესრულების პირობები, ტექსტის საგარეო შემსრულებელი პირის შესახებ ცნობები: ასაკი, ფიზიკური და ფსიქიკური მდგომარეობა და ა. შ.).

აღნიშნული საკითხების გარკვევის შედეგად ექსპერტი იღებს სამიდან ერთ-ერთ გადაწყვეტალებას: შეუდგება ზღმომწერების კრიმინალისტიკურ გამოკვლევას; დაუბრუნებს ექსპერტიზის მასალებს გამოძიებელს ან სასამართლოს შეუსრულებლად (კონკრეტული მიზეზის აღნიშვნით); გამოითხოვს ექსპერტიზის დანიშნავი პირისაგან დამატებით მასალებსა და ცნობებს. ზღმომწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის მეთოდის მეორე საფეხური გულისხმობს გამოსაკვლევი ზღმომწერისა და შესაღარებელი ნიმუშების ცალ-ცალკე შესწავლას მეტყველების, ტოპოგრაფიული, სართო და კერძო ნიშნების დადგენის მიზნით. გამოკვლევის ამ ეტაპზე ექსპერტმა ეიზუალურად ან ობტაქური ზღმომწერების გამოყენების შემთხვევაში უნდა დაადგინოს ზღმომწერებისათვის დამახასიათებელი ყველა ნიშანი, მათი გამორების კანონზომიერებისა თუ შემთხვევითობის ფაქტი.

ზღმომწერების გამოკვლევის მესამე საფეხურისათვის დამახასიათებელია შედარებითი მეთოდი. ხელის ნიშნების ცალ-ცალკე შესწავლა გამოსაკვლევი დოკუმენტსა და შესაღარებელ ნიმუშებში ჯერ კიდევ არაფერს

არ ნიშნავს, თუ ეს დადგენილი ნიშნები არ შედარდება ერთმანეთს მათი დამთხვევის თუ სხვაობის დადგენის მიზნით. შედარების დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ის გარემოება, რომ ხელის ნიშნების აბსოლუტურ დამთხვევას შეიძლება ადგილი არ ჰქონდეს, რადგან ადამიანის ხელისათვის დამახასიათებელია ვარიაციულობა.

ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის მეოთხე საფეხური გულისხმობს გამოკვლევის შედეგად ხელის ნიშნების დამთხვევისა და სხვაობის შეფასებას. პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც შედარების შედეგად ძირითადად დგინდება ხელის ნიშნათა მხოლოდ დამთხვევა ან სხვაობა. ასეთ შემთხვევაში მათი შეფასება რთულია, მაგრამ უნდა გადაწყდეს საკითხი ამ დამთხვევათა თუ სხვაობათა საკმარისობის შესახებ კატეგორიული დასკვნის მისაცემად.

დადგენილ ნიშნათა შეფასება რთულდება იმ შემთხვევაში, როდესაც შედარების შედეგად ერთი და იმავე დროს დგინდება საერთო და კერძო ნიშანთა დამთხვევა და სხვაობა. ყველა ამ ნიშნათა შეფასება უნდა მოხდეს კრიტიკული თვალსაზრისით, ყოველმხრივ, სრულყოფილად და ობიექტურად. ყველა შემთხვევაში ექსპერტი უნდა დარწმუნდეს რა სახის ნიშნები უფრო კანონზომიერია მოცემულ შემთხვევაში, რომელი მათგანი ატარებს სისტემურ ხასიათს და რომელი შემთხვევით, რომელი მათგანი არის განუყოფელი კომპლექსი. ამ საკითხის დადებითი ან უარყოფითი გადაწყვეტის საფუძველზე ექსპერტი მიდის დადებით ან უარყოფით დასკვნამდე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ექსპერტი იძლევა დასკვნას საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ.

აღსანიშნავია, რომ გამოკვლევის შედეგად ხელის დადგენილ ნიშნათა შეფასებას გარკვეულად საფუძველად უდევს სუბიექტური მომენტიც და ექსპერტის პრაქტიკული გამოცდილებაც. კრიტიკული შეფასების შედეგად უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ხელის იმ კერძო ნიშანს, რომელიც უფრო იშვიათად გვხვდება პრაქტიკაში. იმ მიზნით, რომ განისაზღვროს თითოეული კერძო ნიშნის პრაქტიკული ღირებულება ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის პროცესში. უკანასკნელ პერიოდში დაინერგა პრაქტიკაში მათემატიკური მეთოდებისა და ელექტროგამოთვლითი მანქანების გამოყენება. ქართული ხელნაწერების კერძო ნიშნების სიხშირე და გამოჩენა გამოთვლილია მათემატიკურად და გადაყვანილია პროცენტებში, რაც საშუალებას აძლევს ექსპერტ-ხელმოცოდნეს უფრო ობიექტურად შეაფასოს თითოეული კერძო ნიშნის პრაქტიკული ღირებულება გამოკვლევის პროცესში¹². ამავე მიზანს ემსახურება ელექტრო-

გამოთვლითი მანქანების გამოყენება ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის დროს¹³.

ხელნაწერის გამოკვლევის ბოლო, მეხუთე საფეხურია დასკვნის ჩამოყალიბება. გამოკვლევის შედეგად ხელნაწერების საერთო და კერძო ნიშნათა დადგენა და შეფასება იმ მიზანს ისახავს, რომ ექსპერტმა ჩამოაყალიბოს დასკვნა, რომელიც წარმოადგენს მტკიცებულების დამოუკიდებელ სახეს.

გამოკვლევის შედეგად ექსპერტ-ხელმოცოდნემ შეიძლება გააკეთოს შემდეგი სახის დასკვნები: კატეგორიული დადებითი ან უარყოფითი. მაგალითად: გამოსაკვლევი დოკუმენტის ტექსტი (უნდა იყოს მითითებული დოკუმენტის რეკვიზიტები) შესრულებულია დ. ი. ბადაშვილის მიერ ან გამოსაკვლევი ტექსტი შესრულებულია არა დ. ი. ბადაშვილის, არამედ სხვა პირის მიერ. დასკვნა, საკითხის გადაწყვეტის შეუძლებლობის შესახებ. ამ შემთხვევაში ექსპერტი მოუთხოვს მიზეზს, რამაც გამოიწვია აღნიშნული დასკვნის მიცემა. მაგალითად: საკითხის გადაწყვეტა, შესრულებულია თუ არა გამოსაკვლევი დოკუმენტზე სიტყვების შემდეგ „მთავარი ბუღალტერი“ ა. ჯ. პეტრიაშვილის ხელმოწერა დ. ჯ. ანდრიაძის მიერ შეუძლებელია ხელმოწერაში გრაფიკული მასალის სიმჭირის გამო.

ცალკეულ შემთხვევაში ექსპერტი იძლევა სავარაუდო (აღმართბით) დასკვნას. მაგალითად: „... გამოსაკვლევი ხელმოწერა შეეძლო შეესრულებინა ვ. პეტროვის“. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ექსპერტის ასეთ დასკვნას არა აქვს მტკიცებულებითი მნიშვნელობა, რადგან ექსპერტი ვერ ადგენს ფაქტს, არამედ გამოთქვამს ვარაუდს ფაქტის შესახებ. ცალკეულ შემთხვევაში ხელნაწერის გამოკვლევის შედეგად შეიძლება მიცემულ იქნეს დასკვნა ჯგუფური კუთვნილების შესახებ. ასეთი სახის დასკვნას მიეკუთვნება, მაგალითად, შემდეგი: „... გამოსაკვლევი ტექსტი შესრულებულია მარცხენა ხელით“.

ექსპერტის ყოველი დასკვნა უნდა იყოს დასაბუთებული და თვალსაჩინო. ექსპერტის დასკვნის თვალსაჩინოება გულისხმობს მის ილუსტრაციას. ამ მიზნით ფოტო-ტაბულაზე ნათლად უნდა იყოს ნაჩვენები და აღნიშნული ხელნაწერის კერძო ნიშნების დამთხვევის თუ სხვაობის ფაქტები, რაც უნდა იყოს ნაჩვენები დანობრივი ისრების მეშვეობით. დასკვნის თვალსაჩინოება საშუალებას აძლევს გამოძიებელს, სასამართლოს, ბრალდებულს, დაზარალებულსა და პროცესის სხვა მესამეს მონაწილეს უშუალოდ დარწმუნდეს ხელნაწერების საერთო და კერძო ნიშნათა დამთხვევის თუ სხვაობის ფაქტზე.

¹² Соколовский З. М., Процессуальные и криминалистические вопросы использования математических методов в судебном почерковедении, Киев, 1970; Компишнев А. М., Исследование количественных характеристик признаков почерка с помощью ЭВМ, Киев, 1977.

¹³ Техника экспертизы рукописных документов, исполненных на грузинском языке (составитель Долиацберг Г. С., под общей редакцией Палтамышвили А. Я.), Тб., 1970.

დოკუმენტების

ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის

§1. დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის
ცნება და სახეები

დოკუმენტის გაყალბებას ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით ადვილი აქვს ისეთი დანაშაულთა ჩადენის დროს, როგორიცაა: სხვისი ქონების ქურდობა, გატაცება, ცილისწამება, შეურაცხყოფა და სხვა.

დოკუმენტი არის საწარმოების, დაწესებულებების, ორგანიზაციების თანამდებობის პირთა და მოქალაქეთა მიერ გაცემული ან შედგენილი საბუთი, რომელშიც ასახულია ისეთი ფაქტები და გარემოებები, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ სისხლის სამართლის საქმისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისათვის.

იმ შემთხვევაში, როდესაც დოკუმენტი წარმოადგენს დანაშაულის ჩადენის საგანს, ხერხს, საშუალებას, ობიექტს ან მასზე დარჩენილია დანაშაულის ჩადენის კვალი (საქართველოს სსს კოდექსის 126-ე მუხლი), პროცესუალური გაგებით იგი წარმოადგენს არა დოკუმენტს, არამედ ნივთიერ მტკიცებულებას და მასზე ვრცელდება ის პროცესუალური რეჟიმი, რომელიც დადგენილია კანონით ნივთიერ მტკიცებულებათა მოპყრობისათვის.

დოკუმენტის ცნება კრიმინალისტიკაში იხმარება ორი გაგებით: ფართო და ვიწრო მნიშვნელობით.

ფართო გაგებით დოკუმენტი არის არა მარტო წერილობითი საბუთი, არამედ სქემები, გეგმები, ფოტოსურათები, კინოფირები, ვიდეოფირები.

ვიწრო გაგებით დოკუმენტი არის წერილობითი საბუთი: ხელით შესრულებული, საბეჭდო მანქანაზე დაბეჭდილი, სტამბური წესით დამზადებული, თვითნაკეთი (ხელით დახატული, ფოტოგრაფიული წესით დამზადებული) და ა. შ.

დოკუმენტები შეიძლება იყოს სტანდარტული და არასტანდარტული. პირველს მიეკუთვნება ისეთი საბუთები, რომლებიც აკმაყოფილებს დოკუმენტისათვის დადგენილ მოთხოვნებს. არასტანდარტულს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც არ არის დოკუმენტის შედგენისათვის გამიზნული. მაგალითად, გარკვეული ტექსტის ან ციფრობრივი მონაცემების არსებობა ფანერაზე, ხეზე, ლითონის ფირფიტაზე, ქსოვილზე და ა. შ.

დოკუმენტი შეიძლება შედგენილი იყოს სხვადასხვა საშუალებით:

მეღნიშნო, ბურთულოვანი საწერით, ფანქრით, ტუშით, სტამბური სადგენის გამოყენებით, ცარცით, ნახშირით, საბეჭდო მანქანაზე და ა. შ. დოკუმენტები შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების: პირადობის დამადასტურებელი საბუთი (პასპორტი, მოწმობა), ცნობა, საბუღალტრო-საღირსეო დოკუმენტები, ფასიანი ქაღალდები, ხელწერილები, ატესტატები, სახელმწიფო ორგანოების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მიერ გაცემული, ცალკეულ მოქალაქის მიერ შედგენილი. დოკუმენტად შეიძლება განხილულ იქნეს არა მარტო საბუთის ორიგინალი, არამედ მისგან დამზადებული პირები, მიღებული სხვადასხვა გასამრავლებელი საშუალებით.

დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევა არის დოკუმენტების გამოკვლევის ერთ-ერთი სახე და კრიმინალისტიკური ტექნიკის დარგი, რომელიც შეისწავლის ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით დოკუმენტის გაყალბების ხერხებს და ადგენს ფაქტებს, რომელთაც მნიშვნელობა აქვს საქმეზე ჭეშმარიტების დასადგენად.

დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის შედეგად შეიძლება მოხდეს იდენტიფიკაცია და ჯგუფური კუთვნილების განსაზღვრა; დადგინდეს დოკუმენტში ცვლილებების შეტანის ფაქტი; ბეჭდებისა და შტემპლების გაყალბება; ტექსტის შესრულება კონკრეტულ საბეჭდო მანქანაზე; ხელმოწერების ტექნიკური გაყალბება; დოკუმენტის შედგენის მასალა, დრო, ხერხი და დოკუმენტის ტექსტის აღდგენის ფაქტი.

აღნიშნული ამოცანებიდან გამომდინარე, განასხვავებენ დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის შემდეგ ძირითად სახეებს: ა) დოკუმენტებში ცვლილების შეტანა; ბ) საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების გამოკვლევა; გ) ბეჭდებისა და შტემპლების გაყალბების დადგენა; დ) ხელმოწერების ტექნიკური გაყალბების დადგენა; ე) დოკუმენტის მასალის დადგენა; ე) დოკუმენტის ტექსტისა და შინაარსის აღდგენა.

§2. დოკუმენტებში ცვლილებების შეტანის დადგენა

დოკუმენტის შინაარსში ცვლილებების შეტანა გულისხმობს მისი ტექსტის, ციფრობრივი მონაცემების, ხელმოწერისა და სხვა რეკვიზიტების შეცვლას იმ მიზნით, რომ გამოყენებულ იქნეს დოკუმენტი არამართლზომიერი ან დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენისათვის.

დოკუმენტის შინაარსში ცვლილებების შეტანის სხვადასხვა ხერხი არსებობს, რომელთა შორის შედარებით გავრცელებულია შემდეგი: ამოფხევა, კიბური რეაქტივების გამოყენებით ამოშლა, ჩამატება, ჩაბეჭდვა, ჩამორეცხვა, ფოტოსურათების, ტექსტის, ციფრობრივი მონაცემების ან მარკების გადაწევა, გვერდების გამოცვლა და ხელმოწერების გამოყენება ახალი ტექსტის შედგენის მიზნით.

ამოფხეკა. ამოფხეკა არის მექანიკური საშუალების გამოყენებით დოკუმენტის ტექსტის მთლიანი ან ნაწილობრივი გაუფერულება მისი პირველდაწყებითი შინაარსის შეცვლის მიზნით.

ამოფხეკისათვის გამოიყენება ბასრი და წაწვეტებული საგნები (დანა, მაკრატელი, სამართებელი) ან ტექსტის წასაშლელი საშუალებები (საშლელი რეზინა). დოკუმენტის ტექსტში ცვლილებების შეტანის მიზნით შეიძლება ამოფხეკილ იქნეს ცალკეული სიტყვები, ასოები, ციფრები, სიტყვები, თარიღები, ხელმოწერები და დოკუმენტის სხვა რეკვიზიტები.

ძირითადი ნიშნები, რომლებიც მოუთხოვთ ამოფხეკაზე, შედგება: ა) დოკუმენტის ზედაპირის სტრუქტურის (მთლიანობის) დარღვევა; ბ) ქაღალდის ფენის გათხელება ამოფხეკის ადგილზე; გ) ქაღალდის ზედაპირის სიკრიალის დაკარგვა; დ) ქაღალდის ზედაპირის ბოჭკოების აბურტგა; ე) დოკუმენტის დაცვით ბადების, საზეხისა და ახლომდებარე ტექსტის შტრიხების დაზიანება; ვ) არსებული ტექსტის შტრიხების დარჩენა; ზ) ამოფხეკის ადგილზე ახალი ტექსტის დაწერის შემთხვევაში, მკლანის, ტუშის, ან სხვა საღებავის შტრიხების განთხევა; თ) საშლელი რეზინის ნაწილაკების დარჩენა დოკუმენტის ზედაპირზე.

ამოფხეკის ნიშნების დადგენა, როგორც წესი, არ წარმოადგენს დიდ სირთულეს. მათი შემწევა შეიძლება ვიზუალური დაჯერებით, გამაღიებელი მინის ან მიკროსკოპის გამოყენებით. იმისათვის, რომ ადვილად შევამჩნიოთ ქაღალდის ზედაპირზე ბოჭკოების აბურტგა, საჭიროა ზედაპირი განათით დახრილი კუთხით ამ შემთხვევაში აბურტგული ბოჭკოები წარმოშობენ ჩრდილოვან გამოსახულებას, რაც საშუალებას გვაძლევს ადვილად შევამჩნიოთ ბოჭკოების აბურტგა და მოვახდინოთ მათი ფოტოგრაფირება ამოფხეკის ფაქტის ილუსტრაციის მიზნით. თუ საჭიროა დავადგინოთ ქაღალდის ფენის გათხელება ამოფხეკის ადგილზე, იგი უნდა განათდეს გამჭოლ შუქზე. ამ შემთხვევაში ნათლად შევამჩნივთ ქაღალდის ფენის გათხელებას (გათხელებული ადგილი უფრო ღია ფერის იქნება). ასეთივე პირობებში ზდება ფოტოგრაფირება აღნიშნული ნიშნის ილუსტრირების მიზნით. ამ შემთხვევაში, როდესაც საჭიროა დავადგინოთ დოკუმენტზე ადრე არსებული ტექსტის შტრიხებსა და შემდგომ შესრულებული ტექსტის შტრიხებს შორის ფერთა სხვაობა, გამოყენებულ უნდა იქნეს ფერგაყოფითი ფოტოგრაფირება (სათანადო შეჭვილტვრებისა და ნეგატიური მასალის შერჩევის გზით). ამოფხეკის ადგილის ილუსტრაციისა და მისი დადგენის მიზნით გამოიყენება უბილაგ სხივებში ფოტოგრაფირება (ულტრაიისფერი და ინფრაწითელი სხივები). ამავე მიზნით გამოიყენება აგრეთვე ულტრაიისფერი და ინფრაწითელი სხივების გარდამქმნელი აპარატი, რომლის დანართებით ამოფხეკის ადგილები განათდება (ლუმინისცენკია) და იგი ადვილად შესამჩნევად გახდება.

ქიმიური რეაქტივების ამოშლა. ამოშლა არის შესაბამისი ქიმიური რეაქტივების გამოყენებით დოკუმენტის ტექსტის ან სხვა რეკვიზიტის მთლიანი ან ნაწილობრივი გაუფერულება მისი პირველდაწყებითი შინაარსის შეცვლის მიზნით.

პრაქტიკაში შედარებით უფრო ხშირად გამოიყენება ამოშლის მიზნით ისეთი ქიმიური რეაქტივები, როგორიცაა: მარილმჟავა, ლიმონმჟავა, მჟაფრმჟავა, აზოტმჟავა, სოდა, ნატრიუმის ტუტე, კალიუმის ტუტე, ნიშალურის სპირტი, კალიუმის პერმანგანატი, წყალბადის ზეჟანგი, ქლორამინი, ქლორიანი კარი.

ძირითადი ნიშნები, რომლებიც მოუთხოვთ ქიმიური რეაქტივების გამოყენებით ამოშლის ფაქტზე ისეთივეა, როგორც ამოფხეკის დროს, მაგრამ არის ისეთი ნიშნებიც, რომლებიც დამახასიათებელია მხოლოდ ამოშლისათვის. ამოშლის ნიშნებს შეეუთვნება: ა) ამოშლის ადგილის ფერის შეცვლა (ამოშლის ადგილი შედარებით უფრო ყითოლია, ვიდრე ქაღალდის ზედაპირი); ბ) ქაღალდის ზედაპირის გაუხეშება; გ) ქაღალდის ზედაპირის წებოვანობისა და სიკრიალის დაკარგვა; დ) ამოშლის ადგილზე ნასვრეტების წარმოქმნა; ე) ქაღალდის ზედაპირის მსხვრევადობა ამოშლის ადგილზე; ვ) დოკუმენტის დაცვით ბადის, საზეხისა და ახლომდებარე ტექსტის შტრიხების დაზიანება; ზ) ქაღალდის ფენის გათხელება; თ) ქაღალდის ზედაპირის ბოჭკოების აბურტგა; ი) ადრე არსებული ტექსტების შტრიხების დარჩენა; კ) ამოშლის ნაწილაკების დარჩენა დოკუმენტის ზედაპირზე (იხ. სურ. 1-2).

ამოშლის ნიშნების დადგენისა და ფიქსირებისათვის გამოიყენება ისეთივე ტექნიკური საშუალებები, როგორც ამოფხეკის შემთხვევაში.

ჩარეცხვა. დოკუმენტის მთლიანი ტექსტის, მისი ნაწილის, ციფრებისა და მონაცემების ან სხვა რეკვიზიტების ჩარეცხვა ზდება ზემოთ დასახელებული ქიმიური რეაქტივებისა და სარეცხი ფხვნილების გამოყენებით. ტექსტის ჩარეცხვა ისევე, როგორც ამოფხეკა და ამოშლა მიზნად ისახავს დოკუმენტის შინაარსის შეცვლას.

დოკუმენტის ტექსტის ჩარეცხვისათვის დამახასიათებელია ისეთივე ნიშნები, როგორც ამოშლისათვის ქიმიური რეაქტივების გამოყენებით. ამ ნიშნების დადგენისა და ილუსტრირებისათვის გამოიყენება ისეთივე მეთოდები და ტექნიკური საშუალებები, როგორც ამოფხეკის დროს.

მიწერა. მიწერა არის დოკუმენტის ტექსტში ახალი სტრიქონების, სიტყვების, ციფრებისა და მონაცემების, ხელმოწერის დამატება მისი პირველდაწყებითი შინაარსის შეცვლის მიზნით.

ძირითადი ნიშნები, რომლებიც მოუთხოვთ მიწერაზე, შედგება: ა) ტოპოგრაფიული ნიშნების შეცვლა (ტექსტის განლაგება დოკუმენტში); ბ) მანძილის შეცვლა სტრიქონებს, სიტყვებსა და ასოებს შორის; გ) ტექსტის რელაქციისა და სტილისტიკის შეცვლა; დ) სიტყვების გაუმართლებელი

①

СВИДЕТЕЛЬСТВО О ЗАКЛЮЧЕНИИ БРАКА ქორწინების მოწმობა	
ქმარი ვახაგე დაბადებული 14 იანვარი 1924 მისი პირადი მდგომარეობა დაბრუნებული მისამართი ა.ნ. ს.ს.	ქალი ახეთიანი დაბადებული 10 ივნისი 1924 მისი პირადი მდგომარეობა სტუდენტის მხატვრობის მისამართი ა.ნ. ს.ს.
დასრულებულია ადგილობრივი სასამართლო თარიღი 25/11 - 84 წ.	

სურ. 1. ქორწინების მოწმობა (გამოსაცემი დოკუმენტი)

სურ. 2. დოკუმენტების ქიმიური რეაქტივების გამოყენებით ამოღდა

- ① ქორწინების მოწმობა (გამოსაცემი დოკუმენტი)
- ② ქორწინების მოწმობის ფრაგმენტი, გადაღებული ინფრაწითელ სხივებში. იჭრის ფერის ასოები და შტრიხები არის ქიმიური წესით ამოღამდე არსებული ტექსტი.

შეკვეთა: ე) ტექსტის შტრიხების სხვადასხვა ფერი (ძირითად და მიწერილ ტექსტებს შორის); ვ) ასოების სხვადასხვა ზომა, დახრილობა და შესრულების თავისებურება; ზ) ხელის გამოუმუშავების სხვადასხვა ხარისხი; თ) სხვადასხვა სახის მელნის, ფანქრისა და სხვა საწერი საშუალებების გამოყენება ძირითადი და მიწერილი ტექსტების შესრულებისას; ი) შტრიხების განთხევა, თუ მიწერას ადგილი ჰქონდა იქ, სადაც იყო ქაღალდის ნაკეცების კვალი; კ) ციფრობრივი მონაცემების, ასოების ან ტექსტების გადასწორება.

მიწერის ფაქტის დადგენისათვის ხშირად გამოიყენება კომპლექსური გამოკვლევა ექსპერტ-კრიმინალისტიკისა და ექსპერტ-ქიმიკოსის სპეციალური ცოდნის გამოყენებით. პირველის კომპეტენციაში შედის მიწერის ნიშნების დადგენა და ხელწერების გამოკვლევის ჩატარება. ექსპერტ-ქიმიკოსი კი განსაზღვრავს და გადაწყვეტს საკითხს: დოკუმენტის ტექსტი შესრულებული იყო თუ არა ერთი და იმავე მელნით, ფანქრით და ერთი და იმავე დროს, ორივე ექსპერტი წყვეტს ერთ საკითხს: ჰქონდა თუ არა მიწერას ადგილი მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში.

მიწერის ნიშნების დადგენისათვის ზოგ შემთხვევაში საკმარისია ვიზუალური დაკვირვება. საჭიროების შემთხვევაში გამოიყენება გამადიდებელი მინა, მიკროსკოპი; შტრიხების ფერის სხვაობის დადგენისა და ილუსტრაციის მიზნით — ინფრაწითელი და ულტრაიისფერი სხივების გარდამქმნელი აპარატი და ამავე სხივებში ტექსტის ფოტოგრაფირება, აგრეთვე ფერგაყოფითი ფოტოგრაფია შტრიხების სხვაობის დადგენის მიზრით.

ჩაბეჭდვა. ჩაბეჭდვისათვის ძირითადად დამახასიათებელია ის ნიშნები და გამოკვლევის მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება მიწერის დადგენა-გამოკვლევის დროს. დამატებით ამ შემთხვევაში დოკუმენტის ზედაპირზე შეიძლება აღმოჩნდეს საბეჭდი მანქანის გადასაღები ქაღალდის ნიშნები და ნაწილაკები.

გადაწებება. საგამოძიებო-სასამართლო პრაქტიკაში გადაწებებას ადგილი აქვს ისეთ დოკუმენტებში, როგორიცაა პასპორტი, პირადობის მოწმობა ან საშვი, სატრანსპორტო საშუალების მართვის მოწმობა. ამ შემთხვევებში, როგორც წესი, ადგილი აქვს ფოტოსურათის გადაწებებას. პრაქტიკაში გვხვდება აგრეთვე სიტყვების, ასოების, ციფრების გადაწებება ობლიგაციებში, ლატარიის ბილეთებსა და სხვა დოკუმენტებში იმ მიზნით, რომ ამ დოკუმენტების ნომერი და სერია გახადონ მომგებიანი ან დამზადდეს ახალი (ყალბი) დოკუმენტი. ცალკეულ შემთხვევაში ვხვდებით აგრეთვე სხვადასხვა სახის მარკების გადაწებებასაც.

ძირითადი ნიშნები, რომლებიც მოუთხოვს გადაწებების ფაქტზე, შემდე-

სურ. 3. მასლახენკო
ფოტოსურათი (გამოსაყვანი
ლოკუმენტები) გადაღებულია
დაბრძოლის შემთხვევაში

გია: ა) გადაწებულ ფოტოსურათზე ბეჭდის ანაბეჭდის არსებობა; ბ) ფოტოსურათისა და ლოკუმენტზე ბეჭდის ანაბეჭდის შეუთავსებლობა; წითელი ხაზების, სიტყვების, ასოებისა და ციფრების მონაცემების; გ) ბეჭდის ანაბეჭდის საღებავის სხვადასხვა ფერი და შემადგენლობა ფოტოსურათისა და ლოკუმენტზე; დ) ფოტოსურათისა და ლოკუმენტზე მოთავსებული ბეჭდის ანაბეჭდში ასოების, ციფრებისა და ტექსტების სხვადასხვა ფორმა, ზომა და დახრილობა; ე) ორი სხვადასხვა წებოვანი ნივთიერების არსებობა; ვ) გადაწებული ფოტოსურათის, მარცხის, ციფრების დაზიანება (განსაკუთრებით კიდურების); ზ) თვით ლოკუმენტის ქაღალდის ზედაპირის დაზიანება; თ) გადაწებული ციფრებისა და ძირითადი ციფრების კონფიგურაციის, ფერისა და ზომის სხვაობა.

ამ ნიშნების დადგენის მიზნით, ვიზუალური მეთოდის გარდა, გამოიყენება გამაღივებელი მინა, მიკროსკოპი, უხილავ სხივებში ფოტოგრაფირება, ფერგაყოფითი ფოტოგრაფირება, წებოვანი ნივთიერებათა სხვადასხვაობის განსაზღვრა ქიმიური გამოკვლევის ჩატარებით.

ფოტოსურათზე ნათლად ჩანს ასოებისა და ბეჭდის შეუთავსებლობა (იხ. სურ. 3).

გვერდების შეცვლა. გვერდების შეცვლა ლოკუმენტებში გამოიყენება მისი შინაარსის შეცვლის მიზნით. ლოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტური გაყვლების ამ სახეს შედარებით იშვიათად ვხვდებით საგამოძიებო-სასამართლო პრაქტიკაში.

ძირითად ნიშნებს, რომლებიც მიუთითებს ლოკუმენტებში გვერდების შეცვლას, მიეკუთვნება შემდეგი: ა) გვერდების (ქაღალდის სხვადასხვა ხარისხი, სისქე, ზომა და ზედაპირის აგებულება; ბ) გვერდების ჩაყვრის სხვადასხვა ხერხი; გ) სხვადასხვა სახის შრიფტი (კონფიგურაცია, დახრილობა, ფორმა, მანძილი ასოებს, სიტყვებსა და სტრიქონებს შორის); დ) სხვადასხვა საწერი საშუალებით შესრულება; ე) სხვადასხვა ხელით შესრულება; ვ) გვერდების დანომვრის არასისწორე.

ლოკუმენტის დამზადება ხელმოწერის გამოყენებით. კრიმინალისტური პრაქ-

ტიკაში ვხვდებით ისეთ შემთხვევებს, როდესაც ერთი ლოკუმენტიდან მზადდება სულ სხვა ხასიათისა და შინაარსის საბუთი ლოკუმენტი არსებული ნამდვილი ხელმოწერის გამოყენებით. ასეთი ლოკუმენტი მზადდება შემდეგი გზით. თუ ლოკუმენტის ტექსტსა და მასზე არსებულ ხელმოწერას შორის არსებობს შედარებით დიდი მანძილი, ლოკუმენტის ტექსტი მოიჭრება. ასეთ შემთხვევაში დაგვრჩება ლოკუმენტზე არსებული ნამდვილი ხელმოწერა და ხელმოწერის ზევით თავისუფალი ადგილი. ქაღალდის ამ თავისუფალ ადგილზე შეიძლება დაიწეროს ნებისმიერი ტექსტი. პრაქტიკაში შედარებით ხშირად ვხვდებით ისეთი ტექსტის შედგენას, რომელიც წარმოშობს გარკვეულ ვალდებულებას (ხელწერილი ფულის სესხების შესახებ; ხელწერილი ნივთების მიბარების ან გაყიდვის უფლების მინიჭების თაობაზე; ხელწერილი იმის შესახებ, რომ პირს არა აქვს არავითარი პრეტენზია ბინის გამოყოფის საკითხში ან სხვა ფასეულობის მიღებასთან დაკავშირებით და სხვა).

ლოკუმენტის შინაარსის შეცვლის ამ სახისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ნიშნები: ა) ლოკუმენტის სიმცირე; ბ) ლოკუმენტის კიდურების არასისწორე, ტალღისებური ან კუთხური ფორმა; გ) ძველ (გადაჭრილ) ლოკუმენტზე არსებული ასოების შტრიხების დარჩენა; დ) ახლად შედგენილი ტექსტისა და ხელმოწერის შეუთავსებლობა; ე) ტექსტისა და ხელმოწერის შესრულება სხვადასხვა პირების მიერ; ვ) ტექსტისა და ხელმოწერის შესრულება სხვადასხვა სახის მელნით, ფანქრითა და სხვა საწერი საშუალებით; ზ) ლოკუმენტის ტექსტისა და ხელმოწერის შესრულება სხვადასხვა დროს; თ) წინათ შედგენილ ლოკუმენტზე არსებული ნაკვეთის შეუთავსებლობა ახლად შედგენილი ლოკუმენტის ფორმატთან.

ლოკუმენტის შინაარსის შეცვლისა და გაყვლების ხერხი კრიმინალისტურ ლიტერატურაში პირველად დამუშავდა ჩვენ მიერ¹.

§3. საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების კრიმინალისტური გამოკვლევა

საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების კრიმინალისტური გამოკვლევა ლოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტური გამოკვლევის ერთ-ერთი გავრცელებული სახეა. თანამედროვე პირობებში სულ უფრო ხშირად გვხვდება საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტები (ხელწერილები, ცნობები, ანგარიშები, სააღრიცხვო-საფინანსო საბუთები,

¹ Паллашвили А. Я., Признаки подделки документа, изготовленного из другого документа, содержащего подлинную подпись, Теория и практика криминалистической экспертизы, сборник I, М., 1955, с. 139-145.

ბრძანებები, ინსტრუქციები, განკარგულებები, ოქმები, დადგენილებები, წარდგინებები, დასკვნები, სხვადასხვა სახის ანგარიში, საშსაზურებრივი და პირადი ზასიათის მიმოწერები, შრომები და ა. შ.), რაც პერსპექტიულს ზღის აღნიშნული სახის კრიმინალისტიკურ გამოკვლევას.

საბეჭდო მანქანები სხვადასხვა ხასიათისა და სისტემისაა: მექანიკური და ელექტრული, შრიფტის გადასადგომი ბერკეტი და მის გარეშე, საკანცელარიო და პორტატული, იმპორტული და სამაშულო და სხვა.

უმრავლეს საექსპერტო კრიმინალისტიკურ დაწესებულებებში არსებობს სამაშულო და იმპორტული საბეჭდო მანქანების კატალოგები და ალბომები, რომელთა მიხედვით შესაძლებელია გაირკვეს საბეჭდო მანქანის სახე და სიტყმა, მათი ტექნიკური დახასიათება, დანიშნულება და ზოგადი ნიშნები. ყოველივე ეს ადვილად გამოსაკვლევი საბეჭდო მანქანების თავისებურებათა სწრაფად და ოპერატიულად დადგენას.

საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების გამოკვლევის ჩასატარებლად, საჭიროა და აუცილებელი ამ სახის გამოკვლევის მომზადება, რაც გულისხმობს საეჭვო საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების თავისუფალი და ექსპერიმენტული ნიმუშების მიღებას. მასალების მომზადებას აწარმოებს ექსპერტიზის დამნიშნავი პირი (გამომძიებელი, სასამართლო) როგორც უშუალოდ, ისე სპეციალისტის დახმარებით.

ტექსტის თავისუფალი ნიმუშების მიღების დროს დაცულ უნდა იქნეს შემდეგი წესი: რამდენადაც ეს პრაქტიკულად შესაძლებელია, ამოღებული უნდა იყოს ისეთი თავისუფალი ტექსტების ნიმუშები, რომლებიც განეკუთვნება იმავე დროს, როდესაც შესრულდა გამოსაკვლევი ტექსტი. ტექსტები შესრულებული უნდა იყოს იმავე პირობებში (ქაღალდის იგივე ხარისხი, გადასაღები ქაღალდის იგივე ფერი და გაკვეთილობა); თავისუფალი ნიმუშების რაოდენობა საკმარისი უნდა იყოს (რაც უფრო მეტია ასეთი ნიმუშები, მით უფრო ადვილია დამახასიათებელი ნიშნების კანონზომიერების განსაზღვრა).

საეჭვო საბეჭდო მანქანაზე უნდა შესრულდეს ტექსტების ექსპერიმენტული ნიმუშები. ამ შემთხვევაშიც დაცულ უნდა იქნეს ზემოთ აღნიშნული პირობები. თუ გამოსაკვლევი ტექსტის შესრულების მომენტიდან ექსპერიმენტული ნიმუშების მიღებამდე საბეჭდო მანქანა შეკეთდა ან გამოიცვალა მისი რომელიმე ნაწილი, ამის შესახებ აუცილებლად უნდა ეცნობოს ექსპერტს.

საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების გამოკვლევის შედეგად შეიძლება გადაწყვეტილ იქნეს შემდეგი საკითხები: რომელი სისტემის მანქანაზე დაბეჭდილი გამოსაკვლევი ტექსტი; შესრულებულია თუ არა გამოსაკვლევი ტექსტი მოცემულ საბეჭდო მანქანაზე, თუ სხვა საბეჭდო მანქანაზე იგი დაბეჭდილი; გამოსაკვლევი ტექსტი მთლიანად შესრულდა ერთ საბეჭდო მანქანაზე, თუ მისი გარკვეული ნაწილი (ფრაგმენტი) სხვა საბეჭდო მანქანაზე

შესრულებული; ხომ არ ჰქონდა ადგილი გარკვეული სიტყვების ჩამატებას (ჩაბეჭდვას); როდის შესრულდა გამოსაკვლევი ტექსტი (დროის განსაზღვრა); ვის მიერ იყო დაბეჭდილი გამოსაკვლევი ტექსტი.

აღნიშნული საკითხების განსაზღვრისა და ექსპერტიზის მასალების მომზადების შემდეგ გამოძიებელს გამოაქვს დადგენილება (სასამართლოს – განჩინება) ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ.

გამოკვლევის პროცესში ექსპერტმა უნდა დაადგინოს და განსაზღვროს საბეჭდო მანქანის ზოგადი და კერძო ნიშნები, რომელთა მიხედვით წყდება იდენტიფიკაციის საკითხი.

ზოგადი ნიშნები საშუალებას გვაძლევს დავადგინოთ საბეჭდო მანქანის სისტემა (სახე, ტიპი). ზოგად ნიშნებს მიეკუთვნება: საბეჭდო მანქანის მექანიზმის ნაბიჯი, საბეჭდო მანქანის კლავიატურის ტიპი, შრიფტის ტიპი, მანძილი სტრიქონებს შორის, სტრიქონების სიგრძე.

საბეჭდო მანქანის მექანიზმის ნაბიჯი არის საბეჭდო მანქანის კლავიშზე ხელის ერთ დარტყმით გადაადგილებული მანძილი. სხვადასხვა ტიპის საბეჭდო მანქანისათვის ნაბიჯი სხვადასხვაა, იგი მერყეობს 2-დან 3-მდე. საბეჭდო მანქანის კლავიატურის ტიპი გულისხმობს კლავიატურაზე კლავიშების ოდენობას (42-46) და ამ კლავიშებზე ნიშნების ოდენობას (ასოები, ციფრები, სასვენი ნიშნები). ეს ნიშნები შეიძლება იყოს 84-92. შრიფტის ტიპი გულისხმობს ასოების, ციფრების, სასვენი ნიშნების ფორმას, ზომას (დიდი, საშუალო, მცირე), დახრილობას (მარჯვნივ დახრილი, მარცხნივ დახრილი, დაუხრილი). მანძილი სტრიქონებს შორის გულისხმობს ორ მეზობელ სტრიქონს შორის მანძილს, რომელიც სხვადასხვაა ცალკეული სახის საბეჭდო მანქანისათვის. ინტერვალი შეიძლება იყოს: 1, 1,5, 2, 3. სტრიქონების სიგრძე აგრეთვე სხვადასხვაა ცალკეული სახის (ტიპის) საბეჭდო მანქანისათვის.

ზოგადი ნიშნების სხვაობის დადგენა საკმარისია იმისათვის, რომ კატეგორიულად გადაწყდეს საკითხი იმის შესახებ, რომ გამოსაკვლევი ტექსტები შესრულებულია სხვადასხვა საბეჭდო მანქანაზე. ზოგადი ნიშნების დამთხვევის შედეგად შეიძლება გადაწყდეს საკითხი, თუ რომელი სისტემის (ტიპის, სახის) საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული გამოსაკვლევი ტექსტი, ე. ი. განისაზღვროს ჯგუფური კუთვნილება. იმისათვის, რომ დადგინდეს იდენტიფიკაცია, საჭირო და აუცილებელია აგრეთვე კერძო ნიშნების დამთხვევა.

საბეჭდო მანქანის კერძო ნიშნებს მიეკუთვნება ისეთები, რომლებიც დამახასიათებელია ცალკეული ასოსათვის, საბეჭდო მანქანისათვის; განსაზღვრავს და ადგენს შოლოდ მათთვის დამახასიათებელ თავისებურებებს და ლეგენტებს. კერძო ნიშნები წარმოიშობა თვით საბეჭდო მანქანის დამზადებისა და ექსპლუატაციის პროცესში, მისი ტრანსპორტირების დროს ან შეკეთების შედეგად.

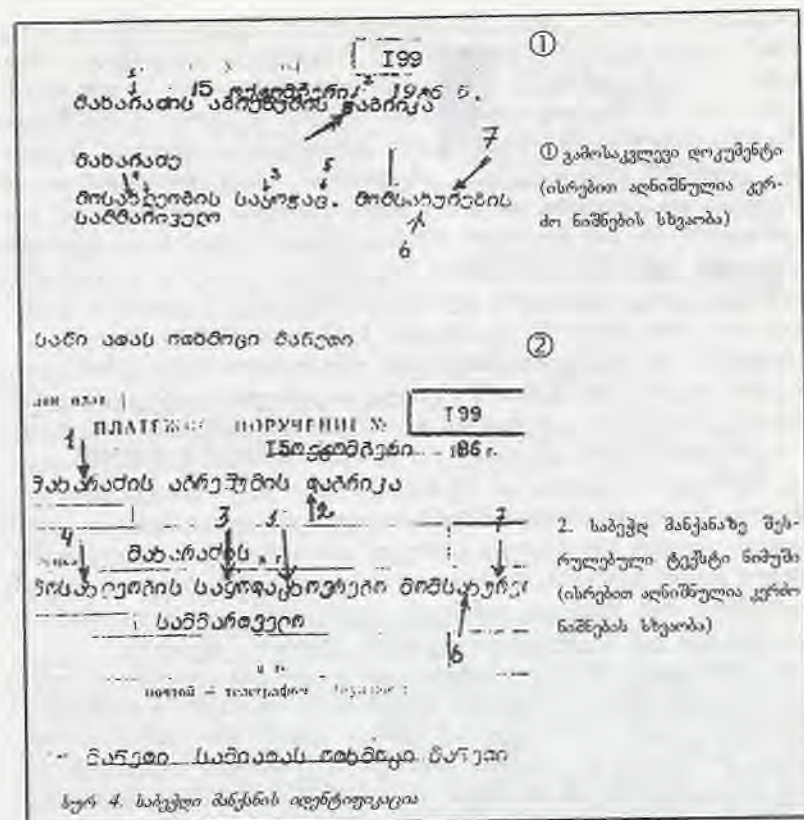
კერძო ნიშნები პირობითად შეიძლება ორ ჯგუფად დაიყოს: საბეჭდო მანქანის მექანიზმისა და შრიფტის დეფექტები. საბეჭდო მანქანის მექანიზმის დეფექტებს მიეკუთვნება ისეთები, როგორიცაა: ასოების, ციფრების, სასვენი ნიშნების გადაადგილება მარჯვნივ, მარცხნივ, ზემოთ ან ქვემოთ; ასოების სიმეტრიის დარღვევა, რაც გამოწვეულია ასოების ღერძის გადახრით; არათანაბარი მანძილი სტრიქონებს, სიტყვებსა და ასოებს შორის, რაც გამოწვეულია საბეჭდო მანქანის ინტერვალის მექანიზმის დაზიანებით; ხალების არათანაბარი განაწილება ასოებზე; ასოებისა და სხვა ნიშნების ჩაყარდნა; ასოებით შეთავსება (ერთი ასოს მეორეზე შეთავსება); სტრიქონების მიმართულების სისწორის დარღვევა.

შრიფტისათვის დამახასიათებელ კერძო ნიშნებს განეკუთვნება: შრიფტის (ასოები, ციფრების, სასვენი ნიშნების) დეფექტები: ცალკეული ელემენტების უქონლობა ან დაზიანება; შრიფტის გაცვეთის ხარისხი; „ბრმა“ შრიფტი (ასოების ოვალური ნაწილების ამოვსება მტვრით, გარეშე ნაწილაკებით); ასოების გამოსახვის გაორება, რაც გამოწვეულია ვიბრაციით.

საბეჭდო მანქანის ტექსტების გამოკვლევის შედეგად დადგენილი კერძო ნიშნები არ უნდა იყოს შემთხვევითი, ისინი უნდა მორღებოდეს და იყოს მყარი. მხოლოდ საერთო და კერძო ნიშნების გაუმჯობესებელი ერთობლიობა და მათი სისტემაურობა საშუალებას იძლევა გადაწყვიტოთ საკითხი კატეგორიულად დადებით ფორმაში და მოვახდინოთ ტექსტის მიხედვით საბეჭდო მანქანის იდენტიფიკაცია (იხ. სურ. 4).

ცალკეულ შემთხვევაში შესაძლებელია აგრეთვე დადგინდეს ის პირი, ვინც აწარმოებდა საბეჭდო მანქანაზე გამოსაკვლევი ტექსტის ბეჭდვას. ამ საკითხის გადაწყვეტა შესაძლებელია ისეთი ნიმუშების საფუძველზე, რომელიც დამახასიათებელია ბეჭდვისათვის. ამ ნიშნებს მიეკუთვნება კლაეშიზე ხელის დარტყმის სიძლიერე, თანაბრობა, ბეჭდვის პროცესის ათვისების ხარისხი, ინტერვალისა და არეების დატოვების თავისებურება, ასოების გადატანის დროს დაშვებული ტიპური შეცდომები, თვით სიტყვების შესრულების დროს დაშვებული დამახასიათებელი შეცდომები, შეცდომების გადასწორების ზერზო, გვერდების დანომვრის თავისებურება, სიტყვების შემოკლების ზერზო, სათაურებისა და ქვესათაურების განლაგების თავისებურება. ყველა ამ ნიშნათა განუმჯობესებელი ერთობლიობა საშუალებას იძლევა დაეადგინოთ გამოსაკვლევი ტექსტის შესრულებელი პირი.

საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების იდენტიფიკაციის შემთხვევაში გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება ექსპერტის დასკვნის სიცხადეს, დამაჯერებლობასა და ილუსტრირებას. ამ მიზნით საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტები (გამოსაკვლევი ტექსტი და ნიმუშები) უნდა იყოს ფოტოგრაფირებული და გადიდდეს ისინი 3-4-ჯერ. კერძო ნიშ-

ნების დამთხვევები უნდა აღინიშნოს ერთი და იმავე ნომრის ისრით ილუსტრაციის მიზნით გამოიყენება აგრეთვე შეთავსების მეთოდი, რომლის დროსაც შესადარებელი ტექსტები გადაიღება გამჭვირვალე დებოზიტურ ფირზე და ხდება მათი ერთიმეორეზე შეთავსება.

§4. ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდების გაყალბების დადგენა

ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდების გაყალბების დადგენა წარმოადგენს დოკუმენტთა ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ერთ-ერთ სახეს. დოკუმენტის გაყალბების აღნიშნული სახე ზშირად გვხვდება პრაქტიკაში სახელმწიფო ორგანოების, საზოგადოებრივი და კომერციული ორგანიზაციების მიერ გაცემულ ისეთ დოკუმენტებსა და პირადობის დამადას-

გადატანილი ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდებს (გადახატვის შემთხვევაში) ახასიათებს ისეთივე ნიშნები, რომელთა შესახებ ზემოთ იყო აღნიშნული. დამატებით შეიძლება დადგენილ იქნეს გადასაღები ქაღალდის საღებავის ნაწილაკები. ფოტოქაღალდის შემთხვევაში გადატანილი ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ნიშნები: ანაბეჭდის გამოსახულების სიმკრთაღი, საღებავის განთხევის ნიშნები, ასოებისა და სიტყვების ფერის სხვადასხვა ინტენსიურობით გამოსახვა, ფოტოქაღალდის ემულსიის შემაღვლენობისა და ნაწილაკების ნიშნები გამოსაკვლევ დოკუმენტზე. ასოების დამბოლოებული შტრიხების არამკაფიო გამოსახულება, ამასთან ერთად აღსანიშნავია, რომ ფოტოქაღალდის გამოყენების შემთხვევაში აღვილი აქვს დამთხვევებსაც: ასოების, სიტყვების ფორმასა და ზომას, ინტერვალებს, ასოებს, სიტყვებსა და სტრიქონებს შორის, ტექსტის შინაარსს. სწორედ ამიტომ გამოკვლევის პროცესში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს როგორც დამთხვევები, ისე ამ წესით გაყალბებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები და უნდა მივიყვანო შეფასება ყველა აღნიშნულ ნიშანს.

ბეჭდებისა და შტამპების კლიშეს თვითდამზადების (კუსტარული წესით) დროს ბეჭდის (შტამპი) შინაარსი, გამოსახულება და ფორმა გამოისახება კაუნუკზე, რეზინზე, ლინოლეუმზე, რბილ ლითონზე. ამ შემთხვევაში ზედაპირზე ამოიკვეთება ცალკეული ანდა გამოიყენება სტამბაში არსებული ასოები, ციფრები კლიშეს დამზადების მიზნით. ამ ხერხით ბეჭდებისა და შტამპების დამზადება ხდება, როგორც წესი, იმ შემთხვევაში, როდესაც გაყალბებული ბეჭდები (შტამპები) გამოიყენება არა ერთხელ, არამედ მრავალჯერ.

კლიშეს თვითდამზადების შემთხვევაში უნდა გავამაზვილოთ ყურადღება ისეთ საერთო და კერძო ნიშნების დადგენაზე, როგორიცაა: ასოების, სიტყვების, ტექსტისა და გერბის გამოსახულების ასიმეტრიულობა, ერთი და იმავე ასოების სხვადასხვა ფორმა, სიმაღლე და სიგანე, საღებავის არათანაბარი განაწილება ანაბეჭდში, ასოების სარკისებური (პირუკე) გამოსახულება, ოვალური და სწორი ხაზების ასიმეტრია, გრამატიკული შეცდომები და ტოპოგრაფიული წესების იგნორირება, ასოებში შტრიხების ტენილობა და სხვა.

იმისათვის, რომ ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდების გამოკვლევა ნატარდეს ხარისხიანად, საჭიროა ექსპერტს წარედგინოს საკმარისი ნიმუშები როგორც თავისუფალი ნიმუშები უნდა იყოს ამოღებული წარმოება-დაწესებულებებიდან იმ დოკუმენტებზე, რომლებიც განეკუთვნება იმ დროის მონაკვეთს, როდესაც შესრულდა გამოსაკვლევ დოკუმენტი. ექსპერტიზა ტული ნიმუშების მიღება ხდება ექსპერტიზის დანიშნის მომენტში. ბე-

ჭდებისა და შტამპების ნიმუშები უნდა იყოს მიღებული იმავე პირობებში, იმავე ხარისხისა და ფერის ქაღალდზე, იმავე ხარისხისა და ფერის საღებავით, როგორც ეს არის გამოსაკვლევ დოკუმენტზე.

ექსპერტიზის ნატარების შედეგად შესაძლებელია შემდეგი ტიპური საკითხების გადაწყვეტა: გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ანაბეჭდი შესრულებულია ნამდვილი ბეჭდით ან შტამპით; გამოსაკვლევ დოკუმენტზე არსებული ანაბეჭდი შესრულებულია იმ ბეჭდით (შტამპით), რომლის ნიმუშები წარედგინა ექსპერტს; ბეჭდის (შტამპის) დაზადების ხერხი დაზატვით, გადაზატვით, გადაღებით, თვითნაკეთი თუ საფაბრიკო წესით დამზადებული კლიშით; გამოსაკვლევ დოკუმენტზე არსებულ ანაბეჭდზე ამოღლის, გადასწორების, ჩამატების ან ამოფხვრის დადგენა; რა სახის კლიშე იყო დამზადებული: რეზინის, კაუნუკის, ლინოლეუმის, რბილ ლითონზე თუ სხვა საგანზე დამზადებული.

ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდების გამოკვლევა ტარდება ეიზუალური მეთოდით, გამაღებელი მინის ან მიკროსკოპის გამოყენებით ცალკეულ შემთხვევაში გამოიყენება აგრეთვე ქიმიური მეთოდები იმ მიზნით, რომ დადგინდეს გამოსაკვლევ დოკუმენტზე გადასაღები ქაღალდის ნაწილაკები და ფოტოემულსიის ნიშნები.

გამოკვლევის შედეგების ილუსტრაციისა და თვალსაჩინოების მიზნით გამოიყენება ანაბეჭდების ცალკეული ფრაგმენტის ფოტოგრაფირება 3-4-ჯერ გადაღებული ან გამოსაკვლევ ანაბეჭდისა და ნიმუშის გადაღება გამჭვირვალე ფირზე მათი ურთიერთმეთავსების მიზნით. დამთხვევისა და სხვაობის ყველა ნიშანი ფოტოტაბულაზე უნდა აღინიშნოს ერთი და იმავე ნომრის ისრებით.

§5. ხელმოწერების ტექნიკური გაყალბების დადგენა

ხელმოწერების ტექნიკური გაყალბების დადგენა ზოგ შემთხვევაში კომპლექსური გამოკვლევის ხასიათს ატარებს. ერთი მხრივ, გამოკვლევა აწარმოებს ექსპერტი-ხელმოწერის (ხელმოწერის კრიმინალისტიკური გამოკვლევა), რომელიც წყვეტს საკითხს, თუ ვის მიერ არის შესრულებული გამოსაკვლევ ხელმოწერა, მეორე მხრივ, გამოკვლევას ატარებს ექსპერტი ხელმოწერების ტექნიკური ხერხით გაყალბების დარგში (დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევა).

ხელმოწერების ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით გაყალბების სხვადასხვა ხერხი არსებობს. ძირითადი მათგანი პირობითად შეიძლება დავეყოთ სამ ჯგუფად: ა) ხელმოწერების დაზატვა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე; ბ) ხელმოწერების გადატანა დოკუმენტზე; გ) ხელმოწერების დასმა დოკუმენტზე კლიშეს (ფაქსიმილეს) გამოყენებით.

ხელმოწერების დაზატვა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ხორციელდება ნამდვილი ხელმოწერის ცქერის ან, იშვიათ შემთხვევაში, მისი დამახსოვრების

საფუძველზე. ორივე შემთხვევაში ხელმოწერის დახატვას გამოსაკვლევ დოკუმენტზე წინ უსწრებს ვარჯიში, რომლის დროსაც პიროვნებას ჩამოუყალიბდება ნამდვილი ხელმოწერის სტერეოტიპი.

ხელმოწერის დახატვა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე შეიძლება მოხდეს როგორც ფანქრით, ისევე მელნის (პასტის), ტუშის გამოყენებით. იშვიათ შემთხვევაში გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ხელმოწერა იხატება ფანქრით, რის შემდეგაც ფანქრის შტრიხებს შემოავლენენ მელანს.

აღნიშნული ხერხით ხელმოწერის გაფალების შემთხვევაში გამოსაკვლევ ხელმოწერაში შეიძლება ხელის ნელი მოძრაობის ნიშნები; ტეხილი შტრიხები; ხელის მოძრაობის შეჩერების წერტილები; მიხატვის ნიშნები; შტრიხების ბლაგვი დაბოლოებები; შტრიხების გაორებები; ფანქრისა და მელნის შტრიხების შეუთავსებლობა და ა.შ.

ხელმოწერის გადატანა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ხორციელდება სხვადასხვა ხერხის გამოყენებით, რომელთა შორის გავრცელებულია გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ნამდვილი ხელმოწერის გადატანა. ამ შემთხვევაში ნამდვილ ხელმოწერას მოათავსებენ გამოსაკვლევ დოკუმენტის შესაბამის ადგილზე, რის შემდეგ ხელმოწერის შტრიხებზე ფანქრის დაწოლითა და შემოვლით გადმოიტანენ ნამდვილი ხელმოწერის კონტურებს გამოსაკვლევ დოკუმენტზე. დაწოლის შედეგად წარმოშობილ ხელმოწერის კონტურებს შემოავლენენ მელანს (პასტას), ტუშს ან სხვა საღებავს.

ხელმოწერის გადატანის დროს გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ფანქრის გამოყენების გარდა, გვხვდება აგრეთვე წაწვეტილებული საგნის გამოყენებაც (მაკრატელი, ლითონიდან დაზადებული სხვა წაწვეტილებული საგანი).

ნამდვილი ხელმოწერის გადატანა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე გვხვდება აგრეთვე გადასაღები ქაღალდის გამოყენებით. ამ შემთხვევაში ნამდვილ ხელმოწერას შეუთავსებენ გამოსაკვლევ დოკუმენტის შესაბამის ადგილს, მათ შორის მოათავსებენ გადასაღებ ქაღალდს და ნამდვილი ხელმოწერის შტრიხების შემოვლით (როგორც წესი, ფანქრით ან საწერი კალმით) გადაიტანენ ხელმოწერას გამოსაკვლევ დოკუმენტზე.

ნამდვილი ხელმოწერის გადატანა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე გვხვდება აგრეთვე გამჭოლ შუქზე: ამ დროს ნამდვილ ხელმოწერას შეუთავსებენ გამოსაკვლევ დოკუმენტის შესაბამის ადგილს და შუქის ნათების მეშვეობით (როგორც წესი, დოკუმენტები ვერტიკალურ მდგომარეობაში იშვიათად კი პორიზონტალურად) ნამდვილი ხელმოწერის შტრიხებს შემოავლენენ ფანქრით ან საწერკალმით და გადაიტანენ ხელმოწერას გამოსაკვლევ დოკუმენტზე.

ზოგ შემთხვევაში ნამდვილი ხელმოწერის გადატანა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ხდება ფოტოქაღალდის ან ფოტოფირის გამოყენებით. ამ შემთხვევაში ფოტოქაღალდს ეზულისის მხარეზე დასველებენ და ამ დამამუდ ხედაბირს დაფარებენ ნამდვილ ხელმოწერას. ხელით დააუთოებენ, რის შემდეგაც ხელმოწერის კონტურები გადავა ფოტოქაღალდზე და წარმოიშობა ხელმოწერის კლიშე, რომელსაც გადაიტანენ გამოსაკვლევ დოკუმენტზე.

ცალკეულ შემთხვევაში ხელმოწერების გაფალებას ადგილი აქვს გასამრავლებელი ხელსაწყო (ელექტროფოტოგრაფიული ხერხი) გამოყენებით. ნამდვილი ხელმოწერის გამოსაკვლევ დოკუმენტზე გადატანის შემთხვევაში ყურადღებას იმეორებს ისეთი ნიშნები, როგორიცაა: შტრიხების ტეხილობა, შეჩელებული მოძრაობისა და შეჩერების ნიშნები, გადასაღები ქაღალდის ნაწილაკები, ქაღალდის ზედაპირზე დაწოლის კვალი (ფანქრის, წაწვეტილებული ლითონის საგნის, საწერკალმის), დაწოლის კვალისა და საწერკალმის შტრიხების შეუთავსებლობა, შტრიხების ბლაგვი დაბოლოება ფოტოგრაფიული ქაღალდის ან ფირის ხერხის გამოყენების შემთხვევაში – ფოტოგრაფიული ნაწილაკები, შტრიხების სიმკრთაღე, მათი ინტენსიურობის არათანაბრობა, საღებავის განთხევა და სხვა.

ხელმოწერის დასმა გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ფაქსიმილეს (კლიშეს) გამოყენებით გამოიხატება იმაში, რომ წინასწარ მზადდება რეზინის ან კაუჩუკის ზედაპირზე ნამდვილი ხელმოწერიდან კლიშე (ფაქსიმილე) და შემდგომში მისი გამოყენებით ხელმოწერას გადაიტანენ გამოსაკვლევ დოკუმენტზე. ამ წესით ხელმოწერის გაფალების შემთხვევაში აღინიშნება ისეთი ნიშნები, როგორიცაა: საღებავის არათანაბარი განაწილება ხელმოწერაში, საღებავის განთხევა, შტრიხების ბლაგვი დაბოლოება, ხელმოწერის შტრიხების დეფორმაცია, ტეხილობა და შტრიხების შეჩერების ნიშნები.

ხელმოწერის ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის დანიშვნის შემთხვევაში, გამოსაკვლევ დოკუმენტის გარდა, ექსპერტს უნდა გადაეცაზნოს ფელა სხვა ისეთი მასალა, რომელიც ვაგშირშია ექსპერტიზის საგანთან (ფაქსიმილე, გადასაღები ქაღალდი, ფოტოქაღალდი, თუ ასეთები არის გამოძიების განკარგულებაში). ექსპერტს უნდა გადაეცაზნოს აგრეთვე გამოსაკვლევ ხელმოწერის ნიმუშები როგორც თავისუფალი, ისე ექსპერიმენტული. გამოკვლევის შედეგად შეიძლება დადგენილ იქნეს საკითხები: ვის მიერ არის შესრულებული ხელმოწერა; შესრულებულია თუ არა ხელმოწერა ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით; ტექნიკური გაფალების რომელი ხერხი იყო გამოყენებული; რომელი ნამდვილი ხელმოწერა იყო გამოყენებული გამოსაკვლევ დოკუმენტზე ხელმოწერის გადატანისათვის თუ დახატვისათვის.

ექსპერტიზის ჩატარების დროს გამოიყენება გამაღივებელი მინა, მიკროსკოპი, ფერგაფოფიით ფოტოგრაფირება, ელექტროლიტიკური გარდაქმნილი ხელსაწყო ულტრაიისფერი ან ინფრაწითელი სხივებისათვის.

საჭიროების შემთხვევაში გამოიყენება ქიმიური მეთოდები გამოსაკვლევ დოკუმენტზე გადასაღები ქაღალდის ან ფოტოქაღალდის (ფოტოფირის) ნაწილაკების დადგენის მიზნით.

§6. დოკუმენტის მასალის დადგენა

დოკუმენტის მასალის დადგენის დროს პრაქტიკაში შედარებით ხშირად გვხვდება დოკუმენტის შესრულების ხელსაწყოთა დადგენა (ფანქარი, მელანი, ტუში, პასტა, გადასაღები ქაღალდი, საბეჭდი მანქანის ფირი) და თვით დოკუმენტის მასალის განსაზღვრა (ქაღალდის სახე, ფერი, დამზადების დრო, ადგილი და ა.შ.).

დოკუმენტის მასალის გამოკვლევა, როგორც წესი, კომპლექსურ ხასიათს ატარებს. ექსპერტის წინაშე დასმული საკითხების გადასაწყვეტად საჭიროა ფიზიკო-ქიმიური მეთოდების გამოყენება. დოკუმენტის მასალის განსაზღვრა ხშირად ხდება შედარებითი გამოკვლევის საფუძველზე. სწორედ ამიტომ ექსპერტს გამოსაკვლევ დოკუმენტის გარდა, უნდა გადაეცემა ექვმიტანილი პირის ბინიდან ან სამუშაო ადგილიდან ამოღებული დოკუმენტები, საწერი ხელსაწყოები (ფანქარი, საწერკალამი), გადასაღები ქაღალდი, საბეჭდი მანქანის ფირი და ა.შ.

დოკუმენტის მასალის გამოკვლევის შემთხვევაში, ექსპერტის წინაშე შეიძლება დაისვას შემდეგი საკითხები: ერთი და იგივე სახის მელნისგან არის თუ არა დამზადებული შესადარებელი ობიექტები (ჯგუფური კუთვნილების დადგენა); ხომ არ არის გამოსაკვლევ დოკუმენტის მასალა და წარმოდგენილი ნიმუშები ერთი და იმავე (ინდივიდუალური კუთვნილების დადგენა); როდის, სად და რომელ წარმოებაში იყო დამზადებული დოკუმენტის მასალა (ქაღალდი, მელანი, ტუში, პასტა, ფანქარი); როგორია დოკუმენტის მასალის შემადგენლობა ან დამზადების ხერხი.

დოკუმენტის მასალის დადგენის დროს გამოიყენება ფიზიკური და ქიმიური მეთოდები: ქრომატოგრაფია, სპექტრალური ანალიზი, მიკრომეტრი ქაღალდის სისქისა და სტრუქტურის დასადგენად, გამაღიებელი მინა და მიკროსკოპი, ელექტრომიკროსკოპი, ინფრაწითელი და ულტრაიისფერი სხივები, ფერგაფიფის ფოტოგრაფიული მეთოდი, გამოსაკვლევ ობიექტის დახრილი და გამჭოლი განათება, ქიმიური რეაქტივები (საღებავისა და შტრიხების ანალიზისათვის).

გამოკვლევის შედეგად, როგორც წესი, დგინდება ჯგუფური კუთვნილება: დოკუმენტის მასალის ჯგუფი, სახე, სისქე, ფერი, სისქე, შემადგენლობა, დამზადების ხერხი, დრო, დამამზადებელი საწარმო. მიუხედავად ამისა, დოკუმენტის მასალის გამოკვლევას პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს საქმეზე ჭეშმარიტების დასადგენად.

§7. დოკუმენტის ტექსტისა და შინაარსის აღდგენა

დოკუმენტის ტექსტისა და შინაარსის აღდგენა დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ერთ-ერთი სახეა. ამ სახის გამოკვლევასთან საქმე გვაქვს იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოსაკვლევ ტექსტი დაფარულია მელნით, ტუშით, პასტით, ფანქრით ან სხვა საღებავის გამოყენებით; როდესაც გამოსაკვლევ ტექსტი გადაშლილია; როდესაც გამოსაკვლევ ტექსტი გაუფერულებულია (ცუდად ჩიღვადი ან უხილავია); როდესაც იგი დამწვარია ან დოკუმენტი, რომელზეც გამოსაკვლევ ტექსტია მოთავსებული, დაზიანებულია.

ამ სახის გამოკვლევის მიზანია აღდგენილ იქნეს გამოსაკვლევ დოკუმენტის ტექსტი და შინაარსი, რომელიც განზრახ იყო დაზიანებული ან დაზიანდა შემთხვევით (ატმოსფერული პირობების, შენახვისა და დროის განმავლობაში).

დაფარული ტექსტი. გამოსაკვლევ ტექსტი შეიძლება იყოს დაფარული ან გადაშლილი მელნით, პასტით, ტუშით, ფანქრით, სტამბური საღებავით. ტექსტის დაფარვას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ნაწილობრივ ან მთლიანად.

დაფარული ტექსტის აღდგენისათვის გამოიყენება სხვადასხვა ქიმიური და ფიზიკური მეთოდი, რომლებიც მიზნად ისახავს გამოსაკვლევ ტექსტის აღდგენას.

ამ მიზნით გამოიყენება აგრეთვე გამოკვლევის სხვადასხვა მეთოდი. ფერგაფიფის მეთოდი გამოიხატება იმაში, რომ გამოსაკვლევ დოკუმენტს გადაიღებენ იმ ფერის შუქფილტრისა და ნეგატიური მასალის გამოყენებით, რომელიც მგრძნობიარეა ტექსტის დამფარავი საღებავის მიმართ. მაგალითად, თუ საღებავი მოწითალო ფერისაა, ფოტოგადაღება ხდება წითელი შუქფილტრის გამოყენებით და ინფრაწითელი ფოტორეგატიური მასალის მეშვეობით. ასეთი გადაღების დროს ტექსტის დამფარავი საღებავის ფერი ან საერთოდ გაქრება ან მნიშვნელოვნად გაუფერულდება, რაც საშუალებას მოგვცემს წავიკითხოთ ადრე დაფარული ტექსტი.

იმ შემთხვევაში, თუ ტექსტი შესრულებულია შავი ფერის მელნით ან საღებავით და იგი დაფარულია იისფერი საღებავით, ასეთ შემთხვევაში, მეტად ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს ფოტოგადაღება ულტრაიისფერ სხივებში, რაც ხასურველ შედეგს იძლევა. დაფარული ტექსტების გადაღება ხდება აგრეთვე ინფრაწითელი სხივების გამოყენებით. კარგ შედეგს იძლევა უხილავი, სხივების ელექტრომაგნიტური გარდამქმნელი, რომლის გამოსაკვლევ დოკუმენტზე დანათების შედეგად წარმოიშობა დოკუმენტზე არსებული ტექსტის ლუმინესცენცია (ნათება).

გამოიყენება აგრეთვე, დიფუზიურ-პირგადაღების მეთოდით, რომლის დროსაც საღებავი (რომლითაც დაფარულია გამოსაკვლევი ტექსტი) გადააქვთ ფოტოქაღალდის ემულსიის ზედაპირზე, რის შედეგადაც ნაწილობრივ გაუფერულდება საღებავი. ზოგ შემთხვევაში საღებავის გაუფერულება ხდება ქიმიური რეაქციების გამოყენებითაც. გარკვეულ პირობებში ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს აგრეთვე გამოსაკვლევი დოკუმენტის გადაღება გამჭოლ შუქზე ან დახრილი შუქის გამოყენებით იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოსაკვლევი ტექსტის შტრიხები ქალაღზე წარმოშობს დაწოლის კვალს.

გაუფერულებული ტექსტი. გამოსაკვლევი ტექსტი შეიძლება იყოს გაუფერულებული (ცუდად ხილვადი ან უხილავი) როგორც ატმოსფერული პირობების ზეგავლენით, ისე დოკუმენტის შენახვის პირობების შედეგად. გამოსაკვლევი ტექსტის გაუფერულების მიზეზის მიუხედავად, ყველა შემთხვევაში უნდა გაძლიერდეს გამოსაკვლევი ტექსტის კონტრასტულობა და იგი შედარებით ხილვადი უნდა გახდეს.

გამოკვლევის დროს გამოიყენება ისეთი ფიზიკო-ქიმიური მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება დაფარული ტექსტის აღდგენისათვის.

დამწვარი ტექსტი. მაღალი ტემპერატურის მოქმედების შედეგად გამოსაკვლევი დოკუმენტი შეიძლება მთლიანად დაიწვას და დაიფერფლოს. ასეთ შემთხვევაში დამწვარი ტექსტის აღდგენა პრაქტიკულად შეუძლებელია და ფიზიკო-ქიმიური მეთოდების გამოყენება, როგორც წესი, ვერ იძლევა სასურველ შედეგს.

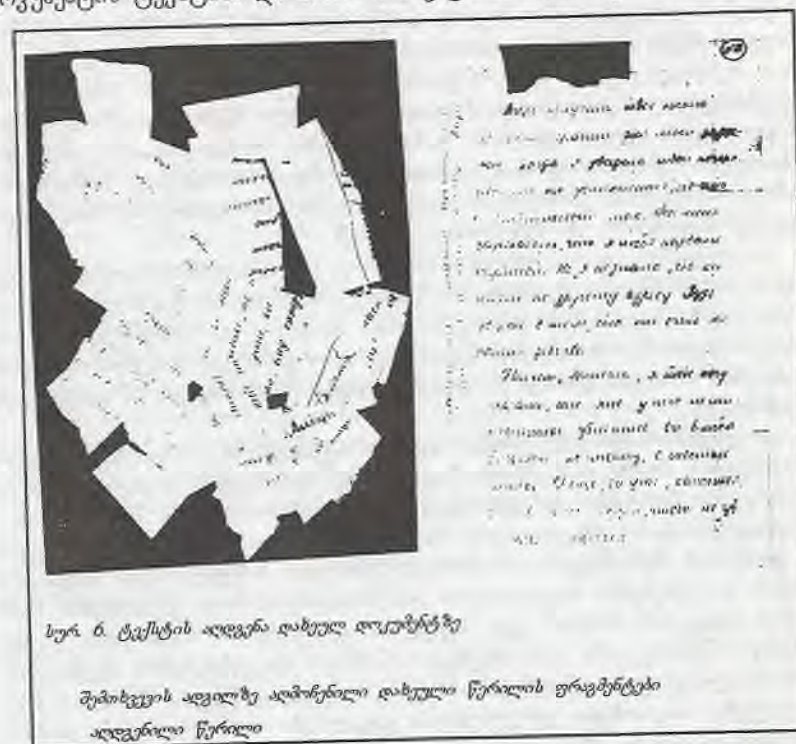
დამწვარი ტექსტების აღდგენა და წაკითხვა შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, როდესაც დოკუმენტი მთლიანად არ არის დამწვარი და დაფერფლილი.

გამოკვლევის დროს ზედმიწევნით ფრთხილად და ფაქიზად უნდა იქნეს ამოღებული დამწვარი დოკუმენტი და მოთავსდეს იგი მაგიდაზე. გამოსაკვლევი დოკუმენტი უნდა დასველდეს პულვერიზატორის გამოყენებით გლიცერინის 10-20%-იანი ხსნარით, ფლუატინის 1%-იანი ხსნარით, წყლის ორთქლით, წყალმჭავას ხსნარით ქაღალდის სიმკვრივისა და ელასტიკურობის მინიჭების მიზნით.

იმის გათვალისწინებით, რომ სტამბური საღებავი, ტუში, გრაფიტი უფრო მდგრადია ტემპერატურის მიმართ, ვიდრე ქაღალდი, ეს თვისება ზოგ შემთხვევაში საშუალებას გვაძლევს წავიკითხოთ ტექსტი, თუ იგი შესრულებულია ზემოთ მითითებული საღებავებით. ამ შემთხვევაშიც გამოიყენება ფერგაყოფის მეთოდი, ფოტოგადაღება უხილავ სხივებში, დახრილ და გამჭოლ შუქზე.

ტექსტის აღდგენა დახეულ დოკუმენტზე. დოკუმენტისა და შინაარ-

სის გაცნობამდე დახეული დოკუმენტი უნდა აღდგეს. დოკუმენტის აღდგენა ხდება მისი ნახევების, ნაკეცების, ტექსტის, დოკუმენტზე არსებული სტამბური ხაზებისა და სხვა გამოსახულებათა შეთავსების მიხედვით მივლის ილენტიფიკაცია მისი ნაწილების მიხედვით, ამ შემთხვევაში, მიზნად ისახავს დოკუმენტის ტექსტისა და შინაარსის გაცნობას (იხ. სურ. 6).

სურ. 6. ტექსტის აღდგენა დახეულ დოკუმენტზე

შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი დახეული წერილის ფრაგმენტები
აღდგენილი წერილი

აღდგენილი დოკუმენტი უნდა მოთავსდეს ორ გამჭვირვალე შინას შორის და მინები დამაგრდეს ისე, რომ არ მოხდეს მათი ცოცვა და გადაადგილება. ტექსტისა და შინაარსის გაცნობა საკმარისი არ არის. ყველა შემთხვევაში გამოსაკვლევი დოკუმენტი უნდა იყოს ფოტოგრაფირებული.

§8. დოკუმენტის გაყალბების ნიშნების დადგენა საგამოძიებო დათვალიერების შედეგად

საგამოძიებო პრაქტიკაში გავხვდება სხვადასხვა სახისა და დანიშნულების დოკუმენტები: ხელით დაწერილი, სტამბური წესით დაბეჭდილი, საბეჭდო მანქანაზე დაშვადებული, გასამრავლებელი ხელსაწყოებით შესრულებული, ფოტოსურათები, მაგნიტოფონისა და ვიდეოფირზე ფიქსირებული კინოფირები, ფოტოგრაფიული წესით დაშვადებული, ხელით დახატული და ა.შ. დანიშნულების მიხედვით დოკუმენტები შეიძლება იყოს პირადობის დამადასტურებელი, პირადი და სამსახურებრივი მიზნით, ცნობები და ხელწერილები, საბუღალტრო-სააღრიცხვო და საფინანსო მნიშვნელობის და ა.შ.

დოკუმენტის დათვალიერება, როგორც ცალკე, დამოუკიდებელი საგამოძიებო მოქმედება, ტარდება იმ შემთხვევაში, როდესაც წარმოება-დაწესებულებებში ხდება მათი ამოღება, ანდა როდესაც დოკუმენტებს თავისი ინიციატივით წარმოადგენენ საგამოძიებო ორგანოებში სახელმწიფო ორგანოები, საზოგადოებრივი და კომერციული ორგანიზაციები ან ცალკეული მოქალაქე.

დოკუმენტის დათვალიერებას ადგილი აქვს აგრეთვე სხვა საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების დროს, მაგალითად, შემთხვევის ადგილის დათვალიერების, ჩხრეკის, კორესპონდენციაზე ფაქტის დადგენის შემთხვევაში.

დოკუმენტის დათვალიერებას ახდენს უშუალოდ გამოძიებელი საჭიროების შემთხვევაში ამ მიზნით შეიძლება მოწვევდეს იქნეს საციალისტი. დოკუმენტის საგამოძიებო დათვალიერება, მისი გაყალბების ნიშნების დადგენის მიზნით, ეერ შეცვლის ექსპერტიზის ჩატარებას. ყველა საეჭვო შემთხვევაში გამოძიებელი ნიშნავს დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკურ ექსპერტიზას, რის შედეგადაც წყდება მხოლოდ სპეციალური საკითხები. დოკუმენტის გაყალბება იურიდიული საკითხია, ამიტომ ექსპერტი არ წყვეტს გაყალბების ფაქტს. დოკუმენტის გაყალბების შესახებ გამოძიებელი აკეთებს დასკვნას საქმის მასალებისა და ექსპერტის დასკვნის შესწავლისა და კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე.

დოკუმენტის საგამოძიებო დათვალიერება, გაყალბების შესაძლო ნიშნების დადგენის მიზნით უნდა ხდებოდეს გარკვეული სისტემის მიხედვით დათვალიერების შედეგად უნდა დადგინდეს, რამდენადაც ეს პრაქტიკულად შესაძლებელია: სინამდვილეში არსებობს თუ არა ის დაწესებულება და ორგანიზაცია, რომელმაც გასცა დოკუმენტი; შეესაბამება თუ არა ბეჭდის, შტამპის ანაბეჭდი ან დოკუმენტის ბლანკზე აღნიშნული წარმოების დასახელება მოცემული ორგანიზაციის დასახელებას; ხომ არ არის შტამპის,

ბეჭდის ანაბეჭდში ან დოკუმენტის შინაარსში ფაქტობრივი შეცდომები და რაში გამოიხატება ისინი; ხომ არ არის ტექსტში გადასწორების, მიხატვის ნიშნები, ტექსტისა და ხელმოწერის შტრიხებში შენელებული მორაობის ნიშნები, შეწერებები ან შტრიხების ტენილობა და გაორება; შეესაბამება თუ არა დოკუმენტის შინაარსი და ფორმა ერთმანეთს; ხომ არ არის დოკუმენტზე გადასაღები ქაღალდის ან ფოტოქაღალდის ემულსიის ნიშნები; ხომ არ შეიძლება ხელმოწერაში ტექნიკური საშუალებების გამოყენების გზით გაყალბების ნიშნები და ა.შ.

გაყალბების შესაძლო ნიშნები დოკუმენტში შეიძლება დადგინდეს როგორც მისი ვიზუალური დათვალიერების შედეგად, ისე ტექნიკური საშუალებების გამოყენების გზით: გამადიდებელი მინა, ულტრაიისფერი ან ინფრაწითელი სხივები, ელექტროოპტიკური გარდამქმნელი ხელსაწყო გამოყენება, შუქფილტრების შერჩევა, დახრილ და გამჭოლ შუქზე დოკუმენტის დათვალიერება და ფოტოგადაღება.

საგამოძიებო დათვალიერების შედეგად დადგენილი ნიშნები, ისე როგორც მთლიანად დოკუმენტი და მისი რეკვიზიტები დაწერილებით უნდა აღიწეროს დოკუმენტის დათვალიერების ოქმში ან იმ საგამოძიებო მოქმედების ოქმში (შემთხვევის ადგილის დათვალიერება, ჩხრეკა, ამოღება), რომლის დროსაც მოხდა დოკუმენტის დათვალიერება. ოქმში აღინიშნება აგრეთვე იმ ტექნიკურ საშუალებათა შესახებ, რომელიც გამოიყენებოდა გამოიყენა დოკუმენტის დათვალიერების დროს. დოკუმენტის საგამოძიებო დათვალიერების შემდეგ იგი უნდა მოთავსდეს კონვერტში ისე, რომ თვით დოკუმენტზე არ იყოს არავითარი დამატებითი აღნიშვნები და ნაკეცები. საგამოძიებო დათვალიერების შემდეგ ამოღებული დოკუმენტი ინახება საქმეში².

² აღნიშნულ საკითხზე იხ. *Криминалистика*, М., 1999, изд. „Юристъ“, под ред. Яблокова Н.П., с. 302-321; *Криминалистика*, М., 1999, изд. „Норма-Инфра“, под ред. Белкина Р.С., с. 302-315.

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების კრიმინალისტიკური ინფენტიფიკაცია

(სიტყვიერი პორტრეტი)

§1. გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების ინფენტიფიკაციის ცნება

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების ინფენტიფიკაცია კრიმინალისტიკური ტექნიკის ერთ-ერთი დარგია, რომელიც გამოიყენება საგამოძიებო-სასამართლო, საექსპერტო და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა განხორციელების დროს პიროვნების ინფენტიფიკაციისა და საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენის მიზნით.

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების ინფენტიფიკაციას პრაქტიკულად შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ყველა სახის დანაშაულთა გამოძიება-განხილვის დროს, მაგრამ პრაქტიკაში იგი შედარებით ხშირად გამოიყენება ისეთ დანაშაულთა გამოძიება-განხილვისას, როგორიცაა: მკვლელობა, სხეულის დაზიანება, ყაჩაღობა, ქურდობა, თაღლითობა, ქონების გატაცება.

პიროვნების კრიმინალისტიკური ინფენტიფიკაცია მისი გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით. ამ სახის გამოკვლევის მეთოდების შემუშავებასა და გარეგნობის ნიშანთა კლასიფიკაციის მეცნიერულად დამუშავებაში დიდი როლი მიუძღვის ფრანგ კრიმინალისტს ალფონს ბერტილიონს, რომელმაც XIX საუკუნის მიწურულს (1885 წელს) მეცნიერულად დაამუშავა და განაზოგადა მანამდე არსებული ცნებები სიტყვიერი პორტრეტის შესახებ. ამ პრობლემას მიეძღვნა დისერტაციები და მონოგრაფიული გამოკვლევები, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს: ა.ა. გუსევის, ი.ნ. იაკიმოვის, ზ.ი. კირსანოვის, ი.ფ. პანტელეევის, ზ.გ. სამოშინას, ვ.ა. სტენკოვის, ნ.ვ. ტერზიევის, პ.პ. ცვეტკოვის შრომები. გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების ინფენტიფიკაციას საფუძვლად უდევს კრიმინალისტიკური სწავლება ობიექტებისა და მოვლენების ინდივიდუალობისა და შედარებითი უცვლელობის შესახებ. ადამიანის გარეგანი სახე (კანი) ფარავს მის ინდივიდუალურ ძვალ-ხრტილოვან გამოსახულებას და წარმოქმნის პიროვნებისათვის დამახასიათებელ ინდივიდუალურ ნიშნებს (თავის ფორმა, შებღის გამონატულება, ცხვირის ზურგისა და ფუძის თავისებურება

და ა.შ.). ეს ინდივიდუალური ნიშნები, ბევრ შემთხვევაში, იმდენად ძაფიოდ არის გამოსახული და შესაძრევი, რომ საშუალებას გვაძლევს მათ საფუძველზე მოვახდინოთ პიროვნების დადგენა.

პიროვნების გარეგნობის ნიშნები შრომითი განხორციელების პროცესში, ასაკთან დაკავშირებით, ტრავმის მიღების შედეგად ცვლილებას განიცდის, მაგრამ ეს ცვლილებები ბევრ შემთხვევაში იმდენად უმნიშვნელოა, რომ გავლენას ვერ ახდენს პიროვნების ინდივიდუალურ ნიშანთა არსებით საზღვრებზე. გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების ინფენტიფიკაციისათვის უნდა განისაზღვროს ნიშანთა ისეთი სისტემა, რომელიც ყველა სხვა შემთხვევაში. განუმეორებელი იქნება. სწორედ ასეთ პიროვნებაში გარეგნობის ნიშანთა საფუძველზე შეიძლება მოხდეს კონკრეტული პიროვნების დადგენა.

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების კრიმინალისტიკური ინფენტიფიკაციისათვის გასაივრებელ სუბიექტს წარმოადგენს უშუალოდ დასადგენი პიროვნება, ხოლო გამოიყენებელს მიეკუთვნება პიროვნების აღწერის ნიშნები, მისი ფოტოსურათი, პირის მხატვრული გამოსახულება. სწორედ ამ ობიექტებისა და საინფენტიფიკაციო ნიშნების საფუძველზე ხდება პიროვნების დადგენა.

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების დადგენა მოიცავს შემდეგ დარგებს:

ა) ცნობილი პიროვნების დადგენა, რომელიც მიმდევარა ან არ არის ცნობილი მისი ადგილსამყოფელი. ამ შემთხვევაში გამოძიების ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურისათვის ცნობილია დასადგენი პირი, მისი პროცესუალური მდგომარეობა (ეჭვმიტანილი, ბრალდებული, დაზარალებული, მოწმე, მსჯავრდებული, გაქცეული სასჯელისსრულების ადგილიდან).

ბ) უცნობი პირის დადგენა, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაული, მაგრამ იგი ცნობილი არ არის გამოძიებისასა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურისათვის. ამ შემთხვევაში ცნობები მისი გარეგნობის ნიშან-თვისებათა შესახებ მოპოვებულ უნდა იქნეს მხატვრების, დაზარალებულისა და მოწმეთა დკითხვისა და მათგან ახსნა-განმარტების მიღების საფუძველზე.

გ) უზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა დადგენა. ამ შემთხვევაში ცნობები მისი გარეგნობის ნიშან-თვისებათა შესახებ მიღებული უნდა იყოს მისი ოჯახის წევრების, ნათესავებისა და ახლობლების ახსნა-განმარტების საფუძველზე.

დ) ამოუცნობი გვამის დადგენა. ამ შემთხვევაში ცნობები მისი გარეგნობის ნიშან-თვისებათა შესახებ მიღებულ უნდა იყოს იმ პირებისაგან, რომლებმაც სათანადო ორგანოებში განაცხადეს ოჯახის წევრის, ნათესავის, მეგობრის შინ დაუბრუნებლობის შესახებ.

ე) პიროვნების დადგენა ფოტოსურათის მიხედვით ამ შემთხვევაში იგულისხმება პიროვნების იდენტიფიკაცია მისი პირადობის დამადასტურებელ საბუთებში ან პასპორტში მოთავსებული ფოტოსურათის საფუძველზე.

ვ) პიროვნების დადგენა საექსპერტო გამოკვლევის მიხედვით ამ შემთხვევაში იგულისხმება პიროვნების იდენტიფიკაცია ორი ან მეტი ფოტოსურათის შედარებით პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების საფუძველზე. გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაციის დარგებს ბევრი რამ აქვს საერთო, მაგრამ, ამავე დროს, მათ შორის არის არსებითი ხასიათის სხვაობაც, რაც გათვალისწინებულ უნდა იქნეს პიროვნების დადგენის კონკრეტულ შემთხვევაში.

პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით დადგენის დროს იდენტიფიკაციის დარგებიდან უნდა განეასხვაოთ პიროვნების კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეები. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეებს მიეკუთვნება: იდენტიფიკაცია მენსიერების (დამახსოვრების) საფუძველზე, ამ შემთხვევაში ზორციელდება ნაწილი პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა დამახსოვრება, რის საფუძველზეც შემდგომში უნდა მოხდეს მისი ამოცნობა (ბინაში, ქუჩაში, შენობაში, სადგურში და ა.შ.). ფოტოსურათის მიხედვით პიროვნების ამოცნობა – ამ შემთხვევაში ფოტოსურათის დაკვირვების შედეგად იმახსოვრებენ ამოსაცნობი პირის ნიშან-თვისებებს, რაც წარმოადგენს ამოცნობის საფუძველს. ორი ან მეტი ფოტოსურათის შედარების მიხედვით პიროვნების დადგენა – ამ სახეს ადვილი აქვს როგორც გამოძიებისა და ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა განხორციელების, ასევე პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების დროს.

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის (სიტყვიერი პორტრეტი) არსის გარკვევა იძლევა იმის საფუძველს, რომ განვიხილოთ კრიმინალისტიკური ტექნიკის ამ დარგის ისეთი სპეციალური საკითხები, როგორიცაა: პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა კლასიფიკაცია, გარეგნობის ნიშანთა შესახებ ინფორმაციის მიღება და მისი გამოყენება საგამოძიებო ორგანოებისა და ოპერატიული სამსახურის საქმიანობაში, პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების ძირითადი საკითხები.

§2. პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა კლასიფიკაცია

პიროვნების იდენტიფიკაციის დროს გვხვდება ბევრი ისეთი ნიშან-თვისება, რომელიც აზნაობებს და განსაზღვრავს ადამიანის სხვადასხვა მხარეს, სხეულის გარეგან აგებულებას, სქესს, მის ჩატკეპლობას და ა.შ. იმისათვის, რომ გარეგნობის ყველა ნიშანი ადვილი გამოსაყენებელი იყოს პრაქტიკაში, საჭიროა მათი კლასიფიკაცია (დაყოფა) გარკვეული ნიშნის მიხედვით.

პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა დაყოფის ყველაზე ზოგად ფორმას წარმოადგენს მათი კლასიფიკაცია იმის მიხედვით, აზნაობებენ თუ არა ისინი საკუთრივ პიროვნებასა და ატარებენ თუ არა თანხლებით ხასიათს. ამ მხრივ განასხვავებენ პიროვნების გარეგნობის საკუთარ ნიშნებს და თანხლებით ნიშნებს.

პიროვნების გარეგნობის საკუთრივ ნიშნებს მიეკუთვნება საერთო ფიზიკური, დემოგრაფიული, ანატომიური, ფუნქციონალური, განსაკუთრებული, განსაკუთრებით თვალსაჩინო და საყოფაცხოვრებო ნიშნები. თანხლებით მიეკუთვნება ისეთი ნიშნები, რაც აზნაობებს პიროვნების ჩაცმულობას¹.

საერთო ფიზიკური ნიშნები მიუთითებს ადამიანის სქესსა და წლოვანებაზე.

დემოგრაფიულ ნიშნებს მიეკუთვნება: პიროვნების ეროვნება, ეთნიკური ჯგუფი, დიალექტური თავისებურება.

ანატომიური ნიშნები აზნაობებს ადამიანის სხეულს მთლიანად ან სხეულის ცალკეულ თავისებურებას. ასეთ ნიშნებს ზოგჯერ სტატიკურს უწოდებენ.

ფუნქციონალური ნიშნები დაკავშირებულია მოძრაობასთან პიროვნების ცალკეული ფუნქციის შესრულების დროს. ფუნქციონალური ნიშნები აგრეთვე იწოდება, როგორც დინამიკური ნიშნები იმიტომ, რომ დაკავშირებულია მოძრაობასთან.

განსაკუთრებული ნიშნები ისეთია, რომლებიც არსებობენ ადამიანის სხეულზე (ხალი, ხორცმეტი, მეჭეჭი, ჩიყვი, დასახინჩრების კვალი, შრამი, სვირინგი და ა.შ.).

განსაკუთრებული თვალსაჩინო ნიშნები ისეთია, რომლებიც ადვილი შესამჩნევია და ძირითადად დაკავშირებულია ადამიანის ფიზიკურ ნაკლოვანებასთან (სიკოჭლე, სიბრძნე, ზელის ან ფეხის უჭონლობა, კუზი და ა.შ.).

საყოფაცხოვრებო ნიშნები პიროვნებისათვის ისეთი დამახასიათებელი თვისებაა, რომელიც გამოუმავლებელია მისი პროფესიული საქმიანობის შედეგად ან ყოველდღიური საყოფაცხოვრებო საქმიანობის პროცესში. ასეთი ჩვევები ძირითადად ფუნქციონალურ ნიშანთა თვისებას ატარებს, მაგრამ იგი შეიძლება იყოს აგრეთვე ანატომიური ხასიათისაც (მაგალ-

¹ პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა აღნიშნული კლასიფიკაცია გაზარტებულია კრიმინალისტიკურ ლიტერატურაში იხ. Криминалистическое описание человека. М., 1988, с. 3-4, 41-44; Криминалистика, Л., 1976, с. 265; Криминалистика, М., 1993, с. 285; Криминалистика, М., 1999, изд. „Юрист“, под ред. Яблокова М.П., с. 324-330; Криминалистика, М., 1999, изд. „Норма-Инфра“, под ред. Белкина Р.С., с. 339-342.

იხად. შრომითი საქმიანობის შედეგად ადამიანის ხელზე მახოლების არსებობა). ასეთ ნიშნებს ხშირად მიეკუთვნება, მაგალითად, თმის, წვერებისა და ულვაშების დავარცხნის ხერხი (ხელით გასწორება, სავარცხელით); სივარეტის მოკიდების, მოწვეისა და მისი გადავადების ხერხი; რომელიმე საგნის ხმარების თავისებურება (საწერკალმის ხმარება, ქუდის დახურვა, პირის შეხოცვა, კბილების გაწმენდა და ა.შ.).

თანხლებითი ნიშნები დაკავშირებულია ადამიანის ჩაცმულობასთან (ქუდი, პალტო, პერანგი, ფეხსაცმელი, წინდები), სპეცტანსაცმელი, ფორმა და ა.შ.

პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა აღწერა უნდა ხდებოდეს გარკვეული პრინციპების დაცვის საფუძველზე, რომელთა შორის უნდა აღინიშნოს შემდეგი: ა) პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა აღწერის სისრულე; ბ) ნიშანთა აღწერის სისტემატობა. ჯერ უნდა იყოს აღწერილი ზოგადი ნიშნები, შემდეგ კი — კერძო. ნიშანთა აღწერა უნდა განხორციელდეს შემოდან ქვემოთ; გ) გარეგნობის ნიშანთა აღწერის დროს დაცულ უნდა იქნეს გარკვეული დადგენილი ტერმინოლოგია.

გარეგნობის ნიშანთა აღწერა უნდა ხდებოდეს სხვადასხვა განზომილებებით: ზომა. ზომის აღწერის დროს გამოყენებულ უნდა იქნეს სამწევროვანი დაყოფა (პატარა, საშუალო, დიდი, ცალკეულ შემთხვევაში კი ხუთწევრიანი დაყოფა: ძალიან პატარა, პატარა, საშუალო, დიდი, ძალიან დიდი).

ფორმა. ამ ნიშნის აღწერის დროს აღინიშნება პიროვნების ნიშანთა ფორმა: მრგვალი, ოვალური, სამკუთხა; ვიწრო, საშუალო, ფართო; სწორი, ჩახეტილი, ამოხეტილი. აღწერას ექვემდებარება აგრეთვე კონტურები. იგი შეიძლება იყოს პირდაპირი, ტეხილი, რკალისებური. მდგომარეობის აღწერის დროს აღინიშნება პიროვნების გარეგნობის ცალკეული ნიშნის განლაგება, რომელიც შეიძლება იყოს: პირიზონტალური, დახრილი ქვემოთ; მარჯვნივ, მარცხნივ აღწერას ექვემდებარება აგრეთვე ფერი (თეთრი, შავი, წითელი, მწვანე, ლურჯი და ა.შ.), დაბოლოს, აღწერილი უნდა იყოს პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა ადგილი (სახეზე, მარჯვენა ხელზე, მარცხენა ფეხზე). მაგალითად, თუ უნდა აღიწეროს ადამიანის ხელზე არსებული სერიანი, უნდა მიეთითოს ხელის რომელ ნაწილზეა იგი მოთავსებული, როგორია მისი ზომა, ფორმა, კონტურები და რა არის გამოხატული. თანხლებითი ნიშნების აღწერის დროს უნდა მიეთითოს ჩაცმულობის სახე, ფასონი, ღილების შეკვრის თავისებურება, გაცვეთის ხარისხი და მისი ადგილი ტანისამოსზე, ლაქების არსებობა და ა.შ.

პიროვნების გარეგნობის ნიშნები უნდა იყოს აღწერილი იმდენად სრულად, სისტემატრად და სპეციალური ტერმინოლოგიის გამოყენებით, რომ საგამომიებო ორგანოებისათვის, ოპერატიული სამსახურისა და

პროცესის შესაბამისი მონაწილისათვის ნათელი და თვალსაჩინო იყოს გარეგნობის ნიშანთა არსებობა და მისი დამახასიათებელი ყველა ნიშანი.

პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა შორის, სახელმძღვანელოს ფარგლებში უფრო დაწვრილებით აღწერას საჭიროებს კრიმინალისტიკაში მიღებული და დადგენილი ანატომიური და ფუნქციონალური ნიშნები.

ანატომიური ნიშნები. ანატომიური ნიშნებიდან უნდა დასახლდეს ტანის აგებულების შემდეგი პარამეტრები:

სიმაღლე (ძალიან დაბალი 100 სმ-მდე, დაბალი — 160 სმ-მდე, საშუალო — 175 სმ-მდე, მაღალი — 200 სმ-მდე, ძალიან მაღალი — 200 სმ-ზე მეტი). ქალებისათვის აღნიშნული მონაცემები მცირდება 5 სმ-ით.

ტანის აგებულება განისაზღვრება მუსკულატურის განვითარებით (სუსტი, საშუალო, ათლეტური).

ფიგურა (ძალიან გამზდარი, საშუალო, მსუქანი, ძალზე მსუქანი). ბეჭები სივანის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, ფართო), დახრილობის მიხედვით (დაშვებული, პირიზონტალური, ზემოთ აწეული).

გულმკერდი ზომის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, განიერი), ფორმის მიხედვით (ჩაყვანილი, სწორხაზოვანი, წინ წამოწეული).

ზურგი ფორმის მიხედვით (მოხრილი, სწორი, შეხეტილი), თავისებურების მიხედვით (ძალზე მოხრილი, კუხით).

ხელები სიგრძის მიხედვით (მოკლე, საშუალო, გრძელი). თითების სისქის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, სქელი), თითების თავისებურების მიხედვით (ზედმეტი თითი, თითის დანაკლისი, მოღუნული თითი).

ფეხები ზომის მიხედვით (მოკლე, საშუალო, გრძელი), სისქის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, სქელი), ფორმის მიხედვით (სწორი, არასწორი, შეღუნული), თავისებურების მიხედვით (ძალზე გრძელი, ძალზე მოკლე, ძალზე არასწორი — ტეხილი).

თავი (პატარა, საშუალო, დიდი). ფორმის მიხედვით (მოგრძო, კვერცხისმაგვარი, მრგვალი).

კისერი (მოკლე, საშუალო, დიდი), ფორმის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, ფართო).

თმები სიხშირის მიხედვით (უთმო, იშვიათი, საშუალო, ხშირი), სიდიდის მიხედვით (მოკლე, საშუალო, გრძელი), ფორმის მიხედვით (სწორი, ხუჭკუტი), ფერის მიხედვით (ჭაღრა, ქერა, წაბლისფერი, მოწითალო, შავი).

სახე ზომის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, ფართო), ფორმის მიხედვით (მრგვალი, ოვალური, რომბისმაგვარი, სწორკუთხოვანი, სამკუთხა — ფუძით ზევით, სამკუთხა — ფუძით ქვემოთ), თავისებურების მიხედვით (წვერებით, უშლვაშებით, დანაოჭებული).

შუბლი სიმაღლის მიხედვით (დაბალი, საშუალო, მაღალი), სივანის

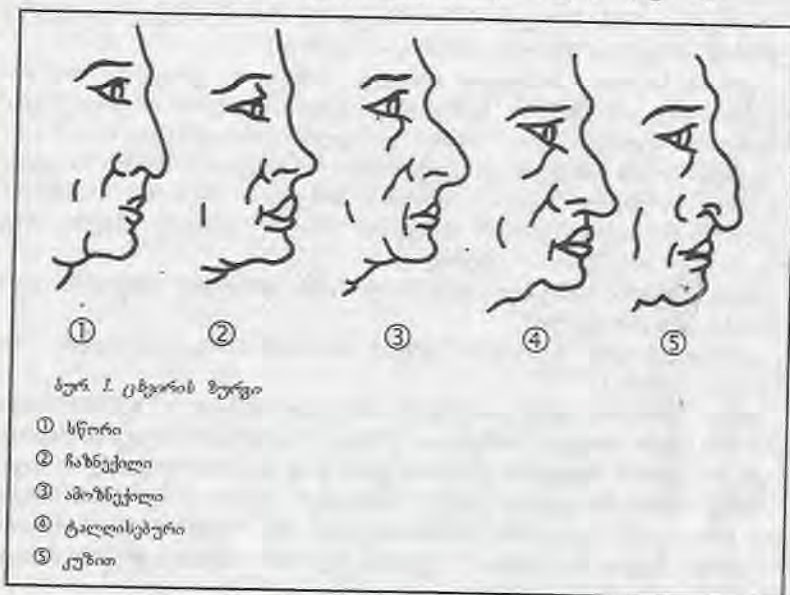
მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, ფართო), დახრილობის მიხედვით (ვერტიკალური, წინ დახრილი, უკან დახრილი, გამოზნექილი).

წარბები ზომის მიხედვით (მოკლე, საშუალო, გრძელი), სიგანის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, ფართო), კონტურის მიხედვით (სწორი, რკალისებური, კლაკნილი), თმების სიხშირის მიხედვით (იშვიათი, საშუალო, ხშირთმიანი).

თვალები ზომის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), კონტურის მიხედვით (წაგრძელებული, ოვალური, მრგვალი), ფერის მიხედვით (ცისფერი, ღია ცისფერი, მუქი ცისფერი, წაბლისფერი, მოშავო, მომწვანო, ნაცრისფერი, თაფლისფერი).

წამწამები ზომის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), კონტურის მიხედვით (პირდაპირი, რკალისებური), თმების სიხშირის მიხედვით (იშვიათი, საშუალო, ჭარბთმიანი).

ცხვირი ზომის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), სიგანის მიხედვით (ვიწრო, საშუალო, ფართო), ცხვირის ზურვის კონტურის მიხედვით (სწორი, ჩაზნექილი, ამოზნექილი, ტალღისებური, ცხვირის კუზით), ცხვირის ფუძის მიხედვით (სწორი, ზევით აწეული, ქვემოთ დახრილი) (სურ. 1)

პირი ზომის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), კონტურის მიხედვით (ქვემოთ დაწეული, პირიზონტალური, ზევით აწეული).

ტუჩები სისქის მიხედვით (წვრილი, საშუალო, სქელი), ზემო და ქვემო ტუჩის სიმაღლის მიხედვით (დაბალი, საშუალო, მაღალი), კონტურის მიხედვით (პირდაპირი, რკალისებური, ტალღისებური), ფერის მიხედვით (წითელი, მკრთალი წითელი, მოლურჯო).

კბილები სიდიდის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), კბილებს შორის მანძილის მიხედვით (მცირე, საშუალო, დიდი), სიხშირის მიხედვით (იშვიათი, საშუალო სიხშირის, ხშირი), ფორმის მიხედვით (სწორი, წინ წამოწეული), თავისებურების მიხედვით (ცალკეული კბილის უქონლობა, პროთეზი).

ნიკაპი სიმაღლის მიხედვით (დაბალი, საშუალო, მაღალი), კონტურის მიხედვით (სწორკუთხოვანი, მომრგვალო, მაღალი), მდგომარეობის მიხედვით (გამოშვებული, ვერტიკალური შეწეული), თავისებურების მიხედვით (გაორება, ნიკაპის ფოსოს არსებობით, განივი ღარით).

ყური ზომის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), ფორმის მიხედვით (ოვალური, სამკუთხა, სწორკუთხოვანი, მომრგვალო), დახრილობის მიხედვით (უკან დახრილი, ვერტიკალური, წინ დახრილი), ყურის ბიბილო ფორმის მიხედვით (ოვალური, სამკუთხოვანი, სწორკუთხოვანი, მომრგვალო), ყურის ბიბილო ზომის მიხედვით (პატარა, საშუალო, დიდი), ბიბილოს ყურთან შეერთების მიხედვით (შეერთებული, გამოყოფილი).

ფუნქციონალურა ნიშნები. პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ფუნქციონალურ ნიშნებს, რომელიც დამახასიათებელია ადამიანის ცალკეული ფუნქციის განხორციელებასთან (მოძრაობასთან). ამ ნიშნებს მიეკუთვნება:

თავის დაჭერის თავისებურება ტანთან შეფარდებით (მარჯვნივ დახრილი, მარცხნივ დახრილი, წინ წამოწეული ან უკან დახრილი).

სიარული სიჩქარის მიხედვით (ნელი, საშუალო, ჩქარი), თავისებურების მიხედვით (ფეხების თრევა, ხელების ძალზე დიდი გაქანებით ქნევა, ტანის კორპუსის ზედმიწევითი მოძრაობა სიარულის დროს, სიკოჭლე, ნაბიჯის სიგრძე და ფეხის კუთხე).

ფესტიკულაცია – საუბრის დროს ემოციური ფაქტორის გამჟღავნება (ხელების ქნევა, ბეჭების აჩეჩვა, თავის გადახრა, თანხმობის ნიშნად თავის ქნევა და ა.შ.).

მიმიკა – საუბრის დროს სახის ნაკეთების მოძრაობა (წარბების აწევა, ტუჩების უჩვეულო მოძრაობა, ტუჩების მოკვეთვა საუბრის დროს, თვალების მოჭუტვა და ა.შ.).

ხმა ტემბრის მიხედვით (ტენორი, ბასი და ა.შ.), ხმის სიძლიერის მიხედვით (სუსტი, საშუალო, ძლიერი).

საუბარი სიჩქარის მიხედვით (ნელი, საშუალო, ჩქარი, წყნარი, აღდგენ-
ბული, ყვირილით), თავისებურებათა მიხედვით (ენალოქობა, აქცენტი,
დიალექტური ნიშნები, ეროვნული ნიშნები), მეტყველების მიხედვით
(ფრაზების აგებულების თავისებურება, არქაიზმი, ფარგონი და ა.შ.).

ანატომიური და ფუნქციონალური ნიშნების შედარებით დაწვრილებით აღ-
წერა არ უნდა იყოს გაგებული ცალმხრივად, პიროვნების იდენტიფიკაციის
პროცესში გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით ასევე პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა
ქნიტება საერთო ფიზიკურ, დემოგრაფიულ, განსაკუთრებულ, განსაკუთრებულ
თვალსაზრისით, საყოფაცხოვრებო-პროფესიულ და ყველა თანხლებით ნიშნების
დადგენასა და მათ სრულყოფით აღწერას. პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა
კლასიფიკაცია ძირითადად პირობით ხასიათს ატარებს, რადგან ერთი და იგივე
ნიშანი შეიძლება განეკუთვნოს სხვადასხვა სახეს (ჯგუფს).

§3. პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა შესახებ ინფორმაციის მიღება და მათი გამოყენება საგამომიებო-ოპერატიულ პრაქტიკაში

პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით იდენტიფიკაციისას, უპ-
ირველეს ყოვლისა, საჭირო და აუცილებელია მიღებული იყოს გარკვეული
ინფორმაცია სიტყვიერი პორტრეტის შესახებ, რათა შემდგომში ეს ინ-
ფორმაცია გამოყენებულ იქნეს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის მოდ-
ეაწილებაში გარეგნობის ნიშანთა საფუძველზე პირის დასადგენად ან
სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების პროცესში საგამომიებო მო-
ქმედებათა ეფექტური ჩატარებისათვის.

გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების დადგენისათვის ინფორმაცი-
ის მიღების შემდეგი გავრცელებული სახეები არსებობს: ა) მოწმეთა, დაზ-
არალებულთა, ეჭვმიტანილთა და ბრალდებულთა დაკითხვა სხვა პიროვნების
გარეგნობის ნიშანთა დასადგენად; ბ) იმ პირობაში ახსნა-განმარტების მიღება
პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა შესახებ, რომელთაც შეუძლიათ დაასახ-
ელონ უკუ-უკულოდ დაკარგულ პირთა ან ამოუცნობი გვამის გარეგნობის
ნიშნები (ოჯახის წევრები, ნათესავები, მეზობლები და ა.შ.); გ) შემთხვევის
ადგილის, გვამის, ნივთიერ მტკიცებულებათა დათვალიერებით, ცოცხალ პირთა
შემოწმების შედეგად ინფორმაციის მიღება პიროვნების გარეგნობის ნიშან-
თა შესახებ; დ) ფოტოსურათების, ნახატების შესწავლის შედეგად პიროვნების
გარეგნობის ნიშანთა დადგენა; ე) გარკვეული დოკუმენტების შესწავლის
საფუძველზე (ავადმყოფობის ისტორია, რენტგენის სურათი, პირთა სისხ-
ლის სამართლის სარეგისტრაციო მასალები, პრესაში და სხვა საინფორ-
მაციო საშუალებით გადმოცემული ინფორმაცია და პიროვნების სურათები).

დაკითხვისა და ახსნა-განმარტების მიღების დროს გამოძიებელი,
ოპერატიული მუშაკი უნდა ეცადოს მიიღოს მაქსიმალური ინფორმაცია
დასადგენი პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა შესახებ. გარკვეულ შემთხ-
ვევაში პირი თავისი სიტყვებითა და არა დადგენილი ტერმინოლოგიის
მიხედვით გადმოგვცემს ცნობებს გარეგნობის ნიშანთა შესახებ. ასეთ
შემთხვევაში გამოძიებელმა (ოპერატიულმა მუშაკმა) შეკითხვების მი-
ცემის საფუძველზე უნდა დააზუსტოს გარეგნობის თითოეული ნიშნის
არსი და გაგება, მაგრამ მას უფლება არა აქვს თავისებურად შეცვალოს
პირის ჩვენება და მოუთხოვოს გარეგნობის ისეთი ნიშანი, რომელიც დასა-
კითხავ პირს არ დაუსახელებია.

რაც შეეხება საგამომიებო მოქმედების ჩატარების, ფოტოსურათების
შესწავლის, დოკუმენტების გაცნობის შედეგად დადგენილ ნიშნებს, ამ
დროს პიროვნების გარეგნობის თითოეული ნიშანი ისევე უნდა აღიწერ-
ოს როგორც ეს დადგენილია კრიმინალისტიკურ მეცნიერებაში. ასეთი
წესის დაცვა აადვილებს გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით პიროვნების
დადგენას როგორც საგამომიებო პრაქტიკაში, ისე ოპერატიულ-სამძებ-
რო მოქმედებათა განხორციელების დროს.

დაკითხვისა და ახსნა-განმარტების მიღების პროცესში პიროვნების
გარეგნობის ნიშანთა დაზუსტებისა და დადგენისათვის გამოიყენება ფო-
ტოპორტრეტის (ფოტორობოტი) დამზადება ფოტოსურათების მეშვეო-
ბით ან დახატვის საფუძველზე.

ამ მეთოდის გამოყენებას საფუძვლად უდევს თვალსაზრისით. თუ დასა-
კითხი პირი ასახელებს ადრე ნანახი პიროვნების გარკვეულ ნიშანს (თავის,
ცხვირის, შუბლის აგებულებას და ა.შ.), მას წარედგინება საბის ამ ნაწ-
ილების ფოტოსურათების ფრაგმენტები, ყველა შესაძლო ვარიანტის
გათვალისწინებით. მაგალითად, თუ დასაკითხი პირი ასახელებს, რომ ადრე
ნანახ პიროვნებას ჰქონდა საშუალო ზომისა და ფართო შუბლი, მას წარედგ-
ინება შუბლის ფოტოსურათის ყველა შესაძლო ვარიანტი (სიმაღლის
მიხედვით – დაბალი, საშუალო, მაღალი; სიგანის მიხედვით – ვიწრო,
საშუალო, ფართო; დახრილობის მიხედვით – ვერტიკალური, წინ დახრილი,
უკან დახრილი, გამოხედილი). დასაკითხი პირი ამ შემთხვევაში ამოირჩევს
შუბლის იმ ფოტოსურათის ვარიანტს, რომელიც ემთხვევა ადრე ნანახი
პიროვნების შუბლის პარამეტრებს. ასეთივე მეთოდით მას წარედგინება
პიროვნების ანატომიური სხვა ნიშნებიც. საბოლოო ჯამში, ამ ფრაგმენტ-
ების შეერთების საფუძველზე შედგება ამოსაცნობი პირის მთლიანი
ფოტოსურათი (ფოტორობოტი), რომელიც ხელახლა წარედგინება დაკ-
ითხულ პირს მისი დაზუსტების მიზნით.

დასადგენი პირის სიტყვიერი პორტრეტი შეიძლება შედგეს აგრეთვე

დასატვის საფუძველზე. ამ დროს დასაკითხი პირი ხატავს გარეგნობის ცალკეულ ნიშანს ან ამ მიზნით მოიწვევა სპეციალისტი — მხატვარი. დასახელებული და დახატული ნიშნების კომპოზიციის საფუძველზე შედგება ადამიანის ძირითადი სახე მისთვის დამახასიათებელი ნიშნებით (კომპოზიციური შეთხრობა), რომელიც ასევე წარედგინება დაკითხულ პირს მისი დაზუსტების მიზნით.

ზოგ ოპერატიულ და სამძებრო ორგანოს შექმნილი აქვს ფოტოალბომები პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით, რომელთა დემონსტრირება ხდება დასაკითხი პირისადმი უშუალო წარდგენით ან მათი ეკრანზე ჩვენებით. საიდენტიფიკაციო ნიშნების ასეთი კომპლექტის გამოყენება აადვილებს სიტყვიერი პორტრეტის ზუსტ შედგენას.

ფოტოსურათების მიხედვით გარეგნობის ნიშნების დადგენა გაცილებით უფრო ადვილია ამოსაცნობი ფოტოსურათების მეშვეობით, ვიდრე მხატვრული ფოტოსურათების საფუძველზე. ამოსაცნობი ფოტოსურათები მზადდება ერთნაირად გარკვეული წესების დაცვით. ამ შემთხვევაში პიროვნება გადაღებული უნდა იყოს მარჯვენა პროფილით და ცალკე ანფასით (პირდაპირი გამოსახულება) შეიძლება შემცირებული.

პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა შესახებ ინფორმაციის მიღებას პრაქტიკული დანიშნულება აქვს. იგი გამოიყენება ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის მოღვაწეობაში ძებნილი პირის დასადგენად (ეჭვმიტანილი, ბრალდებული, დაზარალებული, მოწმე, მსჯავრდებული, უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირი, გვამი) ან საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების პროცესში (ამოცნობა გარეგნობის ნიშნების მიხედვით, ცოცხალ პირთა შემოწმება განსაკუთრებულ ნიშანთა დადგენის მიზნით).

ძებნის შესახებ გამოტანილი დადგენილების დართულ ცნობაში დაწერილობით უნდა იყოს აღწერილი ძებნილი პირის გარეგნობის ყველა ცნობილი ნიშანი კრიმინალისტიკაში დადგენილი ტერმინების შესაბამისად. ამ დადგენილებას ერთვის ძებნილი პირის ფოტოსურათი (ამოსაცნობი, მხატვრული, დოკუმენტებისათვის, ფოტორობოტი ან დახატული).

ძებნილი პირის დადგენა ხდება გარეგნობის ნიშნების დამახასიათებლის საფუძველზე ან ფოტოსურათის პიროვნებისადმი შედარების შედეგად.

ამ შემთხვევაში, როდესაც გვამის ამოცნობა შეუძლებელია სახის დასახიზრების გამო, ექიმ სპეციალისტის მიერ უნდა აღდგეს გვამის სახე (გვამის ტუალეტი). თუ გვამის სახე გახრწნილია, ასეთ შემთხვევაში გამოიყენება გვამის სახის აღდგენა ძვალ-ხრტილოვანი განლაგების მიხედვით (მ.მ. გერასიმოვის მეთოდი). ამ მეთოდის გამოყენება შედის ექსპერტ-მედიკოსის ან სპეციალისტ-მედიკოსის და არა კრიმინალისტის კომპეტენციაში.

საკამოძიებო მოქმედებათა შესრულებისას პიროვნების გარეგნობის

ნიშნები ძირითადად გამოიყენება ამოცნობისა და შემოწმების დროს. ამომცნობი პირი წინასწარ უნდა დაეითხოს გარეგნობის იმ ნიშან-თვისებათა შესახებ, რომელთა მიხედვით მას შეუძლია ამოცნობის პიროვნება, ფოტოსურათზე გამოსახული პირი, საგანი. ყველა ეს ნიშან-თვისება სრულყოფილად უნდა დაფიქსირდეს დაკითხვის ოქმში.

§4. პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების

ძირითადი საკითხები

პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების მასალების მომზადება გულისხმობს გამოსაკვლევი ფოტოსურათის ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილებაში აღწერას (ვინ არის გამოსახული, დემოგრაფიული ცნობები, ასაკი, სიმაღლე და რიგის იყო დამზადებული ფოტოსურათი). მეორე მხრივ, ექსპერტს უნდა გადაეცემა შესაღებელი ფოტოსურათი. იგი ისეთივე პირობებში და იმავე დროს უნდა იყოს გადაღებული, როგორც გამოსაკვლევი ფოტოსურათი. თუ ამ მოთხოვნის დაცვა პრაქტიკულად შეუძლებელია, მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში გადაეცემა ექსპერტს ეჭვმიტანილი პირის ფოტოსურათი გადაღებული სხვა დროს და სხვა პირობებში. ექსპერტიზის დანიშვნის დადგენილებაში ასევე დაწერილობით უნდა მიეთითოს ყველა ცნობა, რაც დაკავშირებულია შესაღებელ ფოტოსურათთან.

პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების შედეგად შეიძლება გადაწყდეს შემდეგი საკითხები: გამოსაკვლევი ფოტოსურათზე გამოსახულია თუ არა პირი, რომლის მიმართაც წყდება იდენტიფიკაციის საკითხი; ორ და მეტ გამოსაკვლევ ფოტოსურათზე გამოსახულია თუ არა ერთი და იგივე პიროვნება; ჯგუფურ ფოტოსურათში ზომ არ არის დასადგენი პირი.

პორტრეტული ექსპერტიზის გამოკვლევის ობიექტი შეიძლება იყოს მხატვრული ფოტოსურათი, დოკუმენტზე არსებული ფოტოსურათი, ამოსაცნობი წესით დამზადებული ფოტოსურათი, გვამის ფოტოსურათი, ფოტორობოტი და პიროვნების მხატვრული გამოსახულება. გამოკვლევის აღნიშნული ობიექტები შეიძლება შედარდეს ყველა შესაძლო ურთიერთობაში. მაგალითად, ამოსაცნობი წესით დამზადებული ფოტოსურათი შედარდეს დოკუმენტზე არსებულ ფოტოსურათს, მხატვრული ფოტოსურათი შედარდეს გვამის სახის ფოტოსურათს და ა.შ.

გამოკვლევის პროცესში უნდა დამზადდეს შესაღებელი ფოტოსურათები ერთ მასშტაბში. თუ ექსპერტის განკარგულებაშია რამდენიმე შესაღებელი ფოტოსურათი, მათგან უნდა შეირჩეს ისეთი, რომელიც გადაღებულია იმავე პირობებში და იმავე გამოსახულებით, როგორც არის გამოსაკვლევი ფოტოსურათი.

გამოკვლევის ერთ-ერთი გავრცელებული მეთოდია ვიზუალური გამოკვლევა, რომლის დროსაც ექსპერტი ადარებს პიროვნების გარეგნობის ნიშნებს ცალ-ცალკე ზომის, ფორმის, კონტურებისა და სხვა დადგენილი პარამეტრების მიხედვით.

პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების პროცესში გამოიყენება აგრეთვე შეთავსების მეთოდი როგორც მთლიანი ფოტოსურათის, ისე ადამიანის სახის ცალკეული ნაწილის (შუბლი, ცხვირი, ტუჩები, ნიკაბი და ა.შ.). ამ მეთოდის გამოყენება იმ შემთხვევაშია ეფექტური, როდესაც გამოსაკვლევი და შესადარებელი ფოტოსურათები დამზადებულია ერთსა და იმავე პირობებში, გამოსახულია ერთსა და იმავე პოზაში და დამზადებულია ერთ მასშტაბში. შეთავსება ხდება სახის გარკვეული ნაწილების გამჭვირვალე დიაპოზიტიური სურათის დამზადების მეშვეობით.

პრაქტიკაში გამოიყენება აგრეთვე გამოსაკვლევ და შესადარებელ ფოტოსურათზე ოთხკუთხა, უჯრედებიანი ბადის მოთავსება. ამ მეთოდის გამოყენების დროს ბადის შესაბამისი უჯრედების შედარების შედეგად თვალსაჩინო ხდება ადამიანის სახის გარკვეული ნაწილების დამთხვევის ან სხვაობის ფაქტი.

გამოკვლევის შედეგად დადგენილი ყველა ნიშანი უნდა შეფასდეს კრიტიკულად მათ ერთობლიობაში. ასეთი შეფასების შედეგად ექსპერტი უნდა მივიდეს იმ დასკვნამდე, რომ ნიშანთა დამთხვევების კომპლექსი მათ ერთობლიობაში განუმეორებელია ყველა სხვა შემთხვევაში.

პორტრეტული ექსპერტიზა მოითხოვს სათანადო ფოტოილუსტრაციას დასკვნის თვალსაჩინოების მიზნით. ფოტოტაბულაზე გამოსახული შესადარებელ ფოტოსურათებზე, დანომრილი ისრების მეშვეობით, აღინიშნება პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა დამთხვევა ან სხვაობის ფაქტი. ილუსტრაციის ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს აგრეთვე შესადარებელი ფოტოსურათების შეთავსება გამჭვირვალე დიაპოზიტივის ფირზე. ფოტოტაბულაზე აღნიშნული გარეგნობის ნიშნების ყველა დამთხვევისა თუ სხვაობის ფაქტი დაკავშირებული უნდა იყოს ექსპერტის დასკვნასთან. ექსპერტის დასკვნაში დაწვრილებით უნდა დასაბუთდეს და აღიწეროს პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა დამთხვევისა და სხვაობის ფაქტი.

კრიმინალისტიკური რეგისტრაცია

(კრიმინალისტიკური აღრიცხვა)

§1. კრიმინალისტიკური რეგისტრაციის (კრიმინალისტიკური აღრიცხვის) არსი და მნიშვნელობა

სისხლის სამართლის რეგისტრაცია ანუ კრიმინალისტიკური აღრიცხვა, კრიმინალისტიკური ტექნიკის ერთ-ერთი დარგია, რომელიც მეცნიერულად შემუშავებული და დადგენილი სისტემის მიხედვით აღრიცხავს პიროვნების, გვამის, საგნების, ცხოველების გარკვეულ ნიშნებს მათი შემდგომი მოძებნის, ამოცნობისა და იდენტიფიკაციისათვის. კრიმინალისტიკურ აღრიცხვას დიდი მნიშვნელობა აქვს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურისა და სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენისათვის.

სისხლის სამართლის რეგისტრაციის ამოცანა იმაში გამოიხატება, რომ უზრუნველყოს ოპერატიულ-სამძებრო სამსახური და გამოძიების ორგანო ადრე რეგისტრაციაში გატარებულ პირთა და საგანთა ნიშან-თვისებათა შესახებ და სხვა საჭირო მონაცემებით პირის მოსაძებნად და იდენტიფიკაციისათვის, სისხლის სამართლის საქმის გახსნისა და დანაშაულის თავიდან აცილებისათვის.

პიროვნების სისხლის სამართლის რეგისტრაციაში გატარების სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს: ეჭვმიტანლის დაკავების ოქმი; ბრალდებულის სახით პირის პასუხისმგებლობაში მიცემის დადგენილება; აღკვეთის ღონისძიების სახით წინასწარი პატიმრობის გამოყენების დადგენილება; სასამართლო განაჩენი და განჩინება; დადგენილება განთავისუფლებულ მსჯავრდებულზე ადმინისტრაციული ზედამხედველობის დაწესების შესახებ.

სისხლის სამართლის რეგისტრაციას აწარმოებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საინფორმაციო ბანკი, ავტონომიური რესპუბლიკების შინაგან საქმეთა სამინისტრო, ქალაქებისა და რაიონების შინაგან საქმეთა განყოფილებები (სამმართველოები).

საინფორმაციო ბანკიდან ინფორმაციის მიღების საფუძველია ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის, მოკვლევის, წინასწარი გამოძიების ორგანოებისა და სასამართლოს მოთხოვნა, შედგენილი გარკვეული წესის მიხედვით. ამ ორგანოების მიერ საჭირო ინფორმაციის მიღება ხდება ჯერ ადგილობრივი სარეგისტრაციო სამსახურიდან, ხოლო უარყოფით შემთხვევაში — ცენტრალური საინფორმაციო ბანკიდან.

კრიმინალისტიკური რეგისტრაციის (კრიმინალისტიკური აღრიცხვის) შედარებით გავრცელებულ სახეებს მიეკუთვნება: ექვმიტანილის, ბრალდებულის, წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირის, მსჯავრდებულის, მიმალვაში მყოფ პირთა, ადმინისტრაციულ ზედამხედველობაში მყოფ პირთა რეგისტრაცია; უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა, ამოუცნობი გვამებისა და ცხოველების რეგისტრაცია; გატაცებული, ამოღებული, დაკარგული ან ჩამორთმეული ხრახნილულუღიანი ცეცხლსასროლი იარაღისა და ჭურვის რეგისტრაცია; შემთხვევის ადგილიდან ამოღებული სხვადასხვა სახის კვალთა (თითის, ფეხის, გატეხის იარაღთა, სატრანსპორტო საშუალებათა და ა.შ.) რეგისტრაცია; შემთხვევის ადგილზე ან სხვა საგამოძიებო მოქმედების განხორციელების შედეგად ამოღებული საგნების, ნივთების, ფასეულობის, ფულის ნიშნებისა და ფასიანი ქაღალდების რეგისტრაცია; გაუხსნელ დანაშაულთა ჩადენის ხერხთა რეგისტრაცია.

კრიმინალისტიკური აღრიცხვის მიზანია დაადგინოს: ხომ არ იყო ადრე რეგისტრირებული პირი (ვინ არის იგი, რისთვის იყო რეგისტრირებული, მისი დემოგრაფიული მონაცემები, რა დანაშაული ჩადინა, ვის მიერ იყო გასამართლებული, რა სახისა და ზომის სასჯელი შეეფარდა); ვინ არის უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირი ან ვისი გვამია აღმოჩენილი; ხომ არ იყო ადრე რეგისტრირებული შემთხვევის ადგილიდან ამოღებული სხვადასხვა სახის კვალი; ხომ არ იყო ადრე რეგისტრირებული სხვადასხვა სახის საგნები, ნივთები, დოკუმენტები; ხომ არ იყო ადრე რეგისტრირებული ხრახნილულუღიანი ცეცხლსასროლი იარაღი და ჭურვი; ხომ არ იყო ადრე რეგისტრირებული გაუხსნელი დანაშაულის ჩადენის ხერხი.

რეგისტრაციაში გატარების სხვადასხვა ხერხი არსებობს, რომელთა შორის გავრცელებულია: სარეგისტრაციო ობიექტის ნიშან-თვისებათა აღწერა სპეციალურ ბარათებში; დაქტილობარათების გამოყენება თითის ანაბეჭდების რეგისტრაციის მიზნით, ფოტოალბომების, კარტოთეკებისა და კოლექციების შექმნა; კვალთა აღრიცხვის ბარათები; სათანადო ფურცელში სარეგისტრაციო მონაცემების შეტანა.

თანამედროვე პირობებში სარეგისტრაციო ცნობების ოპერატიულად მიღების მიზნით გამოიყენება პერფორატორები და მიკროფილმები; ელექტროგამოთვლითი მანქანები, რომელთა მეხსიერებაში შეაქვთ სარეგისტრაციო ობიექტის ნიშან-თვისებები.

§2. ექვმიტანილთა, ბრალდებულთა, მიმალვაში მყოფ პირთა და მსჯავრდებულთა რეგისტრაციის სახეები

ექვმიტანილთა, ბრალდებულთა, მიმალვაში მყოფ პირთა და მსჯავრდებულთა რეგისტრაციის მნიშვნელობა იმაში გამოიხატება, რომ საჭიროების შემთხვევაში დადგინდეს ექვმიტანილის სახით დაკავებული პირის, ბრალდებულის, მსჯავრდებულის, მიმალვაში მყოფი პირის მიერ ადრე ჩადენილი დანაშაულის ფაქტი; იყო თუ არა იგი ადრე გატარებული სისხლის სამართლის რეგისტრაციაში (რეგისტრაციაში გატარების მიზეზი); ხომ არ შეიცვალა მან გვარი და სხვა დემოგრაფიული მონაცემები.

აღნიშნულ პირთა რეგისტრაციის ძირითად სახეებს წარმოადგენს სახელობითი ანუ ანბანური რეგისტრაცია, დაქტილოსკოპური რეგისტრაცია და რეგისტრაცია პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით.

ანბანური (სახელობითი) რეგისტრაცია. ანბანურ (სახელობით) რეგისტრაციაში პირი ტარდება საგამოძიებო იზოლატორში ან დროებითი დაკავების ადგილებში. ამ სახის რეგისტრაციის დროს დგება სპეციალურად დამზადებული სტანდარტული სახელობითი სარეგისტრაციო ბარათი, რომლის პირველ გვერდზე შეიტანება პიროვნების შემდეგი მონაცემები: გვარი, სახელი, მამის სახელი, დაბადების წელი და თარიღი, დაბადების ადგილი, საცხოვრებელი და სამუშაო ადგილი, ოჯახური მონაცემები, ეროვნება, წინათ ნასამართლობის ფაქტი, რეგისტრაციაში გატარების საფუძველი, დაქტილოსკოპური ფორმულა, ზოლო ძირს ან მარჯვენა კუთხეში მოთავსდება რეგისტრაციაში გატარებული პირის მარჯვენა ხელის შუა თითის ანაბეჭდი, რომლის დანიშნულებაც ის არის, რომ საჭიროების შემთხვევაში, ანბანური რეგისტრაციის ბარათი დაუკავშიროთ დაქტილოსკოპურ სარეგისტრაციო ბარათს. სახელობითი სარეგისტრაციო ბარათში აღინიშნება მისი შედგენის დრო და შემდგენლის ვინაობა (თანამდებობის მითითებით). სარეგისტრაციო ბარათში უნდა ჩაიკრას პირის ამოსაცნობი ფოტოსურათი და მიეთითოს მისი გარეგნობის ძირითადი ნიშნები.

იმ შემთხვევაში, თუ რეგისტრაციაში გატარებული პირი შემდგომში მსჯავრდებულ იქნა, სარეგისტრაციო ბარათის მეორე გვერდზე მიეთითება ვის მიერ და როდის იყო იგი გასამართლებული, სისხლის სამართლის რომელი მუხლით (მუხლის ნაწილი, პუნქტი) იყო მსჯავრდებული, სასჯელის სახე და ზომა. შემდგომში, საჭიროების შესაბამისად, სარეგისტრაციო ბარათში შეიძლება შეტანილ იქნეს ცვლილებები და დამატებები.

ანბანური (სახელობითი) სარეგისტრაციო ბარათი კარტოთეკაში თავს-

დება გარკვეული თანმიმდევრობით: გვარის პირველი ასოს ანბანური თანმიმდევრობით, შემდგომ მომდევნო სხვა ასოების ანბანური თანმიმდევრობით, ხოლო გვარების დამთხვევის შემთხვევაში სახელების ასოების ანბანური თანმიმდევრობის შესაბამისად. სახელების დამთხვევის შემთხვევაში კი მამის სახელების ანბანური თანმიმდევრობის შესაბამისად. თუ ეს ყველა მონაცემიც დაემატება, შემდგომში ბარათების განლაგება ხდება წილოვანების მიხედვით.

იმ შემთხვევაში, თუ რეგისტრაციაში გატარებულ პირს რამდენიმე გვარი აქვს, ერთ გვარზე დგება სრულყოფილი სარეგისტრაციო ბარათი, სხვა გვარზე კი სარეგისტრაციო ბარათში მიეთითება მხოლოდ გვარი, სახელი, მამის სახელი და სრულყოფილად შედგენილი სარეგისტრაციო ბარათის შესახებ.

დაქტილოსკოპური რეგისტრაცია. დაქტილოსკოპურ რეგისტრაციაში ტარდება დაკავებული ექვმიტანილი, ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემული; პირი, რომელსაც აღკვეთის ღონისძიების სახით შეეფარდა წინასწარი პატიმრობა; მსჯავრდებული, თუ მას სასჯელის სახით შეეფარდა თავისუფლების აღკვეთა; სასჯელის სრულებითი ადგილებიდან განთავისუფლებული პირი, თუ მის მიმართ დაწესებულია პოლიციის ადმინისტრაციული ზედამხედველობა. დაქტილოსკოპური რეგისტრაციის მიზანია დადგინდეს პირის ადრე პასუხისგებაში მიცემის ფაქტი და, საჭიროების შემთხვევაში, მოხდეს თითის ანაბეჭდების მიხედვით პიროვნების იდენტიფიკაცია (გვარის გამოცვლის შემთხვევაში), ან როდესაც დაკავებული პიროვნება თავის შესახებ არასწორ მონაცემებს ატყობინებს გამოძიების ორგანოებს.

დაქტილოსკოპური რეგისტრაციისათვის არსებობს სპეციალურად შემუშავებული სტანდარტული ბარათი, რომელსაც დაქტილობარათი ეწოდება. მის პირველ გვერდზე აღინიშნება პიროვნების გვარი, სახელი, მამის სახელი და სხვა ძირითადი დემოგრაფიული მონაცემები. მარჯვენა ზემო კუთხეში გამოყოფილია ადგილი დაქტილოსკოპური ფორმულისათვის. პირველ გვერდზე მოთავსებულია ხუთი უჯრედი მარჯვენა ხელის თითების ანაბეჭდებისათვის, შემდგომ ქვემოთ ხუთი უჯრედი მარცხენა ხელის თითების ანაბეჭდებისათვის, შემდეგ კი გამოთვლილია ადგილი მარჯვენა და მარცხენა ხელის თითების საკონტროლო ანაბეჭდებისათვის.

დაქტილოსკოპური რეგისტრაცია გულისხმობს თითის ანაბეჭდების საფუძველზე ძირითადი და დამატებითი ფორმულების გამოყენებას, რომელთა დანიშნულება იმაში გამოიხატება, რომ სარეგისტრაციო კარტოთეკაში დაქტილობარათები დალაგდეს გარკვეული სისტემის

მიხედვით. დაქტილოსკოპური ფორმულის შედგენის წესი და კლასიფიკაცია თავდაპირველად შემუშავდა კრიმინალისტიკის – გალტონისა (ძირითადი ფორმულა) და როშერის (დამატებითი ფორმულა) მიერ.

დაქტილოსკოპურ რეგისტრაციისა და დაქტილოსკოპური ფორმულის გამოყენებისათვის უპირველესად საჭიროა, რომ რეგისტრაციაში გასატარებელი პიროვნების თითის ანაბეჭდები გადატანილ იქნეს დაქტილობარათის შესაბამის უჯრედებში. ამისათვის კი საჭიროა, რომ: სტამბის საღებავი ლილვაციის მეშვეობით განთხეული იყოს ლითონის ან მინის ფირფიტის კლავი. ზედაპირზე თანაბრად. დაქტილობარათი უნდა გადაიკეცოს ისე, რომ მარჯვენა ხელის თითებისათვის გამოყოფილი უჯრედები იყოს მაგიდის განაპირა ნაწილზე. პირი სუფთა თითებით (ზოგ შემთხვევაში ამ მიზნით საჭიროა ხელების დაბანა) უნდა შეეხოს სასტამბო საღებავს შემდეგი თანმიმდევრობით: ჯერ მარჯვენა ხელის ცერა (დიდი) თითით, შემდეგ, საჩვენებელით და ა.შ. საღებავით დაფარული თითით პირი უნდა შეეხოს დაქტილობარათის შესაბამის უჯრედს (მაგალითად, მარჯვენა ხელის დიდი თითით დაქტილობარათზე ამ თითისათვის გამოყოფილ უჯრედს). თითის ბალიში ოდნავ დაწოლით უნდა გადაბრუნდეს მარცხნიდან მარჯვნივ. როდესაც დამთავრდება მარჯვენა ხელის თითების ანაბეჭდების გადატანა დაქტილობარათის შესაბამის უჯრედებში, დაქტილობარათს კლავ გადაკეცვენ იმგვარად, რომ მარცხენა ხელის თითებისათვის გამოყოფილი უჯრედები მოთავსდეს მაგიდის განაპირა ნაწილზე. ზემოთ მოყვანილი წესების დაცვის საფუძველზე აღებენ მარცხენა ხელის თითების ანაბეჭდებსაც.

დაქტილობარათზე გამოსახულია უჯრედები მარჯვენა და მარცხენა ხელის თითების საკონტროლო ანაბეჭდებისათვის, რომელიც ივსება ზემოთ აღნიშნული წესების დაცვით, მაგრამ არა თითების გადაბრუნების, არამედ თითების ერთგვარად შეხების საფუძველზე. საკონტროლო ანაბეჭდების დანიშნულება იმაში გამოიხატება, რომ თუ თითის ანაბეჭდის რაიმე ნიშანი არ იქნა ახახული სათანადო ცალკეული თითისათვის გამოყოფილ უჯრედში, მას შეადარებენ ამავე თითის საკონტროლო ანაბეჭდს.

დაქტილობარათის ხელს აწერს მისი შემდგენი პირი (თანამდებობის მითითებით), თარიღის აღნიშვნით.

ძირითადი დაქტილოსკოპური ფორმულა. ამ სახის ფორმულის გამოყენებისათვის დაცულ უნდა იქნეს შემდეგი წესები და პრინციპები: ა) პიროვნების თითებს აქვს შესაბამისი ნომრები: მარჯვენა ხელის ცერა (დიდი) თითი – 1, საჩვენებელი – 2, შუა – 3, უსახელო – 4, ნიკა – 5; მარცხენა ხელის დიდი თითი – 6, საჩვენებელი – 7, შუა – 8.

უსახელო - 9 და ნეკა - 10; ბ) ათი თითი იყოფა ხუთ წყვილად: პირველ წყვილს შეადგენს მარჯვენა ხელის ცერა და საჩვენებელი თითები, მეორეს - შუა და უსახელო; მესამეს - მარჯვენა ხელის ნეკა და მარცხენა ხელის ცერა თითები; მეოთხეს - საჩვენებელი და შუა; ხოლო მეხუთეს - უსახელო და ნეკა თითები; გ) ხვეული ქარგები აღინიშნება შემდეგი პირობითი ციფრებით: პირველ წყვილზე - 16, მეორე წყვილზე - 8, მესამეზე - 4, მეოთხეზე - 2 და მეხუთეზე - 1; დ) მარყუჟისებური და რკალური ქარგები ყველა შემთხვევაში და ყველა თითზე აღინიშნება - 0 (ნულით); ე) წყვილი თითების შედეგები იწერება მრიცხველში, ხოლო კენტი თითების შედეგები კი - მნიშვნელში; ვ) მიღებული შედეგები უნდა შევამოწმებო და ყველა შემთხვევაში მრიცხველს დაემატოს - 1 და მნიშვნელსაც - 1. შეჯამებული შედეგი წარმოადგენს ძირითად დაქტილოსკოპურ ფორმულას:

თუ პიროვნებას ყველა თითზე აქვს რკალისებური და მარყუჟისებური ქარგები, მივიღებთ უმცირეს ფორმულას: 1/1.

$$\frac{0+0+0+0+0}{0+0+0+0+0} + \frac{1}{1}$$

მრიცხველსა და მნიშვნელს ყველა შემთხვევაში ემატება - 1 იმისათვის, რომ მინიმალური ფორმულა გამოისახოს არა ნულში, არამედ ციფრში. თუ პიროვნებას ყველა თითზე აქვს ხვეული ქარგები მივიღებთ უდიდეს ფორმულას: 32/32.

$$\frac{16+8+4+2+1+1}{16+8+4+2+1+1} = \frac{32}{32}$$

დაქტილოსკოპურ კარტოთეკაში დაქტილობარათების შესანახად შეიძლება იყოს უჯრედების მაქსიმუმი $32 \times 32 = 1024$, ე.ი. 1024 უჯრედი.

მოვიყვანოთ მაგალითი: დაქტილოსკოპურ რეგისტრაციაში გატარებულ პიროვნებას აქვს თითის ანაბეჭდების შემდეგი მონაცემები: 1-ელ თითზე ხვეული ქარგა, მე-2 თითზე - რკალისებური ქარგა, მესამე თითზე - ხვეული ქარგა, მე-4-ზე - მარყუჟისებური, მე-5-ზე - ხვეული, მე-6-ზე - რკალისებური, მე-7-ზე - ხვეული, მე-8-ზე - მარყუჟისებური, მე-9-ზე - მარყუჟისებური და მე-10 თითზე - ხვეული ქარგა. ამ შემთხვევაში ძირითადი დაქტილოსკოპური ფორმულა იქნება შემდეგი:

$$\frac{0+0+0+0+1+1}{16+8+4+2+0+1} = \frac{2}{31}$$

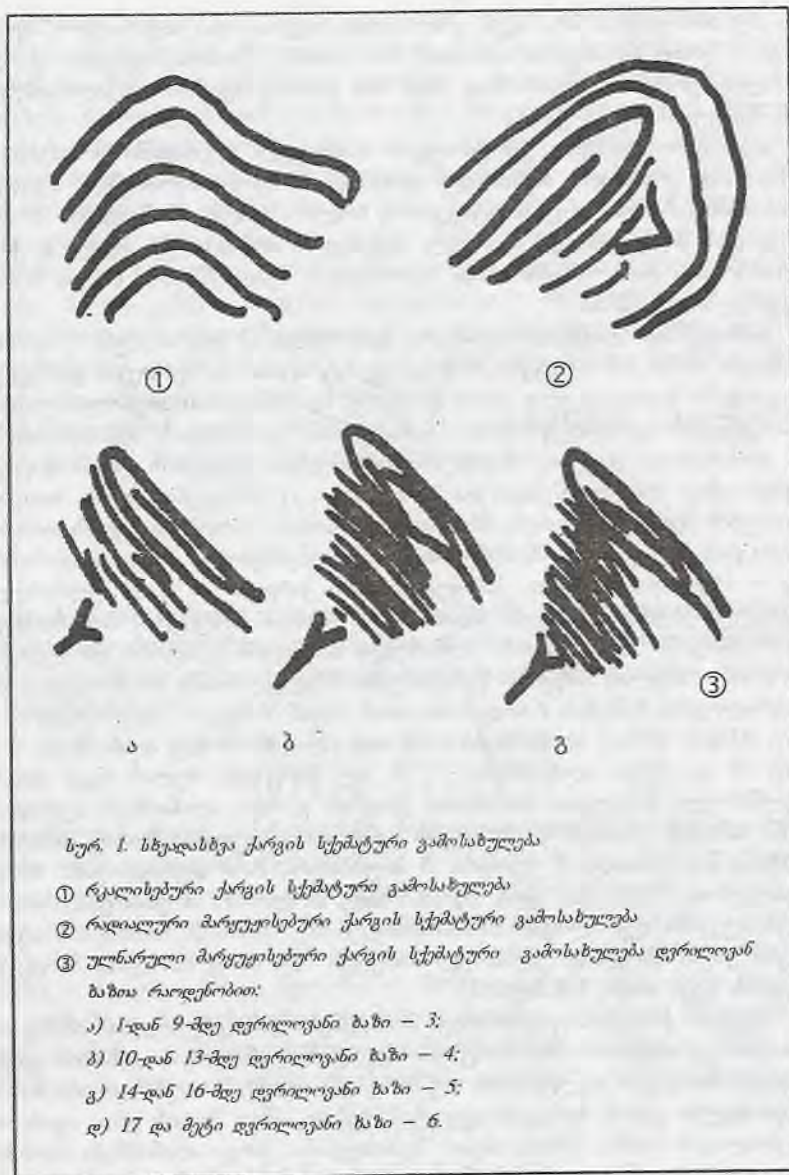
თუ პიროვნებას არა აქვს ერთი თითი, დგება ორი სავარაუდო ფორმულა. ერთი იმ ანგარიშით, რომ მას თითზე ჰქონდა ხვეული ქარგა, ხოლო მეორე იმ ანგარიშით, რომ მას თითზე ჰქონდა რკალისებური ან მარყუჟისებური ქარგა.

დაქტილოსკოპური კარტოთეკის თითოეულ უჯრედში მოთავსდება მხოლოდ ერთნაირი ძირითადი ფორმულის მქონე ბარათები შემდეგი თანამიმდევრობით: ჯერ მრიცხველის, ხოლო შემდეგ მნიშვნელის ზრდის სიდიდის მიხედვით, ე.ი. პირველ უჯრედში მოთავსდება ყველა დაქტილობარათი, რომლის ძირითად ფორმულას შეადგენს 1/1, ხოლო ბოლო უჯრედში - 32/32.

დამატებითი დაქტილოსკოპური ფორმულა ამ ფორმულის დანიშნულება იმაში გამოიხატება, რომ სარეგისტრაციო კარტოთეკის ცალკეულ უჯრედში მოთავსებული ერთი და იგივე დაქტილობარათები განლაგდეს გარკვეული თანმიმდევრობით დამატებითი ფორმულის შესაბამისად.

დამატებითი დაქტილოსკოპური ფორმულის შედგენის დროს დაცულ უნდა იქნეს შემდეგი წესები და პრინციპები: ა) მარჯვენა ხელის თითების ქარგების შედეგები იწერება მრიცხველში, ხოლო მარცხენა ხელის თითების ქარგების შედეგები - მნიშვნელში; ბ) რკალისებური ქარგები აღინიშნება - 1; გ) რადიკალური მარყუჟისებური ქარგები - 2; დ) ულნარული მარყუჟისებური ქარგები აღინიშნება იმისდა მიხედვით, თუ რამდენი დერილოვანი ხაზი გადის ულნარული მარყუჟის ცენტრსა და დელტას შორის (ათვლის საწყისი წერტილები მხედველობაში არ მიიღება); თუ დერილოვანი ხაზების რაოდენობა არის 1-დან 9-მდე - აღინიშნება - 3, თუ 10-დან 13-მდე აღინიშნება - 4, თუ 14-დან 16-მდე აღინიშნება - 5, თუ 17 და მეტი აღინიშნება - 6. თუ მარცხენა ხელის ნეკა თითზე ულნარული მარყუჟია, პირობითი ციფრის გარდა, აღინიშნება დერილოვანი ხაზების რაოდენობა მარყუჟის ცენტრსა და დელტას შორის ხარისხის სახით, მაგალითად, 3² (ციფრი 3 მიუთითებს, რომ დერილოვანი ხაზთა რაოდენობა შეიძლება იყოს 1-დან 9-მდე, ხოლო 5 მიუთითებს, რომ ამ შემთხვევაში დერილოვანი ხაზთა რაოდენობა არის 5. მითითების ასეთი წესი ეხება მხოლოდ ულნარულ მარყუჟს და ისიც მხოლოდ მარჯვენა ხელის ნეკა თითს (იხ. სურ. 1).

ხვეული ქარგების ციფრობრივი მონაცემები დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ ურთიერთობაშია მარცხენა დელტის დერილოვანი ხაზის გაგრძელება მარჯვენა დელტასთან: თუ მარცხენა დელტის დერილოვანი ხაზის გაგრძელება გადის მარჯვენა დელტის ზემოთ (მათ შორის უნდა იყოს ორი დერილოვანი ხაზზე მეტი), ასეთ შემთხვევაში, ქარგა აღინიშნება პირობითი ციფრით - 7. თუ მარცხენა დელტის დერილოვანი ხაზის გაგრძელება

უერთდება მარჯვენა დელტას ან მათ შორის არის ორი დვრილოვანი ხაზი და ნაკლები, დელტების ასეთი ურთიერთობა აღინიშნება პირობითი ციფრით - 8, ხოლო თუ მარცხენა დელტის დვრილოვანი ხაზის გაგრძელება გადის მარჯვენა დელტის ქვემოთ და მათ შორის არის ორი დვრილოვანი ხაზზე მეტი, აღინიშნება პირობითი რიცხვით - 9 (სურ. 2).

მოვიყვანოთ მაგალითი. პიროვნებას 1-ელ თითზე აქვს რკალისებური ქარვა;

მე-2 - თითზე - ულნარული მარყუევი 5 ხაზით; მე-3 თითზე - სვეული ქარვა დვრილოვანი ხაზის ზემო გამოსახულებით; მე-4 თითზე - რადიალური მარყუევი; მე-5 თითზე - სვეული ქარვა დვრილოვანი ხაზის ქვემო გამოსახულებით; მე-6 თითზე - რადიალური მარყუევი; მე-7 თითზე - ულნარული მარყუევი 18 ხაზით; მე-8 თითზე - რკალისებური ქარვა; მე-9 თითზე - რადიალური მარყუევი; მე-10 თითზე - ულნარული მარყუევი 14 ხაზით; ასეთ პირობებში დამატებითი ფორმულა მიიღებს შემდეგ გამოსახულებას:

$$\begin{array}{r} 13729 \\ 26125 \end{array}$$

დამატებითი დაქტილოსკოპური ფორმულის შესაბამისად სარეგისტრაციო კარტოთეკის უჯრედში ბარათების თანმიმდევრობითი განლაგება ხდება უმცირესი ფორმულიდან უდიდეს ფორმულამდე ჯერ მრიცხველის, ხოლო შემდეგ მნიშვნელის ზრდის შესაბამისად. მაშასადამე, ჯერ იქნება მოთავსებული პიროვნების დაქტილობარათი ფორმულით:

$$\begin{array}{r} 11111 \\ 11111 \end{array}, \text{ შემდეგ } \begin{array}{r} 11112 \\ 11111 \end{array} \text{ და ა.შ.}$$

ზემოთ მოყვანილი მაგალითების შესაბამისად, ძირითადი და დამატებითი დაქტილოსკოპური ფორმულები იქნება შემდეგი:

$$\frac{2}{31} \cdot \frac{13729}{26125}$$

ვინაიდან ძირითადი ფორმულა ატარებს გვარობით და არა ინდივიდუალურ ხასიათს, ძირითადი ფორმულის მიხედვით ერთ უჯრედში შეიძლება მოხდეს ათეული და ასეული დაქტილობარაობი. ამ ბარათების დალაგების თანმიმდევრობას ერთ უჯრედში განსაზღვრავს დამატებითი დაქტილოსკოპური ფორმულა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მამაკაცებისა და ქალების დაქტილობარაობები ინახება ცალ-ცალკე.

ათოთიანი სარეგისტრაციო სისტემის გარდა, პრაქტიკაში გამოიყენება აგრეთვე ხუთთიოთიანი და ერთთიოთიანი (მონოდაქტილოსკოპური) რეგისტრაცია. იმ პირთა მიმართ, ვინც ჩაიდინა მძიმე დანაშაული, ათთიოთიანი სარეგისტრაციო ბარათის გარდა, დგება ცალკე მონოდაქტილოსკოპური ბარათი თითოეულ თითზე, სადაც მითითებულია პირის ათთიოთიანი სარეგისტრაციო ბარათის ძირითადი და დამატებითი ფორმულა. ამ სისტემის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ თუ შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილია თითის კვალი, მას შეადარებენ მონოდაქტილოსკოპურ ბარათს და დამთხვევის შემთხვევაში ადვილად მოძებნიან ამ პირის ათთიოთიანი სარეგისტრაციო ბარათს. ამავე მიზანს ემსახურება ხუთთიოთიანი სარეგისტრაციო სისტემა. ხუთთიოთიანი და ერთთიოთიანი დაქტილოსკოპური ბარათების შედგენისას თითის ანაბეჭდების აღწერა იმ წესის შესაბამისად ხდება, რომელიც დადგენილია ათთიოთიანი სარეგისტრაციო სისტემისათვის. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხუთთიოთიანი და ერთთიოთიანი სარეგისტრაციო სისტემა იშვიათად გამოიყენება პრაქტიკაში.

რეგისტრაცია პიროვნების გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით. კრიმინალისტიკური აღრიცხვა გარეგნობის ნიშანთა მიხედვით გამოიყენება რეკიდივისტების, მიმალვაში მყოფ უცნობ დანაშაულთა და იმ პირთა მიმართ, ვიზუალურ გამოცხადებულია ძენა. ამ დროს მზადდება ამოსაცნობი ფოტოსურათი ან მოწმეთა და დაზარალებულთა ჩვენებების საფუძველზე დგება პიროვნების სიტყვიერი პორტრეტი იმ წესებისა და პირობების დაცვით, რის შესახებაც მითითებული იყო წინა XIII თავში.

ფოტოსურათების გარდა, სარეგისტრაციო ბარათში აღინიშნება პირის გვარი, სახელი, მამის სახელი, დემოგრაფიული მონაცემები, გარეგნობის ნიშნები, დაქტილოსკოპური ფორმულა და სხვა საჭირო მონაცემები.

§3. უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა და უცნობი გვამის რეგისტრაცია

უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა რეგისტრაცია მიზნად ისახავს ამ პიროვნებათა მოძებნას, ხოლო ამოუცნობი გვამის რეგისტრაცია — პიროვნების დადგენასა და მის ამოცნობას.

უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა სარეგისტრაციო ბარათს ადგენს ის შინაგან საქმეთა ორგანო, რომელსაც მოქალაქემ მიმართა ოჯახის წევრის, ნათესავის ან ახლობლის უგზო-უკვლოდ დაკარგვის შესახებ. გამოკითხვის შედეგად უნდა დადგინდეს და სარეგისტრაციო ბარათში შეტანილ იქნეს უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის შესახებ შემდეგი მონაცემები: გვარი, სახელი, მამის სახელი, დაბადების წელი, ადგილი, საცხოვრებელი ადგილი, ოჯახური მდგომარეობა, ეროვნება, თანამდებობა, როლის წაყვლა, სად და ვისთან ერთად წავიდა (ვისთან მეგობრობდა ან ვისთან იყო მტრულ განწყობილებაში), ხომ არ ეწეოდა უსაქმურ და პარაზიტულ ცხოვრებას. ბარათში შეიტანება მისი გარეგნობის ნიშნები, ჩაცმულობა, ბარათს უნდა დაერთოს, თუ ამის პრაქტიკული საშუალება არსებობს, უკანასკნელ პერიოდში გადაღებული ფოტოსურათი. უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირის სარეგისტრაციო ბარათი უნდა შედარდეს ანბანურ (სახელობით) სარეგისტრაციო ბარათს (თუ ასეთი არსებობს) იმის დასადგენად, ხომ არ იყო პიროვნება ადრე გატარებული რეგისტრაციაში.

უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა სარეგისტრაციო ბარათში შეიტანება ცნობები განმცხადებელი პირის შესახებ. ბარათს ხელს აწერს მისი შემდგენელი პირი თანამდებობისა და თარიღის აღნიშვნით.

ამოუცნობი გვამთა რეგისტრაციას აწარმოებს გამოძიების ორგანო, რომელიც აღმოაჩენს გვამს. სარეგისტრაციო ბარათში აღინიშნება გვამის აღმოჩენის ადგილი და დრო, სქესი, სიმაღლე და გარეგნობის ნიშნები, რომელთა აღწერა ხდება სიტყვიერი პორტრეტისთვის დადგენილი ტერმინოლოგიის გამოყენებით. აღინიშნება აგრეთვე გვამის მდგომარეობა, მისი განსაკუთრებული ნიშნები, სიკვდილის დრო და მიზეზი (ეს საკითხები უნდა დადგინოს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტმა), გვამის ჩაცმულობა და ყველა ის საბუთი, ფული, ფასეულობა და საგნები, რაც აღმოჩენილი იყო გვამის დათვალიერების შედეგად. ამოუცნობი გვამის სარეგისტრაციო ბარათს უნდა დაერთოს ამოცნობის წესით დამზადებული გვამის ფოტოსურათი, აგრეთვე ამოუცნობი გვამის თითის ანაბეჭდები. თითის ანაბეჭდების მიღება ხდება ცალ-ცალკე და

ისინი გარკვეული თანმიმდევრობით ჩაწებებული უნდა იყოს დაქტილობარათში ან სუფთა ქაღალდზე. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ჯერ უნდა იყოს დაწებებული მარჯვენა ხელის თითის ანაბეჭდები, ხოლო შემდეგ მარცხენა ხელის. თითოეულ ანაბეჭდს უნდა ჰქონდეს წარწერა თითის დასახელებით. საჭიროების შემთხვევაში გვამისგან თითის ანაბეჭდების მისაღებად მოწვეული უნდა იყოს ექიმ-სპეციალისტი ან კრიმინალისტი — ექსპერტი.

უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირისა და ამოუცნობი გვამის სარეგისტრაციო ბარათები დარდება ერთმანეთს იმ საკითხის გადასაწყვეტად, რომ არ არის უგზო-უკვლოდ დაკარგული პირი და გვამი ერთი და იგივე პიროვნება.

§4. დანაშაულის ჩადენის ხერხისა და კვალთა რეგისტრაცია

დანაშაულის ჩადენის გარკვეული ხერხი, როგორც წესი, გამოუმუშავდებათ იმ პირებს, ვინც არაერთხელ ჩადის დანაშაულს და დანაშაულის გარკვეულ სახეს (მარცვა, ქურდობა, მკვლელობა და ა.შ.). დანაშაულის ხერხის გამოუმუშავებაზე გაელენას ახდენს აგრეთვე ბოროტმოქმედის პროფესიული ჩვევები, შეძენილი სამსახურებრივი ფუნქციების შესრულების დროს.

დანაშაულის ჩადენის ხერხის რეგისტრაციას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ შემოფარგლავს და აიზიროებს იმ წრეს, სადაც უნდა ვეძებოთ კონკრეტული დანაშაულის ჩამდენი პირი; აღგენს ანალოგიური ხერხის გამოყენებით გაუხსნელი დანაშაულის ჩადენის ფაქტს და განსაზღვრავს გარკვეული ხერხის გამოყენებით დანაშაულის ჩადენის რეგისტრაციის ფაქტს.

დანაშაულის ჩადენის ხერხის აღწერის მიხედვით სარეგისტრაციო ბარათები დგება ცალკე ცნობილი პირებისათვის, რომლებიც უკვე მსჯავრდებულნი არიან მათთვის დამახასიათებელი ხერხებით დანაშაულის ჩადენისათვის.

სარეგისტრაციო ბარათებში დაწერილობით აღიწერება დანაშაულის ჩადენის ადგილი, დრო, ხერხი, კონკრეტული ტექნიკური საშუალებების გამოყენების შესახებ, წინაღობის გადალახვის ხერხის გამოყენების თაობაზე (შემტყვევება, მორგებული გასაღების გამოყენება და ა.შ.).

დანაშაულის ჩადენის ხერხის სარეგისტრაციო ბარათები ინახება სამძებრო სამსახურში, ჯერ დანაშაულის სახის (მკვლელობა, თაღლითობა, ქურდობა), შემდეგ კი ობიექტების მიხედვით (სადგურში, მატარებელში, ბაზარში, ბინაში, საწყობში და ა.შ.).

დანაშაულის ჩადენის კვალთა რეგისტრაცია მიზნად ისახავს და-

ვადგინვით, ხომ არ იყო ადრე ჩადენილი დანაშაულის დროს აღმოჩენილი ანალოგიური კვალი. ამ სახის რეგისტრაციის შედარებით გაერცელებულ სახეს მიეკუთვნება შემთხვევის ადგილზე თითის ანაბეჭდების (ერთი თითის, ხუთი თითის, ხელის გულის) რეგისტრაცია.

შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი თითის ანაბეჭდის ფოტოგრაფირების შემდეგ ხდება თითის ანაბეჭდის აღწერა: სად, როდის და ვის მიერ იყო აღმოჩენილი, რა საგანზე იყო დატოვებული, რა სახის დანაშაულის ჩადენის დროს იყო აღმოჩენილი, რა სახისა და ქვესახის ქარგაა გამოსახული და როგორია მისი კერძო ნიშნები. აღმოჩენილი თითის ანაბეჭდების მონაცემები გადააქვთ პერფორატორზე და ელექტროგამოთვლითი მანქანის გამოყენებით სწრაფად შემოწმდება, ხომ არ იყო ადრე აღმოჩენილი ასეთივე თითის კვალი სხვა დანაშაულის ჩადენის დროს.

თითის ანაბეჭდების გარდა, რეგისტრაციას ექვემდებარება აგრეთვე სხვა სახის კვალიც, კერძოდ: ფეხის კვალი, ცხოველის კვალი, სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი, გატეხის იარაღთა კვალი. შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილ კვალთა რეგისტრაცია წარმოებს შინაგან საქმეთა ორგანოების კრიმინალისტიკურ დანაყოფებში.

§5. ცეცხლსასროლ იარაღთა და ჭურვის რეგისტრაცია

კრიმინალისტიკურ აღრიცხვას (რეგისტრაციას) ექვემდებარება ხრახნილულ-ლანჩი ცეცხლსასროლი იარაღი, რომელიც იყო გატაცებული; ამოღებული შემთხვევის ადგილიდან; პირადი ან ბინის ჩხრეკის დროს; დაკარგული ან ნებაყოფლობით ჩაბარებული შინაგან საქმეთა ორგანოებში. ცეცხლსასროლ იარაღთა გარდა, რეგისტრაციაში ტარება აგრეთვე შემთხვევის ადგილიდან ან სხვა საგამოძიებო მოქმედების ჩატარების შედეგად ამოღებული ვაზნები, ტყვიები, მასრები და ფეთქებადი ხელსაწყოები. ცეცხლსასროლ იარაღთა და ჭურვის რეგისტრაცია ყველა შემთხვევაში ხდება გაუხსნელი დანაშაულის ჩადენის დროს.

ცეცხლსასროლ იარაღთა და ჭურვის რეგისტრაცია მიზნად ისახავს დადგინდეს: ხომ არ იყო ადრე რეგისტრაციაში გატარებული იარაღი და ჭურვი გამოყენებული სხვა დანაშაულის ჩადენის დროს; მოიძებნოს გატაცებული ან დაკარგული ცეცხლსასროლი იარაღი და ჭურვი; ხელი შეუწყოს დანაშაულის გახსნასა და მისი ჩამდენი პირების დადგენას.

სარეგისტრაციო ბარათში (კარტოთეკაში) შეიტანება ცეცხლსასროლი იარაღის სახე, სისტემა, ნომერი, გამოშვების წელი და მათი დამახასიათებელი ინდივიდუალური ნიშნები. ასევე დაწერილობით უნდა იქნეს აღწერილი ვაზნები, ტყვიები, მასრები (სახე, სისტემა, მოდელი, კალ-

იბრი, რა სახის კვალია დარჩენილი ტყვიასა და მასრაზე). საჭიროების შემთხვევაში სარეგისტრაციო ბარათს ერთვის ცეცხლსასროლი იარაღისა და ჭურვის ფოტოსურათი იმ თავისებურებათა ილუსტრაციის მიზნით, რაც დამახასიათებელია მოცემული იარაღისათვის.

ცეცხლსასროლი იარაღის გასროლის შედეგად მასრასა და ტყვიაზე დარჩენილ კვალთა თავისებურების განსაზღვრისათვის საჭიროა რეგისტრაციაში გასატარებელ ზრახნილულიანი ცეცხლსასროლი იარაღიდან მოზღდეს ექსპერიმენტული გასროლა, რაც ასევე უნდა იყოს აღნიშნული სარეგისტრაციო ბარათში. სარეგისტრაციო ბარათში აგრეთვე აღინიშნება: სად, როდის და ვის მიერ იყო აღმოჩენილი, ამოღებული ან მიღებული ცეცხლსასროლი იარაღი და ჭურვი. სარეგისტრაციო ბარათები კარტოთეკაში ინახება გარკვეული სისტემის მიხედვით (იარაღის სახე, სისტემა, თავისებურება და ა.შ.).

რეგისტრაციაში გატარებული ცეცხლსასროლი იარაღი და ჭურვი უნდა შედარდეს არსებული ანალოგიური იარაღის კარტოთეკას იმ მიზნით, რომ დადგინდეს, ზომ არ იყო ისინი აღრე გატარებული რეგისტრაციაში. თუ ადგილობრივი საინფორმაციო ბანკიდან მიღებული იქნება უარყოფითი პასუხი, საჭიროების შემთხვევაში, მონაცემები იგზავნება ცენტრალურ საინფორმაციო ბანკში საკითხის გასარკვევად.

წ6. გატაცებულ და აღმოჩენილ საგანთა რეგისტრაცია

გატაცებულ და აღმოჩენილ საგანთა კრიმინალისტიკური აღრიცხვა გულისხმობს ისეთი საგნების, ნივთებისა და ფასეულობათა რეგისტრაციას, რომლებიც გატაცებული იყო დანაშაულის ჩადენის შედეგად და აღმოჩნდა პირადი ან ბინის ჩხრეკის, ეჭვმიტანილის დაკავების შედეგად. პირველ შემთხვევაში, როგორც წესი, გატაცებულ საგანთა შესახებ შინაგან საქმეთა ორგანოებს მიმართავს თვით დაზარალებული. მეორე შემთხვევაში გატაცებულ საგანთა აღმოჩენა ხდება საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების შედეგად.

გატაცებულ და აღმოჩენილ საგანთა რეგისტრაცია მიზნად ისახავს მოიძებნოს და დაუბრუნდეს მფლობელს კუთვნილი საგნები და ხელი შეუწყოს დანაშაულის გახსნას.

სარეგისტრაციო ბარათში დაწვრილებით უნდა იყოს აღწერილი რეგისტრაციაში გასატარებელი საგანი, ნივთი, ფასეულობა, მისი დასახელება, ზომა, წონა, ფერი, ოდენობა, საფაბრიკო ნიშნები და სხვა გარობითი ნიშნები. შედარებით დაწვრილებით უნდა აღიწეროს საგანთა

ისეთი ინდივიდუალური ნიშნები, რაც მათ განასხვავებს ანალოგიური საგნებისაგან. სარეგისტრაციო ბარათს უნდა დაერთოს გატაცებულ და აღმოჩენილ საგანთა ფოტოსურათი.

სარეგისტრაციო ბარათში აღინიშნება რეგისტრაციაში გატარების საფუძველი (დაზარალებულის განცხადება, ჩხრეკის დროს აღმოჩენილი ნივთები და ა.შ.). მისი შედგენის ადგილი და დრო. გატაცებულ და აღმოჩენილ საგანთა სარეგისტრაციო ბარათები კარტოთეკაში თავსდება გარკვეული სისტემის მიხედვით: ცალ-ცალკე გატაცებული და აღმოჩენილი საგნები, შემდგომ კი გატაცებული საგნები დასახელების მიხედვით¹.

¹ აღნიშნულ საკითხზე იხ. შ. ფაფიაშვილი, დაქტილოსკოპია და მისი როლი დანაშაულის ბრძოლის საქმეში, თბ., 1999, გვ. 202-224; Криминалистика, М., 1999, изд. „Юрист“, под. ред. Яблокова Н.П., с. 336-350; Криминалистика, М., 1999, изд. „Норма-Инфра“, под. ред. Белякина Р.С., с. 368-385.

სარჩევი

რედაქტორის პარამეტრები	3
განყოფილება I	5
კრიმინალისტიკის მეთოდოლოგია	5
თავი I	5
კრიმინალისტიკის საგანი, სისტემა და ამოცანები	5
§1. კრიმინალისტიკის საგანი და თანამედროვე ამოცანები	5
§2. კრიმინალისტიკის სისტემა	16
§3. კრიმინალისტიკის ადგილი სხვა მომხმარებელ იურიდიულ დისციპლინაში	22
თავი II	28
სამართლებრივი და კრიმინალისტიკური მეთოდები	28
§1. დიაგნოსტიკური და ლოგიკური მეთოდების გამოყენება კრიმინალისტიკაში	28
§2. სხვა სამართლებრივი მეთოდების გამოყენება კრიმინალისტიკაში	29
§3. კრიმინალისტიკის სპეციალური მეთოდები	35
თავი III	37
კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაცია	37
§1. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის არსი	37
§2. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის სახეები	41
§3. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ობიექტი	48
§4. საიდენტიფიკაციო ნიშნების არსი და კლასიფიკაცია	52
§5. კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის ზოგადი მეთოდიკა	55
თავი IV	60
საზოგადოებრივობის ჩაგება დანაშაულის განხილვა და გამოძიების პროცესში	60
§1. დანაშაულის განხილვა და გამოძიების პროცესში საზოგადოებრივობის მონაწილეობის ამოცანები და მნიშვნელობა	60
§2. დანაშაულის განხილვა და გამოძიების პროცესში საზოგადოებრივობის მონაწილეობის ფორმები	63

თავი V	67
გამომძიებლის ურთიერთკავშირი ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურთან დანაშაულის განხილვის პროცესში	67
§1. გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ურთიერთკავშირის ცნება და პრინციპები	67
§2. გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ურთიერთკავშირი ოპერატიულ-სამძებრო მოქმედებათა შესრულებისას	71
§3. გამომძიებლისა და ოპერატიულ-სამძებრო სამსახურის ურთიერთკავშირი საგამომძიებლო მოქმედებათა ჩატარებისას	73
თავი VI	76
კრიმინალისტიკისა და კრიმინალისტიკური დაწესებულებათა განვითარების ისტორიანი	76
§1. კრიმინალისტიკის შეცნობად აღიარება	76
§2. კრიმინალისტიკა და კრიმინალისტიკური დაწესებულებანი საქართველოში	78
§3. კრიმინალისტიკა და საექსპერტო კრიმინალისტიკური დაწესებულებანი (კრიმინალისტიკური აღრიცხვა) საზღვარგარეთის ქვეყნებში	85
განყოფილება II	94
კრიმინალისტიკური ტექნიკა	94
თავი VII	94
კრიმინალისტიკური ტექნიკის საფუძვლები	94
§1. კრიმინალისტიკური ტექნიკის ცნება და არსი	94
§2. კრიმინალისტიკური ტექნიკის სამართლებრივი საფუძველი	96
§3. მტკიცებულებათა აღმოჩენის, დამაგრებისა და ამოღების ძირითადი ტექნიკური საშუალებები	97
§4. კრიმინალისტიკური ექსპერტიზის ჩატარების ძირითადი ტექნიკური საშუალებები	103
§5. სამეცნიერო-ტექნიკური საშუალებათა გამოყენების პროცესუალური გაფორმება	108
თავი VIII	111
კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფია	111
§1. კრიმინალისტიკური ფოტოგრაფიის არსი	111
§2. საგამომძიებლო ფოტოგრაფიის სახეები	113
§3. საგამომძიებლო ფოტოგრაფიის გამოყენება საგამომძიებლო მოქმედებათა წარმოების დროს	117
§4. კინო და ვიდეოგრაფიის საკითხები საგამომძიებლო მოქმედებათა ჩატარების დროს	121
§5. საექსპერტო-კვლევითი ფოტოგრაფია	123

თაზი IX	127
ტრასოლოგია	127
§1. ტრასოლოგიის ცნება და კვალთა კლასიფიკაცია	127
§2. კვალთა აღმოჩენის, ფიქსირებისა და პროცესუალური გაფორმების ზოგადი წესები	133
§3. ხელის კვალი (დაქტილოსკოპია)	136
§4. ადამიანის ფეხის კვალი	151
§5. კბილის კვალი	158
§6. სატრანსპორტო საშუალებათა კვალი	160
§7. გატეხის იარაღთა კვალი	165
§8. სხვადასხვა სახის კვალი, როგორც ტრასოლოგიური გამოკვლევის ობიექტი	169
§9. ტრასოლოგიური ექსპერტიზის ჩატარების ძირითადი საკითხები	174
თაზი X	178
კრიმინალისტიკური ბალისტიკა	178
§1. კრიმინალისტიკური ბალისტიკის არსი და ობიექტები	178
§2. ცეცხლსასროლი იარაღების კლასიფიკაცია	188
§3. კვალთა წარმოშობის მექანიზმი	190
§4. შემთხვევის ადგილზე ცეცხლსასროლი იარაღისა და საბრძოლო მასალის დათვალიერება	198
§5. ბალისტიკური ექსპერტიზის დანიშვნა და მისი ჩატარების მეთოდების ძირითადი საკითხები	202
§6. ფოტოგრაფიული დათვალიერების გამოკვლევის კრიმინალისტიკური საკითხები	208
თაზი XI	216
სემოლოგიის კრიმინალისტიკური გამოკვლევა	216
§1. ხელნაწერისა და ხელის ცნება კრიმინალისტიკაში	216
§2. ხელნაწერის საიდენტიფიკაციო ნიშნები	225
§3. მასალების მომზადება ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევისათვის	230
§4. ხელნაწერების კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ზოგადი მეთოდიკა	232
თაზი XII	236
დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ტექნიკური საკითხები	236
§1. დოკუმენტების ტექნიკურ-კრიმინალისტიკური გამოკვლევის ცნება და სახეები	236
§2. დოკუმენტებში ცვლილებების შეტანის დადგენა	237
§3. საბეჭდო მანქანაზე შესრულებული ტექსტების კრიმინალისტიკური გამოკვლევა	243

§4. ბეჭდებისა და შტამპების ანაბეჭდების გაყალბების დადგენა	247
§5. ხელმოწერების ტექნიკური გაყალბების დადგენა	251
§6. დოკუმენტის მასალის დადგენა	254
§7. დოკუმენტის ტექსტისა და შინაარსის დადგენა	255
§8. დოკუმენტის გაყალბების ნიშნების დადგენა საგამომიერო დათვალიერების შედეგად	258
თაზი XIII	260
გარემონების ნიშანთა მიხედვით პირვნების კრიმინალისტიკური ინფორმაციის (სიტყვიერი პორტრეტი)	260
§1. გარემონების ნიშანთა მიხედვით პირვნების ინფორმაციის ცნება	260
§2. პირვნების გარემონების ნიშანთა კლასიფიკაცია	262
§3. პირვნების გარემონების ნიშანთა შესახებ ინფორმაციის მიღება და მათი გამოყენება საგამომიერო-ოპერტიულ პრაქტიკაში	268
§4. პორტრეტული ექსპერტიზის ჩატარების ძირითადი საკითხები	271
თაზი XIV	273
კრიმინალისტიკური რეგისტრაცია (კრიმინალისტიკური აღრიცხვის) არსი და მნიშვნელობა	273
§1. კრიმინალისტიკური რეგისტრაციის (კრიმინალისტიკური აღრიცხვის) არსი და მნიშვნელობა	273
§2. ექვმიტანილთა, ბრალდებულთა, მიმალვაში მყოფ პირთა და მსჯავრდებულთა რეგისტრაციის სახეები	275
§3. უგზო-უკვლოდ დაკარგულ პირთა და უცნობი გვამის რეგისტრაცია	283
§4. დანაშაულის ჩადენის ხერხისა და კვალთა რეგისტრაცია	284
§5. ცეცხლსასროლი იარაღთა და ჭურვის რეგისტრაცია	285
§6. გატაცებულ და აღმოჩენილ საგანთა რეგისტრაცია	286

КРИМИНАЛИСТИКА

ТОМ I

(на грузинском языке)

Издательство „Меридиани“

Тбилиси

2000

რედაქტორი მანანა ჩიკვილაძე

ტექ. რედაქტორი ლია ნინიკაშვილი

კორექტორი მარინე კილაძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 22.07. 2000

პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 18.25

სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 17.5

ოფსეტური ქაღალდი №1 60X84, $\frac{1}{16}$

შეკვეთა № 29 ტირაჟი 500

ფასი სახელშეკრულებო 1800

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, აკ. წერეთლის გამზ. №112

